Fallopij ar
simplic. cath.
de ossibus
Gabucinii de
epilepsia.

1556

Consultation scavoir si une femme
peut concevoir a sept mois

bien que cette question fait beaucoup de differant
entre les medecins nous dirons dont les uns ne
permettent point dautres radmettent point de temps
fixe les autres en admettent nous dirons que toutes
choses qui sont sur la terre ont receu leur temps
pour la perfection de la generation et que lhomme
qui est la creature la plus perfectionée na pas moins
receu son temps que les autres creatures pour laccomplisse
ment de ses parties que ie lestime estre depuis le septies
me mois iusquau onze comme la tres bien remarqué
hyppoc. dans son traité de septimestribus octomestri decemes
et undecimes. qui sont des termes dans lesquels lenfant
peut venir avec les functions vitalles cest adire vivant
et propre a recevoir augmentation
les semences dont la femme [illegible] que quant grosses
et dont les parties soient dune bonne temperance et qui natur
plus que lesprit vivifiant de lhome pour lachever et par
le mouvement quil recevera de cet esprit il descend dans
la matrice des le [illegible] dupremier mois les
parties sestendront et augmenteront par la bonne nourriture
qui luy sera fournie par la mere, pendant les cinq
mois entiers et se trouvant dune constitution forte
et ses membres forts il rompra les membranes qui
le tiennent enveloppé dont les eaux sortiront qui ouvriront
le col de la matrice il sestargira que sont toutes parties
membraneuses et glanduleuses, les membranes rompues
et des cordons umbilicaux helas portant plus que
fort peu de nourriture il fera effort pour sortir trouvant
les lieux ouvert par les membranes tenant le passant dont
pendant les 15 iours du dernier mois il sortira et accomplit
par ce moyen les termes dhippocrate qui dit
septimestres centum [illegible] octoginta duobus quinquaginta
adminicula nascuntur [illegible] decim quinque dies primi
mensis et quin mensis integr. et quindecim ultimi mensis
computantur on trouvera le nombre de cent quatre
vingt deux iours et demi qui font une demie année
hippocratte par ces parolles a pretendu que six mois
entiers fussent suffisant pour laccroissement du fœtus

delulenus La mere se portant bien puisquil nous dit ensuitte pauci ante autem annos quadraginta dies diez cum qua dan particula naturaliter cette particule sortad des heures qui sont audela des six mois lesquelle ne doivent point estre comptée puisquelle sont seulement pour commencer le septiesme mois et quelle peuvent setendre jusquau six du septiesme mois dont on apelle ceux qui naissent a terme le septiesme l'experience iournaliere nous le fait voir et cest vrai dans le iusthmedien aristote au livre de natura vitali nous que dans la les femmes acouchent au septieme et huitieme mois. Zacchias questiones medico legales ~~en tout~~ dans son chapitre de partu en traitte fort amplement et nous ~~en~~

il ne sera donc pas surprenant si la femme daujourdhuy apres tant dauthorite et comme lexplique gallien sur les paroles dhipocrate et coralius si la femme qui a demeuré veufve deux mois et a ~~partie~~ septiesme mois du second mariage a acouche dun enfant lenfant aparteinnant au dernier mari

car il est a suppose que la femme si elle eut este grosse elle lauroit declaré devant son secon mariage pour iour du bien du second par les signes qui survienne ordinairement aux femmes come retention de mois vomissement doulurs destomach degoust lassitude partout le corps et ne de cela bien que ces signes ne soint pas univoques et quils peuvent survenir a une autre indisposition il ne laissent pas avec la copulation que la feme a eu avec son mari devoit faire iuger quelle est grosse

nous nous asseurons encor plus dans nostre sentiment si nous examinons que la femme a acouche au septieme mois et quelle a esté veufve deux mois qui font le neuf et que le mari ne paroit pas quil aye malade avant que de mourir qui auroit consomme les neuf mois et lau oit rendu incapable de faire la ceneuie donc que lenfant doit apartenir au septieme mari

- Médecine -

3 ouvrages
en 1 Volume

rare

CC

GABRIELIS

FALLOPII MVTINENSIS,

MEDICI, AC PHILOSOPHI PRAESTANTISSIMI,

De simplicibus medicamentis purgantibus,

Tractatus non minus elegans, quàm vtilis.

IN QVO PROPONVNTVR MEDICIS cognoscenda medicamenta purgantia simplicia omnia, eorum conditiones, falsitates, & specierum diuersitates; daturq; modus illa præparandi, exhibendi, ac corrigendi.

NVNC RECENS EXACTISSIMA CVRA AB Excellenti Medico Andrea Marcolino Fanestri, Autoris discipulo fidelissimo collectus, & in lucem editus.

Vnà cum Epistola, in qua agitur de vtriusque asparagi in medicamentis vtilitate; & quisnam eorum conseruari debeat in Officinis.

Cum locupletissimo Indice rerum omnium insigniorum.

CVM PRIVILEGIIS.

Cyprianus martin d. m. facultatis monspeliensis habuit anno dom. 1741.

VENETIIS,

Ad Insigne Stellæ Iordani Ziletti. M D LXVI.

-1566-

ILLVSTRISSIMO, AC REVERENDISSIMO ALOISIO CARDINALI ESTENSI,

Andreas Marcolinus Medicus Faneſtris ſalutem.

EO SEPTENNIO, quo cum Gabriele Fallopio Mutinenſi uiro doctiſsimo familiariter admodum uerſatus ſum, non modò ijs de rebus, quæ ad rem literariam, atque ad diſcipulum erudiendum pertinent, mecum frequenter collocutus eſt; ſed & quæ ad communem omnium utilitatem eſſet ipſe facturus, mihi ſæpenumero tanquam filio communicauit; atque inter cætera, quòd duos magnos libros eſſet aliquando editurus, aperuit; in quorum primo de totius humani corporis fabrica pertractaturum ſe eſſe aiebat; in altero autem quæ à Theophraſto obſcurè de hiſtoria, cauſiſque plantarum ſcripta ſunt, expoſiturum; & utrunque uolumen Illuſtriſsimis ſuis Eſtenſibus conſecraturum ſe fore non ſemel dixit, ut non ſolùm ſuo ex nomine ſumpta auctoritate, ac robore tutò ad inuidorum, detrectatorumque manus ſua monumenta peruenire poſſent; ſed etiam ut intelligerent quanta ſui eſſet erga ipſos obſeruantia, quantaque recordatio eorum beneficiorum, quæ in ſe, ac ſuos maio-

res omnes liberaliter admodum atque benignè contulissent. Verùm accidit (& certè non sine eorum omnium, qui ipsum cognouissent, magno dolore, atque totius literatorùm scholæ, nè dicam totius orbis detrimento) ut re uix incohata pleuriticus factus fuerit, & è uita decesserit, atque post ipsius obitum nihil, quod in lucem dari tutò poßit, fuerit repertum, ut audio, nam triduo antè, quàm ipse obiret in patriam me receperam, ubi cum Præceptoris charißimi casum intellexi, mœrui equidem præter modum, & lachrymas continere minimè potui. rediijt tandem in se ipsum animus, ac depulso quodammodo mœrore eò mentem direxi, ut debitum, quod Præceptor ipse immatura morte præuentus persolue re non potuit, illud ego discipulus amantißimus suis susceptis partibus tentarem imminuere, aut saltem animi sui erga Illustrißimos Estenses suos Principes ac Dominos gratitudinem aliquo pacto ostendere. Hinc, sicut etiam ob communem utilitatem, factum est, ut quos in scholis sub Præceptore ipso prælegente uarios, ac plures Tractatus collegeram, omnes decreuerim in uulgus prodere, & ipsorum aliquem tibi Cardinali Illustrißimo, ac Reuerendißimo dedicare, utpote cui non Falloppius solus; sed uniuersa etiam studiosorum, literatorumq; hominum claßis non parum certè debeat, cum tu semper probos, ac in omni disciplinarum genere peritos uiros non fouere duntaxat, & benignè sustinere; sed libe-

raliter

raliter etiam alere, atque extollere consueueris, ita ut tu iure optimo Musarum patronus, ac fautor eximius agnoscendus sis, atque in toto Orbe prædicandus; quæ res effecit, ut ego quoque tota mea uita fuerim tibi maximè addictus, ac deuinctus; & semper exoptauerim aliquam mihi occasionem dari, qua me tui seruum esse, & quidem obseruantissimum, ac fidelissimum ostendere possem, in cuius etiam rei signum (ut causas nuper commemoratas sileam) librum hunc tibi dicare uolui, mihi persuadens te non minus in hoc paruo munere libenter accipiendo animi tui magnitudinem, ac splendorem esse ostensurum, atque in cæteris rebus perpetuò demonstraueris; quod si feceris (ut confido) lætabor equidem non parum, & audax magis proinde factus, non timebo ad maiora (ad quæ iam me accinxi) generiq; humano utiliora descendere. Vale, Roma Idibus Aprilis. M. D. LXVI.

ANDREAS MARCOLINVS MEDICVS FANESTRIS, LECTORI SALVTEM.

POST *Librum Gabrielis Fallopij de medicatis aquis, ac de fossilibus, à me superiori anno in lucem missum, decreueram de re chirurgica eiusdem Authoris opus pulcherrimum certè, ac doctissimum typis mandare. Sed quia uolumen magnum satis est (hos enim quinque complectitur Tractatus, uidelicet de ulceribus, de uulneribus, de tumoribus præter naturam, de luxationibus, & fracturis, atque de morbo gallico) ita ut non mensium duntaxat: sed anni etiam integri tempus requiratur ad ipsum describendum, digerendum, & expoliendum: idcirco ut tu interim candidissime Lector haberes aliquid aliud, quo Fallopij ingenium atque doctrinam melius agnosceres, & meam simul humanum genus iuuandi cupiditatem; librum hunc de medicamentis purgantibus simplicibus excudendum tradidi, ex quo non minorem, atque ex priori feceris, utilitatem relaturum te esse certo scio, cum de nobilissimo, ac præcipuo ad morbos profligandos instrumento in hoc ipso libro agatur, & eo sanè ordine, ea diligentia, atque tali dicendi genere, ut quisque uel mediocriter in re medica uersatus possit, quæ in hoc libro dicuntur facilè percipere, & promptè, ac tutò ijs, quæ in ipso traduntur, præceptis uti. Si quidpiam tamen unquam in hoc tractatu inueneris, quod tibi parum satisfacere uideatur, aut si quando detrahendi morosa libido inuaserit, Fallopium statim quæso: non accuses, non accuses obsecro; sed prius illud ad memoriam reuoces, librum hunc, neq; scriptum, neque lectum unquam à Fallopio fuiße; sed à me in scholis ipso legente cursim collectum. & propterea accidere facillimè potuit, ut quæ Præceptor ipse rectè protulisset & exposuisset, ego secus audiuissem, et perperam notaßem, cum præsertim arduum sit singula illis in locis appræhendere, & obsignare, si præcipuè Doctor in dicendo uelox sit, uti erat Fallopius, qui si hoc opus, atque alia, quæ editurusq; sum potuisset ipse inspicere ponderareq;, aut saltem recognoscere, atque usque ad certum tempus præmere: certus sum, quòd pulchriora doctioraq; omnia ualde forent, uti constare tibi aliquantulum poterit non ex eo duntaxat libello, quem ipse uiuens edidit, de obseruationibus anatomicis; sed etiam ex doctissima Epistola, de asparagis,*

gis,

gis, ad amicum suum Hieronymum Mercurialem scripta, quam cum hoc libro excudendam curaui; quoniam ipsam Falloppius non paruo studio, deditaq; opera composuit, non alia certè de causa, nisi, ut doctissimo Mercuriali satisfaceret ea in re, de qua orta fuerat controuersia inter ipsum, atque alium Medicum de asparagis ipsis, uter scilicet, domesticus, an potius syluestris (uti Mercurialis censebat) esset in Officinis seruandus, in usumq; medicum recipiendus. Librum hunc igitur humanissime Lector attentè, sineq; liuore, & sine ulla contradicendi, aut calumniandi cupiditate legito interim dum ego alia Fallopij opera in tui pariter utilitatem quanto citius fieri poterit promulgabo. Vale, &c.

ECCELLENTISSIMI GABRIELIS FALLOPII MVTINENSIS, DE MEDICAMENTIS PVRGANTIBVS SIMPLICIBVS, Tractatus pulcherrimus, & maxime utilis.

AB ANDREA MARCOLINO MEDICO FANEstri, illiusq; discipulo amantissimo diligenter collectus, & in lucem missus.

PRAEFATIO.

De medicamentis purgantibus tractaturi sumus, non quidem de omnibus, sed de simplicibus tantùm, hac præcipue moti ratione, quòd ea quæ simplicia purgantia sunt, cum Natura non curet numerum infinitum specierum; sub certo ac finito numero comprehenduntur, atque eorum species finitæ sunt. Et quamuis aliquot facta medicamēta purgantia à Natura ignorentur à Medicis, tamen maior eorum pars nota est partìm Græcis, partìm Arabibus, partìm Latinis, & partìm Recentioribus nostris. Cum itaque species medicamentorum purgantium simplicium non sint infinitę; iccirco ego institui de ipsis agere, & non de purgantibus compositis, quia compositorum medicamentorum purgantium classis infinita est, & medicamenta quoque ipsa infinita, ita ut non sufficeret cursus decem annorum si uellem de ipsis agere, nam plurima habentur composita in officinis; plurima sunt etiam, quæ in officinis non habentur parata, tamen reperiuntur conscripta apud Auctores: infinita postea sunt illa, quæ quilibet doctus, & exercitatus Medicus potest ipse per se componere. Cum ergo infinitus sit numerus medicamentorum purgantium compositorum, ineptus ipse essem si uellem ea explicare. Præterquam quod nec tempus sufficeret. Hac itaque de causa, sicut etiam quia tempus est breue decreui solum agere de medicamentis purgantibus simplicibus: de ipsis autem loquens possem promiscuè & confusè tractare, ut annis superioribus institueram suscepta expositione librorum Dioscoridis ubi de simplicibus medicamentis agit; sed quia in illis libris multa continentur, quæ uana sunt, (pace suæ animæ dixerim,) & non ita necessaria in arte

medica quorum explanatione produceretur tractatio de medicamentis purgantibus: ideo nolui cum Dioſcoride promiſcuè ac confusè de medicamentis agere; ſed elegi certum caput de purgantibus tantum illiſque ſimplicibus, in quo de ſpecialibus agam, & ea quidem ſerie, ut tractatio de uno medicamento inſeruiat alterius tractationi, nam in tractando de uno dicam quædam quæ facient ad cognitionem & lumen alterius. Cum autem in omni tractatione habeamus ſubiectum aliquod circa quod uerſamur; ita quoque opus eſt Auctore aliquo circa quem uerſetur ſtudium ueſtrum: & ideo anteaquam ulterius progrediar proponam uobis ſcriptorem aliquem cuius ſeriem ſum imitaturus. De purgantibus itaque medicamentis ſimplicibus ſcripſit Dioſcorides; ſed inordinatè: ita & Galenus in lib. de facultatibus medicamentorum ſimplicium dixit & de his quædam Hippocrates in lib. de facultatibus medicamentorum purgantium; ſed ſparſim dixit: ideo nullum ex his uobis proponam. Oribaſius colligens ex Rufo, & ex alijs Antiquioribus dixit quædam opportuna; uerum ut alios omittam, Ioannes Meſue, qui neſcio an arabs, uel hebreus extiterit; omnes ſuperauit fuit enim in re hac diligentiſsimus, exercitatiſsimus, atque admodum oculatus, ita ut omnibus ſit meritò præferendus. Inſtituit autem ſermonem de medicamentis purgantibus, & illum in tres partes diuiſit, quarum prima continet canones ad talem ſermonem attinentes: ſecunda continet tractationem medicamentorum ſimplicium purgantium: tertia uerò complectitur tractationem medicamentorum purgantium compoſitorum: prior pars non exponetur à me quia non continet integram tractationem: nec tertia, quando non inſtitui ſermonem de medicamentis compoſitis; ſed interpretabor mediam partem tantùm, & prius proponam quædam communia, quæ faciunt ad cognitionem communis naturæ talium medicamentorum purgantium: poſtea ueniam ad explicationem ſingulorum medicamentorum purgantium ſimplicium. Diſputatio erit admodum utilis, quia dum de ſingulis dicam, ponam uobis ante oculos omnia medicamenta ſimplicia, & docebo uos non eas ſolùm conditiones, quæ ad uera ipſa, & optima medicamenta cognoſcenda faciunt: ſed etiam illas, quæ iudicant ipſorum falſitates: & illa quæ erunt ſub pluribus ſpeciebus contenta diſtinguam, uobiſque oſtendam ne unam quidem ſpeciem omittens: & hoc eſt primum, quòd facit ut tractatus hic futurus ſit uobis iuuenes ſtudioſiſsimi utiliſsimus, ſecundum eſt, quòd docebo

uos certum

uos certum uſum medicamentorum purgantium, quibus deinde mediis poteritis ægros à uariis morbis liberare. Tertium quod utilem reddet uobis hanc tractationem eſt, quòd medicamenta purgantia cum inſuauia ſint,habeantq; in ſe omnia neſcio quid mali; docebo uos modum,quo præparetis ipſa,ita ut ſint facilia,bona,benigna & omnino apta ad uſus propoſitos. Quartum quod facit ad utilitatem eſt, quod docebo uos modum quo cauendum uobis ſit ab erroribus in exhibendis medicamentis his:& ſi caſu errores committerentur à uobis,uel ab alijs,docebo etiam modum,quo errores ipſos poſsitis corrigere,ac remouere. Vnde apparet iam maximam fore huius tractationis utilitatem. Iam itaque ad inſtitutum deſcendo,& primum uidebo quid ſit medicamentum purgans; ſecundo an ſit unius generis,uel plurium:& ſi plura ſint,determinabo an tractaturi ſimus de omnibus generibus purgantium,an de hoc, illo uè tantum; ut his iactis & determinatis tollantur de medio omnes difficultates.

PHARMACVM PVRGANS VNDE FVERIT DEnominatum purgans; quidq; ipſa purgatio ſit, & quotuplex: & quid ſit medicamentum purgans. Cap. I.

QVEMADMODVM omnia alia genera medicamentorum accepere nomen ab operationibus, quas in humano corpore edunt; ita & purgans medicamentum ab actione, quam edit denominatum eſt purgans,nam dicimus unum genus medicamentorum eſſe calefacientium,aliud frigefacientium, aliud reſoluentium, aliud concoquentium, & huiuſmodi; & omnia hæc uocantur ita, quia faciunt has actionis in corpore, illa enim calefaciunt, hæc frigefaciunt iſta reſoluunt, uel concoquunt, & ſic de reliquis; ita & purgans medicamentum, quia facit unum actum, uel alterationem in corpore, quæ dicitur purgare, uel purgatio, ideo ab hac actione ſeu paſsione: dicitur quidem actio reſpectu medicamenti purgantis; paſsio uerò reſpectu humoris purgati: quia inquam in corpore edit hanc actionem: idcirco à Græcis uocatum eſt, καθάρτικον à noſtris autem purgans nam καθαρσις dicitur à Græcis illud, quod à Latinis purgatio. Si modò uultis cognoſcere quid ſit

medicamentum hoc purgans, oportet ut inquiramus, & uideamus quid ſit ipſa purgatio, nam hoc habito patebit natura medicamenti purgantis. Itaque Eccellentiſsimus Fernelius in ſecundo libro ſuæ artis curatiuæ cap. primo inquit quòd purgatio nihil aliud eſt quàm euacuatio eorum, quæ ſola qualitate moleſta ſunt, quam ſententia uidetur accepiſſe à Galeno in. 2. aphoriſmorum, commento aphoriſmi. 17. & uera eſt, ſententia, tamen non poſſumus ob id dicere quòd definitio hęc ſit communis omni purgationi, quoniam datur aliqua purgatio eorum quæ non erant moleſta ſua qualitate, ſed alia ratione, ut exemplo hoc oſtendo, quando ſi ſit aliquis qui laboret aſthmate ex deſtillatione aquoſi humoris in uias pulmonis tunc mouent omnes medici, ut expurgemus uias illas, hacque ratione exhibent omnes medicamentum quod humorem illum euacuet: humor in illis uijs exiſtens non lædit ſua qualitate tantum, ſed ſuo etiam corpore & ſubſtantia obſtruendo uias illas, quia ſiue calidus ſit, ſiue frigidus, ſiue tenuis, ſiue craſſus, ſiue putridus, ſiue non putridus, facit ſemper obſtructionem, & ſua ſubſtantia efficit morbum in conformatione, & quia in illis uijs continetur; & quidem toto genere præter naturam; ideo medici euacuant ipſum exhibito medicamento. Euacuatio iſta purgatio ſine dubio eſt, tamen non eſt humoris, qui lęderet ſua tantum qualitate. Id ipſum dico de purgatione menſtruorum Antiqui enim omnes uocant purgationis nomine talem euacuationem attamen menſtruus ſanguis nō lædebat ſua qualitate quia nullam in ſę habet malam qualitatem; & decipiuntur certè illi, ut Plinius, & alij nonnulli, qui ex ſymptomatibus quibuſdam quæ dicunt accidere dum mulieres menſtruantur; aſſerunt menſtruum & ſe malum & corruptum decipiũtur profecto qui ita dicunt, quoniam ſanguis menſtruus in ſe benignus eſt, & bonus: ſed ſi quando edat illa ſymptomata mala quæ ipſi referunt, illud prouenit, quia ratione obſtructionis, aut aliam ob cauſam retentus fuit per unam, aut per plures dies, & ex retentione putruit, acquiſiuit quæ qualitatem malam, aut ſymptomata illa naſcuntur ex eo, quòd cum menſtruo ſanguine mixtus ſit aliquis humor malus: at in ſe menſtruus ſanguis optimus eſt qualis eſt & ille, quo mulier ipſa nutritur, & quo gignitur, aliturque fœtus optimus in quam eſt ſi præcipue mulier boni ſit habitus. Cum itaque menſtruus ſanguis bonus ſit, non poſſumus dicere, quòd ideo fiat ipſius euacuatio, quia moleſtet ſua qualitate; ſed euacuatur quidem quando lædit ſua quantitate: attamen talis euacuatio eſt pur-

gatio:

gatio: ergo purgatio non est euacuatio duntaxat eorum, quæ sua qualitate peccant, ut uoluit doctissimus Fernelius. Quòd autem menstruus sanguis peccet quantitate & non qualitate, uidetur fuisse sententia Galeni in 3. de causis symptomatum. Et quamuis Galenus dicat, quòd menstruus sanguis qui purgatur post partum est corruptus, tamen non est ob id dicendum, quòd menstruus sanguis sit semper corruptus. Quod dixi de euacuatione humoris & pulmone, & de euacuatione menstruorum, idem intelligatis uos, & de ea, quæ fit per uomitum, & de reliquis, quę omnes uocantur, & sunt purgationes; non sunt tamen eorum, quæ sua tantum lædant qualitate. Addatis quòd Hippocrates, & omnes alij uocant purgationis nomine euacuationem illam arenarum ex renibus, uel ex meatibus urinarijs, attamen arenæ non peccant sua qualitate sed quantitate obstruendo meatus illos; & ideo ne coaceruentur in lapidem, fiatque omnimoda obstructio euacuantur à medicis quibus euacuatis cessat obstructio & morbus ille in conformatione, quem arenulæ ipsæ faciebant. Quare, ut uidetis, purgatio non est diffinienda, quòd sit euacuatio humoris alterius uè rei sua tantum qualitate molestantis, cùm detur etiam purgatio eorum quæ non lædunt qualitate sua, sed quantitate, aut alijs modis. Ea propter dicamus nos, quòd purgatio à quæ medicamentum uocatur purgans, est euacuatio omnium eorum, quibus uel spiritus, uel humores, uel solidæ corporis partes impuræ redduntur: nihil porrò refert, an illa impediant sua uel qualitate, uel quantitate, uel situ, uel forma, dummodo impuros reddant spiritus corporis uel humores, uel partes solidas. Hæc est uera diffinitio purgationis, quæ differt ab alijs uacuationibus, ut ab illa, quæ fit per fluxum sanguinis quando omnis euacuatio sanguinis fit uel arte, uel à naturæ, & in utraque non solum euacuatur id quod malum est, sed etiam bonum, & aliquando bonum tantum: sed euacuatio, de qua nos loquimur, & est purgatio euacuat malum tantum, dummodo non sit mala purgatio, quæ & superpurgatio dicitur. Habetis igitur quid sit purgatio, à qua medicamentum nominatur purgans. Verùm sciatis quòd euacuatio hæc quæ purgatio dicitur, fit duobus modis, teste Hipp. & omnibus alijs; uno quidem modo à Natura, altero uerò ab arte. Vnde duæ erunt euacuationis communis species: sed de naturali non est opus ut ego loquar ideo ea omissa, dicam de illa, quæ facienda est à nobis, estq; illa, quæ fit solùm à Medico adhibito medicamento cum ratione & certo iudicio. Hæc autèm diuiditur in

purgationem, quæ promiſcuè, & indiſcretè euacuat id, quod eſt purgandum;& in aliam purgationem, quæ diſcretè & certò educit illud quod eſt inſtitutum, ut euacuetur: exemplis declaro uobis hanc utranque purgationem. Labitur ſæpe in pulmonem phlegma dulce,uel ſalſum, uel ſanguis, uel quid aliud,quod lædit:tunc Medici omnes tentant euacuationem illius materiei, & exhibent uel ea quæ craſſefaciunt,ſi materia illa ſit nimis tenuis, uel ea, quæ detergunt,& incidunt,ſi uiſcida ſit. & craſſa: & ſiue materia illa ſit pituita dulcis,aut ſalſa,ſiue ſanguis,ſiue alius humor,eadem medicamenta exhibent,quia idem medicamentum, euacuat indiſcriminatim omnes materias quæcunque illæ fuerint:& ideo talis euacuatio dicitur purgatio indiſcreta. Similiter ſi in corpore eſſet humor bilioſus,uel melancholicus, & euacuatio ipſius eſſet facienda per lotiũ; nos exhibebimus ea medicamenta,quæ per ueſicam educunt,quibus fiet ut apertis uijs illis effluat humor ille ſiue fuerit bilioſus, ſiue melancholicus, dummodo tanta ſit uiarum apertio, quanta requiritur.Hæc ergo euacuatio uocatur purgatio indiſtincta, ſeu indiſcreta,quoniam euacuat omnes humores lædentes indifferenter. Idem dico de euacuatione puris ex uulneribus, nam & euacuatio puris uocatur purgatio ab Hippocrate, ut habemus in tertio de fracturis tex.3. ubi inquit quòd ulcera purgantur,intelligens de hac purgatione indiſcreta. Similiter in 2. de ratione uictus in morbis acutis dicit, quòd thorax purgantur à pure. quare purgationes indiſcretæ ſunt omnes illæ euacuationes, quæ fiunt per pharmacum eorum omnium indifferenter,quæ in aliquo loco ſunt præter naturam,& de hac purgatione indiſcreta nos non loquimur; ſed de altera, quæ diſcreta nuncupatur purgatio, & eſt illa, quæ certum,ac determinatum humorem unius, uel pluris generis euacuat; ut ſi duo uerbi gratia ſint humores affligentes uel tria corpora moleſtantia partes humani corporis,& ego exhibeam medicamentum,quod illos humores, uel illa corpora, aut unum humorem,unumuè corpus,ſi unum tantum corpus, aut unus humor ſit; ſi inquam exhibeam medicamentum quod eà euacuet; tunc talis euacuatio dicetur purgatio diſcreta, quia non euacuantur omnia,quæ affligunt(dato ſcilicet quod ea, quæ moleſtant plura ſint) ſed certa, ac determinata quædam: & de hac purgatione loquens Galenus in quinto de ſimplicium medicamentorum facultat.ait quòd omnis euacuatio excrementorum extra corpus, dicitur purgatio: & ea quæ id faciunt,nominantur purgantia: ſed ea

ſub-

(subiungit Galenus) quæ distincta, & certa quædam educunt, debent per excellentiam uocari purgantia. Vnde omnis euacuatio, in qua educitur id, quod lædit, uocatur purgatio, siue talis euacuatio fiat à Natura, siue ab arte: sed quando fit euacuatio alicuius determinati noxij, talis euacuatio nuncupatur per excellentiam καθαρσις à Græcis, à nostris autem purgatio, & ab Hippocrate propter præstantiam nominatur pharmacia; debetis namque scire Iuuenes amantissimi quod φάρμακον apud Græcos tria significat, nam interdum denotat omne medicamentum simplex, quo opem ferimus corpori humano, ut sunt rosæ, chamæmelum, betonica, & huiusmodi, quæ dummodo prosint appellantur pharmaca, & nihil refert quo modo prosint. Secundò significat aliquando omne genus medicamenti ueneñosi & corrumpentis habitum corporis. unde apud Platonem, atque etiam apud alios reperietis interdum uenena appellari pharmaca. Tertiò significat aliquod medicamentum magnum edens mirabilem effectum; & in hac significatione Hippocrates uocauit medicamenta purgantia nomine pharmaci, quoniam faciunt effectus summa certè admiratione dignos ita, ut nihil mihi uideatur admirabilius in medicamentis purgantibus, quam hoc quod si minima etiam alicuius, ut puta scamonii, quantitas, exhibeatur alicui, tantam copiam alicuius humoris, uerbi gratia bilis, educat, atque tam citò, & ita uiolenter. Cum itaque medicamenta purgantia miros edant effectus, meritò Hippocrates uocauit ipsa pharmaca: & euacuationem, quam efficiunt; pharmaciam, ut uidere est in secundo aphorismorum 37. & in primo aphorismorum 22. & in quarto aphorismorum primo. Euacuatio autem ista purgatio per excellentiam dicta nihil aliud est, quàm eductio alicuius noxii & determinati in corpore per medicamentum purgans facta: dixit, alicuius noxii, ut differret ab euacuatione menstruorum: dixi (determinati) ut differret ab euacuatione saniei: dixi porrò (per purgans medicamentum facta) ad differentiam euacuationis illius quæ fit à Natura. His ita constitutis, & declaratis, per se iam elucescit quid sit medicamentum purgans, nam nihil aliud est, quàm medicamentum habens facultatem qua euacuet ex corpore determinatum aliquod & certum noxium uel spiritibus, uel humoribus uel solidis partibus; natura enim medicamenti purgantis in hoc sita est, ut determinatos, ac certos euacuet humores, uel determinatum, ac certum humorem

con-

contemptum in aliqua corporis parte, qui humor inquinet spiritus, uel humores, uel solidas partes. His habitis, sequitur, ut uideamus quo modo, & qua uia medicamentum hoc purgans edat talem actum, ut determinatum, ac certum educat humorem: de quo in sequenti capite, & uarias in se hac examinabimus opiniones.

MEDICAMENTVM PVRGANS QVO MODO, quaque facultate, & uia determinatum, ac peculiarem educat humorem. Cap. II.

QVid purgatio, quidq; medicamentum purgans sit, in superiori capite diximus: consequens modò est, ut inquiramus, & uideamus, quo modo, & qua uia medicamentum purgans educat certum, ac determinatum humorem, in qua re uariæ extiterunt Antiquorum sententiæ, & prima fuit opinio Erasistrati, atque illorum, qui ipsum sunt secuti, ut habemus à Galeno in lib. de facult. medic. purgantium cap. 2. & 3. quòd purgans medicamentum euacuat æquabiliter omne genus humoris contenti in uenis hoc modo: primò si medicamentum fuerit robustum, emulget humorem tenuiorem, quo moto sequuntur alij, primò tamen mediocres in crassitie ultimò uerò loco crassissimi; sequuntur in quam ratione uacui. unde ex sententia Erasistrati, & eorum, qui ipsum sequuntur, si pharmacum sit debile, euacuabit tenuiores tantum humores, relictis crassioribus: si uero robustum sit euacuabit totam massam sanguineam, hoc tamen ordine seruato, quòd primò euacuabitur serum: secundo loco bilis, 3. pituita 4. sanguinis, ultimo melancholia tanquam omnium crassissima. hic est ordo, quem ponebat Erasistratus in euacuatione facta per medicamentum purgans: & ideo dicebat, uel dicunt sui sectatores, quòd euacuatio facta per medicamentum purgans non differt ab euacuatione facta per uenæ sectionem, immo dicebat Erasistratus esse ὁμότιμον, ut suo utar uocabulo, hoc est æquabilem, quando sicut per sectionem uenæ euacuantur æqualiter humores omnes, ita & per purgans pharmacum euacuantur equabiliter omnes humores; sed prius tenuior, deinde mediocriter crassus, ultimò crassissimus. Addebat Erasistratus, quòd humores cum egrediuntur extra corpus putrescunt, & corrumpuntur, ita ut amittant propriam naturam, quo fit, ut non possimus ipsos cũ sunt extra corpus discernere, & cognoscere an bilis, uel sanguis, aliusuè humor sit. Hæc fuit Erasistrati opinio, quę probari etiam hoc modo posset, quando in praxi uidemus, quòd in eisdem affecti-

Erasistrati opinio.

Prima ratio.

affectibus,in quibus iuuat euacuatio per uenæ ſectionem, prodeſt etiam euacuatio per pharmacum:ſed euacuatio per ſectionem uenæ educit æqualiter omnes humores: ergo & euacuatio per pharmacum purgans idem faciet: maiorem propoſitionem praxis ipſa indicat, præterquàm quòd ipſam confirmant Eraſiſtratei authoritate Hippocr.in ſecundo de ratione uictus in morbis acutis tex.x. & xj.in curatione pleuritidis,quæ eſt affectio oriens ut plurimum à ſanguine tenuiori,qui ſcilicet habeat admixtam bilem; non dico tamen,quòd pleuritis non fiat etiam ex alijs humoribus; ſed dico quòd ut plurimum fit ex ſanguine bilioſo: in curatione igitur pleuritidis Hippoc.dolore aſcendente ſecat uenam: deſcendente uerò exhibet pharmacum: ex quo apparet in eodem affectu conuenire & euacuationem per ſectam uenam, & per pharmacum,cum Hipp. nunc una, nunc altera euacuatione utatur. quo indicatur, dicunt Eraſiſtratei, ipsũ in ea opinione extitiſſe,quòd iſtæ duæ euacuationes inter ſe non differant. & Galenus inibi in commento ait, quòd Hippoc. non alia ratione motus fuit ad ſecandam uenam dolore aſcendente: deſcendente uerò ad exhibendum pharmacum; quàm loci,quando dolor aſcendens indicat opportuniorem locum pro ſecanda uena: deſcendens autem oſtendit aptiorem pro pharmaco exhibendo. Quare apparet,quod euacuatio per ſectam uenam, & per medicamentum purgans conueniunt in eodem affectu,& quòd una poteſt pro altera ſubſtitui: ſed euacuatio per ſectionem uenæ educit æqualiter omnes humores; ergo & euacuatio per pharmacum idem faciet. Secundo in inflammatione membranæ ſuccingentis,quæ ut plurimum,ut dixi,& fatentur omnes,naſcitur ex tenuiori ſanguine,Hippoc.exhibet medicamentum purgans melancholiam,uidelicet peplium, quod ex Galeni ſententia habet eaſdem uires, quas ueratrum: ergo uel malè curaret Hippoc. pleuritidem,uel cum medicamentum ſit robuſtum, dicendum erit, quòd euacuet omnes humores: & ſi dicamus,quod non euacuat omnes, ſed melãcholiam tantùm,ſequetur quòd euacuabit humorem craſſiorem, & minus aptum educi, tenuiorem autem & aptiorem non poterit educere: ſi uerò dicamus quòd euacuet bilem tantùm relicta melancholia, ſequetur, quòd erit fruſtra,& non aget ſecundum ſuam naturam, quæ eſt, ut euacuet melancholiam.ergo uel erit dicendum,quòd euacuet omnes humores,uel quòd Hipp. malè curaret pleuritim: ſed quòd male cureret non eſt dicendũ: ergo concedendum eſt potius alterum, quòd ſcilicet peplium euacuet omnes

nes humores,& per consequens uidetur, quòd Hippoc. quoque uoluerit per medicamentum purgans euacuari omnes humores æqualiter. Tertiò addatis auctoritatem Galeni in 4. methodi cap. 6. ubi loquens de sectione uenæ, & de indicationibus de secanda uena, supponit hominem in quo abundet sanguis: mox ait, quòd si Empiricus occurreret huic homini non secabit sibi uenam, sed alio modo euacuabit ipsum, ut uel inedia, uel exhibendo pharmacum, quia pharmacum, inquit, præstat illud idem, quod uenæ sectio, ex quo sequitur, quòd unum poterit subire uicem alterius, ut uenæ sectio poterit adhiberi loco exhibitionis pharmaci; & pharmacum loco sectionis uenæ: & si ita sit, sequetur quòd per pharmacum euacuabuntur æqualiter omnes, quia & per sectionem uenæ euacuantur æquabiliter humores omnes. Quartò arguunt Erasistratei ex auctoritate Hippocratis in 4. aphorismorum 21. ubi sic inquit.

„ Deiectiones nigræ qualis est sanguis niger, sponte uenientes, siue cum febre, siue sine febre, pessimæ: & quanto colores fuerint plures, peius: cum medicamento uerò melius, & quanto colores plures non praui. Hæc Hippoc. ex quibus uerbis, ultimis scilicet, habetur, quòd purgationes magnæ à medicamento purgante factæ habent plures colores, qui indicant plures humores euacuatos, & quòd quanto plures sunt colores, & per consequens, quanto plures humores, tanto melior est euacuatio, nisi humores educti fuerint putridi: ex quo elicitur, quòd de natura pharmaci uidetur esse, ut educat plures humores; & illud erit præstantius, quod plures euacuabit humores: ergo medicamentum purgans educit æqualiter humores omnes, & sic rectè uidetur dixisse Erasistratus, quòd bona purgatio est multorum humorum, & quòd purgans medicamentum educit æquabiliter omnes humores. Quintò Auicenna in 4. primi cap. 4. ubi agit de medicamentis purgantibus dicit, quòd aliqui asserunt medicamentum purgans euacuare hoc modo, quòd primò allecto tenuiore humore, consequantur deinde alij, & huius opinionis dicit fuisse Galenum: quod si ita esset, maximum certè robur adderetur opinioni ipsius Erasistrati. Sextò, & ultimò dicunt Erasistratei, quòd hæc opinio fuit etiam Auerrois in 7. colliget cap. 9. ubi agit de uniuersali curatione febris putridæ; & loquens de euacuatione, quæ potest fieri à natura, & à medicamento ait, quòd omne pharmacum exhibitum euacuat primò humores tenues, deinde crassos: ergo ex Commentatoris etiam sententia purgans medicamentum euacuat æqualiter omnes humores,

res,qui ſunt in uenis, dummodo ſit robuſtum, primò tamen tenuiores,deinde mediocres,ultimò craſsiſsimi. His itaque rationibus, & authoritatibus uidetur,quòd uera ſit opinio Eraſiſtrati,quòd medicamentum purgans educat æqualiter omnes humores hoc modo, quòd primò alliciat tenuiorem, quem ſubinde ſequantur mediocres ratione uacui,ultimo loco craſsiſsimi, ſi uidelicet pharmacum fuerit robuſtum. Opinio hæc mihi non ſatisfacit,quoniam repugnat & rationibus,& auctoritatibus Antiquorum; rationibus quidem,quia aduerſatur naturę medicamenti purgantis,cùm ſuppoſitum ſupra ſit medicamentum purgans eſſe illud, quod euacuat determinatum,ac certum humorem:& niſi hoc eſſet ſequeretur, quòd purgatio non eſſet ſpecies uacuationis diuerſa ab euacuatione facta per ſectionem uenæ; tamen longè differunt, quando, ut Galenus inquit,euacuatio per pharmacum educit determinatum humorem exiſtentem in uenis, non autem in corpore, & facit euacuationes differentes ſpecie,quia in materia educta per pharmacum apparent ad ſenſum humores ſpecie differentes:at ſectio uenæ non facit uacuationes ſpecie differentes, quia in materia educta per ſectionem uenæ non apparent ad ſenſum humores ſpecie differentes: & hoc intelligatis dum ſanguis egreditur ex uena, quoniam non exit unus humor tantùm,ſed tota maſſa;poſtea autem dum maſſa extracta manet in cyatho,ſeparati quodam modo apparent humores, cuius ſeparationis cauſa eſt ipſa corruptio acquiſita ex mora in ambiente. at in purgatione aliter res ſe habet,quoniam in purgatione educuntur,& apparent humores ſpecie differentes, ut uel bilis, uel alius quiuis humor. quare mala eſt opinio Eraſiſtrati, quod etiam probo hac ratione:quia ſi medicamentum purgat eo modo,quo ipſe dicit, uel non fiet æqualis purgatio, uel nunquam pharmacum euacuabit, quin ſequatur mors ægrotantis hominis: deduco hanc conſequentiam. Ego exhibeo robuſtum medicamentum,quod poteſt euacuare uſque ad melancholicum humorem; primò igitur ex Eraſiſtrati ſententia medicamentum hoc euacuabit ſerum, deinde bilim, tertiò pituitam, quartò ſanguinem, ultimò melancholiam: demus iam quòd euacuet melancholiam; tunc ſequitur,quòd ęger morietur, quia euacuatus erit totus ſanguis, prius enim ex ſententia Eraſiſtrati euacuatur ſanguis,quàm melancholia. Si dicas,pharmacum non educere uſque ad ſanguinem: Ergo, dicam ego, non euacuabitur etiam ſuccus melancholicus, & ſic uacuatio non erit æqualis,uti eſt uacuatio facta per uenæ ſectionem. Quare ſequitur

uel quòd euacuatio nunquam erit æqualis;uel ſi erit,ſequetur mors ipſius ægri. Tertiò addatis,quòd non omnes humores tenues prius euacuantur,ut uolunt Eraſiſtratei, quemadmodum oſtendit Galenus in lib. de medicamentis purgantibus cap. 3. ubi arguit contra hanc Eraſiſtrati ſententiam, & primò ratione ſumpta ab experientia,quia uidemus quòd exhibito helleboro educitur ſuccus melancholicus,non autem bilioſus,nec pituitoſus,nec alius: ergo falſum eſt,quòd pharmacum educat primò humorem tenuem,deinde mediocrem, ultimo craſsiſsimum. Secundò Galenus probat falſitatem opinionis Eraſiſtrati exemplo ſumpto ab experientia, quia nos aliquando exhibemus pharmaca ualidiſsima, quæ faciunt ſuperpurgationes: quid autem ſit ſuperpurgatio inferius abundè declarabo; pro nunc tamen ſciatis, quod quando exhibito aliquo pharmaco fit maior euacuatio,quàm conueniat,& euacuantur non ſolùm humores mali, ſed etiam boni; tunc talis euacuatio uocatur ſuperpugatio,ſeu mala purgatio. Exhibeatur igitur aliquod robuſtum pharmacum euacuans pituitam,& fiat ob robuſtam pharmaci uim ſuperpurgatio:quid fiet? primò quidem euacuabitur pituita, ſubinde humor tenuior,tertio craſsior, ultimò craſsiſsimus, & benigniſsimus, ita quòd ſanguis atrior erit ultimus, ut fuit ſententia Hippocratis in libro de natura humana, & Galeni in ſecundo de elementis, & in lib. de medicamentis purgantibus. nam primò attrahitur humor deſtinatus, ſubinde ſequuntur reliqui. Similiter ſi proponetur pharmacum habens facultatem educendi humorem craſſum,primò euacuabitur humor ille craſſus,deinde ſuccedent tenuiores, ultimo in loco craſsiſsimi;quare falſa eſt ſentẽtia Eraſiſtrati. Tertiò arguit Galenus ibidem ſi ſententia Eraſiſtrati, & ſequacium eſt uera,tunc ego, inquit, quæro ab ipſis, an unquam exhibuerint pharmacum purgans melancholiam: profectò reſpondent, quòd ſic, & quòd educta eſt melancholia: tunc rurſus quæro,ait,an unquam exhibuerint pharmacum euacuans ſerum,uel bilem flauam: dicent quòd exhibuerunt: peto iam ab ipſis, inquit Gal. quando euacuatus eſt humor melancholicus, & ſeroſus,cuius nam humoris erat maior copia? dicent quòd non melancholiæ,ſed aliorum, quia neceſſe fuit, ut prius euacuarentur humores tenuiores. Nos tamen uidemus oppoſitum fieri,quia exhibito helleboro, uidemus copioſam educi melancholiam:exhibito uerò pharmaco, quod habeat uim educendi ſerum, experimur, quòd multum ſeri euacuabit; attamen ſecundum ipſorum ſententiam matula debe-

ret repleri

ret repleri alijs potius humoribus. Quartò argumentatur Galenus contra hanc eandem opinionem: quia medicamenta purgantia non ſolùm euacuant determinatos illos humores, qui ſunt in uenis, ſed eos etiam, qui fuſi ſunt per corpus, quod non facit uenæ ſectio. Proponatur uerbi gratia uobis unus, qui laboret hydrope, uel arquato: tunc accedat Eraſiſtratus, uel Galenus, & uelint ſanare hos affectus; atque exhibeant laboranti arquato pharmacum educens pituitam, uel purgans aquam: certum eſt, quòd arquatus non ſanabitur; ſicut etiam non liberabitur homo ab eodem affectu, ſi exhibeatur ueratrum, dummodo icteritia non ſit nigra. ſed ſi exhibeatur ſcamonium, ſanabitur quidem, & citò icteritia, quoniam euacuabitur bilis: at ſi quis non exhibeat icterico pharmacum educens bilim, ſed ſecet ei uenam, non ſanabitur, immò augebitur arquatus; & ego poſſum de re hac fidem facere, quia ſæpe uidi in principio febrium icteritiam, & ſecta uena ratione febris, quadruplicatam potius fuiſſe icteritiam, quàm quicquam fuerit diminuta. Similiter in hydrope aſcite, ſi quis ſecet uenam non ſanabitur hydrope, immò aucta hepatis refrigeratione morietur æger: & dato etiam quòd uiſcera non refrigerarentur; tamen non ſanaretur hydrope ſecta uena, quia non euacuaretur aqua: ſed utique per ſectionem uenæ euacuaretur aqua, ſi uenæ ſectio faceret illud idem, quod facit pharmacum purgans. Nec ſanabitur hydrope ſi exhibeatur pharmacum purgans bilem flauam, uel bilem atram, quoniam ex tali pharmaco non euacuabitur aqua. Nec oportet, ut Eraſiſtratei confugiant ad illam ſuam corruptionem humorum, quam fieri dicunt, cùm ſunt extra corpus, ita ut aſſerant aquam quantumuis eductam, ex his medicamentis purgantibus non apparere, nec cognoſci, quòd ſit euacuata, quoniam humores cùm primum ſunt extra corpus putreſcunt, & amittunt propriam naturam; & ideo non poteſt hic, uel ille humor conſpici: non oportet inquam confugere ad hoc, quando ſaltem uideremus abdomen ſubſidere, & tumorem minui, aut aboleri, quod non fit exhibito pharmaco purgante pituitam, uel bilem, uel melancholiam. at ſi exhibeatur granum cocognidij, uel euphorbium, uidebimus manifeſtè euacuari aquam, & abdomen ſubſidere. Quare ex conſequentibus etiã liquidò apparet falſitas opinionis Eraſiſtrati. Vltimò ſi Eraſiſtrati ſententia eſſet uera, ſequerentur incommoda, atque abſurda multa contra ſe. nam cum ipſe, & ſui ſectatores loquuntur de curatione morborum, proponunt medicamenta purgantia, & uacuationem per

nem per ſectionem uenæ: ſi igitur uacuatio per ſectam uenam, & per pharmacum eſſent æquales, ut ipſi dicunt, & una faceret illud idem, quod altera; ſequeretur, quòd indicatio ſumpta ex humore eſſet falſa, attamen poſita eſt ab Eraſiſtrateis; & indicatio de ſecanda uena, aut de exhibendo pharmaco, ſi non ſumeretur ex humore eſſet accipienda uel à uoluntate ægri, ita ut illi qui non admitterēt ſectionem uenæ, propinarēt pharmacum: uel ab inſtrumento, ut quando ſectio uenæ nequit fieri hoc uel illo organo, exhibebunt pharmacum: uel à loco, eo quòd unus locus euacuetur magis per uenæ ſectionem, quàm per pharmacum, uel habebunt tantùm indicationem ſumptam à facilitate, & difficultate, ut ſi uideant, quòd aliquis facilius euacuetur pharmaco, exhibebunt pharmacum: ſi uerò per ſectionem uenæ; ſecabunt uenam. uideatis quæſo, quàm pulchræ ſint iſtæ indicationes. Itaque non dubitetis opinionem Eraſiſtrati eſſe falſam, ut patet auctoritate Hippocratis in primo lib. de natura humana Tex. 25. & in ſubſequentibus. ubi manifeſtiſſimè uoluit pharmaca euacuare certos, ac determinatos humores; immò, ait, id ipſum fieri in ſuperpurgationibus; quoniam ſi exhibeatur medicamentum purgans melancholiam tantùm, & fiat ſuperpurgatio, primo inquit euacuabitur melancholia, ſecundò bilis, tertiò pituita, ultimò ſanguis, quod etiam textu. *39.* oſtendit exemplo pulcherrimo ſumpto ex radicibus plantarum, nam radices plantarum ſub tellure exiſtentes attrahunt primò humorem ſibi ſimilem; ſed aucta neceſsitate attrahunt ſemper ſuccum minus ſibi inimicum, donec eo uſque aucta neceſsitate cùm alius ſuccus non adſit, & uelint nutrire ſe ſe, attrahunt humorem ſalſuginoſum, quo tandem corrumpuntur. His addatis auctoritatem Rufi medici antiqui, qui ut refert Oribaſius in 7. Collect. in tractatu de medicamentis purgantibus cap. 26. inquit quòd medicamentum purgans euacuat non ſolùm determinatos humores, ſed etiam differentes ſpecie. Contra eandem Eraſiſtrati opinionem eſt etiam auctoritas Galeni, qui in 2. de Elementis: in lib. de medicamentis purgantibus: in quinto de facult. ſimplicium medic. & alijs in locis clarè inquit, quòd medicamentum purgans educit determinatos, ac certos humores. Addatis etiam Auicennam, Meſuem, Raſim, & Auerroem in quinto Colliget cap. 21. Ex his itaque rationibus omnibus, & authoritatibus manifeſtum cuique eſſe poteſt Eraſiſtrati, & Eraſiſtrateorum opinionem eſſe falſam. Item reſpondendum eſt rationibus, & auctoritatibus adductis in contrarium, &

primo

primo ad illam. Morbi ijdem ſanantur & euacuatione per ſectam uenam, & euacuatione facta per pharmacum; ergo euacuatio per ſectionem uenæ, & per pharmacum ſunt una, atque eadem: at ſectio uenæ euacuat æqualiter omnes humores; ergo & purgans pharmacum idem faciet. Dico quòd non poſſumus negare, quin ſectio uenæ faciat ſæpe id, quod pharmacum, & pharmacum illud, quod uenæ ſectio; nam hæc fuit ſententia Galeni in lib. de ratione uictus in acutis: attamen dico quòd ſectio uenæ non facit penitus illud, quod præſtat euacuatio per pharmacum; & pharmacum non efficit omnino illud, quod uenæ ſectio: ſed id, quod perfectè facit ſectio uenæ; imperfectè ſeu diminutè præſtabit euacuatio per pharmacum: & è contra, quod perfectè faciet pharmacum, illud diminutè præſtabit ſectio uenæ: & aliquando utimur una iſtarum euacuationum pro altera, ut ea, quæ diminutè agit loco illius, quæ perfectè, & integrè operatur, quoniam interdum eſt tutius ita agere; ut uerbi gratia, aliquando ſecamus uenam, quia non eſt tutum propinare pharmacum, ut in pleuritide dolore deſcendente indicatur euacuatio per pharmacum; attamen ſi intenſa adſit febris, nos ſecabimus uenam, quia eſt auxilium magis tutum, licet ſit paulò minus efficax in tali caſu: pharmaci autem exhibitio è diuerſo eſt maius auxiliũ, ſed eſſet periculoſum: & ideo interdum loco ſectionis uenæ exhibemus pharmacum; aliquando è contra. non ob id tamen eſt dicendum, quòd una, & eadem ſit euacuatio facta per ſectionem uenæ, cum ea, quæ ſit per pharmacum purgans: & quando dicitur, quòd faciunt idem, intelligendum quòd non faciunt penitus idem, ſi enim facerent penitus idem, argumentum cogeret. Ad illud autem ex Hipp. qui in pleuritide dolore aſcendente ſecat uenã, deſcendente autem exhibet pharmacũ. Scio rationẽ diuerſitatis propoſitã fuiſſe à Galeno in illo commento ratione loci, uult. n. Galenus in homine uenas nutrientes ſuperiores coſtas oriri à uena caua ſupra cor: nutrientes autem coſtas inferiores naſci infra cor, quod non eſt (inquit) in brutis. hoc conſtituto uult Galenus Hippocratem dolore aſcendente ideo ſecare uenam, quia locus eſt aptior ad euacuationem per ſectam uenam, quia uenæ brachij habent conſortiũ magnum cum uenis nutrientibus coſtas ſuperiores: dolore autem deſcendente uult Hippocratem ea ratione exhibere pharmacum, quia coſtæ inferiores, & omnes aliæ illæ partes facilius, & promptius euacuantur per pharmacum, quàm per ſectam uenam; cum uenæ nutrientes coſtas inferiores in homine oriantur à uena caua infra

fra cor, ut ait Galenus. Ego in re hac non poſſum ſummopere non diſſentire à Galeno, & dicere quòd hallucinatus eſt; & re uera ita eſt; parcat mihi tantus præceptor, quoniam primò ſupponit unum falſum in anatome, quod ſcilicet uenæ, quæ nutriunt coſtas ſuperiores in homine oriantur à uena caua ſupra cor: nutrientes uerò coſtas inferiores naſcantur infra cor: at in brutis dicit non eſſe ita. Verùm ſuppoſitum hoc eſt falſiſsimum, quia & in brutis, & in homine uena ſine pari nutrit ſuis ramis & propaginibus totam internam thoracis cauitatem, & ſuperiores, atque inferiores coſtas: & ideo non uideo quo modo Hippocrates motus fuerit ad exhibendum pharmacũ dolore deſcendente, quia locus ſit aptior ad euacuationem per pharmacũ. Præterea ſi hac ratione Hippocrates dolore deſcendente non ſecuit uenam in brachio, non ne aderant aliæ uenæ inferiores, quæ potuiſsent ſecari? Itaque ego non poſsum conſentire cum Galeno, & doleo equidem præter modum. Dicam igitur & ego illud, quod ſentio de re hac ſatis difficili, & uos poſtea iudicabitis, accipietiſque eam expoſitionem, quæ magis placuerit. Mea itaque ſententia eſt, quòd Hippocrates obſeruauerit naturã humoris, qui ſi craſſus ſit, petit ſuaptè natura partes inferiores: ideo ſanguis ſi ſit craſſus, facilius truditur deorſum, quàm ſurſum: ſi uerò tenuis, petit facilius partes ſuperiores, & ſenſim aſcendendo communicatur affectio ipſi iugulo, & aliis ſuperioribus partibus: ſanguine autem non exiſtente puro, ſed habente in ſe melãcholiam admixtam, petit facilius deorſum, & affectio ex tali ſanguine orta communicatur potius inferioribus, quàm ſuperioribus. Hippocrates igitur cũ uidiſſet, quòd in pleuritide cum dolore aſcẽdente peccat ſanguis tenuior; ideo ſecat uenam: in altera autem dolore deſcendente non ſecat uenam, ſed exhibet pharmacum, pepliũ ſcilicet, quia uidit in huiuſmodi pleuritide peccare melãcholicum craſſumque ſanguinem, qui pharmacum potius, quàm uenæ ſectionem indicabat. At diceret aliquis, unde eſt, quòd nullum, uel raros uidemus ex noſtratibus medicis, qui artem exercent, qui in pleuritide exhibeat pharmacum, ſed omnes ſtatim lenita aluo ueniunt ad uenæ ſectionem? Dico quòd pleuritis fit ut plurimum ex ſanguine clarioſo, ita ut raræ reperiantur pleuritides, in quibus dolor deſcendat: & ego poſſum uerè fateri, quòd non uiderim decem pleuriticos cum dolore deſcendente; ſed ex centum pleuriticis, uidebitis nonaginta cum dolore circa mammas, uel circa iugulum, aliasq; partes ſuperiores: pleuriticos autem cum dolore infra ſeptum

ptum trāſuerſum rarò reperietis: an uerò dolor in pleuritide poſsit etiam deſcendere uſque ad inteſtina, ut uiſum eſt quibuſdam, non eſt nunc locus, ut ego hoc diſcutiam. Cum itaque rarò detur pleuritis dolore deſcendente; hinc eſt, quòd rarò etiam uidetis medicos in curandis pleuriticis exhibere pharmacum: ueruntamen cum dolor deſcendit eſt exhibendum, quia peccat humor grauis, non autem quia inflãmatio ſit in loco aptiori ad euacuationẽ per pharmacum, ut dicit Galenus, neque enim hæc eſt ratio diuerſitatis; ſed eſt, ut dixi, quia Hipp. uidit dolore deſcendẽte peccare ſanguinem grauem melãcholicum & craſſum. Ad illam uerò rationem, quòd niſi euacuatio per pharmacũ educeret æqualiter omnes humores, ſequeretur uel quod Hipp. in pleuritide exhibẽdo peplium male curaret pleuritim, uel peplium non ageret ſecundum ſuam naturam, & fruſtraretur ſua actione &c. Iam ſoluta eſt hæc ratio ex ijs, quæ dicta ſunt, quia diximus ideo Hippocratem dolore deſcendente exhibere peplium, quia nouit peccare humorem melãcholicũ craſſum: & ideo rectè curat Hipp. nec ſequitur ob id quod peplium non agat ſecundum naturam, quia in tali pleuritide cum dolore deſcendente peccat melancholia, non autem bilis, uel pituita: ſi uerò huiuſmodi pleuritis fieret ex alio humore, quàm ex melancholico ſanguine, utique ſequeretur, uel quòd peplium non ageret ſecũdum ſuam naturam, uel fruſtraretur ſua actione: at cum ſupponamus in pleuritide cum dolore deſcendente peccare ſanguinem melancholicum, ideoque Hipp. exhibuiſſe pharmacum, nullum ſequitur abſurdum, nec ratio habet uim contra nos. Excellentiſsimus Braſauolus præceptor meus ſolebat alio modo ſoluere rationem, & exponere locum illum Hippocratis dicens, quòd Hipp. fecit mentionem de peplio, & ueratro exemplificandi gratia, ut ſcilicet afferret exemplum de aliquo pharmaco. Verùm ſi hoc uoluiſſet Hipp. ſatis ſibi fuiſſet dicere, exhibendum eſt pharmacum purgans. & ideo dico, quòd ſolutio, & expoſitio mei pręceptoris eſt periculoſa, & ſua pace dixerim, etiam falſa. Alij etiam dicunt, quòd Antiqui non habebant copiam medicamentorũ purgantium; ideo Hipp. uoluit ponere exemplũ aliquod de ſuis pharmacis. Sed dico, quòd cum medicamenta reperiantur experiẽtia, & Hippo. fuiſſet expertus iſta duo peplium. ſ. & ueratrum, uoluit potius de ipſis quàm de alijs meminiſſe, etſi plura alia ipſe nouiſſet pharmaca, quæ eandem etiam haberent facultatem. Ad auctoritatem illam Galeni in 4. methodi cap. 6. Dico quòd ipſe loquitur

C de

de attenuatione corporis in homine ſano, nam inquit ſi eſſet plenitudo in homine ſano empiricus non ſecaret uenam, quia diceret ſe poſſe plenitudinem auferre per inediam, & per pharmaci exhibitionem: & uerum eſt, tamen non eſt inferendum, quòd pharmacum faciat penitus idem, quod uenæ ſectio, & quòd utraq; euacuatio educat æqualiter omnes humores. Ad illam autem Hipp. auctoritatem, quòd purgationum illa eſt melior, in qua apparent colores, humoreſque plures, incorrupti tamen. Dico quòd in illo aphoriſmo ipſe loquitur de purgatione facta à medicamento compoſito, non autem de facta ex pharmaco ſimplici, & uera tunc eſt ſua ſententia, quia pharmaca compoſita cum conſtent multis pharmacis ſimplicibus, neceſſe eſt, ut euacuent uarios, diuerſoſque humores; qui diuerſi humores ſunt in cauſa, ut in excrementis eductis appareant uarij colores: & niſi apparerent, non eſſet bona purgatio. probent modò Eraſiſtratei, quòd Hipp. non loquatur de purgatione facta à pharmaco compoſito. Ad Auicennam aſcribentem talem opinionem Galeno. Dico quòd impoſuit hoc Galeno deceptus ex modo intellectus auctoritatis ipſius Galeni, qui loquens de eodem humore in ſpecie dixit, quòd euacuatur primò pars tenuior, deinde craſſa, intelligens Galenus de eodem humore, quoniam humores omnes habent partem tenuẽ, & partem craſſam. & uerum certè eſt, quòd cuiuſcunque humoris in ſpecie, ut puta bilis, prius euacuatur pars tenuior, deinde craſsior: Auicenna autem intellexit de humoribus exiſtentibus in uenis in ipſa maſſa: & ideo putauit ſecundum Galenum, quòd exhibito quolibet pharmaco euacuaretur prius humor tenuis, deinde craſſus. Ad Auerrois autem auctoritatem. Dico quòd loquitur ex mente aliorum, quia loquens de euacuatione facta à natura, dicit quòd natura difficilè euacuat humores craſſos, facilè uerò mediocres; & ideo craſſi ſunt attenuandi; tenues uerò incraſſandi: ſed purgatio inquit facit oppoſitum, nam aliqui (dicit Auerroes) uoluere non poſſe dari medicamentum purgans pituitam, quin prius educat bilem: ex quibus uerbis apparet manifeſtè Auerroem referre hoc ex aliorum ſententia. Vnde miror equidem de doctiſsimo Fernelio, quòd citarit illam authoritatem Auerrois in fauorem opinionis Eraſiſtrati, cũ manifeſtum ſit, quòd ibi loquitur ex mente aliorum. Vana itaque eſt opinio dicens, quòd pharmaca euacuant æqualiter omnes humores, prius tamen tenuiores, deinde mediocres, ultimò craſsiſsimos: ideo omittatur talis opinio, & inueſtigemus aliquã,
quæ

quæ certum modum nobis proponat, ac doceat, quo modo medicamenta purgantia purgent, & qua facultate. Altera itaque opinio de actione medicamentorum purgantium fuit Asclepiadis, ut refert Galenus multis in locis, sed præcipue in lib. de facultatibus medicamentorum purgantium cap. 1. & 2. ubi inquit Asclepiadem medicum uoluisse, quòd medicamentum purgans euacuet determinatè humores præter naturam, ut si exhiberemus pharmacum educens bilem, uolebat, quòd euacuaret bilim determinatã, ita ut ad sensum appareret manifestè, quòd esset bilis, & non alius humor. similiter exhibito pharmaco purgãte pituitam uolebat, quòd educeret determinatam, & hanc pituitam, & non alios humores: idem intelligatis uos de pharmacis, quæ educunt serum, & de ijs, quæ purgant melancholiam. Verùm addebat aliud Asclepiades, quòd nescio an ita quadrabit regulæ. uolebat enim, quòd humores, qui educerentur uel biliosi, uel pituitosi, uel alij, non essent tales in corpore, sed alterius generis; at fierent tales, quia medicamẽtum purgans immutaret eos, & cõuerteret in aliam naturam sibi similem, ut exhibito medicamento cholagogo, idest purgante bilem, dicebat Asclepiades, quòd educebat quidem bilim, sed quòd bilis illa, quando erat in corpore, non erat bilis; at humor alterius generis, & quòd medicamentum immutauit ipsum in bilim. idem quoque intelligatis de medicamento purgãte pituitam, quia uolebat, quòd pituita educta per medicamentum euacuans pituitam non esset pituita dum esset in corpore, sed quòd esset facta pituita à pharmaco ipso: idem de sero, & de alijs humoribus asserebat. unde & Asclepiadis sententia colligitur, quòd purgatio erat generatio alicuius humoris, & eiusdem etiam euacuatio, quia duo secundum ipsum fiebant à medicamento purgante; primò quidem generabatur humor sibi similis; deinde ille ipse humor genitus euacuabatur, quoniam uolebat, quòd exhibito pharmaco purgante penetraret per corpus, & hæreret humori alicui existenti in uenis; & illum humorem qualiscunque esset, immutaret, & conuerteret in humorem sibi similem; ut si medicamentum esset purgans bilem, immutabat humorem illum in bilem. quæ bilis postea stimulans naturam, expelleretur ab ipsa extra corpus unà cum pharmaco, quę expulsio non fiebat antea, quia humor non erat conuersus in humorem similem naturæ pharmaci. Vnde ex pharmaco secundum Asclepiadem non solùm habebatur purgatio, sed etiam generatio humoris: & post eductionem illius humoris conuersi in aliam natu

ram,sequebatur,dicebat Asclepiades euacuatio sanguinis. Hæc est Asclepiadis sententia, quæ differt ab opinione Erasistrati in hoc, quòd Erasistratus uolebat purgationem esse euacuationem quantitatis humoris,ita quòd purgatio iuuaret solùm minuendo quantitatem,quia dicebat pharmacum educere æqualiter omnes humores;& quòd medicamentum alliciebat solùm unam particulam humoris,quam subinde sequebantur aliæ partes humorum ratione uacui,ut etiam fit in euacuatione per sectam uenam : & ideo euacuatio per pharmacum purgans non differebat secundum Erasistratum ab euacuatione facta per incisionem uenæ. Sed secundum Asclepiadem purgans medicamentum non euacuabat æqualiter omnes humores,at humorem tantum determinatum genitum ab ipso pharmaco. Hanc igitur Asclepiadis opinionem uolo,ut nunc examinemus: sed prius remouenda est,quædam apparens contradictio in Galeno in libro de facultatibus medicamentorum cap. 2. & in 2.de elementis cap. 3. nam in libro de facultatibus purgantium medicamentorum,asserit Asclepiadem uoluisse,quòd medicamentum purgans immutet humorem,cui primo inhæret, in aliam naturam, & illum deinde euacuet; postremò euacuetur sanguis. in 2.autem de elementis dicit Asclepiadem uoluisse, quòd pharmacum purgans corrumperet omnes humores; & quòd purgatio ab ipso facta iuuat non ratione qualitatis humorum,sed ratione quantitatis,sicut facit euacuatio per sectionem uenæ; & ita eadem esset euacuatio per purgans pharmacum facta cum ea quæ fit per sectam uenam. Cum itaque Galenus in uno loco dicat Asclepiadem uoluisse,quòd pharmacum euacuet determinatum humorem : in alio autem,quòd euacuet omnes humores, quia dicit quòd euacuatio iuuat ratione quantitatis; uidetur, quòd sibi maximè contradicat Galenus. Cæterùm contradictio est in superficie tantum, quoniam in libro illo de facult. medic.purgantium Galenus recitat puram Asclepiadis opinionem, & talem prorsus qualem ipse habuit. at in 2.de elementis recenset etiam illud absurdum,quod insequitur ad opinionem Asclepiadis,uidelicet,quòd medicamentum purgans euacuaret æqualiter omnes humores, & non determinatum tantum,quia assumpto medicamento purgante secundum Asclepiadem primò diffunditur per totum corpus,& deuenit ad massam sanguineam,atq; partem illam,cui primo adhæsit transmutat in aliam naturam,dicamus exempli gratia,in bilem. Si igitur inquit Galenus,transmutat partem illam massæ,cui hæret; ergo immutat om-

nes

nes humores, quoniam in massa sunt humores omnes. quare medicamentum purgans euacuabit æquabiliter omnes humores, siue modò educat illos transmutatos in bilem tantùm, siue in alium humorem nihil refert, quia omnes humores latitabant in parte illa massæ, & omnes mutati sunt in naturam bilis. unde euacuata bile illa euacuati erunt æqualiter humores omnes: ergo medicamentum purgans non educit determinatum humorem, ut tu dicis ò Asclepiade; sed æqualiter omnes. hoc est absurdum, quòd necessariò sequitur ad opinionem Asclepiadis. Itaque dico, ut melius me intelligatis, quòd Galenus in 2. de elementis ponit opinionem Asclepiadis unà cum absurdo, quod necessariò insequitur ad ipsam: in libro autem de facultate medicamentorum purgantium recenset tantum opinionem Asclepiadis talem penitus, qualem ipse habuit, quæ opinio licet non probetur à Galeno, tamen habet pro se rationes, quibus probetur & confirmetur; & primò Asclepiadei probant hanc opinionem exemplo huiusmodi. Sit corpus purum, & mundum, in quo nullus sit humor præsens, nec causa morbi, nec ullus humor malus: tunc exhibeatur huic corpori medicamentum purgans bilem: quæro iam inquit Asclepiades, uel eius sequaces, an medicamentum sit euacuaturum aliquid, uel nihil: profectò oēs medici respondēt, quòd educet aliquid, sed cū labore, quoniā corpora sana non ferunt medicamenta purgantia; tamen si ipsis quoq; exhibeantur, euacuant: educet ergo aliquid bilis: tunc quæro de illa bile dicet Asclepiades unde proueniat, cum antea non esset in corpore, quia erat mundum, & sanum, & omnes humores erant boni: ergo bilis illa genita est à pharmaco, alioqui educeretur id, quod antea non erat in corpore. Si quis uerò pro Galeno dicat, quòd bilis, illa aderat sed refracta in massa sanguinea, & mixta cum aliis humoribus. Is qui ita dicit pro Galeno non fugiet ob id argumentū, quoniam uidemus educi purā bilem. & quanuis illa esset mixta, & refracta in massa, tamen quæro quo modo fuerit separata. quare necesse est saltem dicere, quòd pharmacum aliquo modo perfecerit bilem, & aliquid ei de suo addiderit, quo mediante proritet naturam, & ab ipsa mox expellatur unà cum medicamento purgāte. Secundò probat Asclepiades hanc suam opinionem, quoniā pharmaca purgantia patiuntur in suis actionibus eadem omnia, quæ & alia medicamenta: dixi enim ego alias cum agerē de compositione medicamentorum, quòd medicamenta non agunt statim cum assumpta, applicata uè corpori fuerint, sed requirunt calefactionem,

attenua-

attenuationem, & transmissionem per corpus, quæ trāsmissio fit ratione arteriarum, nā medicamentū cū est attenuatum, attrahitur ab arterijs, & transmittitur per uniuersum corpus: hoc idem accidit in medicamentis purgantibus siue deuorentur, siue inijciantur; debent enim calefieri, attenuari, & per corpus penetrare, alioqui non agerent. quòd autem penetrent, ego ostendo exemplo admiratione satis digno. Cum essem Pisis, & profiterer in illo Gymnasio, curabam Moniales Cœnobij Sancti Pauli ad Ortū: dicitur ad Ortum ad differētiam alterius Cœnobij, quod situm est ad Occasum. in eo igitur Cœnobio aderat Abbatissa, cui ego cum exhiberem catapotia deuoranda, ipsa non deuorabat, sed digitis ea comprimebat, formabatque ueluti placentulas, & ex una facie madefaciebat saliua, atque regioni ipsius uentriculi admouebat, & superaddita fascia stringebat, comprimebatque partem illam, & spatio quatuor, aut quinque horarum ita quasi copiosè soluebatur sibi aluus, ac si pilulas illas deuorasset: & hoc duobus annis obseruaui in illa Reuerenda Abbatissa, & uidebatur mihi ueluti miraculū. Vnde nō est negandum, quòd partes medicamenti attenuentur, trahanturque per totum corpus medijs arteriis, & agant, quod alio etiam exēplo ostendo, quia in pueris, & mulieribus, quando nolunt assumere pharmaca, solemus nos Medici applicare umbilico quædam epithemata, & inunctiones, & experimur, quòd satis copiosè aliquando purgantur, ita ut uideantur deuorasse pharmacum, quod non esset nisi medicamentum attenuaretur, & traheretur per totum corpus. Habetis quoque exempla mercurij, idest argenti uiui, quoniam si inungantur articuli alicuius argento uiuo, fit euacuatio per palatum, uel per secessum, & quidem copiosa, & admodum aliquando uiolenta. Quare non est negandum, quòd medicamenta permeent per corpus. Esto igitur iam quòd pharmacum exhibitum penetrauerit usque ad partem aliquam, ubi sint humores, qui antea non stimulabant; sed accedente pharmaco bilis uerbi gratia inibi existens, incipiat stimulare naturam, qua stimulata insurgat, & expellat ipsam bilim unà cum pharmaco: tunc ait Asclepiades humores illi antea non stimulabant, sed solùm cæperunt stimulare, quando pharmacum penetrauit ad ipsos. ergo signum est, quòd aliquid additur humoribus à pharmaco, quo fiat, ut stimulent. Sed diceret aliquis additur quidem aliquid, tamen non fit bilis à pharmaco, nec alius humor. Respondeo, quòd nec Asclepiades esset ita fatuus, ut crederet humores penitus generari ex pharmaco:

sed

ſed intelligebat, quòd perficerentur, & aliquid eis adderetur à pharmaco, quo ſtimularent ſubinde naturam, & ſic unà cum pharmaco expellerentur. Cum itaque humor antea non ſtimularet, ſed poſtea tantùm, quando pharmacum illuc peruenit, uerisimile ſit medicamenta purgantia perficere aliquo modo humores, ita ut ſtimulent, cum antea non ſtimularent, & expellantur ſimul cum medicamentis. Vnde medicamenta purgantia euacuant quidem determinatos humores, ſed aliquid ipſis addunt: & ſic uera uidetur eſſe Aſclepiadis ſententia, quòd humores ſi non gignantur, ſaltem accipiant aliquid à pharmaco. Sed contra hanc opinionem inſurgit Galenus, & primò ducit Aſclepiadem ad hoc abſurdum, quòd eadem ſit ſua opinio cum opinione Eraſiſtrati, quòd ſcilicet euacuatio per ſectionem uenæ ſit una, & eadem cũ euacuatione facta per pharmacum; & ſic ſecundum opinionem etiam Aſclepiadis medicamentum purgans euacuabit æqualiter omnes humores. Quòd autem ſequatur hoc inconueniens, probat Galenus duabus rationibus, quarum prima colligitur ex loco ſupra citato in 2. de Elementis, nam (ait Galenus) uolebat Aſclepiades, quòd corpus noſtrum conſtaret ex elementis non inter ſe quidem mixtis, ſed ſimul tantùm iunctis, & non compactis: uolebat quoque, quòd minimæ partes elementorum concurrerent ita, quòd facerent meatus, & tumores: quæ ſententia diſtat parum ab opinione Epicuri. Vnde Aſclepiades uolebat, quòd corpus noſtrum non poſſet laborare ob malam aliquam qualitatem, uel frigidam, uel calidam, uel humidam, uel huiuſmodi aliam; ſed tantùm aut propter nimiam apertionem meatuum, aut propter nimiam eorundem conſtrictionem. quare omnes morbi ſecundum ipſum erant uel in plenitudine, uel in defectu; & ſic ſola quantitas iuxta ipſius ſententiam erat cauſa morborum, qualitas autem minimè. Hæc fuit opinio Aſclepiadis, ut poteritis colligere ex Galeno in 2. de Elementis cap. 3. & in lib. de differentijs morborum cap. 2. & 4. & in primo commentario in tertium Epidemiorum commento textus 4. In his omnibus locis habetis hanc fuiſſe ſententiam Aſclepiadis. Hoc ſtante dicit Galenus ò Aſclepiades: Euacuatio per pharmacum ſecundum tuam ſententiam purgat ſanguinem: quæro abs te, an purget ſanguinem ab humore malo ratione qualitatis, uel ratione quantitatis: ratione qualitatis non, quia tu non concedis dari morbos in qualitate: ergo quantitate ſua offendente, quoniam ſanguis ille uel nimiũ aperit, uel nimium claudit meatus: ſi hoc ita eſt, ſequitur, quòd euacuatio

cuatio per pharmacum erit una, & eadem cum euacuatione facta per sectionem uenæ. nam & uenæ sectio euacuat sanguinem peccantem, & offendentem quantitate sua; licet posit etiam per accidens uenæ sectio iuuare ratione qualitatis, ut si accidat, quòd sanguis peccet etiam in qualitate: per se tamen uenæ sectio iuuat euacuando quantitatem: ita & euacuatio per pharmacum per te ò Asclepiades, euacuat humores peccantes quantitate sua; ergo euacuatio per sectam uenam, & euacuatio per pharmacum sunt una, atque eadem. hæc est prima Galeni ratio. Altera colligitur, ex suis obscuris uerbis in libro de medicamentis purgantibus cap. primo, & est talis. Si purgatio est immutatio humoris illius, cui primò pharmacum adhæret; quæro ego an fiat immutatio omnium humorum, an determinati humoris tan tum, respondet Asclepiades, quòd est immutatio illius cuiusque humoris, cui primò pharmacum inhæserit: iam exhibeamus pharmacum robustisimum, quod habeat uires admodum perdurantes, & hæreat toti massæ sanguinis, uel dimidiæ tantùm parti ipsius: tũc sequetur, quòd pharmacum immutabit æqualiter omnes humores, quia omnes sunt in massa, & per consequens euacuabit æqualiter humores omnes, sicut facit & sectio uenæ: ergo sunt una, atque eadem euacuatio. Hoc est absurdum sequens necessariò ad opinionem Asclepiadis, quod non uiderunt Asclepiadei. Si ergo opinio Asclepiadis est eadem cum opinione Erasistrati, reuocetis iam ad memoriam rationes, & auctoritates supra adductas contra Erasistratum, & eisdem utamini ad reprobandam Asclepiadis opinionem. Ad illam autem suam primam rationem de corpore sano, & mundo ab omnibus malis humoribus, cui tamen si exhibeatur phar macum purgans bilem, euacuabitur bilis; & sic de reliquis pharmacis respectu humorum, quos apta sunt educere. Dico, quòd talis ratio supponit unum, quod fortasse non est uerum. neque enim credo reperiri tale corpus sanum, atque ita mundum, ut nullus in ipso hu mor peccet; quia & ratione constitutionis temporis, & ratione uictus, necesse est, ut semper humor aliquis in corpore peccet, ut æstate bilis, hyeme pituita, uere sanguis, autumno atra bilis. similiter ratio uictus est in causa, ut necessariò aliquis humor excedat. Sed po namus etiam tale corpus sanum, & mundum penitus dari; tamen di co, quòd si huiusmodi corpori exhibeatur pharmacum purgans, uel non euacuabit, uel faciet superpurgationem; si enim sit debile, non euacuabit; si uerò robustum, corrumpet massam, & stimulabit ita

quòd

quòd fiet superpurgatio,& sic primò euacuabitur bilis, deinde pituita,postea alij humores,ita quòd fiet mala purgatio: non autem euacuabitur hic,uel ille humor tantùm,sed robusto existente pharmaco aperiet uenas corrumpetq; massam,& stimulabit adeo, quòd fiet superpurgatio. Aut pharmacum erit purgans sanguinem, quod ignotum est an reperiatur. Et quamuis Galenus uideatur fugere,& dicere,quòd ipse nouit tale pharmacum,sed noluit ipsum explicare,& patefacere; tamen ego credo,quòd nec ipse nouerit tale medicamentum euacuans sanguinem. Ad alteram rationem, quòd medicamenta purgantia calefiunt,attenuantur, & discurrunt per totum corpus,faciuntque,ut humores, qui antea non stimulabant,proritent,& sic expellantur,ex quo uidetur posse iustè colligi, quòd medicamenta purgantia addant aliquid humoribus. Dico, quòd hoc est figmentum: concedo tamen ego,quòd humor exiens, qui prius erat bilis(si bilis sit ea,quæ educitur)non stimulabat,nūc uerò stimulet,atq; ob id expellatur.nam,ut infra dicam fusius; ego sum huius opinionis, quòd humor, qui egreditur, euacuetur duabus ex causis. una est facultas medicamenti,quæ penetrat, & attrahit humores: altera est expulsio facta à partibus, quia partes cum stimulantur expellunt: non stimulabantur autem antequàm exhibitum fuisset pharmacum, quia humor erat commixtus cum alijs, & ueluti refractus: cum primum autem separatur ab alijs,statim incipit stimulare & expellitur; quæ separatio incipit fieri aduentante pharmaco purgante, quoniam pharmacum habet ueluti facultatem coaguli, aut aceti separandi lac à sero, qua facultate fit, ut humor separetur ab alijs, & disiungatur à massa: & statim cum humor ille est seiunctus, & inhæserit parti alicui;natura stimulata tētat expulsionem ipsius. Dico igitur, quòd medicamentum purgās non efficit, aut perfectam, aut imperfectam generationem humorum, nec addit eis stimulum; sed separat solùm hunc,aut illum humorem à massa;quo separato hæret partibus,illasq; stimulat;& ideo expellitur. quare falsa est opinio Asclepiadis, quod etiam hoc exēplo ostendo.Habeo uerbi causa præ manibus hydropicum hominē, quem uolo curare, quid agendum? ex sententia Asclepiadis exhibebo medicamentum purgans, sit uerbi gratia rhabarbarum, aut scāmonium: pharmacū exhibitum quid faciet ex Asclepiadis sententia? mutabit primò aquā facientem hydropem in bilem; & bilis deinde unà cum pharmaco euacuabitur; & sanus erit factus homo. bonum profectò si hoc fieret: at non fit, neque enim exhibito rha-

barbaro uel ſcãmonio euacuatur aqua; ſed ſi exhibuerimus coco-gnidiũ,uel elateriũ uel aliud ſimile,tunc certè uidebimus euacuari aquam eo colore, & ſubſtantia præditam, qua eſt illa,quæ egreditur quando curatur hydrops per ſectionem. nam eſt penitus aquæ illi ſimilis tum in colore,tum in ſubſtantia.quare dicendum eſt opinionem Aſclepiadis eſſe omnino falſam: & propterea omittamus ipſam, & ueniamus ad aliam. Tertia itaque opinio de modo, quo medicamenta purgantia euacuent fuit Ariſtotelis, quam colligere poteritis in prima ſectione problematum, problemate 40. 41.42.& 47. quibus in locis uidetur philoſophus ſentire, quòd euacuatio facta à medicamento purgante,quod medicamentum ipſe ſua lingua uocat ſemper φάρμακον,fiat hoc modo.primò uult pharmacum (ita enim & nos imitantes ipſum appellabimus medicamentum purgans) habere talem naturam, ut non poſsit à calore noſtri corporis concoqui, & uinci; poſsit tamen attenuari in multas partes,eliquari, ac fundi per uniuerſum corpus;uult enim,ut pharmacum,cum eſt aſſumptum,attenuetur à calore inſito,& eliquetur:atque eliquatum fundatur per corpus totum:& fuſum cum eſt per corpus, eliquet quicquid excrementitij inuenit, atque omnes humores præter naturam exiſtentes in uenis; & illa excrementa, ſeu humores illos ſubinde perturbet,agitetque.qua agitatione facta,pharmacum retrocedat per eaſdem uias, per quas penetrauit; & retrocedendo trahat ſecum omnia excrementa, ſeu excrementitios humores, quos eliquauit, agitauitque; trahat,inquam,extra corpus, & ſic relinquat ſanguinem mundum ac purgatum ab excrementis omnibus. quare ex Philoſophi ſententia,pharmacum primò aſſumitur; & cum nõ poſsit à calore corporis uinci, calefit, attenuatur, eliquatur, deinde diffunditur per corpus, & omnes humores præter naturam, quos reperit, colliquat,agitat, & perturbat; atque retrocedens per eaſdem uias,trahit ſecum excrementitios, ac fuſos illos humores extra corpus. ſicut enim inquit Ariſtoteles, ex agitatione ab extrinſeco,ut ex motu corporeo euacuantur excrementa per cutim, quæ abeunt in ſudorem; ita quoque ex agitatione facta à pharmaco in excrementa exiſtentia in uenis uiſcerum,euacuantur excrementa illa,& mundatur ſanguis ab omnibus malis humoribus. Hęc eſt Ariſtotelis ſententia;ex qua colligatis primò de natura pharmaci eſſe, ut non poſsit ſuperari à calore naturali, quod fit uel propter nimiam ipſius pharmaci caliditatem, uel propter nimiam eiuſdem frigiditatẽ,ait Philoſophus. ſecundò colligatis quòd quanuis

pharmaca

pharmaca non uincantur à calore insito, tamen debent attenuari in aliquas partes minimas, & eliquari, ut possint diffundi per corpus. Tertiò colligatis, quòd pharmacum habet hanc uim sibi insitam, ac propriam, ut eliquet omne illud excrementum, uel humorem, qui non consentit cum natura sanguinis: & illum eliquatum turbet, agitet, & trahat extra corpus hæc tria debent habere medicamenta purgantia ex Aristotelis sententia, quam sententiam ipse probat in locis citatis: sed obscurè. Ego tamen collegi rationes, & illas reddam uobis facillimas. prima igitur est. Vis uidere quòd talis sit natura pharmaci, & quòd mea opinio sit uera dicit Aristoteles? ego ostendam. Plura sunt, ait, quę suapte natura possunt con coqui, & superari à calore naturali, atque conuerti in alimentum, ut oleum, mel, lac, & mustum, quę omnia si assumantur in moderata quantitate concoquuntur, & nutriunt: sed hæc eadem si reddá tur incoctilia, & insuperabilia à calore naturali, tunc non amplius nutriunt, sed purgant: si igitur ea, quæ sua natura apta sunt ad concoctionem, & ad nutritionem, quando non possunt concoqui purgant; sequitur, & indicatur, quòd medicamentum purgans debet in sua natura habere hoc, ut à calore non possit superari, ac concoqui, alioqui uerteretur in alimentum, & non purgaret. Sed diceret aliquis, quo modo ò Philosophe lac, mel, oleum, & mustum cum apta sua natura sint ad concoctionem, & ad nutriendum fiunt inepta ut sint incoctibilia & purgent? Respondet, quòd hoc fit si exhibeantur nimia in quantitate, quoniam nimia quãtitas est illa, quæ non potest concoqui, & uinci; & ideo feruent, & purgant. Cũ itaq; hæc, quæ sua natura sunt concoctibilia, si reddantur incoctilia non nutriant, sed purgent; sequitur quòd & pharmaca habebunt hoc, quòd non possint concoqui, & superari à calore, atque ob id purgent. Secundò ait Aristoteles, si quod est, quod sit crudum, & ineptum ad concoctionem, atque assumptum in corpus agitet; illud profectò est, quod amarum habet saporem; & illud, quod fœtet, ut patet, quia cum aliquod amarum est assumptum in os, & hæserit sensui, fit statim agitatio, & horror: similiter accepta in ore aliqua re fœtente fit commotio, & uomitus, uel sternutatio. sed medicamenta purgantia sunt ut plurimum uel amara, uel fœtentia: ergo pharmaca habent in sua natura, ut sint incoctibilia, & habeant uim agitandi, & colliquandi omne excrementum, quod inueniunt; quã agitationem, & colliquationem sequitur euacuatio illius, quod eliquatum est. Tertiò argumentatur Aristoteles: si ista medicamẽ-

ta purgantia exhibeantur pauca in quantitate euacuant; si uerò exhibeantur nimia in quantitate, interficiunt, ut radix hellebori multa in quantitate exhibita enecat: tunc quæro(ait Philosophus)cur ista medicamenta in multa quãtitate accepta interficiant. profectò non fit nisi, quia sua cruditate, quæ nascitur ex nimia caliditate, uel ex nimia frigiditate; superant calorem naturalem, & agitant, ita ut interimant ob nimiam euacuationem, uel ob suffocationem, uel ob resolutionem nimiam. Si autem purgantia hæc medicamenta exhibeantur pauca in quantitate, purgãt quidem; sed non interficiunt: ergo cruditas agitando humores illos pręter naturam, qui iam sunt eliquati, est in causa euacuationis. His rationibus collectis ex locis dictis probare poteritis ueram esse sententiam Aristotelis, quod medicamentum purgans est crudum, & quòd superat calorem naturalem, & colliquat excrementa, & humores non naturales, quos sua cruditate agitat, & educit extra corpus. ex qua sententia colligatis primò Aristotelem consentire cum optimis Medicis purgationem esse euacuationem illius, quod impurũ reddit sanguinẽ, quo euacuato relinquitur sanguis purus, & uiscera munda. Secundò colligatis, quòd purgans pharmacum non facit humores, nec eorum naturam commutat sed tantùm attenuat, colliquat, & quasi aptos reddit ad euacuationem; in qua re Aristoteles dissentit ab Erasistrato, & ab Asclepiade: quoniam Aristoteles, ut dixi, uult, ut pharmacum eliquet excrementitios humores, eosque agitet, & agitando educat extra corpus; & in hoc rectè sentit Philosophus, sicuti etiam quando dicit quòd purgans pharmacum est incoctile, quoniam boni medici tenẽt, quòd pharmacum nõ concoquatur à colore naturali, quia si concoqueretur, non purgaret; sed uel abiret in alimentum, uel transmutaretur in illum humorem, quẽ educere debebat: id ipsum uoluit etiam Aristoteles, & quidem rectè, sicuti etiam benè sentit in hoc, quòd dicit medicamenta purgantia non superari à naturali calore, aliquid tamen ab ipso pati, quia attenuantur in aliquas partes tenues, eliquantur, & funduntur per corpus. in hoc quoq; benè sentit Philosophus(ut dixi) quoniam nisi pharmaca paterentur ea omnia, quæ dixi, à calore, non fieret certè purgatio, ut ex eo patet, quia habemus multa medicamenta purgantia, quæ tamen exhibita non purgant, quia non possunt à calore attenuari, eliquari, ac per corpus fundi, cuiusmodi sunt metalla, uitrum, & id genus; quo fit manifestum, quòd quamuis medicamenta purgantia non debeant superari à calore naturali; sed superare ipsum; tamen non debent penitus

penitùs ipsum calorem uincere, ita ut ipsa nihil à calore patiantur, sed debent attenuari, eliquari, ac per corpus fundi, alioqui non purgarent, & præcipuè illa, quæ à medicis exhibentur pro euacuanda materia existente in neruis; nunquam profectò talis materia euacuaretur, nisi pharmaca paterentur aliquid à calore. Quare optimè hucusque dixit Aristoteles; sed in alijs postea, mea sententia, hallucinatur, quod pace tanti philosophi dictum sit: & primò decipitur in hoc, quia uult, quòd pharmacum exagitet humores excrementitios, & quòd inde fiat euacuatio. Ego autem dico, quòd non sufficit agitatio ad hoc, ut humores euacuentur, quia humores cum sunt agitati, inclinãt æqualiter ad omnes partes, sicut facit materia quando est furiosa; & non magis fluunt ad caput, uel ad aliam partem, quàm ad artus; sed fluunt, uel ad partem debiliorem, uel ad attrahentem. unde non uideo, quo modo pharmacum sua agitatione faciat, ut humores petant magis intestina, quàm alias partes. Sed diceret aliquis pro Aristotele; humores eliquati, & agitati petunt primò ambitum totius corporis: sed quia per cutim non possunt egredi; ideo retrocedunt per easdem uias, & sic petunt intestina. Dico, quòd quamuis hoc posset dici de ijs medicamentis purgantibus, quæ assumuntur per os; tamen non potest dici de illis, quæ admotis umbilico purgant per intestina. similiter si quis inungat sibi articulos hydrargyro non purgatur per artus, sed per os, uel per intestina. ex suffitu quoque (ut dicam propediem in tractatu de morbo Gallico) recepto in palatum, non fit euacuatio, nisi rarò, per palatum, sed per intestina, & ideo licet illud posset dici de pharmacis assumptis, & purgantibus per os: tamen non potest affirmari de alijs. Secundò decipitur Aristoteles, quia uult, quòd pharmacum educat omnes humores excrementitios indifferenter, & non hunc, uel illum, ut si casu abundet in corpore pituita, bilis, & melancholia, & exhibeatur pharmacum; tunc pharmacum reperiens omnes istos humores, eliquabit ipsos, agitabit, & educet: quo fit, ut sentẽtia Aristotelis sit ferè eadem cum opinione Erasistrati: differt tamen penès hoc, quòd Erasistratus uolebat pharmacum euacuare æqualiter omnes humores tam malos, quàm bonos: Aristoteles autem uult, quòd euacuet excrementitios tantùm; attamen nos uidemus, quòd à medicamento purgante non educuntur omnes humores excrementitij indifferenter; sed determinati, quoniam uidemus scammonium euacuare bilim, helleborum atram bilem, & agaricum pituitam. quare dicendum est, quòd pharmacum expurgat quidem

sanguinem

ſanguinem à malis humoribus,non tamen ab omnibus indifferenter; ſed hoc pharmacum expurgat ſanguinem ab illo humore excrementitio, illud ab illo alio, & unumquodque à determinato, ut rhabarbarum à bile, agaricum à pituita, & ſic de reliquis pharmacis. Iam ſatisfaciendum eſt rationibus Ariſtotelis,quæ habent quidem aliquid roboris,non ſunt tamen inſolubiles. Ad primam igitur, quæ erat talis: illa quæ ſua natura ſunt coctilia, & apta ad nutriendum ſi reddantur incoctibilia, quod fit exhibita multa ipſorum quantitate; purgant: ergo pharmaca non ſuperantur à calore, ſed ſuperant,& ſuperando agitandoque euacuant: probabat autem aſſumptum exemplo mellis,olei,lactis, & muſti. Dico quòd euacuatio facta à melle, lacte, oleo, & muſto non eſt integra euacuatio; ſed potius ablutio quædam,ſeu deterſio,mundificatio uè uiſcerum, muſtum enim,lac,oleum,& mel ſunt de genere eorum,quæ leniter euacuant,& potius abluunt, deterguntque uiſcera, & primas uenas, quàm purgent. Vnde ſi exhibeantur pauca in quantitate ſuperantur à calore,& uertuntur in nutrimentum, quia ſunt ſuccus amicus naturæ: ſi uerò exhibeatur multa eorum quantitas, non poſſunt ſuperari; & ideo deſcẽdũt,& abluũt; & quicquid eſt in primis uenis euacuant ſua facultate detergente,& abluente, quod etiã faciunt in partibus extrinſecis, quia & mel, & muſtum, & lac habent uim deterſoriam. Dico igitur quòd euacuatio, quæ fit ab his medicamentis,eſt potius deterſio ablutio uè dicenda,quàm purgatio,quoniam non mundant ſanguinem ab humoribus excrementitijs. Ad alteram rationem de amaritudine, & fœtore pharmacorum Dico, quòd quæ amara ſunt turbant quidem, & concutiunt, faciuntque horrorem: ſed agitant ſenſus,non autem humores,quoniam quicquid mali iſta habent; illud eſt in ſpiritibus;& ideo horror communicatur neruis ratione ſpirituum,qui ſunt corpora facilè mobilia; niſi enim horror per ſpiritus communicaretur, utique non tam cito fieret. Idem dico de fœtore,agitat quidem & commouet; ſed non humores: & ſi mouet ſternutamentum, illud facit ratione ſpirituum. Addo quòd ſi pharmaca ex eo quòd amara ſunt, concutiunt,& agitant,inferendum eſt quòd purgẽt, ſequetur quòd omnia,quæ ſunt amara purgabunt; & inter alia abſynthium, quia amarum eſt,& commouet; tamen nec ipſum, nec alia multa quæ amara ſunt, purgant. Addatis etiam,quòd maior pars medicamentorum purgantium non habet nec amaritudinem,nec fœtorẽ,quod eſt contra illud,quod aſſerebat Ariſtoteles.ſcammonium enim,euphorbium,

phorbium,turbith,thymum,cartamum,epithymum, sena, & multa alia nec fœtent,nec amara sunt, & ideo falsum est, quòd medicamenta purgantia agitent,& purgent,quia amara sint, uel fœtida. Ad tertium argumentum,quòd pharmaca ideo euacuent, quia agitant,ut patet dicebat Philosophus,quia exhibita in multa quantitate enecant,uel strangulando , uel conuellendo , uel superpurgando,& uires resoluendo. Dico quòd pharmaca , quæ strangulando inducunt mortem; id agunt,quia trahunt multam materiam,& magna cum uiolentia ad uias spiritui destinatas,& illas nimium coangustant: quæ uerò interficiunt conuellendo; ideo interficiunt,quia nimium replent neruos: sed rarò pharmacum inducit conuulsionē replendo ; ut plurimum uerò inaniendo, & siccando ipsos neruos; atque tunc fit illa conuulsionis species tam difficilis . quæ autem ultimo in loco superpurgando interimunt; dico quòd hoc faciunt, quia præter modum exagitant,& molestant , ita ut ob molestiam laxentur uasa,& omnes partes , & sic nequeant continere humores, nec bonos,nec malos: unde euacuato etiam sanguine non mirum est si sequatur mors. Quamuis igitur medicamenta purgantia multa in quantitate exhibita interficiant; tamen si pauca ipsorum quantitas exhibeatur,non interimunt,sed purgant. Sed piè exponamus dicta Aristotelis,& dicamus, quòd per agitationem non intelligit perturbationem inordinatam,sed motum aliquem determinatum, nimirum attractionem:& si ita exponamus consentiet utique cum Hippocrate,qui primus inuexit ueram sententiam de euacuatione facta à medicamentis purgantibus: & mirum certè est, quòd cum præcesserit Platonem quo modo sua opinio de hac re non fuerit nota Aristoteli.

Hippocratis autem sententia de euacuatione facta per pharmacum habetur in libro de natura humana, qui liber est uerè dignus Hippocrate; & sententia est talis. Primò dicit , quòd purgatio fit à medicamento purgante; & quòd pharmacum purgans euacuat determinatum humorem ; & primus ipse fuit, qui scriptis hoc mandauit. Vnde ex ipsius sententia non est dicendum , quòd pharmacum educat æqualiter omnes humores,ut dicebat Erasistratus ; nec quòd generet humores,ut opinatus est Asclepiades; nec quòd euacuet omnem humorem excrementitium; ut uidetur uoluisse Aristoteles; sed determinatos ac certos,ita ut alia sint pharmaca, quæ euacuent solam bilim,alia pituitam,alia melancholiam,alia serum duntaxat. Addatis ex Galeno alia etiam esse , quæ euacuent sangui-

nem. Sed quemadmodum habentur pharmaca ab arte mixta, quæ purgant duos humores, ut pituitam, uerbi gratia, & bilim: ita natura aliquando miſcet duas, & tres facultates, atque diuerſas partes in uno, eodemque pharmaco, quæ deinde trahunt plures humores, atque inter ſe diuerſos; quælibet tamen facultas determinatum, ac unum. Vnde reperiuntur pharmaca aliqua, quæ purgant bilem & pituitam: alia, quæ pituitam & atram bilem: alia quæ trahant pituitam & aquam; quot enim ſunt facultates in pharmaco, totidem etiam euacuantur humores; & ideo ſi in uno pharmaco eſſent tres tantùm facultates attractrices humorum, impoſsibile eſſet, ut purgaretur quartus humor. Verum medicamenta purgantia ſimplicia, quæ diuerſas habeant attractrices facultates humorum, pauca ſunt; ſed maior pars habet unam tantum facultatem, qua unum, ac determinatum humorem euacuat. Hæc eſt Hippocratis ſententia. Verùm addatis, quòd humor ſecundum ipſum euacuatur à pharmaco, non quod corrumpatur, aut quia à pharmaco generetur: ſed corpus humanum, ait Hippoc. habet plures humores ſpecie inter ſe diuerſos, quibus corpus ipſum conſtat, quia habet ſemper bilem, pituitam, melancholiam, ſanguinem, & ſerum; quod probat Hippocrates ex eo, quòd exhibito pharmaco purgante bilim euacuatur bilis: exhibito purgante pituitam, euacuatur pituita; exhibito purgante melancholiam, euacuatur melancholia; exhibito purgante ſerum, educitur ſerum: & ſecta uena euacuatur ſanguis. unde ſequitur, quòd ſi medicamentum purgans gigneret hunc, uel illum humorem; uel eliquaret hos, aut illos humores; tunc uera non eſſet Hippocratis ſententia, quòd corpus humanum habeat ſemper hos humores. Neceſſe igitur eſt dicere Hippocratem uoluiſſe, quòd pharmacum euacuet determinatos humores, non autem, quòd illos generet, uel alteret, alioqui corpus non conſtaret ex ipſis. Addatis quòd ſi caſu ex nimia quantitate pharmaci fiat ſuperpurgatio; non fit ex natura medicamenti purgantis, ſed primus ille humor, qui euacuatur, mouetur ab illa natura, quam infra dicam, mox alij ſubſequuntur humores, uel propter uehementiam medicamẽti, uel propter partium imbecillitatem, ac relaxationem. Quòd autem Hippocratis ſententia, quòd pharmaca euacuent determinatos humores, ſit uera; ipſemet probat hoc exemplo. Semina uaria mandantur terræ, in qua terra diuerſi ſunt ſucci, alij dulces, alij amari, alij uno, alij alio ſapore præditi; attamen unumquodque ſemen attrahit ſuccum illum, qui ſibi familiaris eſt, & amicus: ita quoque

(inquit Hippocrates) medicamenta purgãtia attrahunt, & euacuãt determinatos humores. Sed omittamus leuem hanc rationem, & ueniamus ad illam, quæ rationes omnes probat, ac confirmat, & eſt experientia ipſa: Nos uidemus, & experimur, quòd ſi cui exhibeatur pharmacum purgans bilim, ut puta ſcammonium, euacuatur ſola bilis, ſi præcipuè ſcammonium exhibeatur infuſum: ſi uerò exhibeamus agaricum, educitur pituita: ſi helleborum, atra bilis: & ſi exhibeatur pharmacum purgans ſanguinem, euacuatur ſanguis, ait Galenus. Sed nunquid detur pharmacum euacuans ſanguinem. eſt certè conſideratione dignum: non loquor iam de omni medicamento euacuante ſanguinem, nam exhibito aliquo, quod habeat in ſe chantarides, exulcerantur uaſa urinaria, & fit mictus ſanguinis, ut ego ſæpe uidi. ſimiliter ſi longo tempore exhibeatur aloes; uel extrinſecus applicetur ano centaurium minus, ſolet egredi ſanguis per hæmorrhoides; ſicut etiam exhibita rubia tinctorum, uel alio prouocante menſes, fit menſtrui ſanguinis euacuatio in mulieribus: uerùm de medicamentis, quæ huiuſmodi ſanguinis euacuationem efficiunt, ego non loquor; ſed de medicamento exhibito per os, quod ſua natura euacuet ſanguinem; de hoc inquam pharmaco loquor, & quæro utrum detur, cum præſertim ſciam quòd huiuſmodi pharmacum non fuit cognitum ab Hippocrate, nec ab alijs Antiquis ſui temporis: & quòd hoc ſit uerum, patet ex argumento Hippocratis, nam ipſe dicebat. corpus humanum conſtat quatuor humoribus. quod probabat, quia exhibitis medicamentis purgantibus bilim, educebatur bilis: exhibito purgante pituitam, euacuatur pituita: exhibito purgante melancholiam, euacuatur melancholia: & ſecta uena, inquit, euacuatur ſanguis: cur non dixit & exhibito purgante ſanguinem, euacuatur ſanguis? profectò non ob aliud, quàm quia non nouit pharmacum, quod ſua natura euacuaret ſanguinem. Vnde dico, quòd nec Hippoc. nec alij Antiqui cognouerunt tale pharmacum; & ſolus Galenus in lib. de purgantibus medicamentis dicit, quòd reperitur, & narrat quãdam hiſtoriam, dicens quòd cum eſſet apud Thraces Bythinos, eſſetque puer, quidam iuerat in Vrbem, & emerat porcinum iecur, cumque in ſuburbium rediret, in itinere ſtimulatus à uentre coactus eſt feces excernere; & interim poſuit hepar illud in ſolo ſupra herbas: exonerato uentre redijt homo ille ad illum locum, ubi collocauerat hepar, & reperit ſanguinem ex ipſo egredientem: unde edoctus uir ille iudicauit herbam illam ſua facultate attrahere ſanguinem, & ſic cæpit ipſa

uti,& multos interficere; quod cum rescivisset Magistratus, illum apprǽhendi iussit,& adactis tormentis, dixit se nulli adhuc herbã illam communicasse, narrauitq; quo modo casu eam ipse nouisset, & reperisset. cũque ad mortem damnatus esset, duceretur que extra Vrbem ne casu herbam illam alicui si eam inspexisset alicubi,detegeret & reuelaret; duxere ipsum tectis oculis; sic perijt usus illius herbæ ait Galenus. ego uerò dico, quòd perijt etiam herba ipsa, & credo etiam Galenum non nouisse ipsam nec hominem illum, de quo narrat illam historiam.primùm quia dicit, quòd ipse tunc erat puer;scitis autem puerorum testimonia nihil ualere.secundò quòd uelit in iecore mortuo reperiri tantum sanguinis,& illum attrahi à medicamento admoto absque quo medicamentum ullam acquisiuerit præparationem.equidem non uideo quo modo hoc possit fieri,nam omnia medicamenta purgantia requirunt aliquam præparationem à calore naturali, quam præparationem nõ poterat her ab illa accipere ab illo hepate,quoniã mortuum erat. unde si supra iecur mortuum ponatis scãmonium nũquam attrahetur bilis, quia purgantia medicamẽta debẽt calefieri, & attenuari à calore,aliter non purgarent. Addatis, quòd uidetur impossibile ut in uno medicamento adsit tanta similitudo, ut attrahat sanguinem;& quod postea medicamentum illud sit ita crudum,ut non possit alterari.si ergo herba illa trahebat sanguinem, hoc faciebat ratione similitudinis, quam habebat cũ sanguine: ergo natura illius herbæ erat benignissima:si benignissima; igitur in ipsa non erat tanta cruditas, ut non posset alterari.& hoc uolui dixisse ut responderem etiam tacitæ obiectioni, quam quis potuisset facere dicendo,quòd ideo nõ præparabatur herba illa,quia erat ualde cruda:uel quòd in ipsa nõ requirebatur præparatio à calore,quia erat benignissima,ut constare poterat ex similitudine quam habebat cum sanguine. Itaque iu dico non dari pharmacum purgans sanguinem, sicuti experientia etiam ipsa indicat, quia reperimus solum purgantia bilim, pituitã, atram bilẽ & serum.& si quando egreditur sanguis, id non fit à propria facultate trahẽte sanguinem,sed ratione superpurgationis,uel maximæ debilitatis partium. Colligatis igitur,ut redeam ad rem, ex Hipp. sententia pharmacum euacuare determinatos, ac certos humores, siue naturales siue non naturales extiterint, qui humores sunt uel bilis uel pituita, uel melancholia, uel serum. Iam uideamus secundum ipsius senis sententiam quo modo, & qua ui medicamentum,quod uocatur purgans educat extra corpus hunc,uel il-

lum

lum deſtinatum, ac peculiarem humorẽ. Inquit igitur Hipp. quòd tractu purgans pharmacum id facit: & poſtquam attraxit humorẽ illum, expellit ipſum extra corpus. igitur pharmacum in euacuando determinatum humorem utitur hac alteratione, ſeu ſpecie motus, quæ attractio uocatur. cùm autem attractio non unica ſit; oportet, ut uideamus, quæ nam attractio hæc ſit; qua mediante medicamentum purgans euacuat determinatum humorem. Attractio igitur eſt duplex, ut habemus ex Ariſtotele 7. phyſicorum textu decimo, una eſt, quæ uera attractio dicitur, in qua & trahens & tractum mouetur, & hæc eſt una conditio, quæ requiritur in hac uera attractione, ut. ſ. tã attrahens quã id, quod trahitur, moueatur. altera conditio eſt, quòd attrahens, & attractum debent eſſe ſimul iuncta. tertia eſt, quòd attrahens debet uelocius moueri, quàm attractum. quarta eſt, quòd trahens debet trahere ad locum, in quo antea non erat, non autem ad locum, in quo nunc eſt. hæ ſunt conditiones, quæ requiruntur in uera attractione. Altera autem eſt attractio non uera, quæ æquiuoca uocatur ab Auerroe in illius contextus diuina digreſsione, quæ diuina certè eſt. Et licet in cõtextus Ariſtotelis tranſlatione illa, quam habebat Auerrois non fiat mentio de hac attractione; tamen in græco codice Ariſtoteles meminit de ipſa, exemplo illius attractionis, quæ cadit inter lignum & ignem: & in hac æquiuoca attractione trahẽs, & id, quod trahitur, non ſunt ſimul iuncta; nec trahens, mouetur, ſed mouetur attractum tantum: nec trahens trahit ad locum in quo prius erat, ſed ad illum, in quo eſt: & ita hæc attractio differt à uera attractione. Cùm itaque duplex ſit attractio, uera ſcilicet, & æquiuoca, qua nam iſtarum utitur pharmacum dum certum, ac deſtinatum humorem attrahit? Aliqui reſpondent, quòd utitur uera attractione, & hoc quaſi conſequitur ad ſententiam Ariſtotelis, qui uult, ut audiuiſtis, ut pharmacum aſſumptum eliquetur, ac diffundatur per corpus, & agitet humores, per quam agitationem dixi nos poſſe intelligere attractionem, ſicuti debemus, uolẽtes accipere, & exponere dicta Ariſtotelis in bono ſenſu unde ſecundum ipſum dicemus pharmacũ diffuſum per corpus agitare humores, id eſt attrahere uera, & propria attractione, & ſic euacuare: hoc modo exponunt medici aliqui, ex quorum ſententia pharmacum utetur uera attractione, qua mediante aſſerunt pharmacum euacuare humores ex omnibus partibus, atque etiam ex neruis: ſunt enim aliqua pharmaca, quæ euacuãt neruos, & modus euacuationis ſecundum iſtos eſt, quòd pharmacum acceptum

eliquatur, diffunditurque per corpus, & in ea diffusione humor attrahitur à pharmaco, & cum ipso iungitur, atque ita iunctum attrahit ipsum. unde apparet pharmacum secundum istos uti uera attractione, quoniã attractum est iunctum cum attrahente, & adsunt reliquæ conditiones requisitæ ad ueram attractionem. Sed Serapio uir magnæ autoritatis impugnat hanc opinionem in 7. suo libro breuiarij cap. x. ubi agit de anthidotis, & inquit falsum esse, quòd medicamentum diffundatur per corpus & adhæreat humoribus, deinde ipsos attrahat uera attractione: nam si hoc esset (inquit Serapio) sequeretur, quòd non fieret euacuatio, nam esto, quòd exhibeatur medicamentum purgans, diffundaturq; per corpus, & penetrando perueniat ad humores, & cum humoribus cõplicetur, copuletur uè: si complicatur cũ humoribus, ait Serapio, ergo non euacuabit ipsos. Sed dicet aliquis: dico quòd quanuis pharmacum sit complicatum cum humoribus, tamen fiet euacuatio, quia pharmacum stimulabit, & expelletur à natura stimulata: pharmacum autem expulsum attrahet secum humores, & sic fiet euacuatio. Ad hoc respõdet Serapio hoc non sequi, quia non potest reddi ratio cur pharmacum dum diffundebatur per corpus, & nondum erat complicatum cum humore, non stimularet; postea uerò quàm est complicatum, stimulet; immo uidetur uerisimilius, quòd debuisset stimulare dum erat circa medias partes uenarum. cùm itaque nõ afferant rationem diuersitatis, cur potius pharmacũ stimulet quando est complicatum cum humore, quàm quando diffundebatur per corpus; sequitur illud non posse affirmari. Secundo arguit Serapio. Si istorum opinio esset uera, sequeretur alterum duorum, uel quòd nullum medicamentum euacuaret per uomitum, uel quòd Natura maximè aberraret in ijs pharmacis, quæ per uomitum euacuant probatur: assumatur helleborus albus, qui ex sententia Aristotelis, & omnium purgat per uomitum; diffundatur per corpus, & copuletur cum humoribus existentibus circa pedes: tunc statim per uos natura stimulata expellet pharmacum, & secum trahetur humor; expellet inquam uel ad intestina, quæ sunt locus communis, & aptior reliquis, uel ad uentriculum per uomitum: si ad intestina, ut semper solet; nisi impediatur, quoniam est communis, & aptior locus ad excernenda excrementa; sequetur quòd non dabitur medicamẽtum purgans per uomitum: si uerò dicas, quòd expellit non ad intestina, sed ad uentriculum, ut excernat excrementa per uomitum; tũc sequetur, quòd natura ualde aberraret, quoniam relinqueret locum

communem

communem,& magis opportunum:utrunque autem est absurdum: ergo non est dicendum, quòd pharmacum attrahat uera attractione humorem,quo cum est copulatum. Et quanuis ego sim eius sententiæ,quòd pharmacum non attrahat uera attractione, tamen in hoc non sum cum Serapione, ut credam pharmacum nullo modo diffundi per corpus, immò dicebam, quòd Aristotelis sententia in hoc mihi placebat,& uera erat, quatenus uolebat pharmacum diffundi per corpus ;non credo tamen quòd totum pharmacum diffundatur,sed partes ipsius tenuiores,à quibus fiat humorum attractio;& à partibus postea crassioribus quæ remansere in intestinis, uel in uentriculo,attractio continuetur;attractio inquam æquiuoca,in qua id, quod trahitur, non mouetur ab attrahēte,sed à se ipso, id est à principio insito:mouet autem se ipsum ad id, quod trahit, uel ut perfectiorem naturam acquirat,uel ut eam, quam habet,conseruet,ut optimè dicit Auerroes:& hac attractione æquiuoca utitur pharmacum in euacuādo certū, ac destinatum humorem, quia humor mouet se ipsum à principio interno ad pharmacum, uel ut suam naturam magis perficiat;uel ut eam quam habet, conseruet. Cæterùm notate quòd de causa huius æquiuocæ attractionis, uariæ sunt opiniones, & una fuit Diogenis Apolloniatæ,qui dixit attractionem hanc fieri ratione humiditatis cuiusdam transmissę à pharmaco ad partem in qua sunt humores, quæ humiditas imbibita ea in parte esset in causa,ut humores attraherentur à pharmaco;ut exēpli gratia,accepto rhabarbaro in uentriculum, uolebat, ut si deberent euacuari humores existentes in cerebro; transmitterētur à rhabarbaro humiditates quædam ad caput,quæ absorberentur à membranis cerebri, & sic attraherent humores. Democritus autem dixit attractionem hanc fieri ratione similitudinis existentis inter attrahens,& attractum ratione meatuum, & atomorum. At Empedocles uoluit causam huius attractionis esse defluxus quosdā, quos ἀπορροίας ipse uocat. uolebat enim defluxus quosdam excitari de uno corpore ad aliud, ut de trahente ad id,quod trahitur; & è conuerso quorum defluxuum merito præsente meatuum utriusque corporis æqualitate fieret attractio. Sed quanuis dentur aliqui defluxus,tamen nec ipsi,nec meatuum æqualitas est in causa attractionis. Alia fuit opinio, quòd causa huius attractionis esset calor, ut ellectrum fricatum attrahitpaleas ob calorem;& cucurbitula sanguinem; ita de aliis dicebant,quòd attractio fieret propter calorem. Alii dixere causam attractionis esse uacuum, ut fit quando per fistulam attrahimus

trahimus in os liquorem aliquem. Alij quoque dixerunt attractionem fieri ratione amati & deſiderati, nam ſicut in animalibus datur appetitus uoluntarius, ita in plantis datur appetitus quidam naturalis, qui impropriè appetitus uocatur; ſed eſt potius familiaritas quædam ad hoc, uel illud. Cum tot itaque aſsignentur cauſæ attractionis æquiuocæ, uidendum eſt quam nam iſtarũ intelligat Hipp. & ponat in attractione facta à pharmaco. Si uultis autem uidere uarias opiniones de cauſa attractionis legatis Alexandrum Aphrodiſeum in 2. libro quæſtionum naturalium quæſtione 23. Nos redeamus ad Hipp. qui inquit, pharmacum purgans attrahit humorẽ, qui ſibi maximè ſecundum naturam eſt. Videamus quid ſenex uelit per hæc uerba. Galenus itaque uidetur exponere ipſa in quinto de facultatibus ſimplicium medicamentorum cap. 16. & 17. & in 3. de facult. ſimplicium medic. cap. 24. & 25. ubi inquit, quòd cauſa attractionis nihil aliud eſt quàm ἰδιότης, hoc eſt familiaritas quædam, quæ eſt inter pharmacum, & humorem. quæ familiaritas eſt in cauſa, ut præſente pharmaco humor ſe ipſum moueat ad illud. declarans deinde magis ſe ipſum Galenus, quid per familiaritatem intelligat, inquit, quòd familiaritas eſt quædam qualitatum ſubſtãtialium ſimilitudo: declarans poſtea adhuc magis, ait, quòd familiaritas eſt totius eſſentiæ ſimilitudo. ergo Hipp. ſecundum expoſitionem Galeni uult, ut pharmacum attrahat humorem illum, qui eſt ſibi ſimilis in tota eſſentia, ut ſi pharmacum habeat naturam ſimilem ſubſtantiæ bilis, attrahet bilem; & ſic de reliquis: corpora enim habent defluxus, ita ut ſemper ex ipſis attollantur uapores: indicãt hoc odores, neque enim ſentiremus corpus aliquod olfacere, niſi ex ipſo attollerentur continuè uapores ad caput, qui uapores explicant ſpeciem illius rei, ex qua ſunt elati; & quando perueniunt ad corpora habentia ſimilitudinem ſubſtantię cum eo, ex quo uapores ſunt elati, agitant illa, ex qua agitatione facta à ſubſtantia ſimili mouent ſe ſe ad illud, uel ut acquirant maiorem perfectionem, uel ut conſeruent eam quam habent: patet hoc de ſanguine, qui attrahitur à diuerſis partibus, ut ſanguis ſpirituoſus attrahitur ad neruos, quoniam ex neruis effertur ſpecies, ſeu uapor ad ſanguinem tenuiorem, ipſumq; agitat; & à ſimilitudine, quam habet cum ſubſtantia neruorum mouet ſe ad illos, uel ut magis perficiatur, uel ut conſeruet naturam, quam habet: & hoc modo dicitur ſanguis attrahi à neruis: idem dico de reliquis membris. Dico igitur, quòd attractũ mouet ſe ad trahens, quoniam quærit maiorem perfectionem, uel

ſaltem ut conſeruet eam, quam poſsidet: & hac de cauſa aer, & ignis mouent ſe, & petunt ſurſum: terra uerò deorſum, ut ſcilicet acquirant maiorem perfectionem uel conſeruent ſaltem illam, quam habent, quæ perfectio eſt in locis proprijs, ut perfectio terrę eſt in centro terrę. Itaque pharmacum calefactum in corpore tranſmittit ex ſe ſpeciem (dantur enim defluxus, ut dixi) ad humorem, cum quo habet ſimilitudinem ſubſtantiæ, à qua ſpecie agitatus humor ratione ſimilitudinis mouet ſe ipſum ad pharmacum, ut ab ipſo maiorē acquirat perfectionem, uel ut conſeruetur illa, quam poſsidet. Hęc eſt Hipp. & Galeni ſententia, quam Hipp. explicauit exemplo plantarum; quia inquit pharmacum attrahere humorem eo modo, quo plantæ attrahunt ſuccū tota ſubſtantia ſibi ſimilem. hanc ſententiā probat Galenus, quia uidemus, inquit, omnia ferè pharmaca eſſe ſimilia humoribus, quo ad qualitates ſenſibiles, ut quo ad colorem, & quo ad ſubſtantiam: nam cartamus habet ſimilitudinem cum humore illo, quem euacuat, uidelicet cum pituita: ita etiam agaricum aſsimilatur pituitæ, & quo ad ſubſtantiam, & quo ad colorem; ſimiliter & cocognidium: rhabarbarum uerò, reuponticum, manna, & reliqua id genus ſunt ſimilia bili: cum ergo ſubſtantia pharmaci ſit ſimilis humori, quem euacuat, dicendum eſt quòd cauſa attractionis eſt ſimilitudo exiſtens in tota ſubſtantia. Sed hæc ratio eſt debilis; ideo addit alteram Galenus fortiorem, & pulcherrimam dicēs. Si nos exhibeamus pharmacum purgans bilim, & non attrahat, ſed concoquatur, & ſuperetur, tunc uertitur in ſubſtantiam bilis, non autem in bonum ſuccū, ſicut panis uertitur in bonum ſanguinem: herbæ autem in pituitam. unde igitur eſt, quòd pharmacum purgās bilim ſi cōcoquatur, & uincatur abit in bilem, & nō in alium ſuccū? profectò non aliunde prouenit, niſi quia pharmaca omnia habent ſimilitudinem ſubſtantiæ cum humoribus, quos euacuant. ergo cō cludendum eſt, quòd attractio fit propter ſimilitudinem ſubſtantiæ. Cùm hoc probauerit Galenus, ponit deinde duas conditiones pulcherrimas conuenientes pharmacis purgantibus, & prima eſt, quòd pharmaca attrahunt quidem determinatos humores ſimilitudine ſubſtantiæ, non autem ſimilitudine identitatis. aliud eſt enim ſimilitudo ſubſtantiæ, & aliud ſimilitudo identitatis: ſi uerbi gratia accipiatur fruſtum ferri, & ſeparetur in duas partes, una pars nō attrahet alteram, ſicut nec rhabarbarum attrahet rhabarbarum. quoniam inter hæc eſt ſimilitudo identitatis, cùm utraque pars ferri ſit ſub eadem ſpecie; ſicut & partes rhabarbari. & ideo Galenus inquit ſe non

quit se non intelligere de similitudine identitatis; sed de similitudine substantię contenta sub diuersis speciebus.& quanuis sint sub diuersis speciebus, ut humor,& pharmacum, tamen habent naturã quandam latentem,qua similia inter se sunt. hæc est prima conditio,seu primum adnotamentum Galeni. Alterum uerò est, quia, inquit, eadem est uia ab Athenis Thebas, & à Thebis Athenas: ita quoque eadem est similitudo,quam habet pharmacum cum humore,& humor cum pharmaco,ut puta rhabarbarum habet eandem similitudinem cum bile, quam bilis cum rhabarbaro . cùm ergo ita sit,unde est, quòd rhabarbarum attrahit bilem,& bilis non attrahit rhabarbarum cùm eadem sit proportio? & quod auget etiam difficultatem est, quia uidimus paucam quantitatem rhabarbari attrahere multam bilim:ergo uideretur etiam quòd copiosa bilis deberet potius attrahere paucum rhabarbarum, cùm in maiori quanto, maior resideat uirtus: quæ igitur est causa diuersitatis?Galenus respondet hoc fieri ratione caloris, nam licet in bile & in rhabarbaro sit natura latens, qua similia inter se sunt, tamen rhabarbarum est robustius bile ratione caloris,pharmaca enim sunt calidiora robustioraque humoribus, & per consequens perfectiora;& ideo humores attrahuntur,petuntque ipsa,tamque ad illud,quod possit sibi tradere maiorem perfectionem,uel conseruare saltem illam quam possident. Vnde Auerroes in quinto Colliget cap. 21.loquens de hac attractione uidetur uelle quòd fiat à proportione caloris.sed exponatis,quòd ipse intelligit de hoc calore,de quo etiam Galenus,nam & ipse ascribit pharmacis attractionem ratione similitudinis substantiæ: illud postea, quod addit de calore est, ut nobis indicaret causam cur potius pharmacum attrahat humores;quàm è conuerso,humores pharmacum.Postea addit Auerroes quòd calor iste acquiritur à pharmaco in corpore.Sed hoc non refert, dummodo sciatis, quòd pharmaca attrahunt ratione similitudinis substantiæ. Verùm addatis ex Galeni sententia, quòd similitudo hæc substantiæ latens sub diuersa specie non continetur in omnibus pharmacis eodem modo,sed in aliquibus est quasi absolutè in actu,& manifesta: in quibusdam uerò magis latitat,& eget aliqua alteratione,ut actuetur aliquantulum,& fiat manifesta, quod patet etiam in alimentis, quoniam & inter alimenta aliquot sunt,quæ habent naturam similem cum carne,& sanguine,& natura illa est fermè in actu, & manifesta,cuius modi est uinum nigrum, crassum, & dulce,est enim ita simile sanguini,ut uix receptum in uentriculo attrahatur ab hepate,&

te, & uertatur in ſanguinem, quod inde apparet. quia paulò poſt, ut puta per dimidiam horam, uidemus per lotium excerni ſerum re ferens aliquem colorem illius uini. Contra autem aliquot ſunt alimenta, quæ quamuis liquida ſint, tamen tardè nutriunt, abeuntque in naturam membri alicuius, quoniam ſimilitudo ſubſtantiæ in ipſis eſt ualde latens, & ſopita ita ut egeat multa præparatione ſi debeat ad actum reduci: & tales ſunt aquæ ſtillatæ ex pullis, ex chocleis, ex teſtudinibus, & ſimilibus. Idem dico de pharmacis, nam aliqua habent ſimilitudinem illam non ualde latentem, & quaſi ſuperficialem, cuiuſmodi eſt ſcammonium, quod uix aſſumptum educit bilim, quoniam ſimilitudo illa ſubſtantiæ in ipſo eſt quaſi manifeſta, & in actu, ita ut non egeat multa præparatione ad hoc, ut actuetur: Alia uerò ſunt, quæ habent ſimilitudinem illam ſubſtantiæ ualde ſopitam, & latentem: & ideo ſi debeant attrahere, egent prius alteratione ſatis magna, ut ſimilitudo illa reducatur ad actum. Hoc erat notandum ex Galeno. deſcendamus modò ad alia, quæ ſuccedũt in hac opinione: ſed prius notate quòd ſunt quędam menda in locis illis ſupra citatis Galeni, qui loci poſſent uobis facere non leuem difficultatem: & primus locus eſt in tertio de facult. ſimplicium medic. cap. 23. ubi in tranſlatione quam habetis
„ legitur hoc modo. Alia uerò in corruptionem, & tanquam in
„ uenenum uertuntur &c. Si uos ita legatis non poteritis intelli-
„ gere quid ſibi uelit Galenus, & ideo legatis hoc pacto. Alia uerò
„ in id, quod corrumpit &c. ita ut loco, corruptionem, legatis, corrumpit. Secundus locus eſt in eodem libro cap. 24. ubi in codice
„ latino ſic legitur. Ad eundem modum granum cocognidium ſi
„ quando fortè a corpore, &c. Vos auferatis literã illam, A, maiuſculam, & in eius locum ſcribatis paruam literam, a, quia non debet ibi fieri punctum, cum uerba illa coniungenda ſint cum ſuperioribus. deinde expungatis uocem illam (ſi quando) & loco ipſius po
„ natis (quòd ſi fortè) & antè illud, quod, ſit punctũ: nam ibi incipit clauſula. unde legetis hoc modo. Quòd ſi fortè à corpore noſtro &c. Vltimus locus eſt in eodem libro eodemque cap. 24. ubi in
„ ueſtro codice legitur ſic. Pituitoſum autem eſſe oportere id quod trahi diximus &c. loco, trahi, legatis uos, trahit. Hipp. itaque & Galeni ſententia (ad rem ut redeam) eſt, quòd medicamẽtum purgans attrahat certum, ac deſtinatum humorem uel naturalem, uel præter naturam ratione ſimilitudinis ſubſtantiæ: & quòd attractio ſit æquiuoca, fiatque, quia humor actus à ſpecie pharmaci moueat ſe ipſum

ad pharmacum, ut acquirat maiorem perfectionem, uel ut conseruet saltem eam, quam habet: & quòd causa cur potius pharmacum attrahat humorem, quàm uice uersa, humor pharmacum, est maior perfectio, ac maius robur in pharmaco existens ratione caloris. Hęc fuit sententia illorum doctissimorum, atque excellentissimorum pręceptorum nostrorum, contra quos audent aliqui graues etiam homines mouere litem, & tentant ostendere, quòd pharmacum non attrahat peculiarem humorem ratione similitudinis substantiæ; de qua lite disputabimus in sequenti capite.

PHARMACA VTRVM ATTRAHANT CERtos, ac peculiares humores ratione similitudinis substantiæ, ut uoluit Hipp. & cum ipso Galenus. Cap. III.

PHARMACVM dicebat Hipp. assumptum attrahit determinatos, ac certos humores, hacque ratione euacuat attrahendo: attrahit autem similitudine substantiæ omne illud, quod habet naturam sibi ualde similem, quia per propriam speciem elatã à pharmaco ad humorem, humor mouet se ipsum ad pharmacum, ut conseruetur, uel ut magis perficiatur. hæc fuit Hipp. sententia de attractione, comprobata etiam à Galeno, ut audiuistis; attamen non defecere homines non leuis notæ, qui nixi sunt hanc magni Hipp. & Galeni de attractione sententiam improbare, inter quos fuit Auicenna in quarta primi cap. 4. ubi accusat Galenum, & ait falsam esse suam opinionem, quòd attractio fiat à similitudine substantiæ; si enim hoc esset uerum, ait Auicenna, sequeretur quòd ferrum attraheret ferrum; & aurum attraheret aurum, quia nihil est similius ferro, quàm ferrũ ipsum; & auro, quàm aurũ. fieret aũt attractio in his rõne maioris roboris, quia illud, quod erit robustius, attrahet illud, quod erit debilius: robustius uerò erit illud, quod est in maiori quãto, quoniã in maiori quãto residet maior uirtus: ergo magnũ fructũ ferri attrahet minorẽ ferri quantitatẽ: idẽ de auro, & de reliquis est intelligẽdũ. si ergo similitudo substãtiæ est in causa attractionis, sequetur, quòd aurũ attrahet aurũ, & ferrũ attrahet ferrum: sed hoc est absurdum: ergo male dixit Hipp. & Gal. quòd attractio fiat ratione similitudinis substantiæ. Ratio hæc potuit tantum apud Auicennam, ut in primo tractatu de uirtutibus cordis cap. x. loquens de natura rerum, & de modo, quo differat à proprietate: tantum inquam potuit, ut dixerit similitudinem nihil aliud esse, quàm qualitatem instillatam

Auicennæ ratio

inſtillatam à Cœlo,& à Deo;& ratione huius qualitatis infuſæ uult quòd pharmaca attrahant;in qua ſententia fuit etiam Meſues in primo Sermone,ubi manifeſtiſsimè dicit quòd medicamentum ſolutiuum, id eſt purgans non attrahit quia ſit frigidum uel calidum; ſed ratione uirtutis à Cœlo infuſæ, quæ uirtus gubernat etiam mixtionem, ait Meſue. Nec deſunt etiam inter recentiores aliqui, qui contendant damnare,& euertere ſententiam Hipp. & Galeni, & inquiunt. Hipp. & Galenus aſserunt,quòd attractio fit ratione ſimilitudinis ſubſtantiæ, quæ ſimilitudo eſt inter magnetem & ferrum, & dicunt quòd magnes attrahit ferrũ,quia eſt robuſtior ferro. Hoc ſtante inquiunt iſti ſequeretur, quòd paruus magnes attraheretur à magna mole ferri,quod nullus unquam uidit,nec uidebit:ergo falſum eſt,quòd attractio fiat ratione ſimilitudinis ſubſtantiæ exiſtentis inter utrunque. Secundo arguunt ſic.Helleborus,ut dicunt omnes,attrahit bilem atram & pituitam,quia habet ſimilitudinem ſubſtantiæ ſecundum Hippocratem, & Galenum, cum utroque: ſi hoc eſt uerum,ſequetur,uel quòd in helleboro non erit una natura tantum;ſed duæ,& ſic duas habebit formas;uel quòd pituita,& atra bilis habebunt unam, eandemque naturam:Probatur;quia ſi helleborus attrahit ratione ſimilitudinis ſubſtantiæ,profectò habebit ſimilitudinem ſubſtantiæ,& cum pituita, & cum atra bile:ſi ſic:ergo habebit duas naturas,duasque formas.ſi autem dicas,quòd habet unã tantùm naturam & formam: ergo illi duo humores habebũt unam, atque eandem naturam, quoniam, quæ uni tertio ſunt idem; ſunt etiam inter ſe eadem.cũ ergo ſint ſimilia helleboro,ſequitur, quòd & inter ſe ſimilia erunt.utrunque autem eſt abſurdum: ergo falſum eſt,quòd attractio fiat ratione ſimilitudinis ſubſtantiæ. Tertiò argumentantur.Infinita ferè ſunt medicamenta purgantia, quæ nullam habent ſimilitudinem ſubſtantiæ cum humoribus,attamen attrahunt ipſos: ergo attractio non fit à pharmacis propter ſimilitudinem ſubſtantiæ. antecedens probant, dicentes: accipiamus granum cnidium, & turbith, quod eſt ſpecies tapſiæ; hæc calidiſsima certè ſunt,& euacuant pituitam: quæ igitur ſimilitudo ſubſtantiæ eſt iſtorum duorum calidiſsimorum cum pituita frigida, & humida? ſcãmonium quoque nullam habet ſimilitudinem cum bile, ut patet, quia ſi accipiatur ſcãmonium & diluatur aqua,fit album ueluti lac;& nullam habet amaritudinem: bilis uerò amariſsima eſt. Euphorbium etiam purgat aquam,nullam tamen cum aqua ſimilitudinem habet;immò euphorbium eſt ueluti ignis;& qualis eſt ſimilitudo inter

Opinio Meſue

1.

2.

3.

litudo inter ignem, & aquam; talis etiam uidetur eſſe inter euphor
4. bium,& aqueum humorem. Quartò addunt. Infinita ferè ſunt cor
pora,quæ ſunt maximè ſimilia cum humoribus; attamen non attra
hunt,nec euacuant illos: ergo euacuatio,ideſt purgatio non fit ra-
tione ſimilitudinis ſubſtantiæ: probant antecedens, quia ea quæ
fiunt ex farina ſubacta, caſeus, cochleæ,& multa alia ſunt ualde ſi-
milia pituitæ,quoniam habent in ſe multum ſuccum pituitoſum.ſi
militer piper, gingiber & omnia aromata ſunt ſimilia bili,attamen
non poſsunt ipſam purgare.Sed diceret aliquis pro Hipp. & Gale-
no:aduertas, quòd iſta non habent ſimilitudinem ſubſtantiæ cum
humoribus. Probo,reſpondent iſti, quia ratio Galeni ualida, qua
probabat, quòd ſimilitudo ſubſtantiæ eſſet cauſa attractionis; fuit,
quia ſi contingat, ut pharmaca concoquantur, & ſuperentur, non
purgant,ſed conuertuntur in humorem, quem debebant purgare.
hoc ſtante probo,inquiunt, quòd illa ſupradicta habeant ſimilitu-
dinē ſubſtantiæ cum humoribus, quoniā caſeus ſi concoquatur uer
titur in pituitā,ita cochleæ, & ſimilia alia: piper uerò,gingiber, &
id genus abeunt in bilem: ergo habent ſimilitudinem ſubſtantiæ:
attamen ſi exhibeatis magnam quantitatem uel caſei,uel gingibe-
ris nunquam purgabitur aut pituita, aut bilis, ergo attractio non
5. fit ratione ſimilitudinis ſubſtantiæ. Quintò omnis attractio, quæ
fit ſimilitudine ſubſtantiæ fit propter nutritionem: ſed pharmaca
non attrahunt propter nutritionem:ergo pharmaca non attrahunt
ratione ſimilitudinis ſubſtantiæ: maiorem probant, quoniam plu
mo attrahit ſanguinem tenuiorem, ut ſeipſum nutriat, & eius at-
tractio fit ratione ſimilitudinis ſubſtantiæ. ſimiliter nerui ſimili-
tudine ſubſtantiæ attrahunt ſanguinem pituitoſum,ut ſe ipſos nu-
triant. minor uerò propoſitio eſt manifeſta, quoniam rhabarbarū
non nutritur bile, nec agaricum pituita: idem & de alijs pharma-
6. cis intelligatis. Sextò,omnis attractio,quæ fit ratione ſimilitudinis
ſubſtantiæ,fit à corpore uiuente,ut patet exemplo Hippocratis,qui
uolens oſtendere, quo modo attractio humorum fiat à pharmaco,
attulit exemplum de plantis trahentibus ſuccum; per quod innuit,
attractionem quæ fit ob ſimilitudinem ſubſtantiæ fieri à corpore ui
uenti. quòd autem attractio hæc,de qua loquimur, & eſt attractio
æquiuoca, cadat in uiuentibus tantùm, patet quia caro attrahit
ſanguinem ratione ſimilitudinis ſubſtantiæ: caro autem uiuit:idē
dicatis de liene attrahente ſanguinem melancholicū ſeu melancho
liam;& de neruis, & de reliquis partibus corporis, quibus manife-
ſtum eſt

ſtùm eſt attractionem, quæ fit ſimilitudine ſubſtantiæ competere uiuentibus tantùm : ſed pharmaca non uiuunt, ergo non attrahunt ſimilitudine ſubſtantiæ.hæc propoſitio, quòd quæ attrahunt ſimilitudine ſubſtantiæ,ſint animata,tantum ualuit apud quoſdam, ut dixerint magnetem eſſe animatum,ita ut moueat ſe ab uno polo ad alterum. Hæ ſunt rationes, quibus aliqui tentant euertere ſententiam Hippocratis, & Galeni. quarum rationum duæ poſtremæ tantam uim habueruntapud celeberrimum, & doctiſsimum Hyeronimum Cardanum Mediolanenſem,ut depinxerit figmentum quoddam de attractione,& purgatione quæ fit à pharmaco, & dederit manum rationibus aduerſus Hippocratem, & Galenum. Sed quamuis Cardanus ſit uir doctiſsimus, & ingenio admodum perſpicaci; tamen in hoc decipit ſe ſe, ſicut etiam multis alijs in rebus in inquirendis rerum cauſis,ſcripſit enim librum de ſubtilitatibus, qui liber pulcherrimus eſt, & ſolidam ſatis in ſe doctrinam habet, tamen multæ in ipſo ſunt chimeræ, ut eſt illa quòd lapides uiuant : & inter alias eſt etiam hæc quòd pharmacum purgans non ſit illud, quod attrahit; ſed id quod attrahit dicit eſſe aliud à pharmaco hac ratione motus, quoniam nulla fit attractio ratione ſimilitudinis ſubſtantiæ, quæ non fuit à re animata,pharmacum autem non eſt animatum.Vnde inquit Cardanus,quòd pharmacum facit quidem ad attractionem humorum, ſed mediis uiſceribus;uult enim,quòd pharmacũ afficiat noua qualitate uentriculum, & inteſtina, ſed præcipuè inteſtina; & hæc poſtea uiſcera acta ab illa qualitate introducta à pharmaco attrahant hos,uel illos humores;nã actiones,inquit,ſunt ſubiectorum:& ideo uult, quòd attractio fiat à partibus uiuentibus actis,& immutatis à ſpecie medicamenti purgantis, non autem quòd pharmaca ſint ipſa,quæ attrahant: dicit uerò uentriculum & inteſtina acta à ſpecie pharmaci in ipſis impreſſa ideo attrahere humores,ut ſe ſe illis nutriant : ſed humoribus illis attractis & ineptis exiſtentibus ad nutritionem, cum aggrauentur deinde partes illæ quæ attraxere, inſurgunt ad expulſionem,& ſic fit euacuatio.& hoc modo Cardanus nititur defendere, & ſaluare quòd attractio fiat à corpore uiuenti,nã uentriculus & inteſtina uiuunt, & ipſa ſunt, quæ attrahunt affecta qualitate medicamenti purgantis.Vnde ſi pharmacum fuerit ſcammonium, uiſcera imbibent qualitatem ipſius, & ſic ratione ſimilitudinis ſubſtantiæ fiet attractio bilis;fiet inquam attractio non quidem à qualitate illa,ſed à uiſceribus,quia ipſa animata ſunt, attrahuntq;

Cardanus oppositum

1.

huntque, ut se ipsa nutriant. sed postea cum humores illi attracti non sint apti ad nutritionem ipsorum, hinc fit, ut expellantur ab eisdem partibus, utpote illusis, & deceptis. & hac ratione uult Cardanus fieri attractionem, ac purgationem, & hanc suam opinionem contẽdit probare, quoniam, inquit, nos exhibemus scammonium, & helleborum, quæ inficiunt uiscera sua qualitate, & fit purgatio: sed post factam purgationem uidemus quòd relinquitur nausea, uomitus, & æstuatio. unde igitur hæc? profectò à mala qualitate pharmaci relicta in uisceribus: ecce igitur qualitas à pharmaco communicata uentriculo, & intestinis.
2. Secũdò nos exhibemus (inquit Cardanus) pharmacum, & continetur aliquando in uentriculo per unã uel duas horas, deinde totũ reijcitur per uomitum, & quanuis reiectum antea fuerit, tamen tertia uel quarta hora post uomitionem pharmaci uidemus fieri purgationem, quod non fieret nisi qualitas pharmaci fuisset introducta, & relicta in uentriculo & in intestinis.
3. Tertiò multi sunt, ait Cardanus, qui purgantur ex inunctionibus, & epithematibus extrinsecus applicatis; & nos supra attulimus exẽplum de Abbatissa illa Pisana. unde igitur talis purgatio? non à pharmaco, quia extrinsecus fuit applicatum; ergo à qualitate, quam pharmacum communicauit uentriculo, & intestinis, qua qualitate acta uiscera illa attraxere humores.
4. Quartò aliqui sunt, qui solis odoribus pharmacorum purgantur (ait Cardanus) & ego habui præceptorem, qui docuit me literas græcas, cuius animæ Deus misereatur, & solo odore pilularum cochiarum pręter modum purgabatur. Alii etiam sunt, qui ex solo odore casiæ euacuantur, quòd non alia ratione fit, ait Cardanus, nisi quia communicatur qualitas pharmaci uisceribus, & ipsa postea sunt, quę attrahunt propter sui nutritionem: sed mox quia attractus ab ipsis humor est ineptus ad nutritionem, ideo ab ipsis expellitur, & fit euacuatio. Hæ sunt rationes tum Cardani, tum aliorum contra Hippocratis, & Galeni sententiam, quam iudicamus esse tenendam, non tantum quia Hippocratis, & Galeni sit, quantum quia est uerissima meo iudicio. Iam uideamus quantum roboris habeant rationes in contrarium adductæ. Vt autem magis pateat uanitas argumentorum, quæ adducta sunt contra hanc uerissimam Hippocratis, & Galeni opinionem supponenda nobis sunt quædam, & primum est, quòd similitudo, qua purgantia medicamenta attrahunt, non est similitudo temperaturę, nec alicuius manifestæ qualitatis, sed est solùm similitudo substãtiæ, quia substantia pharmaci est ita temperata, & disposita, quòd est similis

substantiæ

ſubſtantiæ humoris ita pariter temperatæ. Secundò ſupponendum à uobis eſt, quòd dico adeſſe quidem ſimilitudinem ſubſtantiæ inter attrahens,& id quod trahitur; non autem identitatem;ita quòd ſimilia ſunt in ſubſtantia,ſed differunt deinde,quia non continentur ſub una eademque ſpecie,immò ſub diuerſis ſpeciebus; habent tamen ſimilitudinem, & affinitatem in ſubſtantia duntaxat. Tertium ſubiiciendum uobis antè oculos, & ſupponendum eſt, quòd trahens in æquiuoca attractione,de qua loquimur, eſt ualidius, & perfectius,quàm id quod trahitur: robur autem iſtud maius, quod eſt in trahente, naſcitur ut plurimum ratione caloris,qui maior in ipſo trahente eſt. Quartum ſupponendum eſt, quòd in hac attractione æquiuoca tractum nõ trahitur uiolenter à trahente, ſed actũ à propria ſpecie trahẽtis, atque à principio interno mouet ſe ipſum ad trahens,uel ut naturam, quam habet conſeruet, uel ut maiorem perfectionem acquirat. Hæc ſunt ſuppoſita uera,& ab omnibus conceſſa. quibus ſtantibus,reſpondeamus ad argumẽta oppoſita,& primum fuit illud Auicennæ quòd ſi attractio fieret ratione ſimilitudinis ſubſtantiæ,ſequeretur, quòd magnum fruſtum ferri attraheret paruum ferri fruſtum,& aurum attraheret aurum. Dico quòd ratio nihil ualet,quoniam ſimile attrahit quidem ſimile; ſed idem non attrahit idem,quoniam idem non requirit nec conſeruationẽ, nec perfectionem ab eodem, ut magnum fruſtum ferri, & paruum fruſtam cum ſint idem,ſunt æquè perfecta; ideo parua ferri portio non mouet ſe ad magnam ferri quantitatem,quia non poteſt ab ea nec conſeruari,nec perfici: in attractione autem, quæ fit ſimilitudine ſubſtantiæ tractum mouet ſe ipſum ad id, quod trahit,tanquã ad corpus, quod ipſum poſsit conſeruare, uel perficere. O dices,in maiori quanto eſt maior uirtus,ergo multum ferrum attrahet paucum,& multum aurum paucum aurum. Dico uerum eſſe quòd in maiori quanto reſidet maior uirtus:ſed nec in multo, nec in pauco ferro eſt uirtus iſta attrahendi, ſi enim talis uirtus adeſſet,idem profectò attraheret idem,quod nõ poteſt eſſe. quare falſa eſt ratio Auicennæ:& mirum certè eſt,quod cum omnia,quæ bona dicit et acceperit à Galeno;non uiderit Galenum in tertio de facultatibus ſimplicium medicamentorum dicentem quòd ferrum non attrahit ferrum,nec pituita pituitam. Secundum argumentum proponebatur à Recentioribus, & erat. Si attractio fieret ratione ſubſtantiæ ſimilis, ſequeretur quòd multum ferrum traheret paruam portionem magnetis, quia inter ipſa eſt ſimilitudo ſubſtantiæ: conſequens eſt

falſum,

falſum, ut experientia indicat:ergo & antecedens. Reſpondeo, & dico,quòd iſti non intelligunt rationem huius attractionis æquiuocæ,non enim æquiuoca attractio fit eo modo, quo fit illa, quando unus amicus uult ducere alterum amicum ad prandium ſecum, in qua attractione ſi is,qui trahit,ſit ualidior altero tracto,utique ducet ipſum ad prandium:ſi autem ſit debilior,tantùm abeſt ut poſsit ipſum ducere ad prandium,ut potius trahatur ab ipſo ad alium locum. Si hoc modo fieret attractio inter ferrum & magnetem, utique ratio ualeret,quòd multum ferrum tanquam robuſtius traheret paucam quantitatem magnetis:ſed non fit hoc modo,neque.n. tractum trahitur uiolenter à trahente; at mouet ſe ipſum ad illud ratione finis ut ab eo cõſeruetur,uel perficiatur: hoc modo ferrum trahitur à magnete, quia ferrum mouet ſe ad magnetem appetitu naturali,tanquam ad illud,quod eſt perfectius, & quod poteſt ipsũ perficere:& hoc dicitur, & ueritatem habet de ferro ad magnetem; non autem è contra de magnete ad ferrum. Tertium argumentum erat. Si attractio fieret ratione ſimilitudinis ſubſtantiæ;ſequeretur, quòd in uno medicamento purgante, ut in helleboro, eſſent duæ formæ,uel quòd duo diſtincti humores,ut pituita, & atra bilis, eſſent unus,atque idem humor, quia, quæ uni tertio ſunt ſimilia,ſunt etiam inter ſe ſimilia:utrunque autem eſt falſum; ergo falſum quoque eſt, quòd attractio fiat ratione ſimilitudinis ſubſtantiæ. Iſti, qui ita argumentantur oſtendunt ſe non uidiſſe Galenum in tertio de ſimplicium medicamentorum facult. ubi manifeſtiſsimè dicit, quòd quemadmodum arte poſsumus cõmiſcere diuerſas,ac diſtinctas ſubſtantias, & facere unum, quod uidetur quaſi compræhensũ ſub una tantùm ſpecie,ac forma: ita quoque natura in generatione rerum cõmiſcet diuerſas ſubſtantias, quas Galenus uocat diuerſitates ſubſtantiarum, & facit unum, quod ſub una forma contentum apparet;plures tamen in ipſo ſubſtantię ſunt,ut duæ,uel plures.ſed una erit ſenſibus manifeſta;alia uerò occulta. hoc patet in agarico, quia ſi accipiamus agaricum,& guſtemus,ſtatim cum eſt in ore,ſentitur ſubſtantia quædam dulcis:detentum uerò aliquãtulum in ore, ſoluitur, & eliquatur ſubſtantia,& percipitur amaritudo non parua: unde hoc? niſi quia in agarico ſunt duæ ſubſtantiæ, quarum una, uidelicet dulcis, eſt manifeſta:altera uerò quæ amaritudinis ſenſum ſuggerit, eſt magis occulta.non eſt ergo negandum, quòd in ſimplicibus medicamentis dentur,& reperiantur diuerſę ſubſtantiæ, contentæ tamen ſub una, atque eadem forma. Idem & de helleboro

leboro dicimus,nam in ipſo eſt una ſubſtantia,quæ quia ſimilis eſt pituitę ideo attrahit pituitam: altera eſt, quę habet ſimilitudinem cum atra bile, atque ob id ipsam attrahit, ea propter attractio duorum humorum non fit ab una tantum ſubſtantia; ſed à duabus. Cũ uerò obijciũt,quòd ſequeretur,quòd atra bilis et pituita eſsẽt inter ſe ſimilia, & unum in ſubſtantia. Dico non ualere,quoniam propoſitio illa, quæ dicit', quæ uni tertio ſunt æqualia,inter ſe quoque æqualia ſunt; uera eſt de quantitate,& eſt axioma matematicum. illa autem quæ dicit. Quæ uni tertio ſunt ſimilia, inter ſe quoque ſimilia ſunt; eſt naturalis, & non eſt uera,niſi addatur aliud, nimirum, ſecundum idem, ita ut propoſitio dicat hoc modo quę uni & eidem, & ſecundum idem ſunt ſimilia, inter ſe quoque ſimilia ſunt: hoc modo uerіſsima eſt propoſitio; ſed poſtea non ſequitur, quòd pituita, & atra bilis ſint ſimilia inter ſe, quoniã quamuis uni helleboro ſimilia ſint; tamen non ſunt ei ſimilia ſecundum idem, cum pituita ſit ei ſimilis ratione illius ſubſtantię, quæ ob ſimilitudinem attrahit pituitam atra uerò bilis ratione alterius ſubſtantię, quæ habet affinitatem,& ſimilitudinem cum atra bile,& ipſam attrahit. quare argumentum nullum eſt. Quarta ratio erat. Purgantia medicamenta ut plurimum nullam habent ſimilitudinem cum humoribus: ergo attractio non fit ratione ſimilitudinis ſubſtantiæ. Dico quòd cum ſupponamus diuerſitatem ſubſtantiarum,neceſſe eſt etiam ponere diſsimilitudinem illarum ſubſtantiarum diuerſarum in collocatione,nam ut Auerroes,& omnes dicunt,in medicamento dantur quædam partes ſuperficiariæ, & quædam profundæ,quam rem diffuſè declaraui in tractatione de compoſitione medicamentorum, ille enim erat locus proprius; tamen & nunc breui declarabo hanc rem. Quando igitur dico quòd in medicamento ſunt alię partes ſuperficiariæ,aliæ profundæ; non debetis intelligere,quòd aliæ ſint poſitæ in ſuperficie medicamenti; aliæ uerò in ima parte; ſed intelligatis ſuperficiarias eſſe illas,quæ ita poſitæ in medicamento ſunt,ut ſtatim fiant ſenſibus manifeſtæ,& nõ egeant niſi minima alteratione, ut reducantur ad actum: profundę autem dicuntur illæ,quæ non ſtatim habent ſuos actus manifeſtos,atque egent maiori alteratione,ut fiant ſenſibus manifeſtæ,unde in minima etiam parte medicamenti habẽtis diuerſas partes,uerum eſt dicere quòd aliæ partes ſunt ſuperficiariæ, aliæ profundæ. Stante igitur hoc,quòd aliæ partes ſint exertę;aliæ profundæ. Dico quòd poteſt eſſe ut medicamentum in ſuperficie nec quo ad co-

 lorem,

lorem, nec quo ad ſaporem, nec quo ad aliam qualitatem ſenſibus manifeſtam aſsimiletur humori, quem euacuat; tamen ſecundum partes illas profundas habebit ſubſtantiam ſimillimam humori illi, ut euphorbium quo ad partes ſuperficiarias nullam habet ſimilitudinem cum aqua, quam euacuat, quia habet partes calidiſsimas, & ueluti igneas, eſtque coloris ſublutei: uerùm ſi partes illæ intimæ poſſent ſeparari, & inſpici, conſtaret, quòd ſunt ſimiles aquæ. idem dico de ſcammonio, & de reliquis pharmacis: & ſic falſum eſt, quòd maior pars medicamentorum purgantium non habeat ſimilitudinem cum humoribus. Et cum iſti accuſant Galenum, quòd ex colore probauerit medicaměta purgantia habere ſimilitudinem cũ humoribus; & tamen in ſecundo de ſimplicium medicamentorum facult. cap. 2. reprǽhendit illos, qui ex coloribus inquirebant facultates medicamentorum. Reſpondeo quòd iſti non intelligunt Galenum, quoniam Galenus non uult, quòd ex coloribus non poſsit haberi aliqua probatio, ſed uult, quòd illa ſit ratio probabilis, & nõ demõſtratio: accuſat autem antiquos non quia ex coloribus, & ſaporibus inquirerent facultates medicamentorum; ſed quia omittebant experientiam, quæ certiſsimè demõſtrat facultates medicamẽtorum, & inſiſtebant in colore, & ſapore, & quærebant an roſa, uerbi gratia, uel oleum roſaceum calefaceret, uel frigefaceret: & alii dicebant, calefacit quia habet hunc colorem, uel illũ alium: alii quòd frigefaceret, aſſerebant, quia haberet hunc, aut illum ſaporem. Vnde Galenus inquit ò Viri boni uos inſiſtitis in rationibus probabilibus, & omittitis demonſtratiuas, quæ accipiuntur ab experientia: applicetis iſta medicamenta inflammationi, & certò cognoueritis, an calefaciant, uel refrigerent. Dico igitur, quòd Galenus non negat ex colore, & ſapore poſſe ſumi argumenta; ſed dicit illa eſſe probabilia. unde inquit, quòd probabiliter poteſt oſtendi ex colore cartamum eſſe ſimile pituitæ, non autem demonſtratiuè. Quinta ratio erat. multa ſunt cibaria ſimillima humoribus, tamen non euacuant ipſos: ergo attractio non fit ratione ſimilitudinis ſubſtantiæ. Dico, quòd iſti obliti ſunt de illa conditione, quã Ariſtoteles, & omnes aſcribunt medicamento purganti, & eſt, quòd nõ ſuperatur, nec concoquitur à calore naturali, ſed ſuperat: debet quidẽ pharmacũ in corpore eliquari; ſed requiritur, ut partes ipſius remaneãt integræ in ſua natura. hęc aũt cõditio nõ eſt in cibariis, quia ea, quæ fiunt ex farina ſubacta, caſeus, & ſimilia cõcoquũtur, & ſuperãtur, & ideo nõ poſſunt purgare. Sed dicũt exhibeamus hæc cibaria in multa quantitate

ea quãtitate ita,ut nõ superẽtur;tamẽ nõ purgabũt. Dico quòd si ex hibeãtur in multa quãtitate, uel malè cõcoquẽtur,& tũc nõ generabunt aliud quàm pituitam crudam;uel benè concoquentur,& tunc generabunt sanguinẽ frigidiorem. sed si exhibeantur in tanta quantitate,ut nec benè,nec malè posint à calore superari,tunc uel excernentur integra,uel afficient uentriculum, ut copiosus piper exhibitus uel extinguet calorem, uel inflammabit uentriculum.& ideo ratio nihil ualet. Ad sextum argumentum , quod erat.Omne attrahẽs, equiuoca etiam attractione attrahit,ut nutriat se ipsum:sed medicamenta purgantia non attrahunt ob sui nutritionem; ergo non attrahunt similitudine substantiæ , nam omne , quod attrahit similitudine substantiæ , attrahit , ut se se nutriat. Dico falsum esse quòd ea , quæ attrahuntur in hac æquiuoca attractione , trahantur ut trahens nutriatur,nam motus istorum,quæ mouentur hac attractione, est idem cum motu,quo mouentur elementa ad locum proprium;idem penitus est motus, atque eadem mouendi ratio:elementa autem mouentur ad locum proprium,non ut nutriantur,nec ut nutriant locum ; sed, ut in loco illo conseruentur, & perficiãtur: idem est etiam motus ferri ad magnetem,nam ferrum mouet se ad magnetem , tanquam ad corpus perfectius,ut ab ipso conseruetur, uel perficiatur; non autem magnes nutritur ex ferro, ut malè existimauit Cardanus,qui dicit etiam , quòd magnes positus in scobe augetur. Hoc uolui ego aliquando experiri,& reperi esse purum figmentum. Ad ultimum. Omnis attractio,quæ fit ob similitudinem substantiæ fit à uiuentibus: sed pharmaca non uiuunt : ergo non attrahunt similitudine substantiæ.Dico assumptum esse falsum , neque enim omnis attractio facta ob similitudinem fit à corpore uiuenti:nec etiã propositio hęc est uera secũdũ ipsos,quoniã magnes attrahit ferrũ ob similitudinem, tamen magnes non uiuit,lapis.n. est.Sed dices,Cardanus in lib. de subtilitatib. dicit lapides uiuere, & pręcipuè lapides prætiosos.Dico quòd si per uitam intelligit cursum illum temporis, quo lapides conseruãtur , & durant sub ea forma, qua sunt,ego quoque fatebor lapides uiuere; & hac ratione tabula etiam hæc quã tango dicetur uiuere quandiu manebit sub hac forma,qua amissa,quod fiet,cum incipiet absumi carie; dicetur mori.at si intelligat de uita,quæ prouenit ex calore uitali,falsissimum est, quòd lapides uiuant. & utinam uiuerent, quoniam ego habeo lapillos quosdam prætiosos paruos , qui sunt pueri secundum Cardanum; qui augerentur & fierent magni. Cum itaque magnes non

uiuat,& tamen ob similitudinem substantiæ attrahat ferrum;sequitur falsum esse, quòd omnia quæ attrahunt ob similitudinem substantiæ,attrahant propter sui nutritionem,& ob id debeant esse animata. Cardanus cum uidisset rationes has nihil roboris habere cõtra opinionem Hipp.& Galeni, confugit,ut audiuistis ad suam chimeram, quòd omnis attractio, quæ fit in purgationibus, non fiat à pharmacis,sed à partibus uiuentibus infectis qualitate pharmacorum,quæ opinio falsissima est; & probo sic.Medici priores quando uolebant purgare humores existẽtes in capite, exhibebãt catapotia post cœnã: quãdo autem uolebant euacuare partes inferiores,exhibebant antè cœnam,uel antè prandium. Posteriores medici reprehendunt illos, & dicunt quòd catapotia post cibum exhibita afficiunt uentriculum,& corrumpunt cibum; & ideo uolunt exhibenda esse antè cœnam uel antè prandium. Iam exhibeamus nos pilulas post cœnam: manebunt diu in uentriculo,inficientq; primò os uentriculi non autem fundum,quia fundum est plenum cibo;ideo cibus est impedimẽto, quo minus inficiatur.Cum igitur inficiatur primò os uentriculi, sequetur, quòd pilulæ euacuabunt à capite, quoniã pars,quæ primò afficitur est superior. Iam exhibeamus etiã post cibum aliquid,quod sua natura euacuet per inferiora,tunc sequetur, quòd tale pharmacum non purgabit, per inferiora, quia primum, quod afficitur,est os uentriculi:uel erit dicendum, quòd os uentriculi sit illud, quod semper attrahit. Similiter exhibeatur helleborus,qui sua natura euacuat per superiora, exhibeatur inquã ante cibum, quo fiet, ut primum quod afficitur sit fundum uentriculi, & sic helleborus non purgabit per superiora, sed per inferiora. quod est falsum,quia semper pharmaca, quæ apta nata sunt purgare per superiora,educunt per superiora:quæ uerò habent insitam uim purgandi per inferiora, semper euacuant per inferiora: ergo non sunt partes corporis nostri,quæ attrahunt,sed pharmaca.Secũdo si partes affectæ qualitate pharmaci essent illæ,quæ attrahunt, sequeretur quòd duæ proprietates distinctæ,& contrariæ reperirẽtur in instanti in eadem parte.deduco hãc consequentiam:scammoniũ purgat bilim, & agaricum pituitam:iam misceamus hęc duo simul & exhibeamus; tunc utrunque statim communicabit suam proprietatem uentriculo:& proprietates sunt inter se contrariæ; ergo duo contraria recipientur in instanti in eodem uentriculo, quod est impossibile,destrueretur enim uentriculus.Sed dicet Cardanus fugiẽdo: proprietates illę sunt spirituales:& ideo etiam si contrariæ sint,

possunt

poſſunt tamen recipi in eodem ſubiecto, ut ſpecies coloris, albi, nigri, rubri, & aliorum recipiuntur in eodem inſtanti in uno, eodemque ſpeculo, quoniam ſpecies illę ſunt ſpirituales. Concedam ego, quòd ſint ſpirituales: ſed hoc ſtante falſa poſtea erit ratio Cardani, qua probat attractionem fieri à partibus affectis qualitate, ac proprietate pharmacorum, quia dicebat: ſi exhibeatur pharmacum, & inde ad duas horas euomatur totum; tamen uidemus aliquando fieri purgationem, quoniam proprietas pharmaci eſt recepta in partibus. ſi hoc eſt, ſequitur quòd proprietates non erunt ſpirituales, uel ſequetur, quòd non fiet euacuatio poſt reiectionem totius pharmaci; quoniam ſi proprietates ſunt ſpirituales, ergo remoto obiecto remouebuntur proprietates, ut remoto corpore nigro, remouetur ſpecies coloris nigri à ſpeculo: ita quoque reiecto toto pharmaco non remanebit eius proprietas in parte: ergo non fiet purgatio. Si autē dicat, quòd remanent proprietates, cogetur fateri, quòd non ſint ſpirituales, ſed reales, & tunc ſequetur, quòd duo contraria recipientur eodem inſtanti in eodem ſubiecto. Sed dicet Cardanus ego nego, quòd recipiantur in eadem parte, quia uentriculus habet diuerſitatem partium, quarum una eſt ſolidior, altera mollior; & ideo dicet, quòd una proprietas recipitur in una uentriculi parte, altera uerò in alia. Ego quæro iam an pars illa uentriculi, quæ recipit proprietatem, uerbi gratia, agarici, habeat ſimilitudinem cum pituita, necne: ſi dicat Cardanus quòd habet: ergo pars illa uentriculi per ſe ipſam abſq; proprietate pharmaci, attrahet pituitā: ſi uerò dicat, quòd non habet ſimilitudinem, ergo pars illa recipiet diuerſum uel contrarium, nam agaricum eſt ſimile pituitæ. eſt uerò abſurdum dicere, quòd recipiat contrarium, uel diuerſum. Tertiò addatis, quòd ſi purgatio fieret quia pharmacum inficiat partem, & pars deinde infecta attrahat propter ſui nutritionem, ut dicit Cardanus, ſequeretur quòd non fieret euacuatio: deduco hanc conſequentiam. Cardanus dicit quòd attractio fit ratione alimenti; ſed trahere alimentum, eſt trahere ſimilem, ac propriam ſubſtantiam, & quaſi contentam ſub eadem forma. Eſto igitur quòd uentriculus ſit infectus agarico, & trahat pituitam, quia eſt ſibi ſimilis: tunc quæro an facultates naturales ut expultrix, attractrix & aliæ ſint inter ſe cōtrarię, necne: certum eſt, quòd non, neque enim impediunt ſe ſe, ut facultas attractrix attrahit illud, quod eſt ſibi ſimile, non autem inimicum: expultrix uerò expellit, quod eſt ſibi inimicum, non autem illud, quod eſt ſibi ſimile. cum ergo iſtæ duæ facultates agant ratione di-

uerſi, non

uersi non possunt impedire se se,& sic expultrix facultas non expellet illud,quod est attractum à facultate attractrice.hoc stante, uentriculus infectus agarico attrahat pituitam, tunc pituita illa existēs in uentriculo non expelletur ab expultrice,quia facultates naturales non impediunt se; & facultas expultrix non expellit nisi illud, quod est sibi odiosum & inimicum . si ergo pituita non expellitur; sequitur quòd non fiet euacuatio. Atqui fugit Cardanus,& inquit, quòd hoc non sequitur, quoniam humor attractus in uentriculum licet sua qualitate non sit inimicus,est tamen molestus sua quantitate, quia aggrauat: ideo expellitur & fit euacuatio, ut accidit de sanguine;sæpe enim optimus sanguis expellitur è uenis ob id tantum,quia sua mole aggrauet. Secundò inquit Cardanus,uentriculus attrahit humores,ut nutriat se se, & sub ratione boni: sed postea cum humor attractus non sit aptus ad nutriendum,uentriculus quasi deceptus expellit illum tanquā noxium. Sed parcat mihi Cardanus,hæc quæ ipse dicit sunt fugæ. Concedo ego, quòd uentriculus expellat,quia aggrauetur ratione quantitatis:at esto,quòd attrahatur pauca pituita,tūc cū pauca sit,non poterit aggrauare:ergo nō expelletur, & sic non fiet euacuatio,quod est falsum:nam uidi sæpe exhibito agarico, uel pilulis cochiis eductam paucam pituitam, ut puta duo cochlearia. Ad aliam uerò fugam,quòd uentriculus frustretur suo fine, & decipiatur sub specie boni. Dico,quòd hoc est falsum, nam Cardanus supponit uentriculum habere similitudinē cum pituita, & ob similitudinem substantiæ attrahere ipsam;deinde uult, ut expellatur. hoc non potest esse, quia si est similitudo inter utrunque, uentriculus non expellet ipsam. Vltimò si esset uera sententia Cardani,sequeretur, quòd euacuatio fieret non per partes internas, & per uenas;sed per umbilicum, per nares,& per alias similes partes. nā applicitis aliquādo pharmacis umbilico,fit purgatio.aliqui ēt ex solo pharmacorū odore euacuantur. igitur quādo admotum fuerit pharmacum umbilico, purgatio fiet per illas partes,non autem per intestina,quia partes,quæ primo inficiūtur pharmaco sunt illæ cutaneę circa umbilicum. Nec obest si Cardanus dicat,quòd ideo purgatio non fiat per partes illas, quia humores non posint per ipsas egredi : non obest inquam quoniam adsunt meatus satis exquisiti,quāuis non appareāt sensibus. Præterea cum ex partibus illis egrediatur sanguis,posent etiam exire alii humores.quòd autem egrediatur sanguis ex partibus abdominis non est dubitandum,& si uultis de re hac exemplum,legatis libellum Antonij Boniuenij

nij Boniuenij

nij Boniuenij Florentini auctoris certè fide digni, qui liber inſcribitur de abditis rerum cauſis: legatis inquam librum illum in cap. 4. ubi refert, quòd cuidam reſudabat ſingulo menſe copioſus ſanguis ex hypochondrio dextro. Itaque cum pars, quæ primò inficitur pharmaco ſit cutanea, deberet quoque euacuatio fieri per illam partem. ſimiliter in iis, qui purgantur ex ſolo odore pharmacorum, deberet euacuatio fieri per nares, per palatum, & per pulmonem cũ partes iſtæ ſint quę primò inficiũtur pharmaco: hoc autem non fit: ergo falſa eſt ſententia Cardani. Iam ſuperſunt quædam ſuæ rationes, quæ quaſi per ſe ſolutæ ſunt. & erat prima. Poſt epotum pharmacum, & ſolutam aluum remanet nauſea, & anxietas, quæ non fierent niſi remanſiſset impreſsio pharmaci in uiſceribus. Dico remanere quidem nauſeam & faſtidium, ſed non propter naturam pharmaci relictam in uiſceribus; immo ſi remaneret natura illa medicamenti impreſſa non fieret nauſea nec anxietas, quia partes ut puta uentriculus & inteſtina eſſent iam facta ſimilia illi naturæ: nauſea autem non fit à ſimili, & ideo dico quòd fit quidem nauſea, & anxietas, quia partes patiuntur à pharmaco ſibi contrario, & agitantur à mala qualitate humorum, & ab actione illa uiolenta, qua uentriculus, & inteſtina ſe ſe contrahunt, ut expellant ea, quæ noxia ſunt. his de cauſis ſequitur, & fit anxietas, labor, & nauſea. Altera ratiò erat: Poſt euomitum totum pharmacum per duas horas fit aliquando euacuatio, quia partes remanſere infectæ proprietate pharmaci. Dico primò eſſe falſum, quòd totum pharmacum reijciatur; & nullus medicus poteſt hoc menſura colligere etiam ſi uellet. Sed dices ego exhibebo quinq; pilulas, quas, ſi reijciat æger non ne certò ſciam, quòd totum pharmacum eſt reiectum? Dico quòd pilulę non euomuntur integrę, & ſi caſu reijcerentur integræ, ſciatis quòd nulla fiet euacuatio nec ante, nec poſt reiectionem, ut ego ſum expertus, nam exhibui aliquando cochias mulieri cuidam, & cum nullam uidiſsem factam euacuationem, putabam eas fuiſſe à calore inſito concoctas, & penitus ſuperatas: ſed poſtea ſexta die euomuit eas omnes integras inuolutas in pituita uitrea, & craſſa, quã ſimul copioſam reiecit; hocque factum eſt ob maximam frigiditatem uiſcerum: & in muliere illa nulla penitus fuit facta euacuatio nec ante, nec poſt reiectionem pilularum. Dico igitur, quòd pharmaca rariſsimè euomuntur integra & tota: & ſi quando euomãtur, nulla fit euacuatio nec antea, nec poſt. Sed concedamus etiam, quòd euomatur totum, & quòd poſt reiectionem per duas horas

fiat

fiat euacuatio : tamen dico,quòd euacuatio non fit, quia impressa, & relicta sit pharmaci proprietas in uisceribus: sed fit,quoniã partes pharmaci tenuiores penetrarunt citò,& imbibitæ sunt in uisceribus, & ipsæ sunt,quę attrahunt humores,& sunt in causa euacuationis. Ad tertium de epithematibus umbilico applicatis : Dico uerũ esse,quòd fit euacuatio,non quidem quia partes sint illæ, quæ attrahant humores; sed quia per motum arteriarum attrahitur continuè aer intra ipsas,& simul cum aere attrahuntur etiam partes tenuiores pharmaci,quæ partes continuè exhalant à pharmaco.quibus partibus deductis ad uiscera,attrahunt humores per communes uias.Ad quartum de illis, qui purgantur ex solo odore pharmaci. Dico hoc aliquando accidere, sed nõ quia proprietas pharmaci imbibatur in partibus.at fit,quoniam odor est species spiritualis,quæ species eleuata à pharmaco attrahitur ad cerebrum , & ad pulmones , & inde per arterias ad cor , et ad humores , qui agitati ab illa specie magis, quàm essent stimulant naturam , quæ iam parata erat ad expulsionem; & ipsa molestata expellit , fitque euacuatio.& quia si debet ratione odoris fieri purgatio requiritur , ut species eleuata à pharmaco reperiat humores existentes aliqualiter in motu,& naturam,quę sit prompta, & facilis ad expulsionem,molestata tum à multitudine, tum à qualitate humorum ; hinc est , quòd non omnes, sed rarissimi , ut ex mille unus euacuantur solo odore pharmaci : & qui odore tantum euacuatur,non euacuatur quocunque tempore , sed tunc solùm quando accidit, ut odor seu species spiritualis reperiat humores in motu,& naturam,quæ iam uoluerit expellere,atque parata sit ad expellendum.Itaq; hæc euacuatio fit, quia natura aggrauatur, uel molestatur, ut accidit etiam quando materia est furiosa, natura enim cum stimulatur facit crises , uel per apertas uenas, uel per intestina,uel per uomitum,uel per aliam uiam : insurgit autem natura ad expellendum ea, quæ sunt noxia, eo quòd stimuletur uel ex motu illius,quod expellitur,uel à qualitate uel à quantitate. Sed addit Cardanus aliud argumentum de quo non memini supra sumptum a magnete , nam inquit. accipias frustum magnetis, ad quod frices aciem gladioli,deinde admoueas gladiolo acum , & uidebis quòd gladiolus attrahet acum,& reuera ita est,ut ego sæpe sum expertus : & causa est, ait Cardanus , quia in instanti communicatur proprietas magnetis ipsi gladiolo:hoc modo etiam pharmacum cõmunicat suam proprietatem uentriculo,& intestinis , quia proprietate in ipsis imbuta attrahunt humores ait Cardanus . Sed ego respondeo

spondeo, & dico, quòd non ualet similitudo, nam sicut facit comparationem inter magnetem,& ferrum;ita etiam deberet facere inter pharmacum & humorem,non autem inter pharmacum,& uentriculum & intestina:& ita si pharmacum communicaret proprietatem humoribus,ualeret utique similitudo. At concedamus etiam quòd similitudo ualeat,tamen ratio ob id non cogit,quoniam ferrum fricatum supra magnetem non recipit solam proprietatem magnetis,sed naturam etiam ipsius unà cum proprietate, nam ex attritione partes magnetis tenuiores hærent gladiolo propter inequalitatem, & asperitatem gladioli,quia ob attritionem eius superficies redditur inequalis:&hinc est quòd partes magnetis tenuiores affigũtur & hærent gladiolo, quarum partium merito attrahit acũ. quòd uerò res ita sit, patet ex eo, quòd si gladiolus post attritionẽ supra magnetem abstergatur manu,uel sputo,non attrahit amplius acum, quoniam per abstersionem auferuntur partes illæ magnetis. unde si etiam uentriculo hæreret pars agarici,ipse quoque attraheret pituitam,sicuti gladiolus attrahit acum.quòd autem inæqualitas,& asperitas gladioli sit in causa, ut partes magnetis recipiantur hæreantque gladiolo,ostendo exemplo illorum,qui conficiunt busulum ita uocatum uulgò,nam accipiunt ferrum, & exasperant lima,deinde ferrum illud maximè calefaciunt,dumque ita calefactũ est,fricãt ipsum supra magnetem. dicunt autem se ferrum illud exasperare, ut substantia magnetis sibi hæreat:se calefacere uerò asserunt, & dum calidum est fricare supra magnetem,ut partes illæ magnetis melius & citius penetrent per ferrum illud. Vnde colligo ferrum fricatum supra magnetem recipere substantiam magnetis unà cum proprietate, non autem proprietatem solam, ut inde etiam patet, quòd si ferrum hæreat diu magneti, & non fricetur supra ipsum, nunquam recipiet magnetis proprietatem. Itaque similitudo, ut dicunt isti,non currit duob. pedibus: & dato etiam, quòd ualeret, ratio Cardani non cogit, quoniam substantia est illa, quæ communicatur,non autem sola proprietas. ergo cogetur Cardanus dicere, quòd substantia pharmaci communicetur partibus, & tunc non erit uerum,quòd partes sint illæ, quæ attrahant, sed est pharmacum:& id facit similitudine totius substantiæ. Iam sequitur ut uideamus quid sit similitudo ista substantiæ, qua dicitur pharmacum attrahere peculiarem humorem.

SIMILITVDO SVBSTANTIAE, QVA PHARMACA attrahunt determinatos, ac peculiares humores, quid sit: & qua ratione pharmacum euacuet, an per se, an per accidens: & cur medicamenta purgantia essent potius uocanda attrahentia, quàm purgantia. Cap. IIII.

PHARMACVM attrahit determinatum humorem similitudine, seu proprietate substantiæ dicebat Galenus; & uera est certè sententia: sed uidēdum est quid sit ista proprietas, aut similitudo substantiæ qua agaricum, uerbi gratia, dicitur attrahere pituitam, rhabarbarum bilem, & sic de reliquis: quid est ista similitudo substantię? Fernelius in suo 3. libro methodi medendi uult similitudinem hanc substantiæ esse formam specificam pharmaci, cū quo ego non possum consentire, quoniā unius rei, una est tantū forma, & una actio; sed agaricum (ut de ipso causa exempli loquar) attrahit & bilim, & pituitam: si ergo actio est propria formæ, ut re uera est, & forma agarici per Fernelium est una, ergo unum tantum aget, & non duo contraria, sicut facit. bilis enim, & pituita contraria sunt, ergo forma specifica agarici, & similitudo substantiæ, de qua intelligit Gale. nō sunt unum, & idem. Quapropter dico quòd Galenus per similitudinem substantiæ intelligit naturam quandā corpoream habentem tale temperamentum, quod parum distet à temperamento illius, quod attrahitur; siue illud temperamentum sit latens, siue in superficie, nihil refert, dummodo sit ex quatuor qualitatibus contrarijs elementorum conflatum, ut re uera est; & est temperamentum (ut dixi) tale, quod parum differt à temperamento illius, quod attrahitur. Et notate quòd ex Galeni mente duæ, tres, & quatuor substantiæ diuersæ possunt esse in uno eodémque pharmaco, immò sua mens est, quòd maior pars medicamentorum constet duabus, uel tribus substantijs diuersis & diuerso modo temperatis. quæ ab agente idest à generante sint sub uno uinculo collectæ & compactæ, quod uinculum est forma qua pharmacum est tale mixtum, non autem per ipsam est purgans: ut uinculum, quo colligatæ sunt duę substantiæ diuersæ in agarico est forma, per quam agaricum est agaricum, siue euacuet, siue non, nihil refert, & per hāc formam nutritur, & augetur, & omnia alia agit, quæ quatenus tale potest agere: hæc autem forma non est illa similitudo substantiæ, per quam agaricum euacuat bilem, nec illa, per

quam euacuat pituitam: sed est illa, per quam est tale mixtum. Iam itaque constat qua ratione pharmacum attrahat: sed non constitit cur euacuet, & quo modo. Et ideo sciatis, quòd omnes in hoc consentiunt quòd pharmacum euacuat per accidens, quia pharmacum attrahit humorem ad locũ in quo ipsum est, siue sit in uẽtriculo, siue in intestinis: quo humore attracto pars ipsa stimulata tum ab humore, tum ab ipsomet pharmaco insurgit, & expellit pharmacum unà cum humore. Vnde medicamenta purgantia si propriè loqui uellemus, essent potius appellanda attrahentia, quàm purgantia: attamen quia uocamus res ab ultimo in actione, dicimus enim acetum, uerbi gratia, refrigerare, quia ultimò frigefacit etiam si in principio calefaciat, ut patet ex mordicatione: hinc factum est, ut medicamenta purgantia fuerint potius nuncupata purgantia, quàm attrahentia; quia ultimum actionis ipsorum est purgatio. medicamenta autem hæc licet purgantia fuerint appellata, accidit tamen aliquando quòd non purgant: & ideo uidendum est, qua de causa pharmaca frustrentur aliquando sua actione, ita ut non purgent: de qua re in sequenti capite dicam.

PHARMACVM QVIBVS, QVOTQVE DE CAVsis sua interdum frustretur operatione, ita ut non purget. Cap. V.

MEdicamẽta purgantia quãuis hac rõne fuerint purgãtia nominata quia ultimũ suarũ actionũ est purgatio; tamen scire debetis, quòd aliquando agunt, aliquando non agunt, & interdum etiam præter modum agunt: cur autem agant id est purgẽt, iam constitit: cur uerò interdum non purgent, nunc est inquirendum, & postea non erit difficile rationem reddere, cur aliquando purgent præter modum. Meminisse igitur uos oportet, quòd dixi ex sententia Arist. & omnium de natura pharmaci esse, ut pharmacum patiatur aliquid à calore insito, sed non quod ab ipso superetur, & amittat suam formam specificam; at debet eliquari, & attenuari, ut postea substantia illa similis liberata, & soluta ab alijs substãtiis, posit agere hoc cum requiratur in natura pharmaci purgantis: sequitur, quòd una causa cur pharmaca aliquando non euacuent, erit soliditas, & durities ipsorum talis, ut nequeant à calore naturali eliquari, & attenuari. quòd hoc sit uerum ostendo exemplo accõmodatisimo. ferrum purgat ualidisimè, ita etiam æs: tamen si exhibeantur, non fit euaçuatio quando medicamentum purgatiuum,

id est substantia illa similis, quæ attrahit, est sub glutine ligata, & contenta, à quo glutine non potest à calore naturali liberari ac solui, neque enim ferrum, aut æs possunt à calore insito eliquari, & attenuari. Sed diceret uestrum aliquis: si hæc non possunt à calore nostro pati, & alterari, & ob id non possunt etiam euacuare, unde scis tu quòd habeant uim purgatoriam? Respondeo, & dico, quòd scio quia si accipio ferrum limatum, & colloco in uase, ubi sit uinum, & uas cũ uino relinquam sub sole per decem dies, ut maceretur, & postea exhibeam uinum illud, uideo quòd strenuè euacuat, quæ euacuatio non fit nisi ratione ferri, quoniam uinum, & præcipue maluaticum (ipso enim uti soleo) non euacuat: & ideo colligo quòd ferrum est illud, quod purgat, quia cum fuerit uino maceratum, redditum est tale, quod potest à calore insito eliquari & attenuari. idipsum dico de ære usto, de squamma æris usta, & de reliquis similibus. Requiritur igitur si pharmacum debeat agere, ut habeat hanc conditionem, ut posit aliqualiter pati à calore insito: non potest autem aliquando pati propter duritiem ipsius: & sic durities, ac soliditas est interdum in causa, cur pharmaca non purgent. Altera causa est imbecillitas caloris naturalis: exemplo sit uobis mulier illa, quæ sexta die euomuit integra catapotia, unde oportet ut uos Iuuenes sitis cauti, ne semper cum exhibetis pharmacum aliquod, quod non euacuat, dicatis id esse factum, quia erat exoletum, aut quia fuerit concoctum, & uictum à calore; quia & ex imbecillitate caloris potest id prouenire. Hoc posito non faciat uobis difficultatem locus Galeni in tertio de simplicium medicamentorum facultatibus cap. 25. ubi inquit: Pharmaca purgantia habent proprietatem attrahendi & purgandi; sed aliqua habent hanc proprietatem, & naturam in actu; aliqua in potentia, ita ut requirant perfectionem à calore: quam rem declarat exemplo causticorum, nam alia sunt caustica in actu, ut ferrum ignitum, & huiusmodi: alia uerò in potentia. Hoc stante uidetur falsa conditio illa medicamentis purgantibus ascripta, quòd debeant aliqualiter à calore insito pati, ita ut eliquentur, & attenuentur; quia purgantia illa pharmaca, quæ in actu habent naturam purgandi, non egent ulla alteratione à calore: sed statim cum recepta sunt in corpus, agẽt; sicuti ferrum ignitum cum primum applicatur parti alicui, exurit. Dico quòd conditio necessaria est, & optimè dixit Galenus, quoniam attenuatio, & eliquatio, quam præstat calor, non immutat substantiam illam, qua pharmacum purgat; nec alterat temperamentum illius, sed tantum remouet

 uinculum,

uinculum, quo ſubſtantia illa purgatrix ligata eſt, quo uinculo ablato ſubſtantia illa ſi ſuapte natura ſit in actu, remanet in actu & ſtatim agit: remouetur autem uinculum per eliquationem, & attenuationem, nam calor diſſoluit, & eliquat exempli gratia agaricum, quo diſſoluto amittit formam illam propriam, per quam formam agaricum erat agaricum: hac forma remota per eliquationem, & attenuationem, ſubſtantiæ illæ diuerſæ, quæ euacuant pituitam, & bilim; una ſcilicet pituita, & altera bilim; remanent in ſuo eſſe: de his modò ſubſtantijs loquitur Galenus, & ait, quòd alia pharmaca ſunt in actu, alia in potentia; ſi enim ſubſtantia, quæ habet ſimilitudinē cum bile, ſit in actu, ſtatim aget, attrahetque bilim abſque quo aliquam mutationem recipiat à calore. contra autem ſi ſit in potentia: idem intelligatis uos de ſubſtantijs illis, quæ habent ſimilitudinem cum alijs humoribus. Itaque ſubſtantia illa purgans cum ſit obruta & commixta cum alijs ſubſtantijs, & ſit ſub ipſis occulta, eget, ut eximatur, & fiat manifeſta: hoc autem fit per eliquationem, & attenuationem. Vltima cauſa quæ impedit purgationem eſt calor præter modum robuſtus reſpectu pharmaci, aliquando enim pharmacum non ſolum eliquatur, & attenuatur à calore; ſed etiam ex toto immutatur de propria ſubſtantia in aliam, & ſic duæ ſunt tunc temporis mutationes, quæ fiunt à calore in medicamentis purgantibus; prima eſt eliquatio & attenuatio, & hæc mutatio neceſſaria eſt in pharmacis: altera uerò eſt, qua pharmacum uincitur à calore, & amittit propriam formam, mutaturque in aliud corpus aliter temperatum: cum uerò immutatur, non poteſt agere; & hinc etiam naſcitur impedimentum purgationis. His de cauſis pharmacum ſua aliquando fruſtratur operatione. Iam uidendum eſt, quod nam ſit corpus illud, in quod trāſmutatur quando ab inſito calore prorſus uincitur.

PHARMACVM EXHIBITVM SI CONTINGAT, *ut à calore naturali ſuperetur, in quem nam humorem uertatur, anque in uenenoſum; & quid ſit medicamentum deleterium, ac quotuplex: atque utrum pharmaca omnia ſint deleteria.* Cap. VI.

PVRGATIONEM ea de cauſa aliquando impediri, & pharmacū ſua actione fruſtrari, diximus, propterea quòd à calore naturali pharmacum ex toto ſuperetur, atque in aliam naturam immutetur. Et ideo inquirendum meritò eſt, quid ſit illud, in quod

quod pharmacum à calore uictum immutatur. Galenus itaque dicit, quòd pharmacum à calore ſuperatum mutatur in duplicem ſubſtantiam, ſcilicet uel in bonam, uel in malam: per bonam intelligit alimentum corporis: per malam uerò intelligit deleteriam, & uenenoſam; quando enim cnicus, uerbi cauſa, exhibetur; ſi ſuperetur à calore naturali, uel abit in bonum ſuccum, uel in malum; in bonum quidem ipſum tunc abire dicitur, quando uertitur in illum humorem, quem debebat attrahere, uidelicet in pituitam:& quia pituita in maſſa ſanguinis exiſtens apta eſt ad nutritionem; ideo dicitur, quòd cnicus uertitur in alimentum. aliquando autem pharmaca non tranſmutantur in humorem bonum, ſed in ſubſtantiam deleteriam, uenenoſamque, & tunc pharmaca fiunt ueluti uenenũ corporis. Igitur ſecundum Galenum quando pharmacum nihil euacuat ſed ſuperatur, abit uel in humorem ſimilem illi, quem debebat attrahere, uel in humorem noxium, & uenenoſum. Et quamuis optimè dicat Galenus, tamen ego ductus experientia Recentiorum dico medicamẽtum purgans cum ſuperatur à calore poſſe uerti non in duas tantum ſubſtantias,ſed etiam in tres,nimirum,uel in naturalem, uel in non naturalem, uel tertiò in ſubſtantiam præter naturam: in naturalem quidem, ut quando uertitur in ſanguinem; ſunt enim pharmaca quædam ex inuentione Recentiorum, quæ abeunt in ſanguinem puriſsimum & optimum, ſi à calore ſuperentur, qualis eſt caſsia, tamarindi, manna, ſirupus roſaceus ſolutiuus,& ſimilia. unde ſanguis erit una materia, in quam fruſtratum pharmacum mutatur, & hæc materia naturalis eſt, & optima. alia eſt non naturalis, quæ etiam bona eſt, & alimentum dicitur à Galeno; ſed alimentum non eſt,nec eſt materia naturalis, quia pituita inquantum pituita non eſt alimentum,nec naturalis;ſed fit alimẽtum dum mixta eſt cum ſanguine, & tunc etiam nutrit non per ſe, ſed per accidens, hoc eſt ratione ſanguinis. ſi ergo cnicus uertatur in pituitam,dicendum eſt,quòd abijt in materiam non naturalem. tertia materia in quam fruſtratum medicamentum uertitur,eſt genus humoris ſimilis illi, quem pharmacum debebat attrahere; ſed præditum noxia qualitate,& ſi multus talis humor ſit,interficit:iſte autem humor eſt, uel bilioſus, uel atrabilaris, uel quiuis alius ſapiens naturam ueneni. Sed notate quòd quando Galenus dixit aliquot pharmaca cum ſuperantur,uerti in alimentum, non intellexit de omnibus pharmacis, ſed de illis tantum, quæ benigna ſunt, & nihil uenenoſi in ſe habent: hæc dicebat ipſe ſi à calore uicta fue-

rint

rint,abeunt in alimentum,& per alimentum intellexit, ut dixi, humorem similem illi quem pharmacum uictum debebat euacuare,ut cnicus cum habeat uim educendi pituitam, si exhibeatur, & à calore superetur, cùm benignum sit medicamentum,uertitur in pituitã bonam, quæ mixta cum massa sanguinis est apta nutrire, quanuis per se sola alere non posśit. At pharmaca illa, quæ habent in se aliquid deleteriæ substantiæ,quale est scãmoniũ,si superentur, uer tũtur in malũ succũ, & habẽtem uenenosam uim. Vnde ex Galeni sententia pharmaca à calore superata uel abeunt in alimentum, uel in malum humorem:in alimentum quidem uertuntur illa, quæ benigna suapte natura sunt: in malum succum autem illa dicuntur abire, quæ aliquam uim deleteriam in se habẽt. Sed ego,ut dixi,actus experientia medicamentorum, quæ inuenta sunt à Recentioribus Arabibus,& à Recentioribus Græcis,non possum in re hac esse omnino cum Galeno, & esse contentus illa tantum duplici materia, in quam (ait) pharmacum uictum mutari; quoniam uideo, ut supra etiam dixi, tria humorum genera gigni, quando pharmacum superatur à calore, & frustratur sua actione. nam aliquot sunt medicamenta, quæ uicta uertuntur solum in optimum sanguinem, cuiusmodi est pulpa caśsiæ, pulpa sebesten, pulpa tamarindorum, & alia multa proposita præsertim ab Arabibus, ex quorum substantia uicta nõ generatur hic,uel ille humor, sed optimus sanguis tantum. alia reperio esse pharmaca, quæ superata à calore uertuntur non in sanguinem, sed in humorem illum, quem debebant euacuare:bonus tamen humor ille est, & aptus nutrire si mixtus sit cum sanguine,& iste humor est illud alimentum, de quo intellexit Galenus quando dicebat aliqua pharmaca uicta à calore uerti in alimentum, intelligens per alimentum humores non naturales,qui per se non sunt apti nutrire, sed utique mixti cum massa sanguinea. Tertiò reperio medicamenta alia, quæ uicta à calore uertuntur in humorem præter naturam malum, & uenenatum; non ob id tamen credo humores hos esse uenenum, nec substantiam deleteriam; quia habeo exempla plurima illorum, in quibus frustrata est actio talium pharmacorum, quę habent aliquid maligni in se,& nunquam uidi effectum aliquem uenenosæ, aut deleteriæ substantiæ: ego enim cùm essem iunior multoties accepi usque ad unam drachmam scammonij præparati,quod reponitur inter illa pharmaca quæ habent aliquid malignitatis, & nunquam passus sum aliquid,quod uenenum indicaret,quanuis pharmaci actio fuisset aliquando

ſet aliquando fruſtrata. Vidi etiam Ferrariæ in apoteca Nicolai Nicolutij quendam ſcholaſticum natione Germanum, qui comedebat uſque ad unciam ſcammonij, & ſuperabatur ab inſito calore ita ut nulla prorſus fieret euacuatio, attamen non conuertebatur in uenenum. Vnde dico quòd humor præter naturam eſt humor correſpondens naturæ pharmaci, ex quo genitus eſt: & ideo ſicut pharmacum habet in ſe aliquam malignitatem; ita & humor, in quem abit ſuperatum pharmacum habet aliquid putridi, & mali, non eſt tamen uenenum. Ea propter ſi exhibeatur pharmacum aptum purgare pituitam, & ſuperetur à calore inſito, uertetur quidem in pituitam malam, & corruptam; ſed non in ſubſtantiam uenenatam, ac deleteriam: idem dico de ijs, quæ apta ſunt purgare bilim, uel alios humores. Sed quid ad Galenum dicentem, quòd aliqua pharmaca uicta à calore uertuntur in deleteriam ſubſtantiam? Dico quòd intelligit in ſubſtantiam humoris corrupti, qui humor eſt ſimilis naturæ pharmaci, ex quo genitus eſt; qui humor ſi in corpore abundaret interficeret quidem ſua quantitate, ſed non ſua qualitate, nec ſua ſubſtantia, cùm non ſit deleteria, ut ego ſæpe ſum expertus. nã anno etiam ſuperiori, cuidam, qui accipiebat aquam thermalem, exhibui ter, aut quater elaterium, & alijs quoque ſcammonium in ſatis multa etiam quantitate; quæ duo medicamenta maligni aliquid in ſe habent, attamen non abiere in ſubſtantiam deleteriam, nec interfecerunt, quanuis uicta fuiſſent à calore. Cæterum hic oritur difficultas ſatis magna, dixi enim, quòd pharmacum ſuperatum à calore naturali uertitur uel in optimum ſanguinem, uel in humorem non naturalem, uel in humorem præter naturam, quoniã & pharmacorum alia ſunt benigna, alia mediocria, alia mala, & deleteria, quod tamen uidetur falſum auctoritate Galeni in ſecundo de ratione uictus in acutis commento textus duodecimi, ubi inquit quòd omnia medicamenta purgantia ſunt deleteriæ ſubſtantiæ, & habent cõtrariam naturam corpori humano, ex quo ſequitur quòd omne pharmacum ſuperatum à calore naturali uertetur in humorem noxium, & penitus contrarium humano corpori, non autem in maſſam ſanguineam, uel in humorem non naturalem. Vnde difficultas, ut uidetis, eſt ſatis magna: & quod eam auget eſt contradictio in Galeno, quoniam loco nuper citato uult, ut audiuiſtis, omnia medicamenta purgantia eſſe ſubſtantiæ deleteriæ, & contrariæ humano corpori. at in ſexto commentario in ſextum Epidemiorum commento Textus quinti, inquit pharmaca purgantia ideo ſunt di-

cta ab Antiquis deleteria, quia ſi moderata eorum quantitas exhibeatur, maximos uſus præſtant, alioqui inquit, ſequeretur, qudò theriaca eſſet deleteria. addatis quòd in tertio de ſimplicium medicamentorum facultatibus cap. 23. dicit, quòd purgantium medicamentorum alia non habent uim deleteriam, alia habent: & ſic, ut uidetis, locus iſte eſt omnino contrarius alijs duobus citatis, Cum ergo in uno loco dicat omnia pharmaca eſſe deleteria: in altero nullum pharmacum eſſe deleterium; & in alio, quòd quædam ſunt deleteria, quædam non: apparet contradictionem eſſe maximam;& tanta certe eſt, ut maior fortaſsis non reperiatur in dictis Galeni, & ego in tollendo ipſam mihi non omnino ſatisfaciam: dicam tamen quid ſentiam, & uos poſtea Iuuenes doctiſsimi eritis iudices. Si itaque uelimus hanc tantam contradictionē auferre oportet,ut uideamus, quid ſit pharmacum deleterium, ſeu lethale. dico ergo, quòd deleterium uocatur omne illud,quod interficit, & uita priuat. Sed reperio deleteria non eſſe unius tantum generis, nec unius naturæ tantum; ſed eſſe diuerſa,ac uariis rationibus interficere, nam aliqua reperio, quæ enecant ſua duntaxat pura qualitate manifeſta,ita ut corpus relinquāt,uel præter modū exiccatum, uel præter modum calefactum, uel refrigeratum,uel humectatum, & ſic eum interficiant. aliqua uerò reperio, quæ interficiunt quadam ſua ſubſtantia,& natura inimica humano corpori,quę ſubſtantia,ſeu natura immutat ſpiritum, & animam.tertio reperio aliquot alia,quæ interficiunt,quia euacuant omnes humores, & relinquunt uenas uacuas. has tres ſpecies, ſeu tria hæc genera lethalium medicamentorum reperio. Cum itaque medicamentum illud dicatur deleterium ſeu lethale, quod interficit,neceſſariò omne quod eſt lethale,erit lethale aliqua ex his tribus cauſis: & ita reperio medicamenta deleteria ratione nimiæ frigiditatis, cuiuſmodi eſt papaueris lachrima,cicuta, mandragora,& id genus:hæc ſua qualitate frigida interficiunt: ſunt etiam,quæ id faciant ſua nimia caliditate,& ſiccitate,cuiuſmodi eſt calcanthum,myſi,& ſimilia.hæc omnia ſunt deleteria ratione qualitatis manifeſtæ. alia uerò ſunt, quæ tota ſua ſubſtātia inimica corpori humano enecant,ut ſunt uenena, fungi uenenati, & multa alia, nam hæc non interficiunt, quia præter modum calefaciant,uel frigefaciant,uel ſiccent,uel humectent;ſed quia habent ſubſtantiam inſitam inimicam homini, qua diſsipant ſpiritus, & iugulant. tertio loco ſunt medicamenta,quæ ſola uacuatione interficiunt eo,quòd educant totum ſanguinem,atque humo

I res

res omnes, quale erat medicamentum propositum nobis à Galeno, quod euacuabat sanguinem. Rursus reperio complicatas has naturas, quia aliqua sunt medicamenta, quæ sua qualitate manifesta simul & sua substantia cõtraria corpori humano apta sunt interficere,ut est argentum sublimatum, quod si exhibeatur, enecat statim, tum sua qualitate ignea,cum etiam sua substantia noxia, & corpori humano inimica.Sed quo modo diceret uestrum aliquis scis tu hoc pharmacum interficere qualitate manifesta,& substantia simul?Dico quòd hoc patet ex eo,quia si argentum sublimatum præparetur ita,ut amittat omnem caliditatem, ut solet præparari à mulieribus pro decoranda facie, macerant enim ipsum sputo tam diu donec amittat omnem qualitatem calidam, ut re uera amittit, aliter exureret faciem.si ergo quis exhibeat argentum sublimatum ita præparatum,profectò interficiet,& quidem ita, quòd non remanebit uestigium; sed tardè interficiet;interficiet tamen, quod non potest fieri ratione caliditatis igneę, quia extincta in ipso est: ergo fit à tota substantia corpori humano inimica.igitur dantur aliqua,quæ qualitate sua simul & substantia sunt deleteria . Sed addatis, quòd dantur etiam aliquot, quæ & qualitate, & substantia contraria, & ratione etiam nimiæ, ac uiolentæ euacuatiõnis simul interficiunt, quale est præcipitatum non præparatum, habet enim uim igneam, qua potest exurere intestina:habet,& substantiam hydrargyri in se humanæ naturæ inimicam : tertio euacuat uiolenter, ita ut educat, uel educere posit totũ sanguinem per uomitum uel per secessum: quale quoque est ephemerum colchicum, & helleborum album. Vnde dicemus, quòd aliud est deleterium qualitate tantum manifesta:aliud qualitate & substantia simul:tertium qualitate,substantia,& ui purgante simul: & tot sunt species medicamenti lethalis. Addatis aliud quòd ex his omnibus non omnia agunt eodem modo, nec secundum eandem rationem sunt deleteria, seu lethalia; sed alia interficiunt si exhibeantur in multa quantitate;si uerò in minima nequaquam:alia in minima etiam quantitate exhibita enecant. Ea autem, quæ interficiunt etiam si paucissima eorum quantitas fuerit exhibita, sunt illa, quæ diximus esse deleteria sua qualitate,substantia simul: sicut & ille quæ sunt deleteria sua qualitate, substantia, & ui purgatrice, seu euacuatione uiolenta.omnia enim hæc, nisi fuerint præparata,interficiunt, etiam in paucissima quantitate exhibita: dixi nisi fuerint præparata, quoniam possunt ita alterari,ac castigari, ut nequeant interficere; & de hoc habetis

exempla à Galeno in 3. de simpl.medicamentorum facult. cap. 22. ubi loquens de cant haridibus, quæ sunt medicamẽtum deleterium sua qualitate, & substantia simul, dicit quòd si misceamus paucam earum quantita tem cum ijs, quæ prouocant lotium, & exhibeamus, conferunt in affectibus uesicę, licet ei aduersentur & sua qualitate, & sua substantia inimica. Idem confirmat Galenus in quarto de ratione uictus in acutis circa finem, ubi inquit, quòd Antiqui exhibebant cantharides hydropicis, sed illas castigatas atque refractas. habetis etiam exemplum ab eodem Galeno in undecimo de facult. simplic.medicam. circa initium, de uiperis quæ suffocatæ erant in cado uini, quod uinum postea cum exhibitum fuisset laboranti lepra, sanauit illum. uinum enim est inter anthidota etiam ualida faciens à tota substantia contra uenenum; & ideo potuit etiam refrãgere malam naturam uiperarum. Itaque ea, quæ sua qualitate, & substantia sunt deleteria, interficiunt in minima etiam quantitate exhibita, dummodo non sint optimè præparata. Alia uerò, uidelicet ea, quæ sunt deleteria sua tantùm qualitate, uel sua ui purgatrice, interficiunt solùm si exhibeantur in multa quantitate; si autem in minima, non possunt interficere: & de his habetis exemplum à Galeno in 3. de facult.simpl.medic.cap. 14. ubi meminit cuiusdam mulieris, quę sensim assueuit paruæ quantitati cicutæ, ut tandem potuerit multam eius quantitatem absque noxa comedere. nunc etiam Persiani comedunt opium à pueritia incipientes cum pauca quantitate, & sensim, ac sensim quantitatem augentes donec assueuerint multæ opij quantitati; idq; faciunt, ut promptiores sint ad coitum, quoniam opium maxime ad hoc conducit. quod dixi de deleteriis, quæ sua frigiditate interficiunt; idem intelligatis uos de deleterijs calidis: uel siccis, uel humidis. His ita constitutis uenio ad contradictionem, & difficultatem propositam & dico, quòd quãdo Galenus in 2. illo de ratione uictus in morbis acutis dicit omnia medicamẽta purgantia esse deleteria; intelligit de deleteriis iis, quæ nimia, & uiolenta euacuatione interficiunt: quòd hoc sit uerũ, uideatis exemplum ab ipso positũ, nam dicit, quòd idem inest his, quod & hyoscyamo, & mandragoræ: sed hæc nõ sunt deleteria à tota sua substantia inimica corpori humano; at tantummodo qualitate sua manifesta, & sunt de iis deleterijs, quæ interficiunt solùm si exhibita fuerint in multa quantitate. dico igitur, quòd Galenus intelligit de deleterijs iis, quæ interficiunt uiolenter, ac nimium euacuando. Sed notate unum in eo Galeni loco, & est in causa ma

ximæ difficultatis: dicit enim, quòd sua substantia sunt contraria partibus humani corporis, & affert exemplum de mandragora, de hyoscyamo, & de opio: & ait quòd hęc exhibita in multa quantitate possunt interficere. si ergo sunt contraria corpori tota sua substantia: ergo ea, de quibus intelligit ibi Galenus non sunt deleteria sua tantum ui euacuante, sed tota sua substantia aduersantur humano corpori. Hoc certè non leuem facit difficultatem, & quidem talem, quòd nisi Galenus apposuisset exemplum de opio, de mandragora, & hyoscyamo, quod exemplum est ueluti appositum lumen; equidem nescirem quid ad hoc responderem. Videamus igitur quę sit contrarietas hyoscyami, mandragorę, & opij aduersus corpus humanum, quo cognito patebit responsio. res igitur ista declarata est à Galeno in tertio de facultatibus naturalibus cap. 4. ubi loquens de deleteriis, proponit aliqua quæ sua substantia sunt deleteria, cuiusmodi sunt uenena: alia uerò sunt deleteria, inquit, sua qualitate, ut opium, & mandragora: & hæc, ait Galenus, habent substantiam contrariam corpori humano: quid autem intelligat per substantiam contrariam declarat ipse met, dicens se intelligere substantiam, quæ non recipit actum à calore insito. Vnde duplex erit substantia corpori contraria: una, quæ interficit sua natura, & proprietate: altera, quæ non potest immutari, nec actum recipere à calore nostri corporis: substantia contraria primo modo est in uenenis, nam statim acceptis petunt cor, & sua substantia inimica hominem enecant. declarans rem istam Galenus dicit. est aliquis qui deuorat piper: assumptum piper debet calefacere in quarto gradu, quod utique faciet, si primum calefiat, actumque recipiat à calore corporis, aliter non potest id facere, quia caliditas in pipere sopita est: & ideo si debeat calfacere, necesse est, ut à calore corporis redigatur ad actum. At in frigidis medicamentis hoc non est inquit Galenus. si enim exhibeamus opium, aut frigidum, aut calidum actu, non requirit, si debeat agere, ut primum recipiat actum à calore nostri corporis, sed statim agit, & hoc modo dicitur habere substantiam contrariam corpori, eo quòd nihil recipiat ab ipso; sed est substantiæ immutabilis, & impræparabilis à calore naturali. Itaque substantia contraria significat aliquando naturam uenenosam: aliquando autem denotat naturam, quę non recipit actum à calore naturali, sed agit per se se, ac propria natura, & hoc secundo modo accepit Gal. substantiam contrariam pro natura scilicet immutabili à calore naturali, dicebam enim superius ex mente Aristotelis

phar-

pharmaca non superari à calore naturali ita, ut substantia illa, in qua est uis purgandi, uertatur in aliam naturam; sed eliquari tantum, & attenuari; substantiam uerò illam purgatiuam remanere integram. Dico igitur quòd quando Galenus ait omnia pharmaca esse deleteria intelligit de iis, quæ sua facultate euacuante interimunt. & cum dicit pharmaca habere contrarietatem substantiæ cũ humano corpore, intelligatis quòd non possunt immutari nec actũ recipere à calore; quando autem dicit pharmaca non esse deleteria, intelligit ea non habere propriè uim deleteriam uocatam, uidelicet à tota substantia, ea enim, quæ sunt deleteria tota sua substantia, uerè, ac propriè deleteria sunt; & hæc rara admodum sunt. quando ultimò dicit aliqua esse deleteria, aliqua non, optimè etiam dicit, quia deleteria propriè, ac uerè tria uel quatuor tantum habentur. & ut melius rem hanc intelligatis dico, quòd quando Galenus dicebat omnia pharmaca purgantia esse deleteria, intellexit quòd essent lethalia, quia nimia, & uiolenta uacuatione interficiant. cum postea dicebat, quòd sua substantia sunt contraria humano corpori, per substantiam contrariam, intelligebat non quidem substantiam illam inimicam, & quasi uenenatam, quæ corrumpat habitum; sed intellexit, quòd habeant oppositionem quandam, quæ non recipiat actum per concoctionẽ à calore naturali; immò si talia pharmaca concoquerentur, & uincerentur à calore utique non euacuarent, & ideo per substantiam contrariam intellexit ineptitudinem ad recipiendum actum à calore naturali. Cum uerò alibi dicebat Galenus, aliqua esse deleteria, intelligebat de ijs, quæ tantum uacuatione nimia interficiunt. Hoc modo tollerem contradictionem, quæ mihi uidetur quòd sit potius in uerbis, & quòd ubique sibi similis, & constans sit Galenus. uellem tamen, ut & uos Iuuenes doctissimi cogitaretis, & consuleretis etiam de re hac Excellentissimos Doctores huius gymnasij, & si meliorem solutionem inueneritis, mihi quę so communicetis. Erat postea propositus scrupulus ortus ex auctoritate Galeni, & ex iis, quæ ego constitueram; & scrupulus consistebat in hoc, quòd si pharmacum uincatur à calore, & uertatur uel in humorem naturalem, id est in sanguinem bonum, uel in humorem non naturalem, uel in humorem pręter naturam, quæ prouenire dicebam, quia aliqua pharmaca sunt benigna, & hæc abeunt in humorem naturalem: aliqua sunt mediocria, quæ uertuntur in humorem non naturalem: aliqua sunt mala, & quasi uenenata; & transmutantur in humorem præter naturam corruptum, & fere uenenosum. Si

igitur

gitur hoc ita se habet, sequetur quòd non omnia pharmaca purgātia erunt lethalia, ut asserebat Galenus. si enim omnia pharmaca essent deleteria, sequeretur, quòd ex omni pharmaco purgante uicto à calore fieret semper corruptus, & pessimus humor, non autem ex aliquibus sanguis optimus, ex aliquibus humor non naturalis. Hic erat scrupulus, cuius solutio potuit uobis esse manifesta ex ijs, quæ supra diximus, quoniam quando dicit Gal. omnia pharmaca esse deleteria, intelligit si præter modum euacuent. at si iam conspiciamus substantiam pharmacorum, reperiemus multa, quæ non sunt deleteria hoc modo, & sic possunt uerti in bonum sanguinem, uel in humorem non naturalem. Iam itaque colligatis pharmaca aliquando amittere suam actionem: amittunt autem quia non possunt eliquari à calore naturali: non possunt uerò eliquari uel ratione suæ substantię nimis solidę, uel ratione imbecillitatis caloris, uel quia inuoluantur in aliqua materia uiscida, & mucosa: quando autem pharmacum amittit suam actionem, uertitur ex toto in aliam substantiam; sed hoc interest quòd si pharmacum fuerit benignissimum uertitur in optimum sanguinem: si non sit ita benignum, sed mediocre, abit in humorem non naturalem sibi proportionatū, qui tamen humor bonus est, & aptus nutrire si cum sanguine misceatur: si uerò pharmacum sit malignum & habeat in se aliquid ueneni, uertitur pariter in humorem sibi proportionatum corruptum tamen, & ex toto præter naturam, & quasi uenenosum. Cæterum quia non solum pharmaca quandoq; frustrantur sua actione, sed etiam interdum præter modum agant, & faciant superpurgationem: ideo uidendum est, qua de causa contingat, ut superpurgent aliquando: & utrum omnia possint facere superpurgationem.

QVID SIT SVPERPVRGATIO; ET QVIBVS, quotq; de causis contingant: anq; pharmaca omnia apta sint superpurgationem facere. Cap. VII.

PHarmaci uis, si non impediatur ex aliqua supra dictarum causarum, non frustratur suo fine, sed suum obit munus: & tunc pharmacum uel agit secundum rationem, & moderatè, uel agit præter modum, ita ut effrenitet, & corpus dissipet: & cum nimis intensè agit, dicitur à recentioribus barbaris effrenitare similitudine sumpta ab equo, qui non cedens freno, præcipitem se agit modò ad hanc, modò ad illam partem: ita & medicamentum purgans effrenitare

nitare dicitur, cum prẹter modum agit euacuando:& talis actio uocatur à barbaris effrenitatio: Hippocrates uerò uocat talem actionem ὑπερκαθάρσιν: noſtri ſuperpurgationem, & nihil aliud eſt, quàm effrenis, & immoderata euacuatio à medicamento purgante facta, & à Græcis nominatur, ut dixi ὑπερκαθάρσις, quaſi quòd ſit actio, quæ ſupra opportunam, & decentem euacuationem aliquid addat. Superpurgatio autem hæc ex Hipp. ſententia fit, quando pharmacum euacuat omnes humores, qui ſunt in corpore, non autem illum tantum, qui cum ipſo proportionem habet, ac ſimilitudinem; ſed euacuat omnes uenas penitus, & mortem inducit: & hęc eſt actio illa, qua pharmaca dicuntur deleteria, ſeu lethalia; & nunquam interficerent, niſi euacuarent humores omnes, dummodo non habeãt in ſe ſubſtantiam uenenoſam. tunc enim quanuis non euacuarent omnes humores, tamen interimerent, ut præcipitatum, quia habet ſubſtantiam uenenoſam, ideo interficit, ſiue euacuet omnes humores, ſiue non euacuet. Vnde colligatis ex mente Hipp. & Galeni ſuperpurgationem non eſſe euacuationem unius tantùm humoris, ſed omnium humorum; ſi enim unus tantum humor totus, ac integer euacuaretur ex corpore, ut tota bilis, uel alius humor, ita ut tres tantum humores remanerent in corpore; talis euacuatio non diceretur ſuperpurgatio, nec ex huiuſmodi euacuatione moreretur homo: ſed ſi omnes humores euacuarentur, euacuatio talis uerè diceretur ſuperpurgatio, & tunc neceſſariò ſequitur mors, quod non fit ex euacuatione totius uel pituitæ, uel alterius unius tantum humoris, ut fuit ſententia Hipp. in libro de natura humana, & Galeni in 2. de elementis: immò optimus ille ſenex ex hac poſitione probabat corpus humanum conſtare ex quatuor elementis, id eſt ex quatuor humoribus, quia ſi una tantum conſtaret humore, ſequeretur, quòd illo euacuato moreretur homo: ſed euacuata tota, uerbi gratia pituita, uel bile, uidemus, quòd non ſequitur mors; ſed utique moritur homo, ſi fiat ſuperpurgatio, quoniam in ipſa euacuantur omnes humores: ergo corpus conſtat quatuor elementis, uel humoribus. Cum itaque ſuperpurgatio ſit euacuatio omnium humorum; & omnes humores non poſsint æqualiter in eodem inſtanti educi, neceſſariò erit aliquis ordo in hac euacuatione omnium humorum: quis igitur ordo adeſt? Dico ex Hipp. ſententia, quòd primò euacuatur humor ille, qui habet ſimilitudinem ſubſtantiæ cum pharmaco, deinde ſuccedunt omnes alii, ut ſi pulpam colocyntidis exhibeamus, & fiat effrenis, primò educet pituitam, quia cum ipſa habet

ſimilitudinem; educet dico pituitam tenuem, ſubinde craſsiorem poſtea euacuabit bilim, deinde melancholiam, ultimò ſanguinem. Iam exhibeamus ſcammonium non pręparatum, & faciat ſuperpurgationem. primò euacuabit bilim ſibi proportionatam, ſecundò loco pituitam, tertiò atram bilem, ultimò ſanguinem. ſimiliter ſi propinetur pharmacum aptum extrahere atram bilem, ut ueratrum, uel ſeſamoides, & effrenitet, euacuabit quidem primò atram bilem, ait Hipp. ſecundò bilem flauam, tertiò pituitam, ultimò ſanguinẽ, quoniam talis eſt ordo, ut primo euacuetur humor proportionatus ipſi pharmaco, deinde ille qui eſt tenuior, ita ut educto proportionato humore ſebſequãtur alii ſeruata proportione tenuitatis & craſſitiei. hoc uoluit Hipp. in libro de natura hominis, & Galenus in libro de medicamentis purgantibus cap. 3. & in 3. de ſimp. medic. facult. cap. 26. & 27. hæcque eſt ratio ſuperpurgationis, quam ſuperpurgationem nũquã equidem uidi perfectam, ac integram, quoniam nec medicos, quibus cum uerſabar, dum praxi incumbebam, reperi unquam ita ineptos, ac ſtolidos, ut ex pharmaco ab illis inepto modo atq; in immodica quantitate exhibito, facta fuerit ſuperpurgatio, & mors: uidi quidem pharmaca effrena, & effrenationes incipientes, nõ tamen unquam uidi perfectam ſuperpurgationem, nec uolui ego unquam id experiri. quoniam pluris ſemper feci uitam hominis, quàm talem actionem inſpicere. Vidi aliquando, iã tertius agitur annus, euacuationem effrenem, non tamen factam ratione pharmaci, uidi inquam in muliere quadam, quæ tandem mortua eſt ex euacuatione omnium humorum, & nunquam nos medici potuimus uacuationem illam ſiſtere: fiebat autem in muliere illa ſuperpurgatio, uel quia natura eſſet nimis imbecilla, uel quia aggrauaretur, quod nolo nunc diſquirere. Et quanuis ego non uiderim abſolutam ſuperpurgationem factam ratione medicamenti purgantis, tamen non eſt dubitandum quòd non detur. Verùm quę ſit ſuperpurgationis cauſa, non certò proponitur à recentioribus, etiam ſi legerint Galenum, & ea cauſa, quam ipſi proponunt, non eſt certè immediata, ſed Galenus eam nobis triplicem proponit, omiſſo uidelicet ipſo pharmaco: locus uerò eſt in tertio de ſimplicium medic. facult. cap. 26. & 27. & prima cauſa eſt uirium deiectio: uirium dico nõ omnium, ſed retinentiũ, & regentium ipſarum uenarum, & præſertim omnium illarum uenarum, quæ ſunt in meſenterio, nam exhibito pharmaco non benè correcto deijciuntur uires uenarum, idque facit pharmacum primò quidem defatigando, ait

gando, ait Galenus, quia pharmacum cum diu, & ualde euacuet sibi proportionatum humorem, necesse est si debeat totum illum educere, ut principia uenarum debilitentur ex continua euacuatione, qua etiam necesse est, ut dissoluatur uenarum facultas, ut testatur Galenus. nec ob dictam solummodo causam uires deiiciuntur, sed etiam ob intemperiem introductam in uenis ipsis . si enim euacuetur totus unus humor, qui sit in corpore, necessariò introducitur intemperies in partibus corporis, quia sicut temperies ipsarum conseruatur ex humoribus, ita quoque ex defectu ipsorum aboletur, ut sanguis pituitosus adhærens neruis conseruat ipsorum temperiem; & sanguis tenuior hærens carni, conseruat carnis temperiem. at si exhibeatur pharmacum, uerbi gratia pulpa colocyntidis, & effrenitet, ita ut euacuet totam pituitam, quæ est in corpore, tunc remanebunt tres tantum humores, quo fiet, ut omnes uenæ, & præcipue illæ, quæ sunt in mesenterio, contrahant intemperiem, qua contracta necesse est, ut debilitentur, quia deest humor ipsarum temperiem conseruans, ac fouens. tertia causa deiectionis uirium non ponitur manifesta à Galeno; sed tacitè, & obscurè, & est uenenositas pharmaci, quando enim pharmacum habet substantiam uenenosam dissipat robur, & pręcipue ostiorum uenarum quibus pharmacum hæret, quoniam à tota substantia est sibi inimicum, qua inimicitia necesse est, ut dissipetur robur uirium, & præsertim facultatis retentricis ipsarum uenarum. prima ergo causa superpurgationis est uirium uenarum deiectio: deiiciuntur autem uires uenarum ob tres causas, ut audiuistis: uiribus uerò dissipatis, & facultate dissoluta non est mirum si post eductionem proportionati humoris, sequantur etiam omnes alij, quoniam facultas retentrix ob sui imbecillitatem non potest eos retinere. Altera causa superpurgationis est sensatio nimis molesta ipsarum uenarum, quam sensationem Galenus uocat mordicationem uenarum, pharmacum enim nimium acre, ualdeque detergens mordicat admodum, quo fit, ut partes semper propellant humores ad locum proritatum, ita ut tandem expellatur omnis humor, & fiat superpurgatio. Tertia causa est anastomosis quædam, id est apertio uenarum, pharmacum enim etiam si non mordicet, sed sit uenenosum aperit uenas, inquit Galenus, præter modum ita, ut nequeant humores continere; & sic effluit quicquid in ipsis continetur. Itaque primò humor, qui similitudinem habet cum pharmaco attrahitur; alij uerò uel expelluntur, uel per se effluunt, & fit superpurgatio ob

causas nuper dictas. Cæterum hic facit difficultatem maximam unum, quod dicit Hipp. in libro de natura hominis: illud autem est, quòd superpurgatio fit, inquit, eo modo, quo attrahitur alimentum à stirpibus, & plantis, quę per suas radices attrahunt à terra proportionatum succum, quo alantur, quo deficiente attrahunt alium, qui est minus malus, qui si pariter deficiat, attrahunt tandem pessimum, & salsuginosum, ut alantur: ita & superpurgatio fit, ait Hipp. quia pharmacum attrahit primò humorem proportionatum, deinde reliquos: unde uidetur uelle Hipp. quòd causa superpurgationis non sit dissipatio roboris uenarum nec earundem molesta sensatio, aut anastomosis; sed attractio pharmaci: quod si ita esset, sequeretur, quòd pharmaca non attraherēt determinatum humorem: sed omnes, quod est contra ea, quę superius supposuimus, ex mente Hip. & Gal. Ad hoc ut respōdeam dico, quòd ego obseruo multis in locis, & uideo Hip. nō obseruare nec multifacere uerba aut uoces. Et ideo dico, quòd quanuis illa sua uerba uideantur sonare illud, quod dictum est, tamen non uoluit id Hipp. sed cum uidisset, quòd superpurgatio sequitur ad pharmacum, dixit quòd fit, quia ipsum attrahit, tamen re uera pharmacum est in causa superpurgationis eatenus tantùm, quatenus attrahit proportionatum, & sibi similem humorem; alij uerò humores euacuantur per accidens, non autem attracti à pharmaco. quòd hæc fuerit mens Hipp. apparet ex eo, quia alibi uult manifestissimè, quòd uni pharmaco unus humor proportionetur, non autem quòd unum pharmacum habeat proportionem cum omnibus humoribus. Respiciens igitur ad totam illam actionem, id est ad superpurgationem, quæ insequitur ad pharmacum dixit, quòd pharmacum illud efficit attrahendo omnes humores; re uera tamen pharmacum per se attrahit, solùm humorem proportionatum; & si alios attrahit, id certè per accidens efficit. Suppositis his causis superpurgationis, iam uidendum est cur & quo modo pharmacum possit hæc tria agere, uidelicet, dissoluere robur, facere anastomosin, & proritare. Dico igitur quòd hoc consistit uel in quantitate, uel in qualitate, uel in substantia ipsus pharmaci: in quantitate quidem uel nimia uel repetita: quantitas præterea nimia est uel exhibita pluribus uicibus, uel relata ad corpus subiectum, cui exhibetur. quando ergo nimia est quantitas pharmaci, quo modo facit superpurgationem? Respondeo, quòd facit, quia nimis diu, & nimiam quantitatem humoris sibi proportionati attrahit, ad quam attractionem, & euacuationem succedit dissolutio

uirium, & intemperies partium; unde mox fit euacuatio omnium humorum. qualitate uerò pharmaci fit superpurgatio, eo quòd pharmaci qualitas sit nimis calida, & acris, uel maligna, & aliquando uenenosa, quia pharmacum cum tale est mordicat, exulcerat, & aperiendo facit anastomosin. Substantia demum pharmaci fit superpurgatio uel quia eius substantia non sit bene præparata, uel quia sit ex toto contraria: non præparata quidem ut in agarico, & colocyntide accidere solet, quoniam hæc duo requirunt optimam præparationem, ne adhæreant partibus, & exulcerent: substantia autem toto genere contraria fit superpurgatio, quia inficit partes, easq; debilitat. Sed quæreret uestrum aliquis an omne genus pharmaci, quodcunque illud fuerit, posit facere superpurgationem; & uidetur quòd non, quoniam ad superpurgationem requiritur dissipatio uirium, mordicatio maxima partium, & anastomosis: sed non quodlibet pharmacum potest facere ista tria, ut patet exemplo rhabarbari, quod non potest dissipare uires uenarum, nec admodum proritare, nec facere anastomosin cum non habeat uenenositatem, immò ab istis uocatur medicina benedicta, & maxime resistit uenenis, ut patet quia recipitur in anthidotis: idem dico de manna & de aloe, quæ sunt pharmaca tutissima. his addatis cassiam, qua nihil est benignius. Cum itaque tria requirantur ad hoc, ut pharmacum faciat superpurgationem & non omnia pharmaca possint illa tria efficere: sequitur quòd non omne genus pharmaci poterit facere superpurgationem. Hęc uidentur uera, tamen ego sum huius sententiæ, ut credam omne genus pharmaci, quodcunque illud fuerit, uel mite uel robustum, posse facere superpurgationem, quia omne pharmacum, quod habet naturam propriam & aptam, ad euacuandum proportionatum humorem, potest totum illum humorem euacuare. Sed dicetis ea quæ euacuant ex primis uenis, non uidentur posse euacuare totũ proportionatũ humorem qui est in toto corpore. Dico hoc esse falsum; & infra declarabo uobis, quid sit euacuare ex primis uenis: pro nunc autem dico, quòd euacuare ex primis uenis non est, quòd pharmacum determinatè euacuet usq; ad primas illas uenas, & non ulterius, quoniam pharmaca agunt impetu naturæ, quę non agit cum cognitione: sed dico, quòd euacuare ex primis uenis, est debiliter euacuare, quia pharmacum habeat uim imbecillam, & substantiam dissipabilem ita ut non posit attrahere humores à lõginquo: & ideo fit debilis euacuatio: at si pharmacum habeat uim robustam, & substantiam solidam, & non dissipabilem,

euacuabuntur humores à remotis etiam partibus. Dico igitur quòd omne pharmacum qualecunque illud fuerit, uel debile, uel robustũ potest facere superpurgationẽ per repetitam exhibitionem. quam rem ego expertus sum in multis, nam habui præ manibus plures, qui nolebant accipere aliud pharmacum, quàm casſiam, & tamen in ipsis necesse erat uti aliquo pharmaco robusto, quod educeret pituitam, & melancholiam: sed cum respuerent medicamenta robusta omnia, tamen euacuaui humores illos ex remotis etiam locis per solam casſiam repetitam tertia quaque die usque ad tres, uel quatuor uices. & hoc sanè modo euacuaui melancholicum succum nõ secus atque exhibuissem ueratrum nigrum, quoniam casſia prima uice attrahit humores existentes in primis uenis; alijs uerò uicibus, cum uiæ sint paratæ, & remotum sit impedimentum, attrahit etiam à remotis partibus. Cum itaque quodlibet pharmacum posſit euacuare totum humorem sibi proportionatum; sequitur quòd omnia pharmaca poterunt facere superpurgationem. Verùm obijceret etiam aliquis dicens. si omnia pharmaca possunt facere superpurgationem: ergo omnia pharmaca poterunt interficere euacuando, & sic erũt lethalia, quod tamen uidetur esse falsum, quoniam aliqua sunt pharmaca benignisſima, & ideo cum benignisſima sint, & mitisſima, non uidetur posſibile, quòd posſint euacuando interficere. Obiectioni huic iam est satisfactum si bene aduertistis, quoniam dixi quòd omne pharmacum, qualecunque illud fuerit, potest facere superpurgationem, quia omne pharmacum potest euacuare totum & integrum humorem sibi proportionatum, etiam si pharmacum esset mitisſimum; quo euacuato succedunt etiam alij, & sic fit superpurgatio. si ergo concedatur, ut concedendum est, omne pharmacum posse integrum humorem sibi proportionatum euacuare, concedendum quoque est necesſariò omne pharmacum posse facere superpurgationem, quando inter causas superpurgationis potisſima, est imbecillitas uenarum. proritatio autem continua, & anastomosis habent quidem magnam uim; sed longe maiorem habet imbecillitas, & laxitas uenarum: debilitãtur autem & disſipãtur uires uenarum dicebat Galenus uel ex defatigatione, uel ex intemperie introducta. unde cum omne pharmacum nimis diu, & nimium impetuosè euacuãdo posſit disſipare robur uenarum, & euacuare integrum humorem sibi proportionatũ, quo euacuato introducitur intẽperies uenarũ, & partium ẽt aliarum; sequitur necessariò, quòd omne pharmacum poterit facere superpurgationem, ut

ego re uera teneo. Atqui diceret ueſtrũ aliquis:ego cõcedam tibi hoc de rhabarbaro,ac de alijs robuſtioribus pharmacis,non autem de caſsia,de manna, & de alijs mitiſsimis medicamentis purgantibus. Dixi, & repeto, quòd & de his eſt concedendum, ego enim quater,uel quinquies ex ſola caſsia,non ſemel quidem exhibita,ſed ter,& quater repetita euacuaui humores à longinquis etiam partibus corporis, quod tamen caſsia non poteſt facere unica exhibitione, quia tunc adeſt impedimentum in primis uenis, quo ablato à leni medicamento prima uice exhibito,cum poſtea leniens debileque pharmacum exhibetur attrahit humores à toto etiam corpore. Si ergo id poteſt facere caſsia, ut re uera poteſt, etiam ſi debiliſsimum ſit medicamentum; tanto magis poterit manna,ſirupus roſaceus ſolutiuus,& alia quæ ualidiora ſunt.Igitur omne pharmacum agens attractione poteſt per repetitas uices, uel etiam aucta quantitate,& per præparationem euacuare totum humorem ſibi proportionatum,& per conſequens poteſt defatigare uenas, diſsipareque earum robur,& introducere intemperiem, & ſic facere ſuperpurgationem, quia uenarum imbecillitas eſt, ut dixi, cauſa potiſsima ſuperpurgationis. Addatis, quòd omnia etiam medicamenta purgantia,quantumcunque debilia fuerint;habent partes calidas & acres,ac detergentes,quibus ſtimulare poſſunt. caſsia enim & ipſa licet leniſsimum ſit medicamentum; tamen habet partes aliquot tenues, ac detergentes,ita & tamarindi quanuis refrigerent. rhabarbarum quoque habet partes calidas,& amaritudinem. Vnde præterquam quòd pharmaca omnia defatigãdo, & introducẽdo intemperiem diſſoluunt uenarum robur,habent etiam hoc, quòd ſtimulant continuè, ob quam ſtimulationem, ſicut etiam ob deterſionem,& propter euacuationem fiet anaſtomoſis. Itaque omne pharmacum uel mitiſsimum, uel robuſtum ſit, poteſt mea ſententia facere ſuperpurgationem, & per conſequens euacuando interficere, ſed aliqua citius, aliqua tardius facere id poſſunt. Sed oritur dubium ex ijs, quæ ſupra dixi. nam dixi ex Hipp. & Galeni ſententia cum ſit euacuatio in ſuperpurgatione ſeruari hunc ordinem, quòd primò educitur humor proportionatus ipſi pharmaco, deinde ſequuntur alij tenuiores, & ultimò euacuatur ſanguis;& cauſam huius ordinis dicebam eſſe, quia primus humor euacuabatur primo loco ratione ſimilitudinis ſubſtantiæ, quam habet cum pharmaco, alios uerò dicebam ſubſequi ratione tenuitatis, qui enim tenuior eſt, ille poſt humorem proportionatum euacuatur.Hinc oritur dubium

bium quoniam non uidetur uerum, quòd alij humores post proportionatum euacuentur, alij prius, alij posterius seruata ratione tenuitatis, quoniam sanguis est tenuior atra bile, tamen euacuatur ultimo loco. hoc est illud quod facit difficultatem; & ideo oportet afferre aliam rationem talis ordinis. Dico igitur quòd primò loco egreditur humor proportionatus pharmaco, deinde subsequuntur humores non naturales, & non familiares, nec amici naturæ. tertiò & ultimò euacuãtur illi, qui naturæ sunt familiarissimi, & amicissimi. quia igitur sanguis est naturæ familiaris, & amicus; ideo ultimo loco euacuatur, quanuis sit atra bile tenuior. Vnde tres erũt causæ ordinis qui seruatur in euacuatione humorũ dum fit superpurgatio, nam causa cur primò exeat humor proportionatus pharmaco est similitudo, quam habet cum pharmaco: causa uerò cur sanguis sit ultimus est quia familiarissimus est, & naturæ amicissimus. de medijs autem humoribus cur prius exeat unus, quàm alius, causa referenda est ad tenuitatem. His positis de superpurgatione, uidendum est quo modo pharmaca sint inuenta, & iure quidem hoc est inquirendum, quoniam, quòd pharmaca attrahant à tota substantia; & quòd aliqua sint substantiæ deleteriæ non potest percipi, nec gustu, nec uisu, nec tactu, nec olfactu. de modo igitur, quo pharmaca sunt inuenta, dicemus breuiter in sequenti capite, deinde transibimus ad utiliora.

PHARMACA PVRGANTIA QVA RATIONE *fuerint inuenta.* Cap. VIII.

DIximus supra & constituimus, quòd pharmaca attrahunt à tota substantia: diximus etiam quòd aliqua pharmaca habẽt substantiam deleteriam, quæ duo non possumus cognoscere nec uisu nec gustu, nec olfactu, nec tactu, impossibile enim est odore, uel amaritudine, uel alia qualitate cognoscere internam naturam, & substãtiam pharmacorum. ea propter querendum est quo modo pharmaca sint inuenta. Dico itaque quòd cum illa duo non possint sensibus, uel sensibilib. qualitatibus percipi; sequitur quòd nulla erit methodus, nec certa ratio, qua talem naturam possimus inuestigare, ut dicit Galenus in 2. de ratione uictus in acutis commento textus undecimi: Cum igitur pharmaca agant à tota substantia, & habeant in se naturam latentem, quæ non percipitur ex caliditate, uel ex alia qualitate pharmaci, nec ex ipsius substantia

quantum uis inſpiciatur: ſequitur (ut dixi) quòd nulla erit methodus ratione procedens, qua poſsimus pharmaca purgantia inuenire, ut hoc exemplo uobis patebit; accipiamus tamarindos, mirabolanos citrinos, ſcammonium, & rhabarbarum: illa duo priora pharmaca habent temperaturam frigidam, ſcammonium autem & rhabarbarum calidam, tamen quatuor hæc pharmaca euacuant bilim: ecce igitur, quòd ex qualitate non poſſumus inuenire naturam medicamentorum purgantium; non.n. ualet conſequentia: hoc eſt temperaturæ calidæ; ergo euacuat bilim. Vnde apparet, quòd ex qualitate calida uel frigida non poſſumus inuenire naturam medicamentorum purgantium: quod nec ex ſaporibus, aut ex alijs qualitatibus facere poſſumus. Itaque nec methodo certa, nec ratione poſſumus reperire naturam pharmacorum, ſed ſolo caſu & experientia inuenta eſt, ut patet exemplo illius hominis, qui inuenit, referente Galeno, medicamentum purgans ſanguinem, quo medicamento interfecit etiam multos, ut dicit Galenus: & ſiue hoc ſit uerum, ſiue non, non curo iam, nec refert, quoniam ſat eſt hoc non eſſe dubiũ, quòd pharmacum illud inuenit caſu, quia rediens in ſuburbium, caſu poſuit hepar, quem portabat, ſupra herbam, ex quo hepate uidit euacuatum fuiſſe multum ſanguinem. Ego quoque reperi caſu unum medicamentum purgans, quia exhibens electuarium de limatura calybis antiquatum ad abſumendum lienem; & cum aliquando multam illius electuarij quantitatem exhibuiſſem, uidi magis, quàm antea aluum fuiſſe ſolutam. unde uolens reperire cauſam, qua aluus plus iuſto fuiſſet ſoluta, cæpi conſiderare ea omnia, quæ recipiuntur in illo electuario, & nullum reperi ex eis, quod haberet uim purgatricem præter calybem: & inde ſumpta occaſione cæpi macerare limaturam calybis in uino, & feci medicamentum certè optimum ad diſsipandum tumorem lienis durum, quod habet etiam uim purgandi. ſoleo etiam ad eundem uſum extinguere pluries calybem in uino potenti; & uinum deinde illud exhibeo. Itaque natura purgans pharmacorum non cognoſcitur ratione, nec methodo; ſed experientia & caſu, ut teſtis eſt Galenus loco dicto, ſcilicet in 2. de ratione uictus in morbis acutis commento textus undecimi: & in decimo tertio methodi cap. 6. ubi inquit, quòd omnia, quæ agunt à tota ſubſtantia ſunt inuenta experientia. Et ſic iam habetis, quid purgatio ſit, & purgans pharmacum; quo modo agat: tertiò quo modo impediatur pharmacorum actio: quartò qua ratione eorum actio fiat effrenis: ultimò quo modo fuerint inuenta. Sequitur

quitur modo, ut uideamus quot sint pharmacorum differentiæ, & ex quibus locis accipiantur.

PHARMACORVM DIFFERENTIAE QVAE SINT, & quot undeque oriantur: & an detur simplex pharmacum, quod habeat uim euacuandi humores omnes. Cap. IX.

MEdicamentum purgans, quod casu, & experientia tantum inuentum fuisse diximus; non unum tantum est; sed multiplex, habet enim species inter se differentes; quæ species, seu differentię oriuntur uariis ex locis, tãquam ex proprijs fontibus; & primò ex substantia ipsorum, quia pharmacorum alia sunt substantia simplici, alia composita: unde dicimus, quòd alia sunt pharmaca simplicia, alia composita; sed composita fiunt ab arte, ut à seplasiario; simplicia uerò à natura; licet & seplasiarius, uel medicus possit facere simplex pharmacum purgans per immutationem rerum. unde ratione ipsius substantiæ pharmaca distinguentur, quòd alia sunt simplicia, alia composita. secundò distinguuntur penes substantiam, quoniam alia sunt pharmaca benigna, quæ apta sunt, ut à natura uertantur per concoctionem in bonum sanguinem, cuiusmodi est casia, tamarindi, manna, sebesten, & alia id genus, quæ uocantur pharmaca benedicta, uel bona, & tuta, & benigna: alia sunt substantię deleteriæ, & hæc uocantur pharmaca deleteria, uel mala, uel uenenosa, cuiusmodi est mezereon id est grana laureolę, turbith nigrum, agaricus niger, helleborum album, colocyntis, scammonium, & similia. alia sunt substantia mediocri, non penitus scilicet benigna, nec omnino mala, ut est rhabarbarum, agaricus albus communis, aloes, & his consimilia. hæ sunt differentiæ, quæ capiuntur à substantia. Secundò accipiuntur differentiæ à substantiæ pharmaci inhærentibus, id est ab ijs, quæ inhærent substantiæ pharmaci, ut à saporibus, quemadmodum à suauitate, & insuauitate: unde dicimus, quòd alia pharmaca sunt suauia, seu dulcia; alia insuauia, uel amara; alia acria, alia non acria; alia pinguia; alia salsa, alia insipida, & huiusmodi. secundò ab ijs, quæ inhærent naturæ pharmaci capiuntur differentiæ, quia alia dicuntur pharmaca hepatica, eo quòd sint appropriata, seu proportionata hepati, sicut est rhabarbarum: alia dicuntur esse propria, & accõmodata uentriculo, ut aloes, & hiera. idem dico de ijs quæ uidentur esse familiaria alijs partibus. Tertiò differunt pharmaca ratione humoris

euacuandi

euacuãdi. unde omnes Græci, Arabes, & Latini, tam antiqui, quàm recentiores diſtinguunt pharmaca in has quinque ſpecies, quòd alia ſint purgãtia pituitam, alia bilem flauam, alia melancholiam, alia ſerum, aquam ue, alia ſanguinem: & inter hæc poſtea aliqua euacuant unum tantum ex his humoribus; aliqua plures, ut duos uel tres, uel quatuor, uel omnes, ut dicunt omnes. aduertatis tamen, quòd illa, quæ euacuant omnes humores, non ſunt ſimplicia, nullum enim ego cognoſco pharmacum inter ſimplicia, quod euacuet omnes humores, hoc tamen uerum eſt, quòd ſicut medicus poteſt facere, & componere pharmacum, quod euacuet omnes humores; ita & Natura poteſt: ſed ego neſcio an tale pharmacum reperiatur nec ne: nec adeſt etiam exemplum de pharmaco, quod euacuet omnes humores, excepto ſanguine; & iudico, immo certus ſum, quòd hactenus non habetur tale pharmacum: loquor de pharmaco, quod purget quatuor humores per attractionem, nõ autem per ſuperpurgationem. Sed hic naſcitur dubitatio, quoniam Hipp. in libro de natura hominis inquit, quòd homo conſtat quatuor humoribus, ita tamen, ut ſuperabundent ratione partium anni, nam uere ſuperabundat ſanguis, æſtate bilis, autumno melancholia, hyeme pituita: & ſi quis negaret hoc, ait Hippoc. ego probabo hac ratione. accipiatur idem homo, & unum idemque pharmacum, & pharmacum exhibeatur homini propoſito hyeme; uidebimus quòd euacuabit pituitã: ſi uerò illud idem pharmacum exhibeatur eidem homini uerno tempore, euacuabuntur cruẽti humores: at ſi exhibeatur æſtate, educet bilim; ſi autumno atram bilem: attamen idem eſt pharmacum, atque idem homo, qui pharmacum ipſum accipit, diuerſis tamen temporibus: ex quo colligit Hippoc. dari humores proportionatos temporibus anni: & morbos pariter correſpondentes eiſdem temporibus. ſed ego colligo etiam aliud, uidelicet quòd datur pharmacum euacuans quatuor humores, quoniam ſi idem eſt pharmacum, & unus, atque idem homo qui ipſum accipit, & pro ut accipitur diuerſis temporibus, ita euacuat quatuor illos humores inter ſe diuerſos; ſequitur quòd dabitur pharmacum euacuans quatuor humores. Ad hoc dubium: ego poſſem ſubterfugere obiectionem, & dicere, quòd Hippoc. loquitur de medicamento compoſito, nam & ipſe compoſuit medicamenta purgantia: licet non ex tot ſimplicibus, ut nunc fit, ut uidere eſt apud ipſum in libro de affectibus mulierum; & in libro de ratione uictus acutorum. Sed ſupponatur, quòd loquatur de ſimplici pharmaco, & tunc dico quòd idem pharmacum

L

macum eidem homini exhibitum euacuabit diuersis temporibus quatuor humores per accidens: per se autem euacuat unum tantum quocunque tempore exhibeatur. at quia diuersis anni temporibus coaceruantur diuersi humores; ideo natura stimulata expellit humorem superabundantem; pharmacum uerò euacuat tantum humorem sibi proportionatum. Vnde in ijs qui ęstate accipiunt aquas thermales, si casu aqua retineatur, nos utimur pharmacis, quæ educunt aquam, ea scilicet exhibentes per os, & uidemus quòd non solùm euacuatur aqua; sed & bilis copiosa: unde igitur hoc? non quidem quia pharmacum attraxerit bilem, sed quia tunc bilis abundabat, & coaceruata erat, ideo natura stimulata à pharmaco propulsauit etiam foras coaceruatam bilim. idem etiam fit exhibito pharmaco alijs anni temporibus, semper enim uidemus educi humorem proportionatum pharmaco, atque illum, qui eo tempore superabundat, quia pharmacum educit duntaxat humorem sibi proportionatum: natura deinde ipsa expellit illum, qui abundat, & coaceruatus est. Ea propter dico, quòd non possumus colligere dari pharmacum simplex purgans quatuor humores. Quartò differunt pharmaca ratione actionis, id est purgationis, nam (ut audietis melius cum agam de ratione miscendorum medicamentorum) alia serò, alia citò purgant; & hæc non sunt simul miscenda. ex actione igitur elicietis differentias pharmacorum, quòd alia citò soluunt, & purgant; alia tardè; & alia confertim, alia sensim, & longo tempore. à modo etiam actionis nascuntur hæ differentiæ pharmacorum, quòd alia uiolenter purgant, alia blandè: item alia leniendo, alia lubricando, alia exprimendo, ut dicit Mesues, alia detergendo, alia attrahendo, ac tota sua substantia, ut dicit Galenus; de quibus omnibus tractabo infra, & docebo uos, quæ pharmaca habeant uim lenientem, & quæ lubricantem, & alia omnia explicabo. Quinto differunt pharmaca ratione ductuum, id est uiarum, per quas euacuãt, quoniam alia euacuant per uomitum, & uocantur uomitoria, suntque uel simplicia, uel composita: alia euacuant per secessum, & dicuntur deiectoria. addatis & aliam differentiam acceptam pariter ex hoc eodem fonte; sed spretam à recentioribus, quòd aliqua euacuant per thoracem, seu per fauces, & palatum; non loquor iam de euacuatione capitis, quæ fit per palatum, quia est euacuatio particularis; sed loquor de euacuatione uniuersali, qua euacuatur totum corpus per thoracem, & per palatum, ut fit quando quis inungitur argento uiuo, tunc enim euacuantur omnes aliquãdo humores per palatum.

palatum. unde à locis, per quos pharmacum euacuat, accipiuntur hę differentiæ, quòd alia purgant per uomitum, alia per ſeceſſum, alia per thoracem, & palatum. Sexto differunt pharmaca exhibitionis modo, quia alia deuorantur, ut ſunt pilulæ, alia bibuntur, ut potiones, alia inijciuntur, ut enemata, & ablutiones: alia imponuntur, ut peſſaria, & glandes. addatis quòd quædam inunguntur, ut quando argento uiuo inungimus internodia, & fit euacuatio per palatum, uel per inteſtina. ultimò aliqua ſunt, quæ purgant per ſuffitum, ut quando aliquid exurimus, & facimus ut recipiatur fumus, cuius fumi ratione, cum prægnãs ſit facultate pharmaci, fit purgatio: & iſte modus purgandi per ſuffitum fuit etiam in uſu apud antiquos, ut oſtendã. Septimò & ultimò pharmaca differunt ratione prępárationis, quoniam alia ſunt uno, alia alio modo præparata: & alia ſunt prædita una figura, alia altera. unde in officinis habentur pharmaca ſub diuerſis figuris, diuerſiſque modis præparata, quia habemus in officinis pilulas, electuaria, trociſcos, ſirupos, ſuccos, aquas, quæ omnia ſunt partim ſimplicia, partim compoſita, & conſtituunt uarias ſpecies ac differentias pharmacorum, pro ut pręparatio conſiſtentia & figura, eſt uaria. Hi ſunt loci, & tot ſunt differentiæ pharmacorum, quæ ex dictis locis accipiuntur. Iam tractemus de natura pharmacorum lenientium, lubricantium, & detergentium, & poſtea agemus de pharmacorum utilitate. de lenientibus igitur in ſequenti capite.

PHARMACA LENIENTIA QVAE NAM SINT: *quot generum: quo modo; quaque ui aluum lenire, euacuareque dicantur: & quid ſit pharmacum robuſtum, & quid debile: atque qua ratione, quotque modis robuſtum pharmacum reddatur debile; & debile robuſtum.* cap. X.

CVm enumerarem ſpecies medicamentorum purgantium, dixi & modo euacuandi pharmaca inter ſe ſe differre, quoniam alia euacuant uno modo, alia alio modo, quędam enim ſunt, quæ euacuant alliciendo attrahendo uè humores ad ſe, quædam leniendo aluum, quædam abluendo, quædam detergendo, quædam lubricando, quædam comprimendo, exprimendo uè educunt quicquid contentũ eſt in uentriculo, uel in cauitate inteſtinorũ, de quibus omnibus eſt nunc agendũ. ſ. de ijs, quæ leniunt aluum lubricando, uel detergendo, uel abluendo, uel exprimendo. & primò ſciatis

quòd Græci locuti ſunt de his medicamentis; ſed omnia collegerunt ſub uno communi genere, quia omnia hæc uocarunt ἐκοπροτικὸν, id eſt ſtercus educens: uocarunt etiã εἰς κοιλίας, & ὑπατικὸν, hoc eſt ſubducens aluum: dicitur autem genus hoc medicamentorum à Græcis ἐκοπροτικόν, quia ut plurimũ feces & ſtercus educat: ὑπατικὸν uerò uocatur, quoniam euacuat aluum per ſedem tantum. & quãuis eo, quòd educat præcipue ſtercus appelletur ἐκοπροτικόν à Græcis, tamẽ huiuſmodi medicamentũ educit non ſolum feces, ſed etiam quicquid eſt in inteſtinis, in uentriculo, & in primis oſculis uenarum meſenterij. Vnde ſi in uentriculo fuerit pituita, uel bilis, uel alius humor; ſimiliter ſi fuerit in primis oſculis uenarum medicamentum hoc ἐκοπροτικὸν, ſeu leniens uocatũ per os exhibitũ educit non ſolum ſtercus, & cruditates, ſed humorem etiam illum quicunque ille fuerit. Medicamenta igitur uocata ecchoprotica, ſeu lenientia euacuant omne illud, quod continetur in uentriculo, uel in inteſtinis, uel in primis oſculis illarum uenarum. talis eſt natura lenientium medicamentorum. Sed qua ratione diceret aliquis euacuãt non ſolum ſtercus, ſed etiam quicquid continetur in uentriculo, uel in inteſtinis, uel in primis oſculis uenarum meſenterij? Dico, quòd tribus modis, duobus quidem ſimplicibus, & tertio compoſito: & ſunt qualitas occulta, qualitas manifeſta, tertio qualitas occulta & manifeſta ſimul. Vnde omnia quæ leniunt aluum faciunt id uel qualitate occulta id eſt tota ſua ſubſtantia, uel qualitate manifeſta, uel compoſita ex his, hoc eſt occulta & manifeſta ſimul. Sed agamus primò de ijs medicamentis, quæ occulta qualitate aluum leniunt. Qualitas hæc occulta nihil aliud eſt, quàm facultas in tota ſubſtantia conſiſtens, & eſt eadem penitus cum ea, quæ reperitur in uerè purgantibus medicamentis trahentibusque à toto corpore, ita ut habeant eandem ſubſtantiam, & naturam, qua trahant hunc, uel illum humorem ſibi peculiarem, quam ſubſtantiam habent & illa medicamenta, quæ uerè ac propriè nuncupantur purgantia. Atqui dicetis uos. Si hoc ita eſt, cur & iſta medicamenta uocata lenientia non trahunt ab uniuerſo corpore ſicuti faciunt purgantia? Reſpondeo diuerſitatem naſci ratione debilitatis, uel roboris facultatis illius, quæ conſiſtit in tota ſubſtantia. ea etenim omnia, quæ habent robuſtam facultatem illam attrahendi, ſunt purgantia, & attrahunt à toto corpore: quæ uerò habent facultatem illam debilem non trahunt humores ex remotiſsimis partibus, ſed ex mediocriter diſtantibus, & agunt in inteſtina tantum & uentriculum, ac in pri-

ma uenarum oſcula,& ideo non attrahunt à toto corpore, ſed à uicinis illis partibus; & propterea hæc,non purgantia, at lenientia uocantur, quoniam eorum uis non extenditur ultra inteſtina, & prima uenarum meſaraicarum orificia. exemplo fiet id uobis manifeſtum. accipiatis magnum lumen, ut magnam candelam accenſam noctu, & uidebitis quòd illuminabit partes aeris etiam remotiſsimas, nedum proximas,& mediocriter diſtantes.at ſi candela ſit parua, uix illuminabit partes proximas. idem eſt de medicamentis, quæ tota ſua ſubſtantia attrahunt, ea enim in quibus facultas hæc attrahens eſt robuſta, attrahunt à remotiſsimis partibus, & à toto corpore,& hæc ſunt uerè purgantia. ea autem quæ habent uim hãc imbecillam, agitant,& attrahunt humores illos, qui ſunt in uentriculo, in inteſtinis, atque in primis oſculis uenarum meſenterij, & hæc uocantur ecchoprotica ſeu lenientia, qualis eſt aloes, flos caſſiæ, nitrum & ſimilia: qualis quoque eſt helleborus,& ſcammoniũ. Sed quo modo iſta duo attrahunt à toto corpore, ut dicunt omnes ſi tu ea reponis inter lenientia? Dico quòd licet ſuapte natura trahant à remoto,tamen ſi præparentur ita ut habeant imbecillam uim illam attractoriam; uel ſi exhibeantur in minima quantitate; non purgabunt, ſed lenient. Verùm dicetis quo modo facultas,ſeu ſubſtantia hæc attrahens ſit robuſta, uel debilis? Dico quòd habemus duo genera medicamentorum euacuantium robuſtorum,& totidem debilium, nam aliqua ſunt robuſta, uel debilia facta talia à natura: quædam uerò habent huiuſmodi facultatem debilem aut robuſtam ab arte: ea quæ à natura habent imbecillam ſunt,ut aloes, caſsia, ſebeſten, tamarindi, pulpa cartami,& ſimilia, hæc enim habent à natura debilem attrahendi uim à tota ſua ſubſtantia. Ars autem poteſt facere,ut medicamenta habeant hanc uim attractoriam robuſtam,uel debilem,quia poteſt retundere ea, quæ robuſtè attrahunt, & facere, ut non attrahant à toto corpore,ſed ſint lenientia etiam ſi à natura eſſent facta purgantia robuſta: id autem efficere ars poteſt aut imminuendo quantitatem, uel per ablutionem, uel per decoctionem elixationemuè, uel per admixtionem alterius medicamenti: per imminutionem quidem quantitatis, quoniam ſi exhibeamus paucam quantitatem pharmaci robuſtè purgantis, uerbi gratia, ſcammonij, tunc quanuis tale medicamentum factũ ſit à natura purgatorium robuſtiſsimum, tamen non attrahet à remotis, ſed à propinquis locis,& fiet medicamentum leniens, facultas enim robuſtiſsima in minimo quanto non agit extremè: & hęc

fuit etiam

fuit etiam opinio Antiquorum, ut uidere est apud Paulum libro primo cap. 43. & apud Oribasium in octauo libro Collectaneorum cap. 41. 42. & 43. nam & Antiqui miscebant cum lubricantibus polipodium, uel epithymum, in pauca tamen quantitate: & quanuis polipodium & epithymum sint purgantia ualidissima, tamen in pauca quantitate exhibita, & admixta cum leniente non purgāt, sed leniunt, aut lubricant: & si uultis uidere quòd pharmacum ualidissimè attrahens fiat duntaxat lubricans opera ipsius artis capiatis exemplum ab usu, nam ferè quotidie auditis in colloquijs medicos omnes in subductionibus alui dicentes, quòd nisi cruditas uentriculi continuè educatur, non poterunt roborari partes, & præsertim uentriculus: unde monent, ut æger quotidie, uel alternis diebus mandat parum rhabarbari, quo fit, ut partes roborentur, & euacuetur continuè bilis existens in proximis locis: attamen omnes cōcedunt quòd rhabarbarum attrahit à remotis partibus. quare non est dubitandum, quòd medicamentum robustè purgans fiat leniens tantum imminuta ipsius quantitate; agit tamen actione eiusdem speciei, quoniam tam paucum rhabarbarum, quàm multum euacuat bilem, sed hoc solum interest, quòd pauca quātitas euacuat à locis proximis; multa uerò à remotis. Itaque primus modus, quo medicamentum robustum fit debile, & leniens, est per imminutam quantitatem. Alter modus est per ablutionem, quia medicamentum robustum si abluatur amittit robustam illam uim, & ex purgante euadit leniens, ut dicit Galenus de aloe, quæ abluta amittit uim purgandi, & acquirit maiorem facultatem roborandi uentriculum. Tertio medicamentum robustum fit debile per concoctionem, seu elixationem, quoniam per elixationem dissipatur robusta illa uirtus attrahendi. ideo medici si uelint, ut medicamentum sit robustum, monent seplasiarios, ut dum illud conficiunt, non elixent coquantve diu, quoniam amitteret ualidam illam uim purgandi, & fieret leniens. Quartò idem fit per admixtionem, ut quando cum pharmaco robustè attrahente commiscemus ea, quæ resistunt facultati attrahenti sicuti sunt aromata. Itaque primum genus medicamentorum lenientium est illorum, quæ qualitate occulta, id est tota sua substantia, aluum leniūt, & hanc facultatem habent debilem, sibique insitam à natura, uel traditam ab arte illis modis quos recensui: qua facultate imbecilla attrahunt, & euacuant quicquid est in uentriculo, uel in intestinis; uel in osculis primarum uenarum. Alia sunt lenientia, quæ non qualitate occulta, sed manifesta, leniunt aluum:

niunt aluum : ſed hæc manifeſta qualitas ſeu facultas potens id facere, eſt multiplex ; & primò eſt qualitas, ſeu facultas deterſoria , dantur enim medicamenta, quę ſua deterſoria ui ſubducunt aluum , quoniam ratione ſuarum partium tenuium detergunt inteſtina , & uentriculum ab ijs , quæ adhærent , nec non humores à primis oſculis uenarum,& eos ſimul cum fecibus euacuant: tale eſt mel , ſaccharum puriſsimum , melicratum , muſtum,terebynthina, uina dulcia , & ſimilia , quæ omnia ob tenues partes, & calidas detergunt,attenuant , aperiuntque , & ſubducunt aluum ; & hæc quæ detergendo ſubducunt aluum , uocantur lubricantia . Alia ſunt, quæ aluum leniunt ſua facultate abluente, id eſt abluendo,nam ablutio eſt etiam ſpecies deterſionis: debetis enim ſcire, quòd detergentia medicamenta, ſunt duum generum,nam alia detergunt non ſolum ſordes , quæ ſunt in ſuperficie , ſed eas etiam , quæ impactæ ſunt in poris, & meatibus, cuiuſmodi ſunt omnia dulcia, & quæ ſimul habent acredinem aliquam , ut eſt mel, & reliqua nuper enarrata: alia uerò ſunt,quæ detergunt illas tantum ſordes quæ ſunt in ſuperficie; & hæc ſunt, quę detergunt abluendo, cum ablutio ſit de terſionis ſpecies:fit autem ab ijs, quæ abluunt,alui lenitio, uel quia humectant feces,& eas liquidas reddunt, ita,ut poſtea per ſe laban tur,& exeant: uel quia abluendo trahant ſecum ſordes emollitas.de horum genere, quæ ſcilicet abluendo leniunt aluum, eſt aqua, quę ſiue frigida, ſiue tepida exhibeatur,dũmodo exhibeatur in multa quantitate , ſolet aluum ſoluere, ut potuiſtis obſeruare quando in cauſonide apparentibus ſignis concoctionis medici exhibent aquã frigidam , ut extinguant feruorem ; uidemus enim , quòd ſoluitur aluus copioſè,& educitur bilis ex primis oſculis uenarum & ex inteſtinis : facit autem id aqua lubricando , & abluendo: idem etiam faciunt aquæ thermales frigidæ , qualis eſt aqua Virginis montis Orthoni, abluendo enim ſoluunt ſtatim uentrem:idem etiam facit aqua hordei.uerùm hæc ſi debeant aluum ſoluere, oportet, ut aſſumantur in ſatis bona quantitate . Si quis etiam bibat duos, uel tres cyatos uini ſolet leniri aluus, quod fit per ablutionem : idem facit & ſerum, ſiue caprinum, ſiue aliud fuerit;licet ſerum non ſolum ab luendo , ſed alia etiam ratione (ut dicam) leniat aluum . Itaque eorum, quæ qualitate manifeſta leniunt aluum alia id faciunt detergendo ; alia abluendo. Tertiò alia ſunt, quæ hoc ipſum faciunt lubricando. Sed notate quòd lubricans uocatur corpus illud,quod habet ſubſtantiam uiſcidam, qua expleat omnes inæqualitates , & foramina,

foramina, ita ut corpus illud cuius foramina replet, reddatur in superficie lene, & lubricum, ita ut si aliud corpus lene supercurrat, facile labatur, quod non fit quando duo corpora aspera superponuntur, quoniam unum non fluit supra alterum, cum eminentiæ unius figantur in cauitatibus alterius: sed rarò hæc corpora, quæ sint sua natura lubrica reperiuntur, ideo requirebatur corpus, quod intercideret inter duo aspera, & ipsa redderet lubrica, & hoc corpus medium seu intercidens appellatur lubricans, cuiusmodi sunt omnia unctuosa, & pinguia, sicut & omnes pituitæ, & muci, omnia enim hæc lubricantia existunt, quam rem fabri etiam ipsi norunt, quia cum uolunt, ut funes facilè currant, inungũt ipsas sapone, aut oleo, aut alia re unctuosa, quod facere quoque solent cum uolunt, ut terebra citò, ac facile permeet, inungunt enim ipsam aliquo unctuoso, ac lubricante, quo etiam indicatur lubricitatem nasci ex corpore lubricante: lubricans autem corpus debet esse uiscidum, & actu humidum sua natura: & propterea omnia oleaginea, pinguia, & mucosa sunt lubricantia, & leniunt aluum eo, quòd lubricas reddant feces & humores contentos in intestinis, uel in uentriculo, uel in primis osculis uenarum, quod inde poterit fieri uobis manifestum, quoniam cum fit dolor intestinorum ratione fecum exiccatarum, solet talis dolor remoueri ex usu alicuius oleaginei per os assumpti, aut iniecti, quoniam lubricando lenit aluum. similiter in dolore renum ex retentione arenularum uel calculi, solemus euacuare arenas, uel lapillos, & dolorem auferre exhibito oleo amygdalarum dulcium, uel etiam communi, si illud non adsit, & solent materiæ illæ euacuari, quia oleum perueniens ad partes illas reddit arenas uel lapillos lubricos ita ut per se postea labantur & effluant. Vnde Antiqui, & præsertim Galenus in sexto de tuenda sanitate, ca.6.& in 1.etiam de tuenda sanitate, atq; alijs in locis exhibent ad leniendam aluum iura pinguia, & cochleas coctas in iure pingui. eandem quoque uim habent quę mucosa sunt, soluunt enim aluum lubricando, cuiusmodi est mucillago fænugræci, mucillago altheæ: sed his præstãtior est mucillago psyllij, lubricando enim & remouendo impedimentum, quo feces retinebantur, solet optimè aluum lenire. Itaque inter ea, quæ leniunt aluum sua qualitate manifesta tertium locum habent, quę id faciunt lubricando. In quarto autem loco sunt, quæ leniunt aluum comprimendo, & adstringẽdo partes superiores, quibus adstrictis, exprimunt, & protrudunt foras quicquid in ipsis continetur, & sic fit alui lenitio. Sed quanuis

dicat

dicat hoc Galenus & Meſues, & nobis proponant quædam, quę aluum leniant exprimendo, tamen re uera non faciunt hoc per ſe, ſed per accidens, quod non eſt de illis, quæ detergendo, uel abluendo, uel lubricando aluum leniunt, nam illa per ſe leniunt aluum: at ea quæ id faciunt comprimendo profecto leniunt per accidens, quia ea, quæ comprimunt ſi debeant aluum lenire requirunt aliquid aliud, ut docuit nos Galenus in ſexto de tuenda ualetudine capite dicto, ubi inquit quòd ſi uolumus, per aſtringentia aluum lenire oportet, ut in prima menſa exhibeamus ea, quæ lubricant, ut ſunt maluæ ius pingue, oleum, & ſimilia: in ultima uerò menſa dicit exhibenda eſſe aſtringentia & ſtiptica, ut roboretur & conſtringatur os uentriculi, & partes aliæ ſuperiores, quæ dum conſtringũt ſe ſe exprimunt feces & humores iam lubricos aliqualiter redditos ad partes inferiores: & niſi in prima menſa exhibeantur aliqua lubricantia ſciatis, quòd etiã ſi in ultima menſa exhibeantur aſtringentia, nunquam ſoluent aluum, ut patet de citonijs, quæ ſi in fine prandij uel cęnæ exhibeantur, & antea, in prima ſcilicet menſa non ſit exhibitum aliquod lubricans, non lenitur aluus: ſed utique hoc fiet, ſi in principio exhibeatur lubricans aliquod. cum itaque hoc ſit, ut reuera eſt, ſequitur quòd ea, quæ cõprimẽdo aluũ leniũt, nõ leniãt, per ſe, ſed quaſi per accidẽs; quod fit etiã manifeſtũ ex eo, quia ſi adſit fluxus alui, & in ultima menſa exhibeantur aliqua aſtringentia, augetur fluxus: ſi uerò exhibeantur in prima menſa, non augetur. Inter ea autem, quæ aluum leniunt comprimendo proponit nobis Meſues mirabolanos. Sed ſciatis, quòd non ſolum comprimẽdo, ſed alia etiam ratione leniunt. Habetis itaque iam, quòd medicamentorum lenientium quædam leniunt à qualitate occulta, id eſt à tota ſua ſubſtantia: quædam à qualitate manifeſta: & hæc ſunt in quadruplici differẽtia, quoniã alia leniũt detergẽdo, alia abluendo, alia lubricando, alia cõprimẽdo. Tertiũ genus lenientiũ diximus eſſe illorum, quæ leniunt aluum, & à qualitate occulta, & à manifeſta ſimul, & ſunt illa medicamenta lenientia, de quibus loquuntur recentiores barbari: debetis enim ſcire, quòd dupliciter fit ſermo de lenientibus, ſcilicet uel in ſe, uel inter pharmaca purgantia. Vnde omnes, qui ſcribunt de medicamentis purgantibus, dicunt, quòd alia ſunt medicamenta purgantia uerè ac propriè; alia ſunt lenientia, & per lenientia intelligunt illa tantum, quæ & qualitate occulta, & manifeſta leniunt; non autem intelligunt de ijs, quæ leniunt detergendo, uel abluendo, uel lubricando, uel compri

 mendo.

mendo. Alij uerò tractant de lenientibus in se, & non inter purgantia, & ipsi per lenientia intelligunt de omnibus, quæ aluum subducunt, quomodocunque, & quacunque facultate id faciant. Itaque ultimum à nobis propositum caput continet ea, quæ uerè lenientia dicuntur à recentioribus, quia sapiunt nescio quid naturæ purgantis, & sunt ea, quæ leniunt aluum partim sua substantia, seu occulta qualitate, partim qualitate manifesta; & inter hæc est aloes, quæ lenit aluum partim sua facultate detersoria, quia amara est, & mordicat; partim tota sua substantia, quoniam habet insitam uim attrahendi, debilem tamen: unde enumeratur inter ea, quæ leniter subducunt aluum. talis quoque est cassia, quia in ipsa est primo facultas attractrix à tota sua substantia, imbecilla tamen talis facultas est: secundò detergit, quoniam habet partes quasdam tenues, & calidas; ut ipsius dulcedo indicat. tertiò habet substantiam lubricam. unde tribus de causis, seu facultatibus cassia subducit aluum, scilicet, ratione occultæ qualitatis, secundò detergendo, tertiò lubricando. idem & de tamarindis, & de sebesten intelligatis, quæ habent partes dulces, quibus detergunt: habent & mucositatem seu uiscíditatem, qua lubricant: atque insita eis est facultas, imbecilla tamen, attrahendi à tota substantia. Habemus etiam, quæ attrahendo, & abluendo, & detergendo aluum leniant, ut sunt aquæ thermales nitrosæ, & omne serum lactis, nam in utroque hoc medicamento est debilis facultas attrahens; est etiam uis detersoria ratione nitrositatis, & cum multa exhibeantur in quantitate abluũt etiam. his etiam addatis mirabolanos, ut habeatis exemplum de ijs, quę & tota sua substantia, & comprimendo aluum leniunt, utroque enim hoc modo, & hac duplici facultate mirabolani leniũt aluum. Mucillago etiam psylij lenit aluum tùm sua leui facultate purgatoria, tum etiam sua uiscíditate et natura humida, & liquida. Colligatis igitur, quòd lenientium alia leniunt qualitate occulta, alia manifesta: Eorum rursus, quæ manifesta qualitate leniunt aluum, alia id faciunt detergendo, alia abluendo, alia lubricando, alia comprimendo. Sed hæc, quæ uel detergendo, uel abluendo, uel lubricando, uel comprimendo aluum leniunt, non sunt pharmaca. Tertio in loco sunt illa, quæ aluum leniunt tota sua substantia, & qualitate manifesta; & hęc sunt pharmaca, & pręter facultatem attrahendi sibi insitam, quæ tamen est leuis, habent etiam adiunctam uim uel detergentem, uel abluentem, uel lubricantem, uel comprimentem, qua manifesta etiam qualitate leniunt. Iam sequitur, ut uideamus

quid sit

quid sit illud, quod indicat pharmaci exhibitionem, & quis, ac quo tuplex sit pharmacorum usus: de quibus in sequenti capite.

PHARMACI EXHIBITIO A QVONAM INDICEtur, an ex sola cacochimia, & quis, ac quotuplex sit pharmacorum usus. Cap. XI.

Plurima inquit Gal. in libro de constitutione artis cap. 19. sunt illa, quæ superflua coaceruantur in humano corpore, quæ nō unius tantum, nec eiusdem generis sunt, nec eadem ratione uocantur superflua, sed alia dicuntur superflua, & abundantia, quia sua quantitate molesta sunt ac hominis naturę aduersa; alia qualitate tantum sunt corpori inimica: alia sunt superflua & ratione suæ qualitatis, & quantitatis simul, ita ut sint toto genere pręter naturam, & naturæ humanæ inimica. In ijs autem, quæ superflua sunt qualitate sua duo obseruat Galenus, nam uel illa qualitas est corrigibilis, & restitui potest in priorem suā naturam bonam: uel est incorrigibilis, & non potest mutari, nec redigi ad bonum habitum, sed est toto genere præter naturam: unde ea, quæ superflua sunt, & excrementitia sua qualitate tantum erunt duum generum, quia uel qualitas illa non potest redigi ad benignum, uel potest ad priorem statum benignum reduci: illa superflua, & excrementitia, quæ cor rigibilia sunt, si debeant reduci in priorem statum, hoc modo reducuntur, quia si sint crassa, corriguntur qualitate contraria, uidelicet attenuante, & redduntur tenuia: si sint tenuia, crassefiunt: si ca lida, corriguntur, qualitate frigida; idem dico, & de aliis qualitatibus; ita quòd ea, quę sua qualitate corrigibili, & reducibili ad prio rem statum molesta sunt, & inimica naturæ hominis, corriguntur qualitate contraria, & ita si crassa sint, indicant attenuationem; si te nuia crassefactionem, & sic de reliquis qualitatibus. Ea uerò superflua seu excrementa, quæ qualitate sua non corrigibili molestant, & naturæ corporis aduersantur; indicant, inquit Galenus, non solum alterationem, sed etiam euacuationem, alterationem quidem, non ut bona fiant, & redigantur in priorem statum; sed ut per alterationem fiant talia, ut natura possit ea sufferre usque ad euacuationem: huiusmodi autem sunt uenena tam per os assumpta, quàm per ictus uenenatorum animātium communicata: tales quoque sunt humores corrupti, & putridi in corpore existentes: hęc omnia indicant tum euacuationem, tùm alterationem: indicant quidem alterationem, inquit Galenus, per ea quæ agunt to

ta substantia, uel una, aut duabus qualitatibus, ut per alterationem præparentur aliquo modo ita ut non stimulent præter modum, sed posit ea Natura perferre usq; ad expulsionem, seu euacuationem. Sed quanuis hæc superflua indicent immutationem aliquam, ut ser uentur & minus molesta sint usque ad euacuationem faciendam, ta men indicant præcipue sui euacuationem opportuno instrumento factam. Alia dicebam esse superflua, & naturæ hominis contra ria, sua duntaxat quantitate; & hæc indicant sui imminutionem: un de si omnes humores superabundent, indicant imminutionem per sectionem uenæ, quemadmodum etiam, si solus sanguis, & nullus alius humor abundet. Verùm animaduertatis, quòd imminutio nõ solum fieri potest per sectam uenam; sed etiam per inediam, per usum balnei, per exercitium, & motum uiolentum, per frictiones ualidas atque per medicamenta discutientia. his omnibus instrumentis potest id, quod superfluum est, & molestum sua tantum quantitate imminui. Si autem superfluum (& erat tertium membrum propositum) sit, & noxium tùm quantitate, tùm qualitate, & qualitas sit incorrigibilis, ita ut non posit reduci ad bonam naturam, statim indicat euacuationem non quidem per sectionem uenę, sed per pharmacum: ecce iam usus pharmaci purgantis. Si igitur superfluum peccat quantitate & qualitate incorrigibili, indica tur sui euacuatio per pharmacum soluens: & si aliqua indicatur alte ratio, sola illa indicatur, quæ efficit, ut natura toleret illud superfluum, donec eum expellat: talis autem abundantia, seu tale superfluum, quod sua quantitate & qualitate incorrigibili molestat, uocatur cacochimia, seu mala plenitudo, aut plenitudo uitiosa, siue malorum succorum abundantia, quæ statim indicat euacuationem per pharmacum soluens. Cacochimia autem hæc solet reperiri in tribus locis, primò quidem in uisceribus, & in primis uenis: secundò in toto ambitu: tertiò in destinata aliqua parte: sed ubicunque reperiatur, statim indicat euacuationem per pharmacum, quia talis humorum collectio est toto genere præter naturam; & ideo indicatur certa euacuatio, nimirum per pharmacum, non autem per sectionem uenæ, quoniam non succederet euacuatio; & nullus est, qui audeat, uel auderet secare uenam cacochimia existente in primis uenis, quia extraheretur bonum, & non malum; & id, quod ma lum est diffunderetur per corpus. nullus etiam esset, qui secaret uenam cacochimia existente in toto ambitu, quia esto, quòd superabundet bilis, & illa quidem incorrigibilis in toto corpore; & ali-

quis secet uenam; tunc aliqua quidem pars bilis, quę effrenis est eua cuabitur, sed reliquum remanebit in ambitu, & cum incorrigibile sit effrenitabit, sectio enim uenæ licet imminuat quantitatem, tamen non aufert malam qualitatem. Iam sit cacochimia in capite, uel in aliquo determinato membro, & aliquis secet uenam, tunc non fiet euacuatio illius materiæ, quæ existit in illo membro, sed potius diffundetur per totum corpus. Cum itaque nulla euacuatio satisfaciat ad remouendam cacochimiam, ubicunque ipsa fuerit, nisi euacuatio illa, quę fit per pharmacum soluens; sequitur, quòd in hoc præcipuus, & præstantissimus sit usus pharmaci purgantis. hæc reuera est pharmacorum purgantium utilitas. Et quia mali humores uel faciunt morbos, eosque fouent, uel periculum est, quòd eos faciant, ut uerbi gratia cacochimia præsens facit uel febrem uel ulcus, uel alium morbum, & illum fouet, ac conseruat: aut imminet periculum, quòd hunc uel illum faciat: ideo duplex est utilitas, quā nobis præstat pharmacum in euacuando, ac remouendo cacochimiam; & una est sanatio morbi præsentis: altera uerò est præseruatio ab imminenti. Si uerò uultis uidere, quòd pharmaca sanent, & præseruent à morbis, legatis Galenum in lib. ad Glauconem, & passim in suis operibus, & uidebitis, quòd non solum sanauit multos illosque diuersos morbos euacuata cacochimia per usum pharmaci, sed etiam præseruauit plures à cancris, à febribus, ab ulceribus, & ab alijs affectibus. Cum itaque euacuatio per pharmacum faciat tum ad sanationem, tùm ad præseruationem, meritò dicemus pharmacum habere optimum, ac prestantissimum usum, in quo usu quę nobis obseruanda sint, & quot in sequenti uos docebo.

ANTE PHARMACI EXHIBITIONEM QVAE *sint, & quot obseruanda, optimeque cognoscenda.* Cap. XII.

NOn sat est Iuuenes optimi uos cognouisse quem usum nobis præstet pharmacum ipsum purgans; sed oportet etiam, ut sciatis, quæ uobis obseruanda sint in ipsius pharmaci usu, si uultis tutò, ac commodè pharmacis ipsis uti. ea autem, quæ cognoscenda sunt ac obseruanda plura sunt, & primum est, quòd diligentissimè perpendere & cognoscere debetis quid sit illud, quod pharmacum debet purgare, quod profectò nihil aliud est, quàm cacochimia, id est humor superfluus, & peccans tum quantitate, tum qualitate incorrigibili, ac toto genere præter naturam existens. Et

quia hic humor non unius tantum generis est; ideo oportet primò ante exhibitionem pharmaci uidere & cognoſcere, quis ſit humor ille, qui peccat, an ſcilicet bilis, uel pituita uel alius humor, & hoc maximi refert ſciſſe, ita ut qui hoc non nouit, debeat artem dimittere, aliter interficiet ſæpe homines, quia exhibebit pharmacum quod non purgabit humorem peccantem. quo modo enim exhibere poteſt pharmacum, quod educat exempli gratia bilem ſi non cognouerit, quòd humor peccans eſt bilis? primò igitur antea quàm exhibeatur pharmacum, oportet uidere, & optimè cognoſcere, quis ſit ille humor, qui peccat, ut uoluit Galenus in libro de medicamentis purgantibus cap. ultimò, ubi inquit quòd in eryſipelate nihil melius exhibere poſſumus quàm pharmacum euacuans bilem: ſi autem in eryſipelate quis exhibeat pharmacum purgans pituitam, nihil (ait) poteſt peius exhibere, quoniam pharmacum exagitat ualde naturam, & non euacuat humorem qui eſſet euacuãdus; & quod auget etiam exagitationem eſt, quòd educitur humor ille qui eſt ueluti frenum bilis: unde educta pituita bilis, quę effrenis erat, redetur magis effrenis. & propterea oportet optimè cognouiſſe non ſolum quis humor peccet, ſed etiam quem humorem unum quodque pharmacum ſit aptum natum euacuare. ſi enim ignoraretis naturam pharmaci, exhiberetis fortaſſe aliquando unum pro euacuando uno humore, & tamen euacuabitur alius. in qua re ſolent aliqui grauiter errare, quod ne uobis quoque accidat ſtudeatis cognoſcere naturam pharmacorum, de qua natura dicam ſuo loco cum de particularibus agam. alius quoque error ſolet committi in hoc caſu, quia non ſolũ euacuatur humor, qui peccat, ſed ille etiam, qui non peccat, à quo errore uideo non eſſe omnino liberos, ac immunes antiquos etiam ipſos, & Galenum quoque noſtrum, ſua ipſius pace dixerim, nam obſeruo, quòd aliquando indicabitur euacuatio bilis peccantis; attamen antiqui, & Galenus etiam, exhibebunt ea pharmaca quæ educent non ſolum bilem, ſed & pituitã, & alios humores non peccantes, & ita euacuatur non ſolum humor indicatus, ſed etiam illi, qui non ſunt indicati, qui etiam fortaſſe non peccabant nec quantitate, nec qualitate; tamen iſte error eſt minor illo, qui committitur quando non euacuatur humor indicatus, maxima enim fit naturæ agitatio, quando humor peccans non euacuatur, ſed euacuantur alij non peccantes. Et ideo oro & precor uos Iuuenes per Ieſum Chriſtum, ut ſtudeatis euacuare illum duntaxat humorem, qui indicatur & peccat. quod facietis, ſi quantum fieri

poteſt,

potest, omittetis usum pharmacorum compositorum & utemini simplicioribus. Nec solum ante usum pharmaci cognoscere debetis quis humor peccet, & quæ sit natura pharmaci: sed oportet etiã, ut tertio loco cognoscatis uiam, per quam facienda est euacuatio, neque enim omnia pharmaca euacuant per unam eandemque uiã; sicut nec quilibet humor educẽdus est semper per eundem locum. & sic tria sunt optimè cognoscenda, antè quàm exhibeatur pharmacum, uidelicet, quis humor peccet, natura pharmaci, & uia per quam fit euacuatio: plura deinde particulatim sunt consideranda, & cognoscenda circa unumquodque dictorum trium, ut infra uos docebo incipiens ab ijs, quæ cognoscenda sunt circa humorem ipsum pharmaco euacuandum, de qua re in sequenti capite, & rogo uos, ut sitis attenti & patientes, quoniam res est difficilis, & multi momenti.

QVAE COGNOSCENDA SINT A MEDICO, ET obseruanda circa humorem euacuandum antè quàm pharmacum exhibeat. Cap. XIII.

INter illa, quæ diximus esse uniuersaliter cognoscenda ante usũ pharmaci, proposuimus humorem peccantem, in quo plura sunt à uobis obseruanda & cognoscenda, & primò quis sit humor; secundò qualis sit ille humor euacuandus: tertiò quantus sit, ut quanta sit ipsius moles. cognoscetis autem quis sit humor, ut an bilis, uel pituita, uel alius humor, ex proprijs signis, quæ accipiuntur primò ex morbo cognito ab hoc illo uè humore genito; ut si morbus sit præsens, & sciueritis à quo humore soleat fieri, statim dicetis, quòd peccat hic, uel ille humor; ut si uideritis adesse scabiem pruriginosam, subitò inferetis uacuandam esse pituitam salsam, quia illa peccat, & ex ipsa pendere solet huiusmodi scabies. primò itaque accipietis signa à natura morbi cognita: nec opus est, ut ego hic laborem in docendo uos naturam particularium morborum, quoniã hoc iam habuistis ab excellentissimis huius Gymnasij practicis. Secundò accipietis signa ab accidentibus, & ab affectibus corporis, ut à colore, à leuitate, & grauitate, ab excrementis, à locis, per quæ excrementa exeunt, ex passionibus animi, & similibus. Vltimò accipietis signa ex causis humorum, ut si æger comederit pituitosa cibaria, & multa in quantitate, sitque uentriculi frigidi & humidi, indicatur coaceruatam esse pituitam: si autem

comederit acria, & aromata copiosa, sitque hepatis calidi; indicatur, quòd peccat bilis uel flaua, uel atra. hoc modo cognoscetis, quis humor peccet. Sed non sat est ante exhibitionem pharmaci scire quis sit humor superfluus; sed sciendum est etiam qualis sit humor, ut an sit crudus, uel concoctus, uel non crudus: quo modo autem hæc tria differant dicam suo loco. secundo circa qualitatem humoris oportet scire an tenuis sit uel crassus: tertio an quiescat, uel moueatur. hæc tria sunt circa qualitatem humoris cognoscenda prius quàm exhibeatur pharmacum: & primo cognoscetis cruditatem ratione corporis totius, uel determinatæ partis, in qua abũdat materia, nã in parte, in qua reperitur materia cruda, percipitur æstus, ac feruor. similiter si materia cruda abundet in toto corpore, feruor in uniuerso corpore persentitur. excrementa etiam indicant, an materia sit concocta, uel cruda, ut urina, feces alui, mucus, sputamina, quæ omnia excrementa tùm ratione suæ substantiæ, tùm ratione accidentium, atque eorum, quæ in ipsis continentur, optime indicant, an materia peccans concocta sit, uel cruda. quo modo autem ab excrementis sumatur talis indicatio, non est, ut ego hic doceam. Indicatur etiam concoctio, & cruditas in humoribus ex morbo cognito, quia si morbus sit in statu, indicatur materiam esse concoctam: contra uerò si sit in principio. Itaque an humor sit concoctus, uel crudus cognoscitur proprijs signis quæ accipiuntur ex toto ambitu, ut ex accidentibus quæ circa ambitum corporis contingunt: nec non ex ijs, quę accidunt circa partem, in qua est materia peccans: ab excrementis: & ex morbo cognito. Habito autem quòd materia sit concocta, poteritis exhibere pharmacum, & hoc multi refert scire, quia si concocta existente materia non exhiberetur pharmacum, posset utique materia recrudescere: si autem non cognosceretis, an materia concocta sit uel cruda, possetis pharmacum exhibere dum adhuc crudus est humor, quod est „ contra Hippocratem, qui dixit. Concocta medicari &c. & tanti re uera refert ante exhibitionem pharmaci scire, an humor sit concoctus, uel crudus, ut medicus, qui hoc non nouerit, nec studeat cognoscere, sit aptus multos interficere, ut accidit multis recẽtiorum, quorum aliqui sunt ita ceruicosi, ut uelint semper exhibere pharmacum cruda existente materia, quam etiam sciunt crudam esse: unde non mirum si multos enecent. alij etiam sunt qui ignorantia ducti exhibent pharmacum cruda existente materia; non enim cognouerunt, an sit cruda uel concocta sed statim indifferenter, & absque

& abſque alia conſideratione de cruditate, aut concoctione pharmacum exhibent. Secundò circa qualitatem humoris peccantis cognoſcenda eſt tenuitas, & craſsities, nam & hoc plurimi refert cognouiſſe antè exhibitionem pharmaci: quoniam, ut dicit Galenus in libro de conſtitutione artis cap. 19. ſi humores euacuandi ſint craſsi, egent pharmaco ualidiori, ſi educi debeant: at ſi ſint tenues, non eſt opus ualido pharmaco, ſed leni: maximi autem refert euacuare medicamento ſtrenue purgante, uel pharmaco, quod lene ſit, quia ualidum pharmacum euacuat cum moleſtia, & multum exagitat: lene autem è contra. addatis quòd ſi humoribus exiſtentibus craſsis exhiberetis lene pharmacum, non fieret euacuatio; quoniam craſsi, & adhærentes humores non facile cedunt blando, & lenienti pharmaco; ideo humores craſsi egent præparatione, cui præparationi medicus non indulgebit, niſi prius cognouerit humores eſſe craſſos. Si uerò humores ſint tenues, & exhibeatur pharmacum, non fiet euacuatio, inquit Auerroes, quia humores non ſequentur: & idcirco tam craſsi, quàm tenues humores egent præparatione. humorem autem eſſe tenuem cognoſcetis primò ratione morbi: quia morbi aliquando indicant quòd non poſſunt fieri niſi à bile tenui, ut purus herpes ſemper fit à bile tenuiori; & ſic cognita natura morbi, cognoſcetis etiam, an humor ſit tenuis. ſecundò idem cognoſcetis ex ſymptomatibus, quæ morbum inſequuntur, nam aliqua ſunt ſymptomata, quæ pendent ex humore tenui, quædam ex craſſo. his addatis motum humoris, id eſt fluxionem ipſam, ut ſi uidebitis, quòd una nocte herpes occupauerit totum corpus, uel maiorem ſaltem partem, dicatis ſtatim quòd humor eſt tenuis, nam humor tenuis eſt, qui citò mouetur, craſſus autem ſegnis eſt ad motum. quartò cognoſcitur tenuitas humorum, & craſsities ex excrementis. quintò ex cauſis efficientibus, & materialibus, ut ſi æger comederit cibos generantes craſſos humores indicabitur quòd humores ſunt craſsi: contra autem ſi uſus fuerit illis, quæ generant humores tenues, & uentriculus ſit frigidus & humidus, coniectare poteritis quòd fuerit genita pituita tenuis, & aquoſa, hoc modo cognoſcetis, an humor ſit tenuis, uel craſſus. Tertiò circa qualitatem humoris euacuandi dixi eſſe cognoſcendum an humor ipſe quieſcat, uel ſit in motu: hoc etiam plurimi refert medicum cognouiſſe antè pharmaci exhibitionem, quoniam ſi humor ſit in motu, poteſt ſemper euacuari: contra autem ſi quieſcat, non poteſt ſemper tutò euacuari: quòd uerò humor, qui eſt in motu

posſit ſemper tutò euacuari habetis ab Hippocrate, qui dixit quod humor turgens eſt à principio,& quocunque tempore euacuandus, quod non eſt faciendum quando humor quieſcit. & ideo plurimi refert ſcire antè purgationem,an humor quieſcat, uel ſit in motu. quies autem hæc humoris eſt duplex, nam humor aliquando quieſcit, & continetur in uenis tantùm: aliquando eſt extra uenas, & quieſcit in parte aliqua determinata, in cuius ſubſtantia eſt impactus, & hæret: & utraque hæc humoris quies eſt cognoſcenda, an ſcilicet quieſcat in toto uenarum ambitu; an extra uenas in aliqua determinata corporis parte,in qua ſit impactus. nam ſi ſit impactus in parte determinata,uerbi gratia in capite, uel in manu difficilius euacuatur, quàm quando continetur in uenis, quia euacuatio fit per uenas: at facilius euacuatur id, quod eſt in uenis,quàm illud, quod continetur extra uenas. Sed quo modo diceret aliquis cognoſcam ego humores quieſcentes, & ſe ſe mouentes? Dico quòd cognoſcetis ex quiete, & pace tùm corporis totius, tùm partium omnium,donec enim corpus, aut corporis pars aliqua quieſcit, & non percipit calefactionem, aut æſtum, aut mordicationem modò hic, modò illic, aut dolorem; indicatur, quòd humores quieſcunt. Secundò cognoſcitur ex excrementis,quia ſi excrementa exeant liberè, & ſecundum conſuetudinem, non autem in quantitate adaucta, ſignum eſt quòd humor non fluit ad hanc uel illam partem, ut excernatur, ſed quieſcit. tertiò cognoſcitur ex ratione morbi, ut ſi ſciueritis quòd morbus non eſt de illis, qui ſolent fieri ex fluxione ſcietis etiam, quòd humor quieſcit. ex his tribus capietis ſigna indicantia quietem humoris. Motum uerò eiuſdem cognoſcetis primò ex ratione morbi, quia ſi morbus ſit de illis, qui ſolent fieri ex fluxione, indicatur, quòd humor eſt in motu, ut exempli gratia pleuritis non poteſt fieri niſi humor fluat ad pleuram: hoc cum nouerit medicus: habebit etiam pro certo,quòd humor faciens pleuritim ad quam eſt aditus,eſt in motu. ſimiliter ſi ſciamus quòd in phrenitide tota maſſa ſanguinis mouetur ad caput, ſciemus etiam, quòd humor faciens phrenitim non quieſcit, ſed eſt in motu. Sed ſciatis,quòd quemadmodum quies eſt duplex; ita & motus duplex eſt,unus enim motus eſt uagus, & incertus; alter uerò certus, ac determinatus, nam maſsa aliquando mouetur determinatè ad hãc uel illam partem tantùm, aliquando autem uagatur mouendo ſe nunc ad hanc, nunc ad illam partem,& modo ad unam uel ad aliã partem mouetur minus citò at ordinate,modò aũt ſine ordine & ci

tiſsimè.

tißimè. motus uerò uagus ipsius humoris cognoscitur ex affectio-ne, quæ percipitur in toto corpore; non quidem eodem tempore in uniuerso corpore; sed succesiuè, & per partem post partem breui tamen tempore, nam quando humor mouetur uago motu persentitur dolor, uel æstus, uel mordicatio, uel aliæ similes affectiones nunc in una parte, subinde in alia, mox in alia, ita ut per partem post partem nulla sit in corpore particula, quæ noxam non perceperit. Cognoscitur quoque motus uagus ipsius humoris ex præcedentibus, ut si æger fuerit sub sole, uel ira maxima fuerit correptus, uel corpus agitatum fuerit uehementi aliquo motu; indicatur humorem uagari per corpus. Ex eisdem etiam cognoscitur motus certus ipsius humoris ad determinatam aliquam partem: sed in hoc certo motu non sentitur affectio, nisi in determinata parte illa, ad quam humor mouetur, inibi persistit affectio, non autem mouetur inde ad aliam, uel ad aliam partem. Vltimò antè exhibitionem pharmaci dixi circa humorem cognoscendam esse humoris quãtitatem, nisi enim cognoscatur quanta sit moles humoris euacuandi incerta erit pharmaci actio, id est purgatio, & non tollet morbum, ut si morbus sit diuturnus, & medicus nesciat, quòd morbi diuturni indicant multam esse quantitatem humoris peccantis; non poterit etiam scire, quòd exhibenda est tanta quantitas pharmaci, uel medicamentum ita ualidum, quod posit totum illum humorem peccantem euacuare; & sic non poterit ex toto morbum profligare, uel impedire ipsius generationem. at si cognouerit quantitatem humoris peccantis, exhibebit tantum pharmaci, quantum sat est, atque ita robustum, ut requiritur; uel repetet ipsum pharmacum, quia & repetitum pharmacum solet quantitatem humoris peccantis euacuare. Oportet itaque cognoscere quantitatem humoris euacuandi, quam cognoscetis ex morbo; ex uehementia morbi; & ex quantitate morbi, nam si morbus sit diuturnus, uel magnus, intensus ac uehemens; indicatur, quòd multa est quantitas humoris peccantis, ut si uideritis aliquem laborantem scabie in toto corpore ex materia biliosa; tunc ex quantitate morbi colligetis multam bilem esse in corpore coaceruatam. secundò cognoscetis ex causis humorum, ut si æger comederit cibaria biliosa indicatur coaceruatam esse multam bilem: similiter si perpetuò fuerit calidi hepatis indicatur in corpore abundare exustos humores. si uerò semper fuerit frigidi uentriculi; uel usus fuerit ijs, quæ pituitam generant indicatur coaceruatam fuisse pituitam. Excrementa tertiò diu uel pa-

rum impedita, quo minus excernantur, indicant quantitatem humoris peccantis, ut uerbi gratia in hac muliere solent gigni humores melancholici, & iam patitur suppressionem mensium; ergo in ipsa coaceruati sunt humores melancholici. similiter ista solet gignere pituitam multam, quam consueuerat sæpe euacuare per uomitum; & nunc talis euacuatio est suppressa; igitur in ipsa facta est coaceruatio pituitæ. Quartò cognoscitur humoris quantitas ex morbis ipsis, nam sunt aliqui affectus, qui habent analogiam ad hunc, uel illum humorem, seu ad unum, aut ad aliud excrementum;& aliqui morbi habent analogiam ad pauca,alij ad multa excrementa,ut herpes & erysipelas semper indicant abundantiam bilis: febris autem quartana melancholiæ,& sic de reliquis. & sic habetis quæ sint cognoscenda circa humores pharmaco euacuandos. sequitur modò,ut uideamus, & inquiramus, an humores crassi sint antè euacuationem præparandi:& si præparandi, quæ sit præparatio illa, quæ in ipsis requiritur,& quo organo facienda.

HVMORES CRASSI, AC VISCIDI VTRVM ANtè pharmaci exhibitionem sint præparandi: & si præparandi, qualem præparationem requirant; & quo modo, quoque instrumento huiusmodi præparatio fiat. Cap. XIIII.

DIximus humores crassos antè pharmaci exhibitionem esse præparandos, quæ præparatio indicatur ratione, quoniam uel uultis euacuare unum humorem crassum, uel omnes, qui sunt in massa: & uel uultis euacuare à primis uenis, uel à remotis: sed omittamus humores, qui sunt in primis uenis, quia ipsi sunt in promptu, ut euacuentur, & loquamur de ijs, qui sunt in partibus, ac uenis remotissimis. isti igitur cum sint in remotis locis, si debeat euacuari, oportet, ut transeant per loca angusta, & trahantur per capillamenta uenarũ ad hepar, & ex hepate trahãtur per capillamẽta uenæ cauæ: atque inde si trahi debeant ad intestina, oportet, ut transeant per capillamenta illarum uenarum, quæ perueniunt ad intestina. cum itaque debeant à remotis trahi,& transire per loca angustissima, & præcipue per capillares uenas illas, quę terminantur in intestinis; si erunt crassi non poterunt trahi, nec pertransire, ex quo sequetur agitatio,& pharmacum frustrabitur suo fine, quia nõ purgabit: & si pharmacum sit malum corrumpet habitum, uel si calidum sit, excitabit feruorem in toto corpore, & superabitur à calore naturali

te naturali, uerteturque in humorem illum, quem debebat euacuare. secundò si humores moueantur, & deueniant ad hepar, retinebuntur in ipso,& sic excitabunt morbum in ipso hepate;uel si transeant hepar,& deueniant usque ad capillamenta uenarum illarum, quæ sunt circa intestina, excitabunt tumorem circa illas partes : & ideo ut fiat euacuatio, & quidem facilis,& bona; & ne humores retineantur in uisceribus,oportet antè exhibitionem pharmaci crassos ipsos humores attenuare & incidere : hæc autem attenuatio & incisio est opus artis tantùm, non autem Naturæ,quia Natura agit per calorem concoquendo; at concoctio addit semper nescio quid crassitiei humori illi, qui concoquitur, quia concoctio est assimilatio quædam facta medio spiritu,& calore,est inquam assimilatio quædam in eo, quod concoquitur;& ideo concoctio semper crassefacit aliquo modo:& hac de causa Natura(nisi aberret) nunquam potest attenuare humores crassos; sed hoc est munus ipsius tantùm medici. unde colligatis præparationem ualde differre à concoctione,quia concoctio fit solùm à Natura,adiuuante tamen & ipsa arte aliquando: præparatio autem non potest fieri à Natura nec mediatè, nec immediatè. uerum tamen est quòd Natura adiuuat præparationem aliquo modo, quoniam præparat medicamenta illa,quibus inest uis præparandi: tamen medicus tantum est,qui præparat. Sed dubitatur, quoniam Oribasius in libello quos, quando, & quibus purgare oporteat, qui liber uerè est Oribasij; sententiæ tamen ipsius excerptæ sunt ex Galeno:in eo igitur libro Oribasius ex Galeni mente dicit quòd quando uolumus purgare humores crassos, & tenues,oportet expectare concoctionem ipsorum, quæ concoctio,ait, non expectatur in humoribus tenuibus: ex quo loco colligitur, quòd humores tenues non sunt concoquendi, id est mutandi in contrarium, id est non sunt crassefaciendi. si igitur expectanda est concoctio humorum crassorum,& tenacium,& concoctio addit aliquam crassitiem : ergo falsum est, quòd humores crassi sint attenuandi. Respondeo,& dico quòd per concoctionem Oribasius & Galenus ibi non intelligunt de uera concoctione,sed de attenuatione. Vel dicatis,quòd concoctio inibi capitur pro omni præparatione ad expulsionem : & ita credo quod accipiatur concoctio pro uera concoctione interim dum fit adiuuante medico, quia licet cõcoctio uera fiat à Natura,& addat aliquam crassitiẽ, tamen si interim dum Natura concoquit, medicus utatur ijs, quæ attenuant, & incidunt, tunc humor redditur maximè aptus ad expulsionem, &

ad euacuatio-

ad euacuationem : & ita Galenus intelligit,& uult,ut nos expectemus concoctionem factam à Natura, quæ concoctio dum fit, medicus etiã debet operari attenuãdo et dissecãdo ipsos humores. Igitur humores crassi sunt pręparãdi,id est attenuãdi & incidẽdi. Sed quo modo fit hæc præparatio ? Dico quòd fit per ea,quæ secant,& incidunt, & sunt omnia acida, & acria. ergo illa, quibus præparantur humores crassi debent esse uel acida uel acria. Sed notate quòd medicamenta ista tam acria, quàm acida debent habere duo, nam debent primò hærere , & esse fundata in substantia tenui, & aquosa : secundò debent esse spoliata astrictione;nisi enim essent substantię tenuis,& aquosæ, non permearent per corpus,& sic non attenuarẽt humores : secundò si astringerent, redderent uenas strictiores, & astringerent etiam partes, quo fieret, ut non possent penetrare : & ideo oportet quidem, ut sint uel acida, uel acria ; sed sint substantię tenuis & aquosæ,& nullam habeant uim astringentem. Hæc autem medicamenta sunt trium generum, nam quædam sunt calida, quædam frigida, quædam mediocria : postea ex his omnibus aliqua sunt simplicia, aliqua composita : calida & simplicia sunt ea, quæ proponuntur à Galeno in primo aphorismorum 24. & in libro Oribasij,quos,quando, & quibus purgare oporteat,& sunt hyssopus,origanum, tragoriganum,thymus,pulegium: addit Galenus in libro de attenuanti uictu cap. 2. timbram, satureiam & mel. Sed dicetis hæc non uidentur conuenire, quoniam non habent eam tenuitatem substantiæ, quæ requiritur. Dico quòd & Galenus uidit hoc; & ideo facit ex his decoctum, ut decoctum recipiat uim istorum,& ipsum decoctum exhibet, quo fit, ut uis talium medicamentorum facile penetret, deferaturque per corpus,& sic posit humores attenuare ac incidere. ex melle etiam, quia uidit ipsum habere uisciditatem, qua hæreret,& non penetraret; efficit mulsam, admiscendo scilicet cum melle aquam, & non solum utitur his in decoctis, sed exhibet etiam ipsa simul cum cibis humidis,quia cõmiscet cum cremore ptissanæ, & similibus alijs, ut etiam ex cibis habeatur attenuatio. His addatis fœniculum, eleoselinum, quod uulgo uocatur appium, petroselinum, aromata, ut cinnamomum, piper,gariofillum,& similia, quæ dissoluta, uel commixta cum aliquo humido habent uim attenuandi & incidendi crassos humores. hæc sunt attenuãtia calida. Frigida autem sunt,acetum purum,acetum mixtum cum aqua, quod uocatur oxicratum, & uulgo posca;addatis acetosam, quæ oxalis uocatur à Græcis; acetosellã, quæ est oxis Theophrasti:

phrasti: de istorum etiam genere sunt omnia poma acetosa, & succus ipsorum, dummodo poma non habeant uim astringentem: unde uinum granatorum acetosum, & non astringens bonum est ad præparandos humores crassos; ita & granata acida, quæ non astringant: sed granata illa, quæ simul cum aciditate habent astrictionem, mala sunt in hoc casu, sicut etiam malus est succus uuę acerbæ, succus neranciorum, succus limonum, succus mali citrij, & similium, quia cum aciditate iuncta est astrictio. Mediocria autem sunt composita, ut oximel, quod non est absolutè calidum, nec frigidum, sed mediocrem naturam obtinet: & si diluatur aqua est etiam præstantius. addatis oxisaccar, uel oxisaccara uocatum Nicolai, quod tamen sit factum ex succo pomorum acidorum: & in hoc cauti sint seplasiarij, & Medici etiam ne poma illa, ex quibus accipiunt succum pro conficiendo oxisaccaro simul cum aciditate habeant etiam coniunctam uim astringentem; & per oxisaccar hic intelligo de oxisaccaro simplici ipsius Nicolai. addatis his sirupum acetosum simplicem officinarum, sirupum de pomis simplicem, & similia, quæ non absolutè refrigerant, nec calefaciunt, sed mediocria sunt, & attenuant ac dissecant. Vnde his stantibus colligatis usum Recentiorum in exhibendis sirupis pro attenuanda materia crassa esse optimum dummodo exhibeant tales sirupos quales conueniunt. Sed notate ex Galeno in libro de attenuanti uictu quòd materia hæc crassa solet esse etiam uiscida, qua uisciditate hæret parietibus uenarum, quo fit, ut materia crassa non indicet solum attenuationem sed etiam detersionem. quod fiet inquit Galenus non solum per ea, quæ dicta sunt attenuantia, sed etiam per illa, quæ sunt uel salsa, uel nitrosa, uel amara, nam hęc habent magnam uim attenuandi & detergendi; debent tamen parari in substantia aquosa. unde ex amaris, uel salsis, uel nitrosis poteritis parare sirupos, decocta, ac cibos etiam ad detersionem: inter hæc autem est in usu absinthium, fumus terræ, & cicoracea omnia, quæ quamuis frigida sint, tamen sua amaritudine optimè detergunt. Et ideo quoties uolueritis purgare humorem crassum, ac lentum, prius præparetis ipsum ex auctoritate omnium antiquorum uno excepto empirico Rasi, qui in decimo ad Almansorem in omnibus febribus ex materia frigida, & tenaci exhibet pharmacum antequam ulla sit facta pręparatio non secus, ac si illud exhiberet alicui equo. unde uidetur mihi mirum quo modo Medici superiores ausi sint instituere, ut Doctores profiterentur in scholis, & legerent opera illius empiri-

ci: ne-

ci:nescio ego certè huius instituti rationem reddere, nisi illud fecerint quia non habuerunt alium auctorem breuissimum, quem proponerent auditoribus tanquam pro scopo: & nisi fecerint ob hanc causam, sunt profectò accusandi, quia Rasis fuit purus empiricus, & malus medicus, cum suo exemplo nuper citato nobis indicet, & proponat in febribus ortis ex materia crassa, & uiscida exhibendum esse pharmacum antè præparationem, quod nullo modo est faciendum, quia nisi humores crassi attenuentur & uiscidi detergantur, non poterit fieri euacuatio, quia uiscidit as est in causa, ut humor hęreat, & nequeat à medicamento purgante attrahi: crassities autem facit, ut humor non possit permeare per uenas, & attrahi: unde nisi uiscidit as detergatur, & crassities attenuetur, uel non fiet euacuatio, uel si fiat, euacuabitur humor bonus unà cum malo. & ideo quoties humores sunt uiscidi, & crassi, de necessitate indicatur præparatio, quæ si materia turgeat debet esse breuis; si uerò non turgeat, necessariò debet esse longa, aliter uel non fiet euacuatio, uel si fiat, erit pessima: & in hanc sententiam de præparatione uiscidi & crassi humoris ueniunt omnes medici Græci, Arabes, & Recentiores, uno excepto, ut dixi, empirichissimo Rasi, qui in capite de cura quartanæ, & quotidianę quæ pendent ex humore crasso, ac tenaci, exhibet in principio pharmacum nulla præmissa præparatione, exhibet inquam cum maximo ipsius ægri periculo. & propterea hortor uos, & rogo, ut in re hac non sequamini opinionem Rasis, sed aliorum medicorum. & hæc sint uobis satis de præparatione humoris crassi ac uiscidi. iam uideamus, an humores tenues sint aliquo modo præparandi antequam pharmacum exhibeatur. de qua re in sequenti capite.

HVMORES TENVES NVNQVID ANTE PHARmaci exhibitionem ullo modo sint præparandi. Cap. XV.

ABsoluto sermone de præparatione humoris crassi, & uiscidi, ordo postulat, ut inquiramus, an si abundent tenues humores, qui egeant euacuatione sint antè quàm euacuentur pręparandi, in qua re lis est inter scriptores non solum antiquos, sed etiam recentiores, & inter illos etiam, qui profitentur se esse Galenistas, & illos qui Auicennam sequuntur, nam alij asserunt tenues humores esse antè euacuationem præparandos, alij id negant; in qua re & ego dicam sententiam meam: & sciatis, quòd res est difficillima,

cillima;& quælibet ſecta habet pro ſe & rationes,& authoritates ualidas. Itaque primus, qui uiſus eſt tractaſſe hanc difficultatem fuit Auicenna in quarto canon. cap. de cura febrium putridarum in genere,ubi contra Raſim; non quidem contra Raſim illum empiricum,qui ſcripſit librum ad Almanſorem; ſed contra alium Raſim ſenem, ac uirum maximæ auctoritatis, qui ſcripſit opus maximum tot libris conſtans;quod opus uocatur Continens.Itaque contra illum ſenem, qui dixit humores tenues non eſſe præparandos inſtat Auicenna ualidis rationibus, quibus,& aliꝫ addi poſſunt, quas recenſebo. ſed prius hoc unum rogo à uobis Iuuenes optimi, ut obſeruetis optimè ſcopum rei,quia ſi ita feceritis,uidebitis,quòd quęſtio hæc, quæ alioqui eſt ardua, fiet uobis lucidiſsima, quam rem non poſſunt aſſequi iſti, qui quæſtionem hanc pertractant, quoniã commiſcent multas quæſtiones ſimul,& multa capita confundunt, quæ per ſe, ac ſeparatim opus eſſet tractare, & examinare. unde fit, ut omnia confundantur, & obſcuriora reddantur, quod non accidet nobis ſi ſimplicem quæſtionem examinabimus, an tenues humores ſint præparandi antè euacuationem; loquor de humore tenui, quatenus tenuis eſt, non autem inquantum eſt putridus, non enim noſtra quęſtio eſt nunc, an humor putridus ſit præparandus prius, quàm euacuetur; ſed an humor tenuis peccans ſua quantitate ſit ſtatim à principio antè, quàm præparetur euacuandus pharmaco; an uerò prius egeat præparatione,ita ut craſſefiat, uel æquetur, ut utar uerbis Auicennæ. Itaque Auicenna in loco citato uult quòd in morbis, in quibus materia eſt tenuis, non ſit exhibendum pharmacum antè præparationem, & per præparationem ipſe intelligit craſſefactionem, quam ipſe uocat æquationem. unde quæſtio erit an humor tenuis antequam euacuetur ſit incraſſandus. Auicenna reſpondet, quòd ſic, & habet pro ſe rationes, quarum prima eſt. Humor tenuis non poteſt à natura expelli, & euacuari : ergo antè exhibitionem pharmaci eſt incraſſandus.probat Auicenna,quòd tenuis humor non poſsit expelli ſimilitudine ſumpta à materia tenui exiſtẽte in thorace,quæ quãdiu tenuis eſt,non poteſt à natura foras expelli,ſed cogitur medicus eam incraſſare per aſtringentia,uel per ſiccantia,uel per calefacientia : & craſsiori reddita, facile à natura expellitur. ſecundo probat idem aſſumptum, quia uidemus, ait,in febribus bilioſis, & in omni alio morbo,qui fit ex materia tenui, quòd natura non expellit in principio talem materiam, quod patet inde. quia nullum ſedimen apparet in urina in principio quod

O non po-

non poteſt eſſe, quia uirtus non ſit fortis, immo eſt fortior in principio, quàm ſit in augumento, & in ſtatu; & ideo cauſa cur materia tenuis non expellatur in principio, ſed in augumento,& in ſtatu, non eſt ratione agentis id eſt uirtutis,at potius referenda eſt ad paſſum,id eſt ad materiam quæ in principio eſt cruda & tenuis: & hac de cauſa non poteſt à principio expelli: in augumento autem & in ſtatu cum per concoctionem craſſeſiat, redditur apta ad expulſionem, quoniam concoctio reddit ſemper humorem craſsiorem. ſi ergo natura expellit facilius id, quod eſt moderatè craſſum, quàm illud, quod eſt tenue; ſequitur, quòd humor tenuis erit antè euacuationem incraſſandus: hæc eſt prima Auicennæ ratio. Altera uero eſt. Si tu tentes euacuare tenuem humorem pharmaco non præmiſſa præparatione, uel nulla fiet euacuatio, uel euacuabitur bonum ſimul cum malo. probat Auicenna hoc ex Galeni ſententia in ſecundo aphoriſmorum,commento aphoriſmi 13. & in 4. aphoriſmorum commento aphoriſmi 23. in quibus locis Galenus inquit, quòd ad excretionem excrementorum requiruntur hæc, primò ut humores præparentur,id eſt concoquantur, deinde ut ſecernantur à reliquis; ultimò ut ſecreti expellantur. hoc ſtante ſequitur quòd niſi tenues humores præparentur, uel nulla fiet euacuatio, uel euacuabitur bonum ſimul cum malo, nam humores tenues ſunt confuſi cum aliis,quia ſunt mixti cum maſſa ſanguinea. hoc enim eſt de ratione tenuium humorum, ut ſint confuſi cum reliquis: & ideo ſi exhibeatur pharmacum non poterunt tenues illi humores mali euacuari, quin euacuentur etiam boni, quia ſecundum Galenum, ſecretio præcedit euacuationem.Sed diceret aliquis quo modo ſcis tu tenues humores non eſſe ſeparatos ab alijs?Scio quoniam ſunt tenues,& non concocti; ea autem quæ non ſunt concocta, non ſunt craſſa: & ideo cum humores ſint tenues, non ſunt etiam ſeparati, quia ſua tenuitate permeant, & confunduntur facile cum maſſa ſanguinea.unde cum nō ſint ſeparati, ſi exhibeatur pharmacum, uel nulla fiet euacuatio, uel unà cum humoribus tenuibus peccantibus euacuabuntur etiam multi humores boni,quod non eſt dicendum. ergo humores tenues ſunt præparandi antequam euacuentur pharmaco. Tertia ratio Auicennæ eſt. ſi tentetur euacuatio humorum antè quàm fiat ipſorum æquatio, id eſt præparatio, ſequentur multa incommoda,& quidem illa, quæ dicit Galenus in ſecundo aphoriſmorum commento aphoriſmi noni,uidelicet tormina, uertigines, faſtidia multa, pulſus mali,& reliqua quæ ipſe dicit inibi,

quia

quia materia quando non est concocta, & proritatur à pharmaco, agitatur fluitque huc,& illuc, & tracta per uiscera nobilia stimulat,paritque inflammationem,& alia incommoda. ergo ne hæc contingant,materia tenuis est antè euacuationem præparanda. Quarta ratio Auicennæ est. Omnes humores tenues sunt crudi: sed Hippocrates inquit Concocta medicari,nisi materia turgeat: ergo cum humores tenues sint crudi, oportet, ut antè euacuationem concoquantur,& crassefiant. quòd autem humores tenues sint crudi, patet ex ijs, quæ consequuntur materiam concoctam, inter quæ est crassities, quam non habent humores tenues. igitur tenues humores sunt præparandi,id est incrassandi ante quàm euacuentur. Confirmatur authoritate Galeni in prima sectione in primum Epidemiorum commento 24. ubi inquit, quòd omnes humores tenues sunt crudi, & ideo egent maiori caliditate, ut concoquantur. Quintò,& ultimò addatis,quòd si nolimus fateri humores tenues, qui ut plurimum sunt calidi, & acres, præter serosos, qui tamen & ipsi aliquam habent acredinem: si nolimus inquam fateri, & concedere,quòd sint incrassandi, saltem oportebit concedere, quòd sint attemperandi, ut retundatur eorum caliditas,siccitas,& acredo: & ratio hæc colligitur ex Auerroe in septimo colliget cap. 9. ubi loquens de euacuatione humorum tenuium inquit. & postquàm necesse est purgare,non facias illud,nisi prius caliditatem, & siccitatem eorum frangas.unde,subiungit Auerroes,multi medici dicunt, quòd debemus attemperare, ac minus acres reddere humores tenues.His probatur ueram esse sententiam Auicennæ, quòd humores tenues sint æquandi, id est incrassandi antè quàm euacuentur. Adduntur etiam authoritates pro hac eadem opinione, & prima est Hippocratis in primo aphorismorum aphorismo 22.ubi inquit, Concocta medicari. ergo humores tenues cum sint crudi, sunt concoquendi, & per consequens incrassandi ante quàm euacuentur. Secundò Hipp. in primo aphoris. 24. inquit quòd in morbis acutis rarò est exhibendum pharmacum: rarò inquit, id est nisi materia turgeat: turget autem rarò: sed acuti morbi pendent à materia tenui; ergo non est exhibendum pharmacum ante præparationem. Tertiò addatis authoritatem Hippocratis & Galeni in sexto Epidemiorum sectione secunda,ubi habetur, quòd humores tenues, qui sunt in corpore,sunt incrassandi; crassi autem attenuandi. Addatis aliam authoritatem Galeni in libro de constitutione artis cap. 19. ubi inquit, crassa excrementa sunt attenuanda: tenuia incrassanda;

& utraque communi ratione sunt concoquenda. Ex his igitur apparet tenues humores inquantum tenues esse crassefaciendos antè quàm euacuentur. Sed in oppositum est Rasis: uerùm notate, quòd locus Rasis malè citatur, nam omnes citant librum decimum sextum Continentis, cum tamen locus in quo Rasis habuit hanc opinionē sit in trigesimo libro Continentis in tractatu secundo cap.2. & in tractatu tertio eiusdem libri cap.2. in eo igitur loco Rasis habet opinionem contrariam opinioni Auicennę, uidelicet, quòd humores tenues, quatenus tenues posſint statim à principio pharmaco euacuari; & pro Rasi multæ sunt rationes, & prima sumitur ex auctoritate Galeni in libro de medicamentis purgantibus cap.2. & in 2. de elementis cap.4. & in 3. de simplicium medicament. facult. cap.26. & 27. & Hippocratis in libro de natura humana in eo loco ubi probat hominem constare ex uarijs elementis. Viri isti dicunt, quòd quando purgatur aliquod excrementum pharmaco trahente tota sua substantia, illud pharmacum primò euacuat partem tenuiorem illius excrementi, deinde crasſiorem: & ratio est, inquit Galenus, quia serositas, id est tenuis pars humoris facilior est, ac promptior, ut attrahatur, cum per se labatur. Secundò dicunt uiri isti grauiſsimi, quòd in superpurgationibus pharmacum euacuat primò proportionatum humorem, deinde illum, qui tenuior est, quia facilius attrahitur, quàm crasſiores, & per se labitur. cum ergo humores tenues, siue sint calidi, siue frigidi facile euacuentur, & per se fluant; sequitur, quòd quoties peccant, sint euacuandi antè quàm ullo modo præparentur. Altera ratio sumitur ex authoritate multorum medicorum, quia, ut dicit Auerroes in septimo colliget cap.9. multi medici dixere quòd tenues humores spōte sua fluunt, & facile euacuantur, ita ut euacuentur etiam si non attrahantur à pharmaco, & consequantur euacuationem aliorum humorum. unde non poteſt euacuari atra bilis, quin etiam sequatur & euacuetur bilis flaua tenuis. cum itaque tenues humores per se fluant, & facile sequantur ad humorem, qui euacuatur: sequitur quòd non egent præparatione ante quàm euacuentur. Tertia ratio proponitur à Rasi loco citato, & est talis. de natura humorum tenuium est, ut cum sunt in corpore facile corrumpantur; si enim humores tenues sint frigidi, congelantur: si uerò calidi, periculum est, ut corrumpantur. Si igitur imminet periculum, ut humores tenues uel congelentur si frigidi sint; uel corrumpantur, si sint calidi; sequitur quòd statim erunt euacuandi ante quàm uel congelentur, uel putrescant

trescant,dato scilicet,quòd ipsi humores tenues abundent & faciāt morbū.erunt dico ante ullā præparationē euacuandi ex toto,non autem minuēdi,quia nō possunt una die incrassari, sicut una die uiscidi humores possunt detergi. Quartò supposuimus, & probauimus etiam,quòd humores crasi sunt attenuādi:& ideo ualebit opposita ratio in oppositis, quòd si illi ideo sunt attenuandi, ut posint euacuari: quòd illi, qui sunt tenues non sint incrassandi, quia ob crassitiem redderentur inepti ad euacuationem.Quintò si tentetur pręparatio tenuium humorum antè euacuationem, sequentur illa incommoda,quę Auicenna dicebat sequi nisi antè euacuationem pręparentur, uidelicet, uel quòd non fiet euacuatio, uel euacuabitur bonum, & malum simul, quia si tu crassefacias humores, profectò cum non posimus eos incrassare usque ad certum terminum, fiet hoc, quod uel crassefient parum, uel nimium; & quodcunque detur est malum,si enim humores incrassentur nimium non poterunt euacuari,quoniam humor nimis crassus non potest pertransire per angusta spatia: si uerò incrassentur parum, tunc fiet quidem euacuatio, sed boni,& mali simul, quia humor crassefactus cum attrahatur à pharmaco propellet humorem bonum,qui sibi obuiat in uenis: & ita fiet euacuatio boni, & mali; boni dico in multa etiam quantitate. ergo humores tenues non sunt antè euacuationem præparandi. Confirmatur hæc opinio auctoritate Oribasij in libro quos quando & quibus purgare oporteat, ubi inquit. in principio humores tenues & serosi sunt euacuandi:crassorum autem & uiscidorum expectanda est præparatio: hæc est clara sententia Oribasij, immò Galeni,nam omnia quæ Oribasius dicit in collectaneis sunt Galeni, & fidelisimè desumpta, nam Oribasius fidelisimus fuit author, ut ego obseruaui. Secundò Galenus in 14. methodi cap. 17. loquens de humoribus facientibus herpeticos affectus, id est de humoribus tenuibus,inquit, quòd debemus statim biliosos humores euacuare, quando faciles sunt euacuationi,ita ut per pharmaca etiam illa, quæ leniter aluum leniunt, educantur; ita dicit Galenus: ergo clarè habetur,quòd humores tenues sunt statim euacuandi. Tertiò Galenus in 3. prognosticorum 23. inquit, omnes humores tenues & calidi sunt aptisimi excretioni: pituitosi autem & melancholici inepti, quia crasi sunt. quid clarius? Addatis Auerroem in septimo colliget cap. 9. ubi uidetur deludere Auicennam, & tandem colligit tenues humores in acutis morbis esse statim euacuandos, aliter sequerentur incommoda multa. unde il-
lam

lam euacuationem, in qua præmittitur præparatio humorum in acutis morbis Auerroes uocat malam uacuationem. Vltimò ad datis auctoritatem alterius Rasis, atque multorum recentiorum, qui asserunt tenues humores esse statim euacuandos. Habetis iam rationes, & auctoritates, quibus possitis asserere tenues humores esse præparandos: & quibus defendere ualeatis, quòd statim sint euacuandi. restat modò, ut ego dicam uobis sententiam meam, quæ est, quòd tenues humores non egent præparatione, id est incrassatione. & ratio, quæ me mouet est, quia non uideo, quòd tenuitas impediat aliquo modo euacuationem, tenuitas enim substantiæ in humoribus non corrumpit speciem humorum, ut tenuitas in bile non corrumpit bilis naturam: idem dico de alijs humoribus; neque enim tenuitas in sanguine, uel in melancholia, uel in pituita destruit naturam ipsorum: nec tenuitas corrumpit formam humorum omnium simul, hoc est totius massæ. & quamuis humores tenues diuisi sint ad minima, tamen per minima non intelligimus minima illa, ad quæ sequitur formæ corruptio; sed intelligimus minima naturalia, cum quibus stat forma. Hoc stante, si omnis purgatio facta à pharmaco fit ratione substantiæ similis, quia pharmacum allicit humores ad se ob similitudinem substantiæ; & humores mouent se ipsos ad pharmacum acti; & moti ab insita eorum substantia: & substantia hæc humorũ non corrumpitur à tenuitate: si omnis inquam purgatio pharmaco facta fit hac ratione, & à tali facultate, ut reuera fit, ego non uideo quo modo tenuitas humorum possit impedire euacuationem. si igitur humores tenues non impediunt euacuationem, nec ratione suæ substantiæ, nec ratione tenuitatis, sequitur, quòd non egebunt præparatione, sed poterunt statim euacuari. secundò cum supponamus purgationem fieri à pharmaco, quia humores allecti à specie pharmaci mouent se ipsos ad pharmacum, & perueniunt ad locum in quo est pharmacum; sicut ferrum mouet se ipsum actum à specie magnetis: cumque euacuatio quæ fit à natura differat ab euacuatione, quæ fit ab arte; non uideo quo modo tenuitas in humoribus possit impedire eorum euacuationem. Cum itaque tenues humores non impediant uacuationem eo quòd tenuitas in ipsis destruat eorum formam, nam in minima etiam parte humoris quantum uis tenuis residet propria forma humoris tenuis: nec ratione uiarum, cum humores tenues facile permeent per angustissimas etiam uias: nec ratione adherentiæ, quia non sunt uiscidi: nec quia faciant pondus & aggrauent:

cum

cum inquam nullo istorum modorum, nec alio, tenues humores, inquantum sunt tenues, impediant euacuationem; sequitur, quòd non indigent præparatione, sed statim sunt euacuandi. Verùm demus quòd non differat euacuatio, quæ fit à natura ab euacuatione, quæ fit ab arte, id est à pharmaco, quod tamen non est ita; at concedamus, ut auferamus etiam scrupulum istum; tamen dico, quòd tenuitas non impedit euacuationē, nā tres sunt modi, quibus fit euacuatio, duo simplices, & unus cōpositus, quoniā quicquid excernitur, uel excernitur immediatè à facultate ipsa agente, uel ab instrumētis; & hi sunt duo modi simplicissimi: uel excernitur, & expellitur abutroq;, & hic est modus cōpositus: loquamur de primo modo: facultas uerbi gratia expultrix alicuius partis, ut puta hepatis expellit noxios, ac redundantes humores, seu excrementa: idem facit & pars quælibet. sed quo modo facultas hæc expellit? profecto expellit ratione suæ formæ, quæ insita est in parte ipsa, ex qua forma insurgit facultas expultrix, quæ tamen non ipsa est, quæ expellit, sed humor ipse est ille, qui fugit ipsam facultatem tanquam hostem: & hoc modo dicitur, quòd facultas expellat, cum tamen re uera non expellat: nec talis excretio esset propriè uocanda expulsiua, quia fit ac si uestrum aliquis iret domum, & reperiret hostem inermem, & stricto ense irrueret contra ipsum, & hostis aufugeret; tunc diceretur utique dominum domi expulisse hostem, cum tamen non propriè ipsum expulerit, sed hostis fuerit, qui aufugerit: talis quoque est actio facultatis expultricis, quia pars ipsa calefit, & colliguntur in ipsa spiritus, quibus collectis forma fit ualida, & facultas fit robusta & uigens, quem uigorem sentiens instinctu naturæ ipsum excrementum aufugit, ac si uidisset armatum hostem, ac robustissimum, & sic excernitur. apparet hoc manifestè in magnete, in quo scitis esse duas partes, unam proportionatam polo artico, alteram antartico: unde si accipiatis acum, & fricetis cum ea parte magnetis, quæ articum polum respicit, & sibi proportionata est, deinde suspendatis acum de filo, & ita suspensam admoueatis alteri parti magnetis proportionatæ polo antartico; tunc tantum abest, ut acus attrahatur, ut potius expellatur, quia acus ipsa fugit ad oppositum latus; & hæc actio uocatur expulsio, etiam si magnes non expellat, sed sit acus quæ aufugit. data hac euacuatione, quæ fit immediatè à facultate expultrice, uideamus an tenuitas humorum impediat hanc euacuationem secundum istum modum. Ego non possum uidere quo modo impediat, si enim humores

res tenues, ut uerbi gratia serosi, sint in uenis, & sint contrarij substantiæ,& formæ uenarum, & partium adiacentium, & forma illa uigeat, humoresque illi uideant uigorem illum; profectò humores agitabunt se ipsos & dabunt in fugam,& sic fiet euacuatio,quia tenuitas non destruit substantiam illam,nec impedit uacuationem ratione formæ,nec ratione adhærentiæ,nec ratione uiarum:& ideo si humores sint tenues non possunt impediri, quin aufugiant, & euacuentur. Sed dicamus,quòd instrumenta ipsa sunt quæ immediatè expellunt, at nequeunt expellere tenues humores,quia inepti sunt ad expulsionem. uideamus modo an hoc sit uerum.ego reperio,quòd duplex est expulsio, nam una est de qua meminit Aristoteles in septimo physicorum,ubi agit de speciebus motus, & est quando id, quod expellit, mouetur ab aliquo termino, siue moueatur à se ipso, siue ab alio, & communicat motum, seu concitationem corpori mouendo,illud tamẽ non cõsequitur; & per hanc ultimam differentiam expulsio differt secundum Aristotelem ab impulsione,quia in impulsione id,quod mouet,cõcomitatur illud,quod impellitur,quod nõ est in expulsione,nã id,quod expellit nõ concomitatur illud,quod est expellendum, licet ei cõmunicet motũ,& agitationẽ. expulsio hæc uera, & propria est expulsio, quæ non reperitur in instrumentis naturalibus, nec fit ab instrumentis naturalibus,sed ut plurimum fit ab instrumentis uoluntarijs, ut à manu, à pede,à balista,& ab alijs instrumentis, quæ agunt necessitate illa, quæ consequitur ad uolũtatẽ.Hæc igitur est una expulsio,quę propria est,& nõ cõpetit instrumẽtis naturalibus. Altera est expulsio ęquiuoca,& per accidẽs,quę tamen uera,& propria est instrumentorum naturaliũ,& fit per expreſsionẽ,ut quando instrumenta cõtrahunt se ipsa,tunc fit,ut quicquid in eorũ substantia,uel in meatibus reperitur exprimatur foras,& sic expellatur.talis expulsio fit immediatè ab instrumẽtis mediante tamẽ facultate, quia nisi instrumẽta haberẽt facultatẽ,nõ possent se se contrahere, & cõprimere;attamẽ expulsio non consequitur immediatè ad facultatem,sed ad expresſionem:& ideo hæc expulsio dicitur propria instrumentorum,quia immediatè ab ipsis dependet: alia autem supradicta expulsio fit immediatè à facultate. & cum expulsio propria instrumentorum sequatur immediatè expreſsionem; esset potius dicenda expreſsio, quàm expulsio; ut quãdo uentriculus colligit se se exprimitur quicquid in ipso est: idem dico de intestinis, de uenis, de arterijs, & de substantia cuiuscunque partis. & si quando ab eis non fit expulsio,

seu

ſeu expreſsio, illud accidit uel quia facultas torpet, & pars nõ poteſt ſe ipſam contrahere; uel quia contrahit quidem ſe ipſam; ſed humor ipſe contentus torpeſcit, & ineptus eſt, ut exprimatur, & exeat. hæc eſt expulsio propria inſtrumentorum, & hoc ſolo modo uidelicet per expreſsionem fit expulſio in corpore. uideamus modò, an tenuitas humorum poſsit impedire euacuationem hanc, quæ fit per expreſsionem. dico quòd non; & oſtendo. ſint uerbi gratia aliqui humores craſsi impacti in ſubſtantia uentriculi, & aliqui tenues imbibiti pariter in eiuſdem uentriculi ſubſtantia, non autem in cauitate exiſtentes, & colligat ſe ipſum uentriculus; tunc dico quòd humores craſsi non exprimentur, quia ob craſsitiem, & uiſciditatem non poſſunt expelli, ſed adhærent: & ideo ſi debeant exprimi, oportet, ut attenuentur, & incidantur: tenues autem humores ſine dubio exprimentur foras quia facile meant per ſubſtantiam uentriculi, nec poſſunt adhærere, cum careant uiſciditate. hoc poteritis experiri in his etiam exterioribus, nam ſi accipiatis unum linteum plenum aqua, & alterum imbibitum, ac plenum mucillagine, aut muco aliquo, non dubium eſt, quòd ſi comprimatur primum linteum, aqua cum ſit tenuis exprimetur foras, & quidem facile: mucillago autem ex altero linteo non poterit exprimi uel cum difficultate, ita ut opus ſit ponere ipſum ſub torculari: idem quoque intelligatis de humoribus noſtri corporis, nam ſi peccet humor tenuis in maſſa, & ſit uerbi gratia bilis confuſa cum maſſa, non autem commixta, quia ſi eſſet commixta, opus eſſet euacuare non bilem ſolam, ſed totam etiam maſſam: ſit ergo bilis confuſa cum maſſa in ipſis uenis, & uenæ, ac partes adhærentes colligant ſe ſe, & exprimant, tunc profectò bilis, & alij tenues humores exprimentur; & ideo non eſt dubitandum, immo pro certo, ac uero tenendum, quòd tenuitas non impedit actionem inſtrumenti exprimentis. His ego moueor ad credendum, ac tenendum quòd tenues humores ſint ſtatim euacuandi, & quòd tenuitas nullo ſit impedimento, quin ſtatim nulla præmiſſa præparatione humorum tenuium fiat euacuatio. his quoque rationibus aliqui addicti magis Auicennæ, quàm ueritati; his inquam rationibus acti cum non poſſent ipſis reſpondere, & reſiſtere, & nolentes de ſua ſententia decedere, quòd tenues humores ſint præparandi; imaginati ſunt figmentum quoddam, & inter alios fuit quidam Vir doctiſsimus Donatus Antonius Neapolitanus, qui dixit, quòd tenues humores ſunt quidem præparandi, non tamen incraſſandi, nam, inquit,

omnis præparatio quæ requiritur antè euacuationem consistit uel in præparatione humorum, uel in præparatione uiarum ex Galeni sententia in 2. aphorismorum commento aphorismi noni: humorum quidem quando si crassi sint, sunt attenuandi; si uiscidi detergendi: uiarum autem, quando si sint obstructæ, sunt aperiendæ: & quia humores tenues, ait, sua abundantia obstruunt uias; ideo dicit, quòd uiæ sunt aperiendæ: deinde laborat multum uir iste in probando, quòd à quantitate humorum posit fieri obstructio uiarum, quæ res notissima est, & non eget probatione. Sed sua hæc opinio est sophisma adeo manifestum, ut non egeat confutatione, neque enim nos loquimur de angustia uasorum seu de obstructione uiarum, sed de tenuitate humorum, & quærimus, an tenuitas posit impedire euacuationem; & non est dubium, quòd si humores tenues sua quantitate obstruant uias, sunt aperiendæ, quod fiet cum calefacientibus,& sic magis attenuabuntur. Alij etiam Auicenistæ fugiunt, & nolentes recedere à sua præparatione, dicunt, quòd tenues humores sunt contemperandi, quia sunt acres, calidi,& exedentes;& ita per præparationem intelligunt contemperationem. Sed isti deberent probare, quòd omnes humores tenues sint calidi, & acres, quod non possunt, quia dantur humores tenues, qui non sunt calidi nec acres, & sunt humores aquei: nec humores biliosi sunt exedentes, nisi putrescant, alioqui malè ageretur cum uesicula fellis, & cum cute eorum, qui laborant arquato. unde apparet bilem, quamuis tenuis sit, tamen non erodere, sed utique habet uim detergentem. quare apparet, quòd istorum fuga uana est, & nulla. Dico igitur ego quòd tenues humores nullo modo sunt præparandi, nec ratione uiarum, nec ratione substantiæ tenuis, quia sunt aptissimi ad expulsionem, & ad euacuationem. Respondendum modò est Auicennæ rationibus, quæ ualidæ satis sunt, & prima erat. Humores tenues non possunt expelli à natura, quod probabat ex materia existente in pulmone, quæ cum est tenuis, nequit expelli, nisi incrassetur. secundò ex lotio in quo nullum apparet sedimen in morbis acutis in principio. Dico quòd expulsio materiei ex pulmone est uera, & propria expulsio, quia fit ab aere, in qua uera expulsione id, quod expellit mouetur ab aliquo termino à se, uel ab alio, & communicat motum materiæ expellendæ non tamen illam consequitur: & in hac uera expulsione requiritur re uera, ut, id quod debet expelli, sit crassum, ut inde apparet quòd nos non possumus manu expellere aquam uel

arenam

arenam, ſed benè glaciem, & lapidem ex aqua, & arena factum. cum itaque epulſio materiæ ex pulmone ſit uera expulſio, rectiſſimè dixit Auicenna, quòd ſi talis materia debeat ex loco illo expelli oportet, ut incraſſetur, aliter non poterit expelli: ſed non debebat Auicenna exemplo poſtea expulſionis propriæ probare, quòd idem requiratur in expulſione æquiuoca, quæ fit ab inſtrumentis, uel à facultate; at materia in thorace exiſtens non expellitur à facultate, nec ab inſtrumento, ſed ab aere, ut dixi, & ideo ſi craſſa ſit & uiſcida adhæret, & non poteſt attolli, educique ab aere, quod etiam accidit quando eſt tenuis: & ideo oportet, ut redigatur ad quandam mediocritatem. uerum eſt igitur, quòd in expulſione uera, ſeu in impulſione requiritur incraſſatio aliqua humoris illius, qui expelli debet: ſed hoc non eſt poſtea applicandum expulſioni etiam æquiuocæ, ut facit Auicenna, ad illud de urinis in principio acutorum morborum, quòd in ipſis non appareat ſedimen aliquod. dico quòd id poteſt duabus de cauſis accidere, ſcilicet uel propter obſtructionem exiſtentem in capillamentis uenarum illarum, quæ diſſeminantur per ſubſtantiam renum, quoniam tunc excolatur ſolum ſubſtantia aquoſa, & non materia, & ideo non poteſt in urinis apparere ſedimen, ſed poſtea durante morbo natura attenuat ope medicamentorum materias uiſcidas, easque diſsipat & remouet obſtructiones, & ſic in augmento & in ſtatu apparet ſedimentum in lotio. Vel dicatis quòd in principio non apparet ſedimen, quoniam materia tenuis eſt, ideo non conſpicitur in lotio: ſed poſtea ſucceſſu temporis per concoctionem factam à calore incraſſatur, & ob id in augumento & in ſtatu morborum acutorum apparet ſedimen. nihil enim aliud eſt ſedimentum quàm craſsior lotij pars: in principio autem morbi quicquid adeſt expellendum eſt tenue, nec poteſt à natura concoqui; ſed poſtea facta domina, & robuſtiori reddita concoquit materiam, eamque expellit hoc modo, quia materia uidens naturæ uigorem aufugit. Altera Auicennæ ratio erat ex authoritate Galeni in 2. aphoriſmorum commento aphoriſmi 13. & in 4. aphoriſmorum commento aphoriſmi 23. quòd ad omnem euacuationem præcedit ſeparatio: nequit autem fieri ſegregatio, niſi per concoctionem; concoctio uerò craſſefacit. ergo ſi humor tenuis debeat euacuari neceſſe eſt, ut prius incraſſetur. Dico quòd differt euacuatio facta à natura ab euacuatione, quæ fit à pharmaco, quia pharmacum euacuat alliciendo humorem ſua ſubſtantia ſimili: natura uerò euacuat uel

ſua ſubſtantia contraria, uel facultate, uel inſtrumentis comprimendo: in omni tamen uacuatione expellens debet eſſe ſuperior, & ualidior, illo quod expellitur: & hoc uerum eſt tam in eo, quod expellit ſeu euacuat ſua ſubſtantia ſimili, quàm de illo, quod euacuat ſua ſubſtantia contraria: fit autem ſubſtantia contraria ſuperior materiæ expellendæ per concoctionem, & ita fit ſeparatio: & non poteſt fieri ſegregatio, nisi acquisito dominio. Dico igitur, quòd Gal. intelligit de ſegregatione, quæ fit à natura per concoctionem acquisito dominio ſupra excrementum; & ita uerum eſt, quòd antè omnem euacuationem naturalem, factam ſcilicet à natura, debet præcedere ſegregatio: ac non ita eſt de euacuatione, quæ fit per pharmacum, quia pharmacum allicit ad ſe humores & attrahit, & talis attractio eſt etiam ſeparatio. concedo igitur quòd requiritur ſeparatio; ſed ſeparatio poſtea iſta fit uno modo à natura, & alio modo à pharmaco, quia natura ſeparat concoquendo, & acquirendo uigorem, ac dominium ſupra excrementum: pharmacum autem ſeparat attrahendo. Tertia ratio erat. Nisi materia tenuis incraſſetur antè exhibitionem pharmaci, ſequetur, uel quòd nulla fiet euacuatio, uel quòd euacuabitur bonum ſimul cum malo. Dico quòd bonum non euacuabitur ſimul cum malo, quia humores tenues tantnm alliciuntur, nam ipsi poſſunt meare per anguſtiſsimas uias, & dum ipsi attrahuntur, non trahēt alios cum inepti ſint ad motum. Ad quartum argumentum quòd ſi euacuarentur humores tenues antè præparationem, ſequerentur multa incommoda ut uertigo, & reliqua. Dico quòd eſt falſum, ſi enim cum pertranſeunt per hepar, & per alia uiſcera inibi remanerent, utique parerent incommoda; ſed tranſeunt tantum, & exeunt: in tranſitu autem nullum incommodum poſſunt parere. Ad quintum. humores tenues ſunt crudi: at Hipp. dicit Concocta medicari &c. Vellem ut Auicenna, & ſui ſequaces, cum dicunt tenues humores eſſe crudos explicarent de qua cruditate intelligant, nam uel per crudos intelligunt putridos, & tunc falſum eſt, quia in me uerbi gratia ſunt humores, & ſeroſi & bilioſi, qui tenues ſunt, tamen non ſunt crudi id eſt putridi, quia ſi eſſent putridi laborarem febre: uel intelligunt quòd ſunt crudi, id eſt inepti ad nutritionem, & ideo ſecundum ipſos ſunt præparandi, hoc eſt reddendi tales, ut poſsint nutrire: ergo tunc erunt euacuandi, quando ſunt apti ad nutriendum, quod eſt falſum, quia quando humores poſſunt nutrire, non peccant, & propterea non egent euacuatione, uel intelligunt quòd
ſint

ſint crudi id eſt non perfecti quantum pertinet ad ſuam naturam, ita quòd erit cruditas non naturalis, ut bilis, quæ non eſt perfecta bilis, ſed ſapit naturam bilis perfectæ, & inclinat ad illam perfectionem, dicitur cruda cruditate non naturali. ſed nec hoc modo poſſumus intelligere, quia non omnes humores tenues ſunt crudi hac ratione. ergo loquendo de quacunque cruditate falſum eſt quòd omnes humores tenues ſint crudi, & per conſequẽs falſum ẽſt quòd ſint præparandi. Ad authoritatem autem Galeni in primum Epidemiorum, qui locus eſt magni momenti, ubi inquit quòd omnes humores tenues ſunt crudi: dico quòd loquitur de tenuitate præter naturali excrementorum, datur enim triplex tenuitas, una naturalis, altera præter naturam, tertia media, quæ uocari poteſt ſupra naturam, & fit à medicamento attenuante, & ſecante: naturalis tenuitas reperitur in omni ſero, & in omni alio humore tenui, ita quòd nulla bilis flaua poteſt dici cruda hac tenuitate. at tenuitas præternaturalis eſt quando uerbi gratia atra bilis facta eſt aquoſa, cum ſua natura debeat eſſe craſſa: ſimiliter quando pituita craſſa ſua natura exiſtens facta eſt tenuis, & bilis uel alius humor tenuis redditus eſt tenuior, quàm ſua natura poſtulet, nam tenuitas hæc præter naturam poteſt ſtare in craſsis, atque in tenuibus humoribus. Dico igitur, quòd Galenus inibi loquitur de hac tenuitate excrementorum præternaturali, & optimè dicit, quòd omnes humores tenues tenuitate ſcilicet præternaturali ſunt crudi, ut atra bilis tenuis cruda eſt: idem intelligatis & de reliquis humoribus. Alia erat authoritas Auerrois, qui dicit quòd tenues humores ſunt acres & ſicci, ideo ſunt attemperandi. Notate quæſo domini, quòd locus ille Auerrois decipit multos, quia putant quòd Auerroes loquatur de humoribus, attamẽ ipſe loquitur de pharmacis purgãtibus, quia ſupra locutus fuerat de pharmacis, & interpoſuit multa uerba propter Auicennam: deinde redit ad pharmaca, & inquit quòd ſunt attemperanda, & optimè dicit quoniam ut plurimum ſunt calida, ſicca, & acria. Ad aliam authoritatem, Concocta medicari &c. Dico uerum eſſe, quòd non ſunt euacuanda ea, quæ cruda ſunt; ſed eſt
„ poſtea falſum, quòd tenues humores ſint crudi. Ad aliam au-
„ thoritatem. In acutis paſsionibus raro medicinis purgantibus uti &c. Dico quòd tenuitas non eſt illa, quæ impedit euacuationem in acutis morbis, ſed eſt uel cruditas, uel aliud. Ad aliam auctoritatẽ Hippocratis: tenues humores craſſefaciendi &c. Dico quòd non eſt dubium quòd quando humores peccant in tenuitate quòd ſunt in

craſſandi

craſſandi : at Hippocrates loquitur de multis agendis in corpore à medico, non autem loquitur de euacuatione : & non eſt dubium quòd ſi in corpore ſint tenues humores,qui ob ſuam tenuitatem nō poſsint nutrire eo, quòd moueantur de loco ad locum; debent à medico incraſſari,ut quieſcant & quieſcendo nutriant, hoc uoluit Hip. Alia erat auctoritas Galeni in libro de conſtitutione artis: ad quam dico, quòd loquitur de præparatione excrementorum ad nutritionem, non autem ad euacuationem,quia loquitur de humoribus retinendis in corpore ob nutritionem : & propterea inquit, quòd ſi humores inepti ſint ad nutritionē ob ſuam craſsitiem, ſunt attenuandi:ſi uerò ob tenuitatem,ſunt incraſſandi.& ita concludo, quòd tenues humores, quatenus tenues, non impediunt euacuationem,& ſtatim nulla præmiſſa præparatione poſſunt pharmaco euacuari. Iam uidendum eſt,an crudi humores ſint antè exhibitionem pharmaci ulla ratione præparandi, ubi cadit etiam quæſtio,& ſermo de minoratione, atque de materia turgente, de quibus rebus loquar in ſequenti capite. &c.

MATERIA EXISTENTE CRVDA AN LICEAT pharmacum propinare: & quid ſit minoratio, quidque minoratiuum pharmacum; anque notum fuerit Antiquis: & quid furere,furioſaque ſit materia; atque utrum furioſa exiſtente materia, & cruda ſimul exhibendum ſit pharmacum. Cap. XVI.

INter alia obſeruanda in natura humorum erat præcipuè cruditas, cuius rationem maximam debet medicus habere, ut ſi caſu requiratur ipſius humoris contrarium,uidelicet concoctio, illud poſsit efficere:& quemadmodum medicus in humore obſeruat uiſciditatem,craſsitiem,& tenuitatem; ita etiam cruditatem debet obſeruare; in qua re eſt uidendum, an ſi indicetur euacuatio per pharmacum,medicus debeat antequam pharmacum exhibeat auferre humoris peccantis cruditatem,nec ne: quæ res habet difficultatem maximam,quoniam non conſentiunt inter ſe omnes medici: ſed aliqui ſunt,qui dicant, & probent quòd quoties datur indicatio euacuandi humoris crudi, ſi non adsit aliud impedimentum, quàm cruditas,ſtatim exhibendum eſt pharmacum, ſi enim uolumus,inquiunt,indicationibus ſatisfacere,oportet recidere cauſam facientem morbum,id eſt oportet euacuare humorem ipſum peccantem,& morbum facientem ſiue concoctus, ſiue crudus ſit, non refert,

refert,aiunt,quia cruditas nullo modo impedit euacuationem: & sic uolunt in omni morbo pendente ab humore crudo, si detur indicatio euacuandi illum;statim exhibendum esse pharmacum,dúmodo non adsit aliud impedimentum,ut obstructio, & similia. & primus, qui hanc difficultatem tractauit fuit Rasis, non in decimo sexto Continentis,ut malè citant omnes decepti ex uerbis in margine septimi Colliget Auerrois cap.nono: sed locus est in trigesimo Continentis tractatu 3.cap.2. & tractatu primo, cap.2. in illis locis,& præcipuè in priori agitat hanc materiam, & rationes, quibus mouetur,quòd cruditas nullo modo impediat euacuationem, sed statim data indicatione euacuandi possimus tutò exhibere pharmacum: hæ sunt. Si cruda existente materia tu expectes eius cōcoctionem antequam exhibeas pharmacum; sequetur hoc quòd nunquam euacuabis: ergo ad bonam euacuationem non est expectanda concoctio humoris crudi: probat consequentiam, quia inquit,si tu concoquas humorem crudum,reddetur aptus nutritioni. & fiet bonum alimentum;& sic quando erit redditus bonus, ut possit alere non est amplius euacuandus,nisi peccet sua abundantia:& peccante etiam sua quantitate non indicat euacuationem per pharmacum; sed uel per inediam,uel per sectionem uenæ,uel per aliud instrumentum faciendam;& ita si humor crudus non euacuetur à principio, non poterit amplius euacuari, quia per concoctionem fit aptus ad nutritionem; & tunc non est euacuandus: ergo humor crudus non impedit euacuationem,nec est concoquendus, sed statim euacuandus,dummodo detur indicatio euacuationis, & nullum aliud adsit impedimentum. hæc est prima ratio Rasis. Altera est humores tenues biliosi,& aquosi etiam si sint putridi,euacuandi sunt statim à principio ex Galeni sententia, inquit Rasis, in libro quos,quando & quibus purgare oportet. ibi enim Galenus dicit, quòd humores tenues non sunt concoquendi,sed bene crassi & uiscidi: ergo cruditas,& concoctio per se non impediunt euacuationem,si.n.cruditas impediret euacuationem,Gal.non dixisset,quòd humores tenues,qui sunt ut plurimum crudi, statim sunt euacuādi; sed dixisset,quòd sunt concoquendi, ut dixit de crassis, & uiscidis.

Tertiò, indicatio curatiua in morbo est, ut præsente morbo, & præsente adhuc causa, à qua fit, & fouetur; ut recidamus causam præsentem, & fouentem, alioqui perdurabit morbus, donec ipsa causa aderit. istud indicat ratio curatiua.hoc posito inquit Rasis, sit aliquis morbus propositus,qui fiat à bile,& ab ipsa etiam foueatur; tunc

[Marginal notes: "Prima ratio." beside "Si cruda existente materia"; "2." beside "Altera"; "3." beside "Tertiò"]

tur; tunc ſi debeat tolli morbus indicatur ipsius bilis euacuatio, aliter non tolletur morbus, immò producetur: ergo ſi debeat auferri morbus oportet neceſſariò euacuare bilem: ſi tu autem uis expectare, ut bilis concoquatur, tu produces morbum, & facies contra rectam curandi rationem, quæ indicat, ut ſtatim reſecetur cauſa, non autem, ut protrahatur morbus: ergo ſtatim exhibendum eſt pharmacum euacuans bilem, nam hoc modo reſecta cauſa tolletur morbus.
4. Quartò addit Raſis, ſi in humoribus tenuibus putridis, & crudis tu expectes concoctionem, ſequetur alterum duorum incommodorum, uel quòd humores illi, ſi frigidi ſint, congelabuntur; uel ſi ſint calidi fient feruentes, & admodum acres, & abſument corpus: ergo data indicatione euacuationis, & nullo alio exiſtente impedimento ſtatim crudi humores euacuandi ſunt pharmaco: & ad hanc ſuam rationem corroborandam Raſis citat auctoritatem Galeni in libro de humoribus, quem librum nos non habemus: ſed extant quædam fragmenta Pariſijs excuſſa, quæ tamen mihi non uidentur ſapere Galenicam phraſim.
5. Quinta ratio eſt; materia hæc faciens morbum, quæ indicatur, ut pharmaco euacuetur, uel facit morbum ſua cruditate, uel alia ratione: ſi cruditate; eſt concoquenda; ſed cum primum erit concocta, ceſſabit morbus, & tunc non dabitur amplius indicatio euacuationis, quia ſublatus erit morbus, & materia ipſa concocta: indicabat autem concoctionem, non ut euacuaretur; ſed ut ceſſaret morbus, quia ſua cruditate faciebat morbum; concoctio enim ait Raſis, eſt mutatio qualitatis manente ſubſtantia, ut dixit Galenus: ergo cruditas non impedit euacuationem, ſed ſtatim crudus humor poteſt euacuari, quando cruditas in humoribus non eſt craſsities, non uiſciditas, non obſtructio uiarum, nec debilitas uirium, ſed eſt qualitas humoribus impreſſa: ergo cruditas nullo modo poteſt impedire euacuationem.
6. Sextò ſi natura in tertiana febre, uel in alio ſimili morbo, peccante materia bilioſa poteſt proritare, agitare materiam, & ratione contrarietatis eam expellere; dixi enim ſupra, quòd natura agitat, & expellit humores duobus modis, uel per compreſsionem eo quòd inſtrumenta ſe ipſa comprimentia expellant: uel ratione contrarietatis, quando ſpiritus in aliqua parte colliguntur, & collecti calefaciunt, roborantque partem illam, quod robur uidens excrementum neceſſariò aufugit, & ſic dicitur expelli: ſi ergo natura ratione huius contrarietatis poteſt expellere humores crudos, ut ſæpe uidemus fieri, nam facit criſes aliquando perfectas, aliquando imperfectas, & ut plurimum hu-

mum humorum ipsorum crudorum, cur & pharmacum cum eliquatum est, & calefactum in uentriculo non poterit sua natura simili attrahere crudos humores? profectò esset assignanda ratio diuersitatis: ergo à principio possumus euacuare humores crudos, quia cruditas non impedit, quo minus à pharmaco attrahantur. Verùm dicent fortasse aduersarij, est uerum, quòd pharmacum potest attrahere, sed requirit naturam adiuuantem. Dico quòd Rasis fatebitur, quòd pharmacum egeat natura adiuuante, id est expellente: sed qua natura? profectò nullius alterius partis; quàm intestinorum, quoniam postquam pharmacum attraxerit humorem in intestina, ipsa sunt, quæ proritata, contrahunt se se, & expellunt: unde si exhibeamus pharmacum in principio morbi materia existente cruda, intestina non erunt ita debilia, quin possint exprimere, & expellere. uerum est igitur, quòd pharmacum eget natura intestinorum, si debet fieri purgatio; non autem eget natura uenarum, aut aliarum partium intimarum. Septima ratio est. Natura euacuat 7.
materiam crudam per nares, per uomitum, per loculos muliebres, per intestina, & per hæmorrhoides; ergo & pharmaco poterit materia cruda tutò euacuari. & quanuis natura non euacuet semper materiam crudam, tamen uidemus, quòd sæpe id facit. Sed diceret aliquis, materia existente cruda non est exhibendum pharmacum, quoniam natura non dominatur humori crudo, & ideo non fiet euacuatio. Dico quòd hoc, quod dicunt oportere, ut natura dominetur uel non dominetur, sunt neniæ: uellem ego, ut proferrent, & dicerent, quot crises uiderint materiæ concoctæ: profectò si uiderunt unam; ego uidi centum humoris crudi; ergo non datur istud dominium. Sed esto etiam, quòd ad bonam euacuationem factam à natura requiratur dominium, tamen dico, quòd hoc non requiritur in euacuatione, quæ fit pharmaco, quia si natura dominaretur, adesset aliqua similitudo, qua similitudine fieret, ut euacuaretur etiam aliquid boni, quod est inconueniens, & malum. Itaque dicunt quòd cruda existente materia possumus exhibere pharmacum à principio, dummodo euacuatio indicetur, & non adsit impedimentum aliquod, absque quo expectetur concoctio; dico concoctio, & non præparatio aliqua. Confirmatur hæc opinio authoritatibus, quæ infinitæ ferè adducuntur ab alijs; sed multæ sunt quæ nullam habent uim. ideo ego adducam aliquot tantum potiores, & prima est Galeni in libro quos quando, & quibus purgare oporteat, ubi inquit humores tenues, & biliosi sunt euacuandi; crassi autem

Q tem

Idem probatur authoritate Galeni

Prima authoritas.

tem concoquendi;& per concoctionem intelligunt isti attenuatio-
nem,& detersionem : sed humores tenues sunt crudi : ergo ex Gale
ni sententia humores crudi sunt statim à principio nulla expectata
2. concoctione euacuandi pharmaco. Altera auctoritas est eiusdem
„ Galeni in 2.aphorismorum 29. ubi Hipp. inquit Inchoantibus
„ morbis &c.Galenus in commento dicit,quòd in principijs mor-
borum,quando adest spes salutis debemus uti maioribus præsidijs:
& inibi loquitur de morbis, qui fiunt à materia peccante : maiora
autem auxilia,inquit,sunt euacuatio per sectionem uenę,& euacua
tio aliquando per pharmacum : si ergo in morbis, in quibus datur
indicatio euacuationis Galenus exhibet aliquando pharmacum in
principio, sequitur ipsum uoluisse, quòd materia cruda posit in
principio euacuari,quia ipse exhibet pharmacum in principio mor
bi, quo tempore materia est cruda. præterea loquitur ibi Gale-
nus de morbis pendentibus à materia cruda, ut patet ex suis
uerbis, quia dicit, quòd in statu tentanda est integra conco-
3. ctio. Tertia authoritas est pariter Galeni in 13.methodi cap. 5.ubi
loquens de inflammationibus glandularum, ut de angina,& de bu
bonibus inflammatis, in quibus materia facit febrem ; & in eodem
libro cap. undecimo loquens de inflammationibus oculorum in
quibus materia est cruda; exhibet pharmacum in principio, & ait,
quòd exhibito pharmaco uidit plures unica dię sanatos : at unica
die non datur tempus concoquendi materiam ; ergo materia erat
cruda ex quo sequitur,& elicitur ex Galeni mente, quòd data indi
catione euacuandi possumus tutò in principio exhibere pharmacũ.
4. Quartò Galenus in primo de compositione medicamentorum per
loca in curatione alopetiæ,& achorum,id est ulcerum manantium;
& in secundo etiam eiusdem operis libro agens de dolore capitis
ubi materia putrescit, & erodit cutim, & pilos[?],facitque feruorem
in capite; exhibet in principio robusta pharmaca,ut suas pilulas co
chias. ergo materia existente cruda potest tutò exhiberi pharma-
5. Hippo. authoritas junctae cum. Quintò Hippo. in 2. de ratione uictus in acutis Tex. undeci
mo in pleuritide cruda existente materia exhibet in principio uera
Eiusdem. trum & peplium. Addatis etiã authoritatem Hipp.uel alterius Au
ctoris in 4. de ratione uictus in acutis Textu 64. ubi Auctor ille
pręsente cruditate mala,& concurrentibus pluribus malis sympto-
matibus exhibet pharmacum antè quintam diem ; nec propterea
Galenus in illo commento accusat illum authorem, sed potius ac-
cipit suam sententiam tanquam oraculum quoddam. Sed diceret
aliquis

aliquis omnes istę auctoritates intelliguntur materia turgente. Respondeo quòd est falsum, ut infra ostendam. Addunt etiam auctoritatem Auerrois in 7. colliget cap. 9. qui in acutis morbis uocat malam euacuationem illam, in qua expectatur concoctio. Omitto iam auctoritatem illius Rasis empirici in decimo ad Almansorem, & multorum recentiorum, qui similiter uolunt, quòd cruditas inquantum cruditas non impediat euacuationem . & ideo dicunt, quòd si detur indicatio euacuationis, & non adsit aliud impedimẽtum, exhibendum est pharmacum statim à principio . Cæterum animaduertatis, quod duplex est euacuatio , inquiunt, una qua tota materia peccãs euacuatur, & uocatur ab istis uacuatio eradicatiua: altera est, qua euacuatur pars tantum materiæ, quam uacuationem uocant minoratiuam . Qui itaque uolunt, ut euacuemus nulla expectata concoctione dicunt, aduertas, quòd nos non intelligimus, quòd debeas euacuare eradicatiuè , sed minoratiuè , quoniam non licet inquiunt euacuare integrè id est, eradicatiuè, & ratio est, quia imminet periculũ de superpurgatione, quæ superpurgatio est ualde periculosa: periculum uerò de superpurgatione nascitur ex eo, quia morbi debilitant naturam . si ergo tu uelis euacuare eradicatiuè, tunc magis debilitabitur natura: at potissima, atque immediata causa superpurgationis est imbecillitas introducta in uenis, nam uenis debilitatis ex euacuatione eradicatiua facile est, ut fiat superpurgatio, & ex superpurgatione immineat periculum mortis. probatur quia euacuatio eradicatiua, seu integra non potest fieri nisi à medicamento robusto in sua specie, & à magna quantitate eiusdem medicamenti : uerbi gratia ego uolo euacuare eradicatiuè bilem, tunc illud non tentabo exhibita manna , uel aloe , uel rhabarbaro, quia opus esset hæc exhibere in magna quantitate, quam quantitatem æger non posset assumere: sed id faciam exhibendo scammonium : uidete quòd eligo medicamentum robustissimum in sua specie: & non exhibebo granum unum, uel duo scammonij, nec unciam, sed unum scrupulum ; si enim debeat fieri integra purgatio, requiritur intensissima actio pharmaci, & multa etiam ipsius quantitas, & ideo debilitantur magis uenæ, quæ etiam antea erant debiles propter morbum, & propter humorem crudum. Ecce ergo periculum de superpurgatione, & consequenter de uita: & ideo in humore crudo fugienda est, inquiunt, euacuatio eradicatiua , & utendum uacuatione minoratiua, quæ fit pharmaco mediocri in sua specie, & in quantitate, qua euacuatione possumus, aiunt, tutò uti, ut ex

Solutio, cuius postea sequetur refutatio.

Auerrois auctoritas.

Euacuatio duplex.

Eradicatiua. 1.

Minoratiua. 2.

perientia non solùm nostra, inquiunt, ostendit, sed etiam aduersariorum, quia licet aduersarij negent minorantia medicamenta esse exhibenda in principio cruda existente materia, & clamitent semper de pulpitis, & ubique, Cōcocta medicari, Cōcocta medicari &c. tamen & ipsi exhibent in principio medicamenta minorantia, ut electuarium de succo rosarum, diaphiniconem, & similia, quæ euacuant partem materiæ, & uidemus optimum successum, ergo materia existente cruda, & data indicatione euacuationis, est statim à principio euacuanda (dummodo non adsit aliud impedimentum) per pharmacum minorans, non autem eradicans, quia tutius est euacuare à principio partem materiæ peccantis, quàm totam materiam, nam ex euacuatione partis materiæ non imminet periculum superpurgationis, & uitæ simul, sed potius succedet magnum commodum, quia natura subleuata, & exonerata à parte materiæ concoquet, & euacuabit illud, quod remanet. Hæc est opinio illorum, qui tenent materiam crudam esse à principio nulla expectata concoctione euacuandam. quam opinionem, ut melius intelligatis, & simul etiam sciatis quæ nostra sit opinio, uolo ut loquamur de pharmaco eradicatiuo, & de minoratiuo. Sciatis igitur, quòd Recentiores uocant medicamentum minorans uel minoratiuum illud, quod materiam facientem morbum minorem reddit, euacuando partem ipsius, non autem totam; ut si haberemus humorem facientem morbum, qui humor esset quatuor graduum, & exhibito pharmaco euacuaretur unus, uel duo gradus illius humoris, tunc tale medicamentum dicitur minorans, uel minoratiuum. at eradicatiuum nominatur illud, quod radicitus, & totum humorem euacuat, uel maiorem saltem illius partem. hoc igitur est medicamentum eradicatiuum, uel eradicans: illud uerò minoratiuum, seu minorans, unde euacuatio facta à minorante dicitur imminutio, uel minoratio: facta uerò ab eradicante appellatur eradicatio, uel integra euacuatio. Eradicatiui pharmaci natura est, ut sit robustissimum, & faciat ingentem euacuationem, quę euacuatio ingēs, si fieri debeat, tria requirit, primò præparationem uiarum, & succorum: secundò requiritur robur maximum pharmaci attrahentis: tertiò requiritur integra quantitas, seu completa dosis ipsius pharmaci. igitur eradicatiuum pharmacū erit illud, quod ualidissimè attrahit, & ingentem facit purgationem cuiusmodi est scammonium, colocyntis, helleborus, granum cocognidium, elaterium, euphorbium, & id genus, quæ omnia ualidissimè attrahunt, &

ingentem

ingentem efficiunt euacuationem si opportuna quantitate exhibeatur, quia si daretur alicui unum granum scammonij, uel colocyntidis, nihil ageret : & ideo requiritur, ut pharmacum, si debeat eradicatiuam facere euacuationem; habeat quantitatem conuenientem, quæ conueniens seu opportuna quantitas, uocatur à barbaris istis completa dosis, uel integra dosis, & est quantitas ad mensuram uel ad pondus, quæ dicitur maior, quæ posit exhiberi communiter illius medicamenti, ut faciat uacuationem integram, non autem superpurgationem : ista autem dosis constituitur ab usu, & authoritate medicorum, nam unus medicus inuenit, quòd unus scrupulus scammonij potest euacuare totum humorem peccantem, uel maiorem eius partem nisi adsit impedimentum, & si maior quantitas exhibeatur, reperit quòd facit superpurgationem, & hoc communicauit alijs medicis, ac scriptis mandauit, & ita experientia iam est c onfirmatum, quòd hæc est completa dosis huius, uel illius pharmaci eradicatiui : & hoc est ut in pluribus, maior enim pars hominum euacuatur integrè à tali dosi, dummodo nullum adsit impedimentũ : & si maior quantitas exhibeatur fit superpurgatio: accidit tamen, ut aliqui sint qui non euacuentur integrè à duobus etiam scrupulis scammonij, eo quòd adsit aliquod impedimentum, ut quando pharmacum est malum, inueteratum, uel malè præparatum aut recipit ea, quæ retundunt ipsius uim purgatoriam, uel ad est aliquod aliud impedimentum, semper tamen pharmacum eradicatiuũ euacuat multum. Itaque pharmacum eradicatiuum si debeat integrè euacuare, uel maiorem saltem partem humoris peccantis, debet habere robustissimam facultatem attractoriam illius humoris; atque completam dosim. Minoratiui autem pharmaci natura est, quòd debet educere unam partem, & non insignem humoris facientis morbum : & ideo pharmacum minoratiuum est quasi contrarium eradicatiuo, & per consequens debet esse imbecille, quia debet edere debilem actionem: & quemadmodum pharmacum eradicatiuum ualidissimè agit, quia habet facultatem attrahendi robustissimam, & dosim magnam : ita minoratiuum erit debile, uel ob facultatem imbecillam, uel ob quantitatem : minoratiuum ob debilem facultatem est medicamentum lenitiuum uocatum : minoratiuum uerò propter quantitatem est pharmacum purgans in pauca quantitate exhibitum, dicebam enim supra loquens de medicamentis lenientibus, quòd alia leniunt abluendo ut oleum, aqua hordei, aqua communis in multa quantitate exhibita, & id genus :

alia leniunt lubricando, ut mucillago pſyllij, citoniorum, ſeminum lini, fœnugræci, oleum commune, oleum amygdalarum dulcium, & omnia pinguia: alia dicebam lenire detergendo, ut mel crudum, ſal, & ſimilia: alia comprimendo, ut caro citoniorum & alia adſtringentia per os aſſumpta poſt cibum, in ultima ſcilicet menſa. Quinto loco addebam aliud genus lenientium, quod præter id, quod poſsit lenire, quia lubricet, uel detergat, uel abluat, uel comprimat habet etiam facultatem purgandi, attrahendique debilem, ut eſt caſsia, quæ lenit non tantùm quia lubricat, ſed etiam quia habet imbecillam uim purgandi: talis quoque eſt aloes, manna, cnicus, mirabolani, nitrum, & ſimilia, quæ omnia habent uim purgatoriam, debilem tamen, & partem materiæ peccantis educunt, materiæ inquam illius, quæ eſt in inteſtinis, uel in uentriculo, uel in primis uenis: & hæc ſunt minoratiua. una igitur conditio minorantium medicamentorum eſt, ut attractix eorum facultas ſit debilis. altera eſt, ut ſi caſu facultas purgatoria in ipſis eſſet robuſta; exhibeātur in pauca quantitate. poſſumus enim facere, ut pharmacum purgans quantumuis robuſtum fiat lene, & minorans: hoc autem facere poſſumus uel miſcendo ſecum ea, quæ retundunt eius pharmacoſitatem, ut admiſcendo multa aromata, uel admiſcendo humectantia & refrigerantia. unde poſſumus minorare materiam cum ſcammonio, cum euphorbio, & cum alijs omnibus quantumuis robuſtis: & ideo de natura minorantis eſt, ut ſi robuſtæ ſit facultatis exhibeatur pauca ipſius quantitas: ſi uerò debilis, multa; & hoc modò fiet minoratio. Habetis iam quæ ſit natura pharmaci eradicantis, & quæ minorantis. Omnes modò iſti laudant minoratiuum medicamentum, quod uolunt, ut in principio exhibeatur ad minuendam materiam peccantem. Sed quæreret hic aliquis utrum Antiqui meminerint medicamenti minorantis, & an ipſo, ſi meminerint, uſi fuerint. Reſpondeo, quòd nouerunt, & donarunt ipſa minorantia nominibus diſtinctis à nominibus medicamentorum eradicantium: & dico etiam quòd exhibuere minorantia ipſa, nam inuenio apud Galenum medicamentum uocatum ὑπήλατον, uel ὑπαγωγὸν, uel ἄλυπος; hoc eſt ſubducens ſine moleſtia: locus autem eſt in libro de Conſtitutione artis cap. 19. & in primo ad Glauc. cap. 10. & 11. & in ſexto de Tuenda ualet. cap. 7. in his locis Galenus meminit medicamenti ypilati, quod medicamentum dico eſſe minoratiuum iſtorum: & ſi uultis hoc uidere legatis Stephanum Athenienſem in commentariolo illo in primum ad Glauconem

Pharmaca benigna veteribus et etiam cognita.

nem, quod habetis iam latinum opera mei Conciuis Augustini Gadaldini: dum Galenus loqueretur ibi de curatione tertianæ nothæ,& faceret mentionem medicamenti ypilati, Stephanus inquit, quòd medicamentum ypilati erat medicamentum subducens aluum sua debili facultate,& affert etiam exempla de polipodio, alypio, & mercuriali herba,hæc enim habent debilem uim purgandi. dicit etiam idem Stephanus quòd sunt quædam ypilata medicamenta composita, quæ quamuis habeant robustam facultatem,tamen quia sunt mixta cum alijs, & sunt in pauca quantitate,ideo leniter euacuant. uerba autem ipsius Stephani sunt hæc. ypilata
„ uocāt Antiqui, quæ moderatas facere possunt euacuationes per
„ aluū, ut est polipodium & alypium, & mercurialis herba. Sed
„ hæc simplicia sunt. Sunt, uerò & quædā etiā composita, ut nonnullæ cōfectiones,quibus inijcitur scāmonium, & colocyntis, &
„ agaricus,& elaterium:hæc Stephanus. Sed & nos habemus huiusmodi medicamenta composita,ut est diaphinicon & multa alia, quæ sunt ypilata etiam si recipiant ea quæ robustissimam habent uim purgandi, quoniam recipiunt illa in pauca quantitate, & sunt etiā refracta cum alijs cum quibus mixta sunt.Dico igitur, quòd & Antiqui nouere ista minorantia, atque ipsis usi sunt, nam Galenus eis utitur in tertiana notha, & in quartana, quia subinde exhibet pharmacum: quod pharmacum si esset eradicans non exhiberet ipsum subinde. Vnde apud me clarissimum est, quòd Antiqui nouere medicamenta minorantia, & ipsis usi sunt. an uerò sint eis usi cruda, uel concocta existente materia, hoc apud me non constat; nec audeo dicere quòd Galenus fuerit illis usus in tertiana notha, & in quartana crudo, uel concocto existente humore: sed utcunque sit, oportet discutere hoc, an exhibenda sint minorantia, uel eradicantia medicamenta: & si exhibenda; an hoc sit faciendum cruda uel concocta existente materia. Audiuistis Rasim dicentem, quòd possunt exhiberi, & quòd sunt exhibenda etiam cum cruda est materia. In oppositum autem sunt alij, & Hipp. etiam qui fuit primus,qui dixit, quòd non sunt exhibenda pharmaca,nisi materia sit concocta, dummodo materia ipsa non turgeat, nam in primo aphorismorum aphorismo 22.ait Concocta medicari, atque
„ mouere, non cruda neque in principijs,modò non turgeant,plu
„ rima uerò non turgent. Nec est quòd aliquis dicat, quòd Hipp. intelligit de uacuatione, quæ fit pharmaco eradicatiuo, quoniam ita dicere esset sophisma, quia omnes antiqui expositores, & multi etiam

etiam recentiorum dicunt; quòd loquitur de purgatione, & non contrahunt sententiam Hipp. ad solam purgationem, quæ fit pharmaco eradicatiuo; sed loquitur simpliciter de euacuatione siue illa sit magna siue parua; quòd hoc sit uerum, apparet ex illo uerbo, mouere, nam per illud uerbum non intelligit minorationem, seu minoratiuum pharmacum, ut quidam malè exponunt; sed intelligit omnem motum humorum, quocunque instrumento fiat, & per quancunque partem; uel per scarificationem, uel per sudorem, uel per lotium, uel per pharmacum, uel per sectam uenã. si ergo Hipp. uult, ut humores crudi non moueantur, sequitur necessariò, quòd in principio non erit exhibendum pharmacum minorans, quia nemo dubitat, quòd huiusmodi pharmacum mouet humores: Hipp. autem uult, quòd crudi humores non moueantur. ualeant ergo isti cum suis expositionibus; & nos dicamus, quòd concocta sunt euacuanda: & hæc expositio debet esse satis, quoniam est uera expositio; & uera etiam, ac legitima est sententia Hipp. tradita quoque ab ipso in libro de humoribus. & quamuis aliqui uelint aphorismũ ,, illum in primo libro aphorismorum Concocta medicari &c. non esse legitimum, tamen sententia est uera, & Hippocratica, tradita, ut dixi, ab ipso in libro etiam de humoribus; & hoc debet sufficere ad probandum, quòd non est exhibendum pharmacum, siue sit eradicans, siue minorans, nisi concocta existente materia. Attamen aduersarij sunt admodum contumaces; & ideo oportet afferre rationes, quibus confirmemus, ac roboremus hanc Hipp. sententiam, quod faciam infra; nunc autem noto uobis, quòd sententia ista, cruda non sunt euacuanda, nisi materia turgeat: & concocta sunt euacuanda; sententia inquam ista potest esse dubia, quia dubitatio potest esse de concoctione, de cruditate, & de turgentia, quo uerbo, turgere, Hipp. primus antè omnes est usus; & multi, ut etiam Galenus nisi sunt exponere, quid sit turgere; & quid materia turgens, & nullus (ut ingenuè fatear) hucusq; mihi satisfecit: sed infra dicam, quid ego sentiam de turgere, ac de furiosa materia; nunc autem loquamur de concoctione, & de cruditate, seu de concocto, & crudo, quæ æquiuoca sunt, ideo sunt distinguenda; & primò concoctio dicitur de alteratione quadam, quæ est quædam perfectio facta à calore innato in humido, & sicco, quę alteratio desinit in formã agẽtis: quando ergo humidum & siccum in parte aliqua animalis alterantur à calore innato, & perficiuntur ita, ut uertantur in naturam alterantis, tunc talis alteratio uocatur concoctio, ut partes planta-

Concoctio

rum,

rum,& animalium dum alterant succum,talis alteratio,qua uertunt succum in sui naturam, uocatur concoctio, & quidem propriè,primò & per se, quæ est perfectio quædam,quæ fit per formam alterantis. unde propriè dicitur concoctus sanguis uel panis, uel alius cibus,uel potus,dum est conuersus in carnem, quia abierunt in hanc formam ultimam : & sic omnia illa,quæ non habent hanc formam, uocabuntur cruda respectu huius propriæ concoctionis: unde & caro animalis,qua uescimur, & panis, & cibaria reliqua;sicut & potus appellabuntur cruda,donec erunt priuata hac ultima forma,qua acquisita non dicētur amplius cruda,sed propriè,ac uerè cōcocta. sed notate quòd antè quàm panis,& alia cibaria,& potus deueniunt ad hanc formam patiuntur multas alterationes, quæ ratione huius ultimæ formæ,& perfectionis, quæ est concoctio propriè, & per se,appellantur & ipsæ concoctiones, ut quando panis alteratur, & uertitur in chilum, talis alteratio uocatur & ipsa concoctio; & chilus dicitur concoctus: ita etiam quando alteratur chilus,& ex ipso fit sanguis,huiusmodi alteratio nuncupatur concoctio, & sanguis dicitur concoctus : idem intelligatis de generatione secundæ humiditatis ex sanguine, omnes enim istæ alterationes, quæ diriguntur in ueram concoctionem, & sunt ueluti præuiæ dispositiones ad ipsam, nominantur & ipsæ concoctiones per participationem illius ueræ concoctionis, & consequenter illa, quæ alterantur ex ipsis dicuntur eadem ratione concocta.quòd si casu panis,& alia cibaria,& potus inquinentur in uentriculo, generatur unus succus, qui est una cruditas, sicuti chili generatio, uocatur concoctio. Similiter si hepar sit refrigeratum,cuius refrigerationis merito gignatur ex chilo sanguis frigidior; talis sanguis uocabitur crudus, & imperfectus : idem intelligatis uos de secundis humiditatibus, si enim sanguis, qui debebat, uerbi gratia,uerti in neruum,non bene concoquatur, uocabitur crudus. Vnde omnes isti humores uocabuntur crudi;sed inter ipsos, sanguis non reperitur frequenter, reperitur tamen aliquando talis sanguis crudus genitus ex nimia ipsius hepatis refrigeratione,ut contingit in hydrope : alij uerò humores crudi, qui fiunt ex cibo,& potu in uentriculo, sæpe reperiuntur,& sunt omnes pituitæ per molinsin factæ, in uentriculo,quoties enim cibaria non uertuntur in chilum, ut uerti deberent, sed inquinantur, fiunt pituitæ, quæ sunt humores crudi: & ideo Galenus dicit quòd omnis pituita fit in uentriculo,quia omnis pituita est cruda,& fit ex cibis, pituita enim nihil aliud est quàm cruditas,quæ consequitur malam

Cruditas.

concoctionem in uentriculo factam : & ideo necessariò pituita fit semper in uentriculo . mucus autem ille , qui fit in cerebro , uel in alijs partibus non est pituita, sed mucus. hæc autem pituita, quæ in uentriculo fit per inquinationem ex cibarijs, & potionibus , est duplex; una quæ propriè dicitur humor crudus , cuius natura est , ut sit humor frigidus , & crassus,& similis puri, & iste humor nil aliud est,quàm pituita propriè,& uerè cruda : aliæ autem pituitæ,ut dulcis , acida,salsa,& uitrea sunt & ipsæ humores crudi,sed non ita propriè, ut illa. igitur humor crudus in uentriculo genitus est duplex, unus , qui uerè , & propriè crudus est , qui non est tenax , sed habet eas conditiones,quas dixi;& si uultis melius noscere naturam huius humoris legatis Galenum in primo de alimentorum facultatibus cap.2.& in decimo de composit. medic.per loca cap.2.& in secundo commentario in librum Hipp. de natura humana cõmento.16. & in 4.de Tuenda ualet. cap.4. in quibus locis habetis descriptionem huius humoris uerè crudi . alij sunt crudi, sed non ita propriè, & sunt omnes aliæ pituitæ , ut acida,salsa,dulcis,ac uitrea. Concoctiones, & cruditates has uellem, ut uos Iuuenes optimi optimè intelligeretis,& cognosceretis,ut possitis deinde assequi, quid sit agẽdum in negotio ita difficili , an scilicet in morbo pendente ab humore,ubi indicatur euacuatio, & humor est crudus; euacuandus sit ille humor antè concoctionem, an uerò expectanda sit concoctio. quod negocium est admodum difficile propter rationes , & auctoritates contrarias, quarum aliæ asserunt materiam illam crudam esse statim pharmaco euacuandam : aliæ uolunt expectandam esse illius concoctionem:sed difficilius adhuc negocium est ob id,quia agitur de uita hominis, quoniam humor ille nisi euacuetur , posset hominem interficere. & ideo non erit ab re , præsertim propter Iuniores, ut repetam ea , quæ de concoctione & cruditate dixi. Dico igitur quòd necesse est cognoscere concoctionem & cruditatem,& quotuplex utraque sit: deinde quæ cruditas sit illa,quæ indicat concoctionem,& quam concoctionem indicet, quoniam concoctio est multiplex, inter quas una est Aristotelis in quarto Meteorologicorum cap. de concoctione,quæ uera est concoctio,& propria , & nihil aliud est, quàm perfectio , seu alteratio perficiens in alimento , quæ alteratio fit in humido , & sicco à calore naturali, & desinit in formam concoquentis, ut in carnem uel in neruum uel in humanum corpus : idem dico de brutis animalibus , ac de plantis , & de omni substantia quæ nutritur,nam in omnibus,quæ nutriuntur,reperitur

Pituita quæ in uentriculo gignitur duplex est.
Concoctio vera.

peritur hæc uera concoctio, quæ est alteratio à calore innato facta in alimento seu in sicco, & humido, quæ alteratio terminatur in naturam illius, quod concoquit. talis concoctio propria, & uera habet plures alterationes naturales destinatas, ac ordinatas ad ipsam, quæ alterationes uocantur etiam concoctiones, ut panis alteratur, & ex ipso fit chilus; & ex chilo alterato in hepate fit sanguis, & ex sanguine fiunt per alterationem secundæ humiditates: hæ omnes alterationes uocantur concoctiones, quia sunt alterationes factæ à calore naturali, ut introducatur perfectio, & forma illa propriæ, ac ueræ concoctionis. unde & chilus, & sanguis, & humiditates secundę appellantur concocta. & sicut istæ alterationes omnes dicuntur concoctiones; & alterata appellantur concocta. Ita quoque quoties alimentum, ut puta panis, imperfectè mutatur, & alteratur, fitque chilus imperfectus, talis alteratio nominatur cruditas; & chilus imperfectus uocatur crudus humor. similiter sanguis imperfectus, & aquosus ex chilo factu s dicitur crudus: & alteratio illa imperfecta, qua fit sanguis talis, uocatur cruditas. idem intelligatis de alteratione sanguinis cum ex ipso fiunt secundæ humiditates; & de illa qua secundæ humiditates uertuntur in carnem uel in neruum: ita quòd imperfecta quæque mutatio alimenti uocatur cruditas; & omnes illi humores qui imperfectè sunt mutati, & alterati nominantur crudi. Hi postea crudi humores sunt duum generum, nam alij sunt propriè crudi licet sint pituitosi, habentque has conditiones, quòd sunt crassiores pituita, albi ut pus, crassi ut pus, non tenaces, non uiscidi, non fœtentes. hi sunt humores propriè crudi. Alij sunt quidem crudi, sed non propriè, & sunt omnes species pituitæ, quæ quatuor numero sunt, uitrea, dulcis, acida, & salsa. igitur ex cibarijs non probè alteratis, & concoctis fit uel humor crudus propriè, uel crudus impropriè: similiter ex chilo non benè alterato in hepate fit humor crudus uel propriè, uel impropriè, ac non uerè crudus. Hæ sunt cruditates, & concoctiones primi generis, de quibus meminit Gàlenus in locis supra dictis. Isti autem humores, qui uel propriè, uel impropriè uocantur crudi, possunt adaucto calore concoqui, & uerti in bonum sanguinem, & alimentum. unde concoctio dicitur etiam de crudis illis humoribus, qui impropriè crudi sunt, nam quælibet pituita quatuor generum (salsa excepta) potest per adauctum calorem uerti in bonum chilum, uel in bonum sanguinem: ita & sanguis imperfectè coctus, qui crudus dicitur, potest aucto calore concoqui. unde concoctio hæc cadit in omni humore crudo,

Imperfecta quæque mutatio cruditas est

Humores crudi duorum sunt generum

re crudo, præter quàm in ſalſa pituita, ut teſtatur Galenus in libro de conſtitutione artis cap. 19. & in 2. de ratione uictus in acutis. Ratio autem cur ſalſa pituita non poſsit concoqui, eſt quia antè quàm ſalſedinem acciperet, erat humor crudus, ſed poſtea exuſtus eſt, & ab uno extremo tranſiuit ad aliud; cruditas enim & exuſtio extrema ſunt: concoctio uerò eſt medium inter utrunque. cum itaque ſalſa pituita ſit exuſta, uel habeat ſaltem admixtum corpus aduſtum, ideo non poteſt amplius uerti in bonum ſanguinem, nec concoqui. Notate etiam ex Galeno in 4. de uſu partium cap. 3. quòd quemadmodum accidit muſto poſito in cado, quòd ebullit, & per ebullitionem fit primò uinum, ſecundò feces, quæ aduſtæ ſunt, tertio fiunt quædã humiditates acriores innatantes ſupra uinũ, quę uocantur flos uini: & omnia hæc fiunt à calore feruente, & ex materia proportionata: ita eſt etiã de ſanguine, quia dũ ex chilo fit ſanguis in hepate, & per ſanguinẽ intelligatis maſſam, fiunt etiã quędã excrementa ſiccisſima, quorum unum eſt humor melancholicus, alterum eſt bilioſus ſuccus, quæ duo excrementa uocantur humores non naturales: dico non naturales, non autem præternaturam, quia longè differunt inter ſe humores non naturales, & humores præter naturam. fiunt ergo duo humores non naturales; & fiunt ex nimio feruore, & ex materia proportionali, quia dum calor ſummus exurit aliquam partem chili terreſtrem, fit humor melancholicus: dum autem exurit partem chili magis aeream, generatur bilioſus humor. Iſti autem humores non naturales habent propriam naturam & propriam conſiſtentiam. unde ſi generetur bilis, quæ non habeat eam conſiſtentiam, & eam formam, quæ ſibi ſecundum naturam conuenit; ſed ſit uel tenuior, uel craſsior, uocatur tunc cruda, non autem concocta: idem dico, & de humore melancholico, nam & ipſe ſi ſit craſsior, uel tenuior, quàm ſua natura poſtulet, uocatur crudus. Igitur & humores non naturales, quando non habent conſiſtentiam, ac formam ſibi debitam appellantur crudi, non quia imperfecti ſint, & inepti ad nutritionem, neque enim hæc cruditas, & concoctio reſpicit nutritionem; ſed quia non habent eam naturam, ac conſiſtentiam, quæ requiritur in ſpecie ſua. unde bilis, quæ eſt tenuior, quàm ſua natura exigat, uocatur cruda, & de cruditate hac intellexit Galenus in primum Epidemiorum ſectione prima commento textus 24. quando dixit quòd omnes humores tenues ſunt crudi, intelligens de tenuitate, quæ eſt in humore præter naturam propriam illius humoris, hoc eſt intellexit de imperfectione in pro-

pria

Cur ela pituita salsa ex [illegible] pituita generibus in [illegible]uinem [illegible] non [illegible]
Concoctio media est inter cruditatem et exustionem.

Bilis tenuior aut crassior cruda est.

pria specie, quia bilis, quæ tenuior est, quàm sua natura postulet, uocatur cruda, non quia sit inepta uerti ad naturam sanguinis, & ad nutriendum, sed solùm quia non habet suam naturam perfectam, quam cum habet dicitur non amplius cruda, sed concocta. Iam igitur habetis duas species cruditatis, & duas concoctionis; una quidem concoctionis species est perfectio quædam, qua humor potest alere, & coctus humor in hac prima significatione tunc dicitur, quãdo est aptus redditus, ut nutriat, humores autem crudi in primo significatu sunt, qui semicocti existunt, id est imperfectè cocti; sed apti sunt (excepta pituita salsa) ut fiant tales, ut possint nutrire. hæc igitur est prima concoctio, & prima cruditas. altera uerò species est, quando humor in unaquaque specie non deuenit ad formam perfectam conuenientem suæ speciei, tunc enim talis humor dicitur crudus, siue aptus, siue ineptus sit alere: at quando humor acquisiuerit naturam consistentiamque propriam, uocatur hac secunda significatione concoctus. Prima autem concoctio, quæ respicit nutritionem, uocatur ab istis concoctio in iuuatiuo, & est, ut dixi, quando humores crudi concoquuntur, ut fiant apti ad nutritionem. Datur & tertia cõcoctio, nam ut dicit Galenus in secundo aphorismorum 17. accidit in uinis, ut aliquando incipiant acescere, & corrumpi; sed corruptela est in principio, quod uidens bonus Cellarius, uel paterfamilias occurrit, & tentat, ut uinum restituatur: ita quoque in humoribus nostri corporis contingit, nam aliquando putredo incipit in eis & sanguis aliusuè humor redditur semiputridus; & hæc est una species putredinis, quæ incipit; & humores, qui talem putredinem contraxere incipientem, dicuntur semiputridi; quando autem hoc accidit, medicus, uel natura tentat restitutionem, & reductionem humorum ad perfectam eorum naturam, ut facit bonus Cellarius uel paterfamilias de uino dum cum ipso miscet uel alumen, uel salem, uel quid aliud simile, quo fit ut putredo illa incipiens, & quasi superficialis existens, auferatur ex uino: ita natura aucto calore naturali superat hanc superficialem, & incipientem putredinem in humoribus; & hæc superatio incipientis putredinis, & reductio humorum ad eorum naturam dicitur concoctio, & humor restitutus, spoliatusque hac incipienti putredine uocatur concoctus: sicuti dicitur crudus quando contraxit incipientem hãc putredinem. de hac autem cruditate & concoctione legatis Galenum in secundum Epidemiorum sectione 2. commento tex. 44 & in 2. aphorismorum 17. & in undecimo methodi cap. 9. in quibus

Concoctio in iuuatiuo.

Tertia species coctionis.

locis habetur etiam, quòd humores, qui cœperunt putrescere, possunt restitui:& ita secundum hanc significationem crudum uocabimus humorem illum, qui est semimalus: concoctus uerò, qui est factus bonus. Sed si sanguis, alius uè humor putruerit ita, ut putredo non sit amplius incipiens, sed confirmata; tunc humores tali putredine affecti, dicuntur crudi in quarta specie, seu in quarto significato cruditatis, quia amiserunt penitus naturam propriam: cum uerò redacti fuerint ad meliorem naturam, dicuntur concocti: & hæc concoctio uocatur ab istis concoctio in nocitiuo, quia est alteratio illius, quod sua natura est malignum, & noxam affert, nam humores, qui hanc quartæ speciei putredinem contraxere, faciunt uel febrem, uel alios morbos, & per concoctionem redduntur duntaxat benigni, nō autem possunt restitui ad integram naturam. de hac cōcoctione, & cruditate locutus est Galenus in quinto de simpliciū medicamentorum facultatibus; & in 2. de ratione uictus in acutis. 45. & in libro de arte medica cap. 89. ubi ait quòd concoctio est alteratio, quæ finit putredinem manente substantia. Sed diceret aliquis, quando humores crudi secundum quartum hunc significatū concoquuntur à natura in quam substantiam uertuntur? Aristoteles in 4. Meteororum respondit, quòd uertuntur in genus humoris utilis, non quidem utilis ad nutritionem, sed ad aliquid aliud, ut ad faciliorem expulsionem, uel quòd posit manere in aliqua parte, & non ita molestet, ut antea, quàm esset concoctus faciebat. Sed dicetis in cuius humoris naturam uertuntur humores isti dum concoquuntur? Galenus ait, quòd sanguis putridus dum concoquitur uel in uenis, uel extra uenas, degenerat in pus album, crassum, & non fœtens: locus autem est in 2. de ratione uictus acutorum 45. bilis uerò quando corrupta est, flaua admodum est, fœtens, acris, & erodens; at dum concoquitur uertitur in humorem non amplius flauum, sed pallidum, non fœtentem, non acrem: ex quibus Galeni dictis colligo, qualis sit substantia reliquorum humorum dum concoquuntur, nam erunt species saniei, puris uè, quæ aliqua ex parte referent naturam illius humoris, ex quo factæ sunt. unde si uidero saniem ichorosam dicam, quòd est facta ex ichore per concoctionem, qui ichor erat penitus corruptus: si autem uidero saniem, nigram, & non fœtentem; iudicabo, quòd facta sit ex atra bile, quæ erat putrefacta ex toto. hoc est primum, quod ex Galeni dicto potest elici. colligatis etiam secundò, quòd omnes humores, qui crudi sunt hac quarta significatione, fœtent: dum autem sunt concocti

hac

Quarta species cruditatis et coctionis.

Concoctio in nocitiuo.

Bilis flaua coctione uertitur in pallidam.

hac quartâ similiter concoctione non fœtent. At si quando legeritis apud Galenum quòd crudi humores non fœtent, sciatis ipsum intelligere, non de hac quarta specie cruditatis, sed de illa, quæ est imperfectio in proprijs uocatis humoribus, nam bilis uerbi gratia, quę non est perfectè bilis, sed est imperfecta, non fœtet. idem dico de alijs humoribus. Quinta concoctio, & cruditas est, quando humores alterantur: sit quæque uoluerit alteratio, quoties enim calor naturalis agit aliquid in humoribus, dicitur secundum hunc significatum cōcoquere, & talis actio, uel immutatio uocatur concoctio, siue immutet humores reddendo ipsos aptos ad nutritionem, siue ad expulsionem, siue immutet ad attenuationem, siue quocūque alio modo; dummodo enim calor alteret, dicitur concoquere; & humores omnes, qui aliqua ratione, seu modo mutantur, uel crudi, uel crassi, uel non crudi, uel tenues reddantur; appellantur concocti: cum uerò nullo modo alterantur à calore, nominantur secundum hanc significationem crudi. Verùm hæc significatio quinta cruditatis, & concoctionis est admodum communis, & de ipsa loquitur Galenus in 2. acutorum, 45. & 46. & secundum hunc significatum quintum urina dicitur concocta, uel cruda; ita & feces alui. Vltimò addatis, quòd cum posuerim quatuor species concoctionis, & cruditatis (omitto enim quintam, quia est nimis communis) prima quarum est semiconcoctio, altera est imperfectio, tertia incipiens putredo, quarta integra est putredo; cum inquam proposuerim has species concoctionis, & cruditatis, & unaquæque sit in hoc, uel in illo humore, ut prima in sanguine, secunda in bile, & in melancholia, peteret iure optimo à me aliquis, an omnes humores possint dici crudi, uel cocti secundum omnes dictas concoctiones, & cruditates, uel unusquisque humor habeat propriam cōcoctionem, & cruditatem. Respondeo, quòd aliqui sunt humores, qui duplici & triplici cruditate possunt dici crudi: & duplicata etiam, ac triplicata concoctione possunt concoqui, ut pituita dulcis si habeat propriam consistentiam, quam suapte natura requirit, dicetur crudus humor, quia est imperfectus sanguis: iam demus quòd hæc pituita sit ueluti aqua, & non habeat consistentiam requisitam; tunc primo dicetur cruda, quia est semicoctus sanguis, secundò quia non habet consistentiam requisitam uiscidam, & crassam. demus deinde, quòd hæc eadem dulcis pituita putrescat; tunc & tertia etiam significatione dicetur crudus humor. unde manifestum est dari plures species cruditatis, & concoctionis in uno humore. quod dixi de pituita, idem intelligatis

gatis

gatis uos de bile, & de reliquis humoribus. & quanuis dicatur, quòd bilis est excrementum tenuius, tamen etiam ipsa habet crassitiem, ac consistentiã propriã, sed dicitur tenuior relata ad alios humores. accipiamus ergo pro exemplo bilem serosam, tũc dicetur cruda in secundo significatu cruditatis. discurratis modo uos per alias significationes cruditatis, & cõcoctionis, & in alijs etiã humoribus, & reperietis uerũ esse illud, quod dixi. nempe, quòd humor aliquis potest duplici, & triplici cruditate esse crudus; & pariter duplicata, ac triplicata concoctione cõcoqui. Iam esset discutiẽdũ de qua cruditate loquamur, quãdo dicimus, quòd crudus est humor, & quãdo agitatur quæstio an crudi uel cõcocti humores sint euacuãdi. Verũ „ quia difficultaté facit uox illa Hipp. in aphorismo (nisi materia turgeat) ideo uidebimus primò quid dicendũ sit de materia turgẽte, in qua re nullus mihi hucusque satisfecit; sed ego puto me dicturum uobis aliqua, quæ non displicebunt. Quid itaque turgor sit, Galenus, & omnes dicunt, quòd est qualitas quædam in humore, qui furor dicitur, & qua qualitate materia dicitur furiosa, quæ materia furiosa quamuis cruda sit, tamen licet ipsam euacuare pharmaco in principio morbi. unde Galenus accepit tanquam confessum, & ab ipso accepere omnes alij, quòd si materia sit furiosa, licet ipsam in principio morbi pharmaco euacuare, & per furiosam intelligunt turgentem; & dicunt aliquot medici materiam turgentem dici humores, qui mouentur de loco ad locum indeterminatè, & non magis ad partem dextram, quàm ad sinistram, nec magis sursum ad caput, quàm deorsum; sed modò ad hanc modò ad illam partem indeterminatè, & æquabiliter ad omnes partes. humores igitur, qui hoc modo indeterminatè ad hanc & ad illam partem, & æquabiliter tandem ad omnes partes mouentur, uocantur à quibusdam medicis effrenes, & turgentes; ita dicunt ipsi, immò accu- „ sant Leonicenum qui in commento illius aphorismi, Concocta „ medicari &c. transferens uerba Galeni, transtulerit ipsa numero singulari, cũ tamen Galenus loquatur generaliter & in plurali numero, nam dicit Galenus, à partibus ad partes. Leonicenus uerò transtulit, à parte ad partem, ideo accusant ipsum, materia enim turgere tunc dicitur, quando mouetur non ad unam partem tantum, sed plures, & uarias indeterminatè. talis est materia turgens, seu furiosa secundum quosdam. Alii medici uolunt, quòd turgens materia sit humor, qui sit in motu etiam determinato, & ad unam partem tantum, ut si fluat uel ad pedes, uel ad manum, uel ad aliam partem

Orgasmus quid ex Galeno.

partem determinatam, dicitur ſecundum ipſos turgere. unde lis oritur inter ipſos an materia turgens ſit humor agitatus, qui moueatur ad plures partes antè quàm firmetur in loco aliquo: an qui mouetur ad unam duntaxat partem; & utraque opinio habet pro ſe rationes multas: quæſtio tamen non eſt multi momenti, ideo omittamus ipſam, & ſat nobis ſit, quòd omnes conſentiunt in hoc, quòd materia turgens dicitur quamdiu eſt in motu; cum autem eſt firmata in aliqua parte, non dicitur amplius turgere. ſimiliter concedunt omnes, quòd turgere dicuntur humores quoties agitantur, ſimilitudine ſumpta ab animalibus appetentibus uenerem, tunc enim cum uenerem appetunt, nequeunt loco conſiſtere, ſed ſemper ſunt in motu, ideo dicuntur turgere: ita quoque humores furere tunc dicuntur, quando continuè agitantur & ſunt in motu Concedunt etiam omnes, quòd humores turgentes ſunt in perpetuo motu; ſiue modò ad unum, ſiue ad plura loca moueantur, nihil refert. Concedunt etiam, & conſentiunt in hoc omnes quòd cauſa huius motus, quo agitantur humores turgentes eſt primò tenuitas, quam dicunt eſſe cauſam potiſsimam, quia tenues humores mouentur facile per corpus, & facile etiam poſſunt fluere: & ideo in materia turgente ſecundum omnes requiritur etiam neceſſariò tenuitas ſubſtantiæ ipſorum humorum. addunt quòd requiritur etiam caliditas humoris, omnes enim ferè dicunt, quòd ſi materia debeat turgere, neceſſe eſt, ut ſit calida actu, & potentia, quia caliditas eſt, quæ concitat motum, ut patet, quia quando humores ſunt in motu, & uolumus motum ipſorum ſiſtere, ac compeſcere, refrigeramus ipſos. addunt tertiò qualitatem aliquam, quæ ſit efficiens cauſa turgoris, & dicunt, quòd neceſſe eſt, ut in humore, ſi debeat turgere, ſit aliqua qualitas manifeſta, uel occulta: occulta quidem, ut maligna, & uenenata, qua qualitate ſtimuletur natura, & ſtimulentur partes ad expulſionem, & ita humor expellatur uel ad unam, uel ad plures partes indeterminatè, & ſic turgeat, quia una pars ſtimulata expellit materiam ad aliam partem, & illa ad aliam, & ſic de reliquis, ita quòd materia æqualiter expellitur, & agitatur per totum corpus: ſtimulat autem naturam, & facultatem partium, quia eſt uel calida, uel acris, uel uenenoſa, uel inſigniter putrida: & in hoc etiam conſentiunt omnes. Vnde ex auctoritate Galeni, & ex conſenſu omnium

„ medicorum colligetis primò quòd quando Hipp. dicit, Conco-
„ cta medicari & mouere non cruda, neque in principijs niſi turgeat, plurima uerò nõ turget; intelligit de humoribus, qui turgent,

Cauſæ tres cur turgeant humores. (marginal handwritten note; numbered 1., 2., 3. beside the three causes)

& per (turgere) intelligit humores, qui ſunt in continuo motu determinato, aut indeterminato: & ſunt in motu, quia ſunt tenues & & calidi, & quia proritant ſua qualitate uel manifeſta, uel occulta. Talis eſt natura humoris turgentis ex ſententia Galeni, & recentiorum. An uerò Galenus uoluerit quòd humor turgens moueatur ad unam, uel ad plures partes, non curo iam diſquirere. Quartò addunt ſigna humoris turgentis, & primum dicunt colligi ex ſenſatione ipſius ægri, quia quando materia turget, ſentit æger dolorem aliquem leuem nunc in genu, nunc in coxa, nunc in parte dextra, nunc in ſiniſtra, nunc in capite, & nunc in una, nunc in alia corporis parte, ita ut ſpatio duarum horarum, uel etiam minori per ſentiat materiam in multis, ac uarijs partibus, quo caſu præſente conſtat, materiam eſſe in motu, & turgere, quia expulſa à natura, & à partibus nequit alicubi conſiſtere. hoc eſt primum ſignum materiæ turgentis. alterum accipitur ex colore, ſi enim medicus obſeruet colorem in eo, in quo materia turget, uidebit nunc unam partem faciei rubeam, mox palleſcere, & ſic de alijs partibus; quod cum uidet medicus, debet colligere, quòd materia turget, rubor enim il le fit ex ſpiritibus qui illuc feruntur materia exiſtẽte in motu, prius namque expelluntur ſpiritus, quàm humores. Tertium ſignum eſt, quòd quando materia turget, æger (niſi ſit maxime uſus perpeti & & perferre morbos ac labores) non poteſt conſiſtere, ſed continuè mouetur, maximasque perſentit anguſtias, & nullam iſtorum ſcit rationem reddere. Hæc ſunt ſigna humoris turgentis ſecundum recentiores. Addamus iam & nos aliquid, ſi quidpiam addi poteſt, ad hanc turgentem materiam, & primò, quia loquimur de con ditione illa Hipp. in euacuando materiam cum dicit, niſi turgeat,
„ uideamus, quid per turgere ipſe intelligat, & quid ſit illud, quod turget. Hipp. ſua lingua dicit ἢν μὴ ὀργᾶν, Leonicenus uertit, niſi turgeat, & quidem rectè. hac eadem uoce uſus eſt Hipp. in 4. aphoriſ-
„ morum primo cum inquit. Vtero gerentes ſunt medicandæ, ſi
„ materia turget: quarto menſe &c. & in quinto aphoriſmorum
„ 29. dicens. Grauidas purgare turgente materia à quarto menſe
„ uſque ad ſeptimum. &c. quid igitur intelligit per uocem hanc ὀργᾶν, id eſt turgere? Reperio etiam de hac uoce factam fuiſſe mentionem à Theophraſto & ab Ariſtotele, quam uocem Theophraſtus tranſtulit ad plantas, & Ariſtoteles ad animalia: locus in Theophraſto eſt in primo libro de cauſis plantarum cap. 6. & 14. ubi dicit plantas turgere; & per turgere intelligit appetitum, & impe-

tum,

tum, seu concitationem quandam naturalem germinandi, uel producendi fructus: quando enim hyeme plantæ attraxerint materiam multam, illamque concoxerint, & facta iam est collectio magna; aduentante uere concitatur in ipsis plantis quidam naturalis appetitus ad germinationem, & ad fructus producendos: talis appetitus dicitur à Theophrasto ὀργᾶν, id est turgere: unde infra subiungit quòd plantæ turgent ad germinationem: & alibi dicit plantas turgere ad partum, id est, ad generationem fructuum; & in eodem libro cap. undecimo uocat uocem illam ὀργᾶν, παρορμᾶν, id est, insurgere ad expellendum. Turgere ergo, uel turgor apud Theophrastum est impetus, & appetitus quidam naturalis quo plantæ concitantur ad generationem fructuum uel ad germinationem. hic est turgor in plantis apud Theophrastum. Apud Aristotelem quoque reperio, ut dixi, mentionem huius uocis ὀργᾶ, id est turgere, multis in locis; sed præcipue in sexto de historia animalium cap. 18. ubi loquens de fœminis quadrupedibus, & præsertim de equa, & uacca, inquit quòd hæc animalia turgent ad concubitum, & tradit nobis signa indicantia quando hæc animalia turgent, dicens, quòd pudendæ partes eis prominent, & frequenter mingunt. quid igitur intelligit philosophus dum inquit animalia hæc turgere? profecto nihil aliud, quàm insitum appetitum, & naturale desiderium, quod inest fœminis & maribus ad coitum pro sobole propaganda. unde apparet, quòd idem est turgor, uel turgere apud Theophrastum, & apud Aristotelem, nam ut in plantis facta collectione materiæ aptæ ad germinationem, & ad generationem fructuum insurgit, & concitatur naturalis appetitus excernendi materiam illam ad germinationem, & fructuum generationem, quod nihil aliud est quàm turgere: ita in animalibus facta collectione seminis in uasis seminalibus stimulatur animal desiderio excernendi semen, ut propagetur soboles: ex quo apparet, quòd idem est turgor in animalibus apud Aristotelem, quod in plantis apud Theophrastum. Hippocrates autem transtulit hanc uocem turgere uel turgorem ad hominem, & propterea uidendum est, quid intelligat per ὀργᾶν id est turgere in homine; & an transtulerit hanc uocem ad humores, an ad hominis partem aliquam, uel ad totum hominem. Hipp. igitur in tertio de fracturis Textu. 18. loquens de fracturis in quibus os est abscessurũ, ita ut squamma, uel ossis pars aliqua sit casura, tradit signa ossis abscessuri, & unum est exitus copiosæ saniei ex ulcere: alterum est si ulcus uideatur turgere. Ecce quòd non transfert uocem ὀργᾶν, id

eſt turgere, ad humores; ſed ad partem: & Galenus optimè exponens Textum illum dicit, quòd quando os eſt abſceſſurum, adeſt turgor partis. unde iam uobis conſtare puto quòd idem eſt turgor de quo intelligit in eo loco Hipp. cum illo Ariſtotelis, & Theophraſti, ut patet etiam ex ſignis, quæ ibi Gal. tradit, quando os eſt abſceſſurum, & primum eſt, quòd inuertuntur labia ulceris, quoniam dum pars turget, ut expellat os, neceſſariò intumeſcunt labia, & ſic inuertuntur. ſecundum ſignum, inquit, eſt, quòd ęger percipit circa ulcus leuem quandam, ac profundam agitationem. Igitur turgere apud Hipp. eſt quando pars feruet deſiderio expellendi corpus extraneum. unde colligatis Hipp. uocare turgorem excitationem, ſeu impetum, & appetitum in parte, quo natura tentat expellere illud, quod extraneum eſt, nam turgere ulcus dicitur, quando uidetur tentare expulſionem. quare Hipp. per turgorem intelligit illud idem, quod Theophraſtus, & Ariſtoteles, uidelicet appetitum, ſeu concitationem ad expulſionem. Idem uoluit etiam Hipp. in primo libro de morbis muliebribus, ubi loquens de quadam affectione, quæ accidit poſt partum, & de febre ſuperueniente, ac de alijs affectibus, inquit, quòd ſi rubicunda ſit facies, & adſint ea, quæ dixi, exhibeto tenuia cibaria: ſi uerò turgeat, exhibeto pharmaca, quæ euacuent per inferiora. Locum illum ſi rectè conſideretis, profectò uidebitis quòd Hipp. refert uocem, turgere, ad mulierẽ, uel ad naturam mulieris, non autem ad humores, ita ut ſenſus uerborum Hipp. ſit talis. ſi mulier talis ſit qualem dixi, utare tenui uictu: ſi uerò turgeat, exhibeas pharmacum, quod educat per inferiora. igitur per ὀργᾶν intelligit appetitum ad expellendum: & ideo cum uideritis, quòd natura appetit expulſionem, & tamen non poteſt expellere, debetis ipſam adiuuare ſtatim exhibito pharmaco, quod euacuet per inferiora. Itaque turgere idem ſignificat apud Hipp. quod & apud Theophraſtum & Ariſtotelem. Iam ad aphoriſmos uenio, in quibus ſæpe utitur hac uoce ὀργᾶν, id eſt turgere, nam utitur in quarto aphoriſmorum 1. & in quinto aphoriſmorum 29. & in primo aphoriſmorum 22. quid igitur Hipp. intelligit per turgere in omnibus his locis? Galenus transfert uocem illam ad humores. ſententia eſt præceptoris, & diuini hominis, cui non eſt contradicendum; ſi tamen licet dicere quid quiſque ſentiat, ego dico, quòd uox illa nullo modo eſt referenda ad humores; ſed ad naturam, quia non eſt ueriſimile, quòd Hipp. in aphoriſmis abutatur uoce illa, ὀργᾶν, & accipiat in alium ſignificatum, quàm acceperit in

alijs locis dictis, aliter esset ueluti figmentum. & ideo dico uocem illam esse referendam ad partem, uel ad naturam, non autem ad humores; & idem intelligit per turgere in aphorismis, quod etiam intellexit in alijs locis citatis. Si hoc modo exponatis, & intelligatis, „ nullum sequitur incommodum dum Hipp. dicit; Concocta medicari &c. quem locum scio quòd aliquis posset exponere sic, dicendo quòd Hipp. loquitur atticè. sed hoc nihil refert, nec est alicuius momenti. præterea ego non inuenio quo modo Hipp. possit transferre uocem, ὀργᾶν, ad humores, cum humores non uerè dicantur turgere, quia ὀργᾶν, pertinet ad appetitum: in humoribus autem non est uita, nec facultas: & si mouentur, mouentur quia uel expelluntur, uel attrahuntur; ideo in ipsis non potest cadere appetitus; & ob id non possumus, si propriè loqui uelimus, transferre uocem turgere ad humores. & si quis uelit eam ad humores referre, sequentur hæc incommoda. primò quòd Hipp. non erit sibi similis, quia modò utetur particula ὀργᾶν, in uno significato, modò in alio. præterea esset malus philosophus, ponendo appetitum in rebus inanimatis, cum tamen reperiatur in ijs tantum, quæ animam habent. Itaque oportet, ut ex mente Hippoc. referamus (turgere) non ad humores, sed ad partem, & naturam; & ita dicemus quòd semper est expectanda concoctio, nisi turgeat, hoc est, nisi natura sit concitata, & appetat excretionem; quia cum natura, uel partes habent impetum, & desiderium expellendi, tunc possumus, & debemus euacuare etiam si materia esset cruda, nam materia quando est recepta in parte aliqua aggrauat uel sua quantitate & cruditate, uel sua qualitate: & ideo insurgit in ea parte appetitus expellendi illã materiam, quæ stimulat ipsam partem sua uel quantitate, uel qualitate; qualitate quidem uel manifesta, uel occulta: manifesta, uel calida, uel frigida, uel alia simili; occulta uerò, ut uenenata. dixi quòd pars stimulatur ex qualitate humoris calida, uel frigida, quoniam omnis materia aut calida sit, aut frigida potest concitare naturam ad turgorem. & ideo errant illi, qui dicunt, quòd sola materia calida turget: & si nulla alia ratione uel authoritate conuincerentur, deberent conuinci auctoritate Hipp. in loco illo citato in lib. primo de affectibus mulierum, ubi manifestè habetur, quòd & pituita turget si ad humores referendus est turgor. nec est dubium, quòd liber ille sit legitimus, quoniã Galenus agnoscit ipsum pro legitimo Hipp. Addatis quòd & ossa turgent teste Hipp. ergo malè dicunt quòd soli humores calidi turgeant. dico igitur, quòd ea omnia, quæ stimulant naturam ad expulsionem

pulſionem ſiue ſtimulent ſua quantitate, ſiue qualitate frigida uel calida; occulta, uel manifeſta; ſunt in cauſa turgoris. Vnde dico, & repeto quòd quãuis Galenus uelit quòd uox illa, turgere, referatur, ad humores, tamen mea ſententia referenda eſt potius ad naturam & ad partes: & ideo expono locum Hipp. (niſi turgeat) id eſt niſi partes tentent expulſionem; ſiue ipſam expulſionem perficiant, ſiue nõ: ſi non perficiant, exhibendum eſt pharmacum, ut iuuemus ipſam expulſionem: & ita conſiſtentes in noſtro principio poſito appellabimus materiam non turgentem, ſed potius furioſam, uel furentem, quia agitata à natura fluit, & furit per corpus: turgentem autem uocabimus naturam ipſam, quia ipſa eſt, quæ appetit, & inſurgit cum labore ad expellendum id, quod noxium eſt; & ob id dicitur turgere, ſicut turgent gemmæ, quando appetunt folia fructusve gignere: & ſicut turgent animalia dum concitantur ad coitum: ita & partes humani corporis dicuntur turgere: & hinc eſt quòd Hipp. in libro illo de fracturis dicit ulcus in quo abſceſſurum eſt os, turgere. Hæc eſt mea ſententia de turgore ſeu de turgentia, quæ propria eſt naturæ uel partibus corporis, non autem humoribus: ſed humoris proprium eſt furere dum à natura turgẽte expellitur. unde quando Hip„ pocrates dicit Concocta medicari, & mouere nõ cruda neque in „ principijs, niſi turgeat, plurima autem non turget. ſemper per uocem illam turgere tùm in eo aphoriſmo, tùm in omnibus alijs locis intelligit naturam turgere, non autem humorem. Et quanuis adſint uerba quędam Hipp. quę uidentur oſtendere quòd ipſe referat uocem illam (turgere) nõ ad naturam, ſed ad humores & uerba quæ id uidentur oſtendere, ſunt hæc, (plurima autem turget) ita ſtat textus Hipp. tamen ſciatis quòd pronomen illud (plurima) accipitur ab Hippocrate aduerbij loco, ſcilicet pro plurimum, quoniam conſueuit ipſe uti puris primitiuis loco aduerbij, ut uidere eſt apud ipſum in primo etiam aphoriſmorum quinto, & in 2. aphoriſmorum 25. 26., & 30, & 37. Signa autem turgoris ſunt motus humoris; nolo iam ut dicamus turgorem eſſe motum, & motum eſſe ſignum, ſed ego dico, quòd turgor eſt in partibus, & ſignum turgoris eſt motus. cum enim incipit materia moueri, tunc ſignum eſt, quòd natura turget, & adeſt appetitus in partibus ad expellendam materiam. ſecũdò cum natura incipit turgere adeſt ſenſatio illa in partibus, quam dicit Galenus, quia æger percipit aliquam leuem mutationem. Tertiò adſunt omnia ſigna, quæ ſolent præcedere criſim bonam, uel malam, ut mordicatio circa inteſtina, uel circa nares, uel in alijs locis, per

cis, per quæ natura ſolet excernere excrementa. Nec inter ſigna turgentiæ eſt quòd materia moueatur de loco ad locum, quia in multis mouetur, & fluit de loco ad locum, tamen partes ipſæ non turgent. unde dico, quòd ſola tria dicta ſigna ſunt uera indicia turgoris. Hæc de turgore habui dicenda. Iam demus quòd natura turgeat, & uelit expellere, ſed non poſsit, uel incipiat quidem expellere,& non perficiat, tunc ex Hipp. ſententia exhibendum eſt pharmacum etiam ſi materia cruda ſit, quoniam cruditas non impedit euacuationem quando natura tentat expellere. hoc cum dicat Hippocrates uidendum eſt de qua cruditate ipſe intelligat(nam lis eſt de hoc inter medicos) ut certam concluſionem difficultatis poſsitis colligere. Meminiſſe igitur uos oportet, quòd poſui ſupra quinque genera cruditatis & concoctionis,quæ reperi apud authores approbatos, ut apud Hipp. Ariſtotelem,& Galenum; & primum crudũ dixi eſſe alimentum,antequam concoquatur.concoctio autẽ prima erat perfectio introducta in hoc alimẽto,ut quãdo ex alimento factus eſt ſanguis.unde & ſanguis dicitur primũ coctũ,ſicuti primũ crudum uocantur etiam humores imperfectè concocti, ut pituitæ, cum imperfectè coctæ ſint dicuntur humores crudi iuxta primum cruditatis ſignificatum. Secunda cruditas dicitur de humoribus non naturalibus, quando non habent perfectam illam naturam, quæ requiritur in ſua ſpecie, ut bilis ſi ſit tenuior, quàm ſua natura poſtulet, uocabitur cruda iuxta ſecundum ſignificatum cruditatis: ſicuti cum redacta fuerit ad eam craſsitiem, quæ requiritur in ſua ſpecie appellabitur concocta in ſecundo concoctionis ſignificato. Tertium crudum erat ſemiputridus humor,qui neſcio quid putredinis in ſe habet, non autem eſt ex toto putridus, & iſte humor uocatur ſemimalus humor,qui cum reſtitutus fuerit in bonam naturam, ita ut amiſerit principium illud putredinis,tunc talis humor uocabitur concoctus in tertia ſignificatione coctionis. Quartum crudum diximus eſſe illud, quod ex toto putridum eſt, & in quo eſt fœtor,& corruptus color,& corrupta ferè omnia accidentia & immutata:quando uerò humor iſte ex toto putridus, & malignus fit minus malus, & acquirit quandam mediocritatem, & abit per concoctionem in pus concoctum; tunc uocatur non amplius crudus,ſed concoctus in quarto pariter ſignificatu, non quia ſit factus bonus humor,ſed quia obtinuit mediocrem quandam naturam,ita ut poſsit manere in corpore tres, uel quatuor dies ſine noxa, quod non poterat facere antè quàm concoqueretur; non tamẽ poſtquàm

eſt

est concoctus,& conuersus in pus, factus est utilis ad nutritionem, immò nullum penitus usum præstat; sed per concoctionem fit com modior, inquit Aristoteles, quia potest manere per quatuor, aut quinque dies absque ulla corporis ipsius noxa. Quintum & ultimũ crudum erat illud, quod omni ratione egebat aliqua ope naturæ, & debebat aliquo modo alterari, ac pati à calore: & hæc est communis cruditas, quia omne illud,quod indiget aliqua alteratione, quæcunque illa fuerit, dicitur crudum; sicuti omne illud, quod passum est aliquid à calore naturali; uocatur coctum. sed hæc signi ficatio cocti, & crudi est nimium communis; ideo missam faciamus ipsam,& uideamus nunc de qua cruditate & coctione intellexerit Hipp. Dico igitur primum, quòd non intelligit de prima, quia alimentum antè quàm concoquatur, non datur indicatio ut euacuetur, sed ut præparetur dentibus,& huiusmodi, ut melius con coquatur in uentriculo: nec postquam alimentum est concoctum, & mutatum in bonum chilum, uel in sanguinem, indicatur, ut euacuetur: Hipp. autem uult uacuationem esse faciendam, quando indicatur: ergo non intellexit de primo crudo, nec de primo cocto, quoniam non indicatur eorum euacuatio. Nec intellexit de cruditate,& concoctione secunda,quia humores non naturales, qui crudi sunt secundo modo,non indicant euacuationem,nisi quã titate nimia excedant: nec indicant sui euacuationem quando sunt concòcti,quia humores hac secunda cruditate dicuntur quãdo imperfecti sunt & imperfectam naturam in sua specie obtinent, ut bilis si sit tenuior, quàm postulet natura suæ speciei uocatur cruda: cum uerò acquisiuerit debitam crassitiem dicitur concocta. cum itaque humores crudi secundo significato sint imperfecti,non possunt indicare euacuationem,quoniam ex sententia Galeni in libro de constitutione artis cap. 19. indicant immutationem, & alteratio nem,cum omne id,quod imperfectum est, & potest perfici, semper indicet, ut perficiatur, non autem, ut euacuetur. Sed quod indicat euacuationem est illud, quod ex toto est præter naturam. ergo Hipp. non intelligit de cocto & crudo in secundo significato, quoniam bilis, exempli gratia, quando est tenuior,quàm postulet sua natura, indicat alterationem, ut incrassetur, & trãsmittatur ad uesiculam, & inde postea ad intestina;ut detergẽdo præstet usum: cum autem præstat usum, non indicatur, ut euacuetur: ita & melancholia si crassior sit, uel tenuior, quàm sibi conueniat, indicat ut reducatur ad crassitiem debitam, ut possit transmitti ad lienem,
& ipsum

&ipſum nutrire. ſic eſt pituita, ut conuertatur in bonum ſanguinem. unde apparet, quòd non datur indicatio illorum humorum, qui crudi ſunt uel cocti in ſecundo ſignificato, quia cum ſunt crudi indicant alterationem, qua perficiantur: cum uerò ſunt iam alterati & perfecti redditi; non indicant euacuationem, quia integri ſunt & præſtant uſum, nam bilis detergit inteſtina; melancholia uero alit lienem, & excitat appetitum. Sed diceret aliquis, in febribus pituitoſis ex præcepto Galeni nos ſolemus primò concoquere materiam uidelicet pituitam exiſtentem in uenis, & poſt concoctionem exhibere pharmacum, & uidemus, quòd ſemper euacuatur pituita, & nihil ſanguinis: ergo falſum eſt, quòd pituita uertatur per concoctionem in ſanguinem, uel in alios bonos humores. Dico, quòd unus, & idem humor poteſt pati, ut ſupra dicebam, plures cruditates, & plures concoctiones: in febribus autem non tentamus concoctionem illam primam, nec ſecundam. Igitur Hipp. non intelligit de cruditate, & concoctione prima, nec de ſecunda. Non intelligit etiam de tertia, quæ eſt leuis quædam putredo exiſtens potius in tenuibus partibus ſanguinis, quàm in humore ipſo; non intelligit inquam de cocto & crudo ſecundum hoc tertium ſignificatum, quia humores hoc tertio modo crudi non indicant euacuationem, cum poſsint reuocari ad perfectam ſuam naturam; ideo dum ſunt crudi, non indicatur eorum euacuatio, dummodo nõ peccent alia etiam ratione ut ſua quantitate: nec indicatur euacuatio ipſorum dum ſunt concocti, quia quando ſunt iam facti integri, non ſunt amplius euacuandi, ut ſanguis ſi contraxerit feruorem, uocatur crudus penes tertium ſignificatum; & ſi nos occurramus feruori illi, reſtituetur facile in ſuam naturam integram, ac propriã, cum uerò eſt integer factus non indicat euacuationem, quare Hippocratis non intellexit etiam de cocto & crudo in tertio ſignificato; quoniam eſt quid momentaneum, & cito pertranſiens. Reſtat igitur à ſufficienti partium enumeratione quòd intelligat de cruditate, & concoctione quarto modo accepta, hoc eſt de humore ex toto corrupto, qui dicitur quarto modo crudus; & de ſemimalo, qui quarto pariter modo nominatur concoctus: dico ſemimalum, non autem ſemicoctum, nam hæc ualde inter ſe differunt. igitur per crudum intelligit de humore peſsimo, maligno, & ex toto putrido: per coctum autem intelligit humorem hunc ex toto putridum, factum ſemimalum, & minus malignum, ſuperata aliqualiter putredine illa: & huius humoris cocti uel crudi quarto modo datur indicatio

T euacuationis,

euacuationis,quoniam id, quod ex toto est putridum, est etiam ex toto præter naturam: illius autem quod ex toto præter naturam est, datur indicatio euacuationis, ut dicit Galenus in libro de constitutione artis cap. 19. similiter humor concoctus quarto modo indicat sui euacuationem, ut uerbi gratia putruit ex toto sanguis & bilis: medicus adhibuit concoquentia, & ex sanguine factum est pus rubeum; ex bile autem luteum: tunc pus illud indicat euacuationẽ, quia est adhuc humor præter naturã, sicut & antea erat prius quàm concoqueretur; sed hoc interest, quòd antè quàm concoqueretur non poterat manere in corpore absque quo læderet, & morbum faceret: at post concoctionem potest manere per aliquod tempus in corpore sine noxa; attamen indicat euacuationem, quoniam si pus illud non euacuaretur, fieret iterum concepta putredine pessimus, & esset in causa recidiuæ. Verùm dicetis, cum materia cruda indicet euacuationem, sicuti etiam indicat materia concocta, id est semimala, utraque enim est ex toto præter naturam: unde est, quòd Hipp. concedit uacuationẽ in materia concocta, id est in semimala reddita, non autem in eadem materia dum cruda est, cum utraque sit toto genere præter naturam, & omne illud quod est toto genere præter naturam indicet sui euacuationem? Rursus cur Hipp. concedit uacuationem materiæ crudæ quando turget natura: quando uerò non turget non concedit? Isti dicunt quòd quamuis materia cruda, id est putrida, quæ facit non solum febres; sed & alios morbos, ut syncopes, deliria, resolutiones, & infinitos alios morbos; dicunt inquam quòd licet cruda materia indicet sui euacuationem, tamen Hipp. non uult, ut euacuetur, quoniam succederent multa incommoda; & quidem multo maiora, quàm esset iuuamentum, quod haberetur ex euacuatione: incommoda autem, quæ nascerentur dicunt esse illa, quæ dicit Galenus in 2. aphorismorum commẽto aphorismi noni, & sunt tormina, uertigines, fastidium multum, quia adesset fastidium in omnibus actionibus, pulsus mali, & inæquales, dissolutio uirium: & præterea euacuatio fieret cum maximo labore. hæc sunt incommoda quæ sequerentur, si fieret euacuatio humoris crudi, id est putridi, antè quàm concoquatur. Sed rursus quæretis cur euacuatio crudi, id est putridi humoris parit hæc incommoda? Gal. in 2. aphorismorum ait, quia ad omnem facilem euacuationem requiritur, ut natura separet humores malos, qui separati attrahuntur à pharmaco; & sic natura adiuuat attractionem pharmaci: sed dum cruda est materia, natura non habet

dominium

dominium supra ipsam materiam, ideo non potest separare humores, nec pharmacum iuuare ad attractionem. hæc est una ratio cur non sit euacuanda materia cruda, id est putrida, quia sequerentur multa incommoda pessima, cum natura non adiuuet euacuationem separando humores. altera ratio est, quia morbi producerentur, ut fuit sententia Hipp. uel potius auctoris illius Hippocratici, qui scripsit quartum librum de ratione uictus in acutis; in eo enim libro Author ille in textu 44. inquit, & cum ipso Galenus in commento; quòd si antè concoctionem, ut antequam appareant signa concoctionis in urina, & in alijs exhibeatur pharmacum, producetur morbus, & ratio duplex est, primò quidem, quia augeretur materia faciens morbũ; secundò quia natura fieret debilis: augeretur quidem materia morbi; & per cõsequẽs protraheretur morbus, quoniã si exhibeatur pharmacum, & contingat, ut frustretur sua actione, tunc uertitur in humorem illum, quem debebat attrahere: cruda autem existente materia si exhibeatur pharmacum solet ut plurimum superari à calore, quia materia cum cruda sit, non cedit pharmaco: & ideo augetur causa morbi, quæ protrahit morbum; ut si in febre biliosa exhibeatis pharmacum attrahens bilim, & superetur; abit in bilem; & sic aucta bile longior fit morbus, ut ego uidi his diebus, quia laboranti tertiana notha exhibita est casia, qua nulla est facta euacuatio, sed facta est duplex tertiana, quod iudico accidisse ratione auctæ bilis, in quam abijt casia à calore uicta. nec credatis, quòd casia non soluat; immò soluit, & est medicamentum minoratiuũ, quòd electiuè educit, non autem est de numero eorum, quæ propriè leniunt. idem dico de manna, de tamarindis, & de alijs similibus, omnia enim hæc habent uim soluendi, non tamen robustam, & sunt medicamenta minorantia. & quanuis ego in principio morborum cruda existente materia exhibeam aliquando casiam; tamen sciatis, quòd id facio ne semper contendam cum alijs his medicis, & discrepare ab ipsis uidear in omnibus: at semper fugio quãtum possum usum minorantium dum materia cruda est; sed si esset concocta, exhiberem in principio non solum minorantia, sed etiam soluentia pharmaca, quæ tamen dum cruda est iudico esse fugienda, ut experientia cum ratione indicat, quia, ut dixi, uidi ex superata casia, & conuersa in bilim tertianam simplicem factam fuisse duplicem, quæ tamen febris cessauit postea in septima per euacuationem copiosam factam tum per lotium, tum per sudorem. Itaque prima causa cur ex pharmaco exhibito dum materia cruda est; pro

T 2 trahatur

trahatur morbus; eſt quia augetur materia faciens ipſum morbum. Altera uerò cauſa eſt(ut diximus)quia debilitatur uirtus, ſeu natu tura, qua debilitata non fit concoctio,nec fit inter concoquendum ſeparatio & excretio:& ideo rectè inquit Author ille, quòd ſi exhibeatur pharmacum cruda id eſt, putrida exiſtente materia protrahetur morbus: quoniam augetur materia morbi, & natura redditur debilis ad ſeparationem, ad concoctionem, & ad expulſionem; non autem ratio, cur protrahatur morbus eſt, quia ex pharmaco exhibito dum materia eſt cruda, impediatur criſis, ut quidam uolunt, & malè mea ſententia, quia impedimentum criſis, ſeu criſis impedimenta nō eſt in cauſa,ut protrahatur morbus, ut patet ex eo, quia Galenus in febre ſecuit uenam,& iugulauit febrem:tunc in eo caſu nemini dubium eſt,quòd impediuit criſim,tamen ex impedita criſi non eſt protractus morbus, immò ſolutus, quo indicatur,quòd cauſa cur protrahatur morbus,non eſt quia impediatur criſis à pharmaco exhibito cruda exiſtente materia; ſed eſt, quia augetur materia,& debilitatur natura ita,ut non poſsit concoquere,nec ſeparare, nec expellere;& per conſeqnens non poteſt adiuuare pharmacum ad attractionem. Hæ ſunt duæ cauſę cur nō ſit exhibendum pharmacū cruda exiſtente materia. Sed addatis iam uos tertiam ueram, certam, ac immediatam, quæ talis eſt.ſtante,ut ſupra oſtenſum eſt, quòd pharmacum attrahat ſua ſubſtantia, & humor attrahatur ſua ſubſtantia,quia humor concitatus à pharmaco, mouet ſe ad illud ratione ſimilitudinis ſubſtantiæ, ſtante inquam hoc, quod eſt neceſſarium, & uerisſimum, ſequitur, quòd pharmacum poteſt euacuare, etſi natura non adiuuet ipſum ad euacuationem; ſed ſat eſt, ut natura eliquet pharmacum, & ipſum redigat in actum, non autem eſt opus ut ſecernat humores, quia pharmacum ipſum interim dum attrahit ſeparat,& allicit humores ſibi proportionatos, ſicuti magnes ſeparat ferrum à feſtucis,ſi cū ipſo admixtæ ſint,& ipſum attrahit; quemadmodum etiam electrum ſeparat paleas ab alijs rebus.Ita & pharmacum, quanuis humores ſint ſimul confuſi, tamen ſua ui ſeparat eos, allicitque illos tātum,qui ſibi aſsimilantur.& ideo dico, quòd pharmacum non eget natura ſeparante, & adiuuante uacuationem: non ob id tamen eſt exhibendum pharmacum cruda exiſtente materia, quia dum humor eſt crudus, eſt ineptus, ut moueat ſe ad pharmacum, & ab illo attrahatur, quoniam deeſt uel parua eſt ſubſtātia illa ſimilis inter utrunque: deeſt autem ſubſtantia illa in humore propter putredinem, quia humor cum ſit crudus id eſt

putridus

putridus (de quarta enim cruditate loquimur) necessariò amisit suam substantiam, si non totam, saltem magnam partem, & per consequens amisit totam, uel magnam partem similitudinis illius, quę cadit inter utrunque: & ideo humor agitatus à pharmaco nõ potest ita facile mouere se ad pharmacum, & per cõsequẽs uel non fit euacuatio, uel fit quidem, sed uiolenta, eo quòd potius partes molestatæ à ui pharmaci expellant, quàm humor moueat se ad pharmacũ: ostendo rem hanc manifestissimè hoc exemplo. esto quòd bilis sit in corpore, & sit cõcocta, & apta ad euacuationẽ: iã exhibeamus scãmoniũ exoletũ, uel rhabarbarũ exoletũ, in quo substãtia, ac facultas illa attractrix & purgatiua nõ sit integra: tunc dico quod cũ desit si non ex toto, saltem magna ex parte substantia illa, cuius merito est similitudo inter humorem & pharmacum; non fiet euacuatio seu attractio, uel si attractio fiat, non fiet usque ad locum, ubi est pharmacum; sed materia biliosa attrahitur uel ad uenas mesaraicas, uel ad uiscus aliquod. si ergo id fit deficiente, uel imminuta substantia illa in pharmaco, idem etiam fiet corrupta, uel imminuta substantia illa humoris. & ideo siue exhibeatur pharmacum debile, siue robustum cruda existente materia, non fiet euacuatio, uel si aliqua fiat, erit uiolentissima, & fient magnæ agitationes, quia humor cum sit uel ex toto, uel ex parte corruptus, non potest sua substantia mouere se ad pharmacum: si uerò exhibeatur pharmacum lene, fiet quidem parua agitatio respectu illius agitationis, quæ oritur exhibito robusto pharmaco; tamen nec ex ipso fiet euacuatio. Hæc est certa, ac immediata causa cur cruda existente materia non sit exhibendum pharmacum, quia dum humor est crudus, id est putridus patitur eius substantia, quia corruptio corrumpit substantiam humoris, qua corrupta fit, ut non adsit illa similitudo substantiæ inter humorem, & pharmacum quæ requiritur ad euacuationem; quia pharmacum debet attrahere, & humor agitatus à pharmaco debet ratione similitudinis substantiæ mouere se ad illud, quod non potest fieri quando corrupta est sui substantia. & ideo si cruda, id est putrida existente materia exhibeatur pharmacum, uel nõ fiet euacuatio, uel si aliqua fiat erit admodum laboriosa; & materia hærebit alicui parti nobili, & faciet uel inflammationem, uel alium affectum, quia non attrahetur ad locum in quo est pharmacũ. cum enim non adsit similitudo, uel parua admodum, pharmacum non potest agitare, nec allicere humorem; uel si agit leniter quidem agit, & potius agitat humores, quàm eos educat, & non fit euacuatio;

cuatio; & si fit, potius fit propter mordicationem pharmaci, quàm quia pharmacum attrahat, partes enim stimulatæ ab acredine pharmaci expellunt etiam si pharmacum non attrahat, & sic fit euacuatio admodum laboriosa, ac molesta. Cæterum diceret aliquis, quādo materia hæc cruda id est putrida, est concocta, hoc est, facta semimala, licet ipsam euacuare, tamen & ipsa cum præter naturam adhuc sit, non habet substantiam illam, ut quando bilis corrupta & putrida conuersa est in pus per concoctionem, tunc pus illud nō obtinet integram substantiam bilis: ergo nec quando talis materia est concocta licebit ipsam pharmaco euacuare. Dico quòd quanuis talis substantia in humore putrido non restituatur ex toto per concoctionem, tamen restituitur propriæ naturæ ipsius, nam bilis uerbi gratia, quæ est putris ex toto, amittit per concoctionem partem malignitatis, & sic acquirit aliquid substantiæ propriæ, ut ex eo patet, quòd bilis dum est putrida, ut dicebat Galenus, est ualde flaua, fœtens, & erodens: dum autem talis bilis est concocta, amittit fœtorem, & flauum colorem, & uim erodentem; & ideo acquisiuit aliquid de natura bilis naturalis, quia bilis naturalis non erodit, alioqui malè ageretur cum ijs, qui laborant arquato, & cum uesicula bilis. Igitur bilis corrupta, & putrida acquirit quasdam conditiones, quas habebat prius quàm esset putrida. & ideo licet nō sit tanta similitudo inter ipsam, & pharmacum, quanta est inter bilē naturalem, & pharmacum; tamen est aliqua similitudo, & quidem maior, quàm sit inter crudum id est putridum humorem, & pharmacum: & propterea, humor concoctus, id est semimalus agitatus à pharmaco, potest mouere se ad ipsum, & sic fieri potest facilis euacuatio. Addatis quòd quando materia est concocta, natura adiuuat uacuationem, quia dominatur ipsi humori: & ideo etiam si substantia, & similitudo humoris esset debilis, & parua; tamen fieret facilis euacuatio. Hæc igitur est ratio cur Hipp. concocta existente materia præcipiat exhibendum esse pharmacum. Sed dicetis cum natura turget, uult ut demus pharmacum etiam si materia ipsa cruda sit: at per te quādo materia est cruda, adest parua similitudo, quia putredo corrumpit ex toto, uel ex parte substantiam humoris: ergo turgente natura non erit exhibendū pharmacum. Dico quòd quamuis non adsit nisi parua, similitudo, tamen facilis fit euacuatio, quia natura adiuuat uacuationem, ut etiam facit, quando materia est concocta: duæ autem uirtutes debiles possunt quātum una fortis, ut duo pueri trahent nauem, quam unus homo etiam trahit:

& ideo

& ideo dico, quòd quamuis substantia humoris, & similitudo parua sit, & medicamentum etiam esset debile; tamen istę duæ uirtutes debiles, scilicet natura adiuuans, & similitudo, hæ inquam duæ uirtutes simul iunctæ tantum possunt, quantum una fortis, & sic fit euacuatio. Cum ergo turgente natura attractio pharmaci iuuetur à natura expellente, hinc est, quòd Hipp. cum natura turget non expectat humoris concoctionem. Habetis iam cur turgente natura liceat pharmacum exhibere etiam si materia cruda sit; & cur quando materia est cruda, & natura non turget, nõ sit exhibendum pharmacum, sed expectanda sit humoris concoctio. Restat modò, ut satisfaciamus rationibus Rasis, & aliorum, qui uolebant, quòd cruda existente materia sit à principio exhibendum pharmacum, si nõ eradicans, saltem minorans, & prima ratio Rasis erat. Materia est cruda, & indicatur euacuatio per pharmacum; ergo statim est euacuanda, alioqui si concoqueretur, non daretur amplius indicatio euacuationis; & nisi statim in principio euacuetur, non poterit amplius materia illa euacuari: ergo non est expectanda concoctio. Dico quòd Rasis uidetur ignorauisse differentias coctionis, & cruditatis, non enim Hipp. loquitur de prima, aut de secunda cruditate, quæ cruditates nisi putrescant, uel obstruant; & sic faciant morbos, non indicant euacuationem, quia humores uel semicocti, uel imperfecti in sua specie non indicant euacuationem, sed alterationem, ut probaui auctoritate Galeni in libro de constitutione artis cap. 19. Igitur non ualet ratio Rasis, quia laborat in æquiuoco, nos enim & Hipp. loquimur de coctione & cruditate quarto modo sumpta, in qua crudus humor licet sit concoctus, indicat euacuationem, quia est adhuc præter naturam, quamuis sit minus malus: ratio autem Rasis habet locum de coctione, & cruditate secunda, quę cruditas est quædam imperfectio: & ideo crudus humor iuxta secundum significatum quatenus talis est, nõ indicat euacuationem, sed perfectionem si acquiri possit. Alterum argumentum erat. Humores tenues, & aquosi crudi sunt, attamen apti sunt ad euacuationem: ergo saltem humores tenues, & aquosi erunt euacuandi antè concoctionem. quòd autem humores tenues, & aquosi sint apti ad euacuationem, probatur auctoritate Galeni in libro quos, quando &c. ubi dicit, quòd humores tenues & aquosi sunt statim euacuãdi; crassi autem, & uiscidi attenuandi & incidendi. Respondeo quòd si per cruditatem Rasis intelligit cruditatem illam secundo modo dictam, scilicet imperfectionem humoris in sua specie; tunc

dico

dico uerum esse, quòd talis cruditas non impedit euacuationem, immò eam adiuuat, quia bilis tenuior, quàm requiratur in sua specie non impedit euacuationem, sed iuuat, nam Hipp. & Gal. dicunt, quòd pharmacum exhibitum educit primò partem tenuiorem pro portionati humoris, deinde crassiorem. at controuersia non est de secunda cruditate, sed utique de quarta; & tunc dico falsum esse, quòd omnes humores crudi sint tenues, quia crudi quarta cruditate, id est corrupti, & putridi non sunt tenues: nec uerum est, quòd omnes humores tenues sint crudi. Tertium argumentum erat. statim cum habemus præ manibus morbum, qui dependeat ex materia, statim dico indicatur, ut resecemus causam morbi. iam sit febris quæ pendeat ex materia putrida; ergo statim indicabitur, ut resecemus causam, id est, ut euacuemus materiam putridam: ergo statim est exhibendum pharmacum. Respondeo & dico de indicatione non esse dubium, quòd si crudi humores, quatenus crudi faciant morbum, indicatur euacuatio, si enim cruditas est illa, quæ morbum facit, procul dubio est auferenda, quod fit duobus modis, uel concoquendo materiam illam crudam, uel ipsam auferendo, id est euacuando: sed commodius est ipsam demere, quia facta concoctione, adhuc tamẽ esset humor non naturalis; & non est dubium, quòd adest indicatio euacuationis; sed adest etiam cõtra indicatio: ideo non ualet, indicatur euacuatio, ergo est euacuandum: sed ualet hoc modo. indicatur euacuatio, & nulla adest contra indicatio; ergo est euacuandum, nam in pleuritide, in angina, & alijs similibus affectibus adest indicatio euacuationis; tamen non est dicendum simpliciter, quòd sit facienda euacuatio, quia potest facile adesse cõtra indicatio, ut si uirtus sit debilis, quanuis detur indicatio de sectione uenæ, tamen nullus ipsam secaret: idem dico de euacuatione per pharmacum, non enim ualet; datur indicatio euacuandi humorem putridum; ergo euacuandus est; sed opus est addere nisi adsit contra indicatio, ut impedimentum aliquod: sed quando materia est cruda, adest impedimentum, & est ipsa cruditas, id est putredo, nam ipsa corrumpit substantiam humoris & similitudinem, quæ est inter ipsum, & pharmacum. Quartum argumentum erat. Si humores crudi faciant morbum, & tu expectes concoctionem ipsorum antè quàm exhibeas pharmacum; sequetur, quòd humores crudi uel congelabuntur si sint frigidi, & aquosi, uel fient feruentes, & acres, si sint calidi. & sic absument substantiam uenarum, & aliarum partium. ne igitur aliquod istorum sequatur, exhibendum est statim

pharmacum. Ad hoc argumentum respondeo, & primum dico, quòd si humores sint frigidi, & aquosi non possunt congelari, nam supposuimus eos esse crudos quarta cruditate, id est putridos: omne autem quod est putridum habet in se conceptam caliditatem præter naturam; quæ impedit, quo minus fiat congelatio. Omitto etiam, quòd humores sunt in corpore febrili, & in loco calido: & ideo quantumuis maneant in corpore dum concoquuntur, nunquã congelabuntur. de calidis autem humoribus, fateor, quòd fient feruentes, & acres, & eroderent, si transmitterentur ad cutim, quod non solum humores calidi facerent; sed etiam pituitosi, & melancholici, quia habent causticam uim, ut patet de humore, qui facit phagedænam; tamen non sequitur ob id, quòd isti humores sint corrosuri uenas, aliasve partes, quoniam non sunt sinceri, at confusi simul cum massa; neque enim nos loquimur de humore contento in aliqua determinata parte, ut de illo, qui facit cancrum, nullus enim diceret, quòd statim sit euacuandus humor ille, qui est in cancro uel in carbunculo: sed loquimur de humoribus, qui sunt in uasis confusi cum massa, qui cum sint confusi & diluti, non possunt absumere uenas: sunt inquam diluti sero sanguinis, uel tota massa: at si soli essent, profectò corroderent uenas, ut patet ex eo, quòd cum egrediuntur è uenis, & decumbunt in partem aliquam, faciunt cancros, & phagedænas, tamen non in toto tumore canceroso corroditur cutis; sed in summa tantum parte, ubi apparet eschara, quia inibi duntaxat humor continetur purus id est non mixtus cum alio humore, quo posit dilui: in alijs autem partibus tumoris non fit corrosio, quia humor adhuc est confusus cum massa, & dilutus, ac refractus, & ideo dico, quòd expectanda est concoctio humoris crudi, ut natura dominante, & pharmaco trahente, & ob agitationem factam ratione similitudinis substantiæ, fiat facilis euacuatio. Quinta ratio erat. Si habeamus materiam, quæ faciat morbum; quæro an faciat morbum sua cruditate; an alia ratione: si sua cruditate, indicatur, ut cruditas auferatur: sed non potest auferri nisi longo tempore, quia est alteratio, quo fit, ut si uelimus expectare concoctionem, pertranseat tempus aptum ad euacuandum: si autem faciat morbum alia ratione, ut sua multitudine, uel alia ratione, ut quando facit tumorem præter naturam; tunc materia illa est cruda & indicatur eius euacuatio: ergo est euacuanda, quia cruditas non impedit euacuationem. Dico quòd materia, quæ sua cruditate facit morbum, & ob id indicatur eius euacuatio; non so-

lum indicatur euacuatio dum eſt cruda, ſed etiam dum eſt concocta, quia & dum eſt concocta, eſt præter naturam, nam eſt pus, & humor non bonus, & non eſt utilis ad aliquem uſum,& ideo indicatur eius euacuatio, primò quia eſt humor inutilis penitus: ſecundò quia periculum eſt,ne concepta iterum putredine faciat recidiuam. & ideo decipiuntur iſti, quando dicunt, quòd ſi nos concoquamus humorem crudum, facta concoctione non indicetur amplius euacuatio: dico quòd hoc eſt falſiſsimum, quoniam humor adhuc remanet præter naturam, & inutilis, quia eſt pus. Ad illud quod dicunt cruditatem non impedire euacuationem: Dico quòd eſt falſum, immò cruditas eſt potiſsimum impedimentum euacuationis ratione ſimilitudinis ſubſtantiæ,quia putredo demit ſubſtantiam,uel ipſam minuit, qua ſubſtantia humor agitatur à pharmaco,& mouet ſe ad illud. dico igitur, quòd non debemus euacuare quando humor eſt crudus, id eſt putridus, quoniam adeſt uerum impedimentum, & eſt ſubſtantia humoris corrupta ex toto, uel magna ex parte. Sextum argumentum erat. In tertiana febre natura expellit aliquando materiam in principio, & facit criſim bonam uel malam: ergo & medicus poteſt euacuare materiam in principio,quia eadem,ac tanta eſt uis pharmaci in educendo, quanta eſt naturæ in expellendo. ergo & medicus poteſt euacuare in principio materia exiſtente cruda. Ad hoc argumentum neganda eſt ſimilitudo,quia natura dum expellit humorem,id facit, uel quia ſtimulatur acta à contrarietate. unde ſi dum expellit,uerbi gratia,bilem non naturalem acta ſit à contrarietate ut quatuor graduum, dum bilis putreſcit, augebitur contrarietas,& fiet uel ſex, uel octo graduum,qua contrarietate intenſa acta natura magis expellet. at in pharmaco tantum abeſt, ut augeatur contrarietas, dum humor putreſcit, ut potius minuatur, quia bilis dum corrumpitur, tentat abire in aliam naturam: & ideo corrumpitur ſimilitudo quam habet,dicamus rhabarbarum,cum bile. igitur ratione pharmaci minuitur ſimilitudo, qua ſimilitudine fit euacuatio: at ratione materiæ augetur contrarietas. unde ſi ſit euacuanda bilis non naturalis non putrida,certum eſt,quòd pharmacum euacuabit eam ualidius, quàm faciat natura, quia minor eſt contrarietas inter hanc bilem, & partes corporis,quàm ſit ſimilitudo inter pharmacum, & bilem.

Ad auctoritatem illam Galeni in lib. quos quando &c. quòd tenues humores ſunt ſtatim euacuandi,& omnes tenues, inquit,ſunt crudi. Dico non eſſe uerum, quòd omnes humores tenues ſint

crudi, sed bene uerum est, quòd sunt tenues in sua specie: & ideo non ualet: sunt tenues; ergo putridi. uerum tamen est, quòd tenues inquantum tenues possunt euacuari à principio, quia tenuitas non demit similitudinem, quæ est inter bilem uerbi gratia, & rhabarbarum; sed utique hoc facit putredo. Ad aliam authorita-
„ tem in 2.aphorismorū in eo aphorismo cum morbi inchoant &c. In commento illius aphorismi Galenus ait, quòd debemus inchoantibus morbis uti robusto auxilio, ut est sectio uenæ, & pharmacum, ait, ut imminuamus materiam: ergo crudo existente humore conuenit exhibitio pharmaci. Ad hoc dico, quòd dum materia est cruda, & facit morbum, indicat sui euacuationem aut ex toto, aut imminutionem; & debemus quidem exhibere pharmacum, nisi adsit aliquid quod contra indicet: at materia existente cruda, & non turgente natura adest impedimentum, & contraindicatio, & est ipsa cruditas, quia materia cruda non cedit pharmaco. cum uero natura turget, licet materia non cedat pharmaco per se, quia cruda est; tamen cedet & ratione naturæ turgentis, adiuuantisque euacuationem; & ratione pharmaci. & ideo Galenus dicit quòd aliquando exhibendum est pharmacum, quia non semper natura turget, sed interdum. At quæreret aliquis cur cruda existēte materia licet secare uenam, nō autem exhibere pharmacum? Dico causam esse, quia sectio uenæ non euacuat per similitudinem substantiæ, nec per contrarietatem; sed aperto uase effluit sanguis: nec requiritur in missione sanguinis natura expellens, sed humor per se effluit: & profectò si requireretur similitudo, uel contrarietas, non secaremus uenam dum materia est cruda. & quamuis sectio uenæ aliquando non æquè benè conueniat, ut conuenit pharmacum, sicuti quando putrescit bilis; tunc enim deberemus exhibere pharmacum, ut euacuaretur bilis; tamen quia sectio uenæ potest fieri sine expulsione, & sine contrarietate, uel similitudine: ideo secamus uenam, & sanamus morbum. Ad illam auctoritatem in 13. methodi ca. 5. ubi Galenus eadem die in angina, & in inflammatione oculorum exhibet pharmacum; & dicit se uidisse plures sanatos prima die. Dico quòd ibi non aderant humores crudi. probet modò Rasis, & qui eum sequuntur, quòd humor defluens & faciens anginam, uel inflammationem oculorum, sit crudus. Sed esto etiam, quòd humor ille esset crudus, putridusve: tamen dico quòd rectè Galenus exhibuit pharmacum, quia humor erat in motu; at motus, ut dicit Galenus in 2. de Crisibus multum conducit ad euacuationem per pharmacum; dum enim humores

ſunt in motu, ſicet pharmacum eſſet debile, & non adeſſet tanta ſimilitudo ob corruptionem humoris, tamen poteſt fieri euacuatio: & ideo Galenus in fluxione materiei ad fauces, & ad oculos exhibuit prima die pharmacum, & plures uidit eadem die ſanatos, quia humores erant in motu. Vel dicatis, quòd humores erant in motu, quia præceſſerat turgor naturæ, quæ quoniam uolebat expellere ad cubitum, exempli gratia, uel ad alias partes, & non potuit: idcirco materia defluxit ad loca imbecillia, uidelicet ad oculos, & ad fauces. Ad illam authoritatem in 2. de compoſitione medicamentorum per loca; & in primo etiam libro eiuſdem operis, ubi in alopecia, & in dolore capitis Galenus exhibet pharmacum à principio. Reſpondeo & dico, quòd in illis caſibus non aderat cruditas, id eſt putredo: ego autem concedo exhibendum eſſe minorans pharmacum, ubi materia non eſt cruda id eſt putrida & corrupta, & in tali caſu ſoleo & ego exhibere minorans pharmacum, quod & Galenus fecit, quia & in cancro mammarum ſtatim exhibet pharmacum, quia humor non erat putridus. Vltima erat authoritas Hipp. in 2. de ratione uictus in acutis, & in quarto euiſdem operis textu undecimo, ubi cruda exiſtente materia exhibet pharmacum, quia in pleuritide dolore deſcendente exhibet in principio peplium & helleborum. Dico quòd ipſe exhibuit pharmacum, quia reſpexit ad motum & ad inclinationem humoris: & quia materia faciens pleuritim eſt aliquando frigida, aliquando calida, & cum frigida eſt petit ſua natura deorſum; cum uerò eſt calida petit ſurſum: idcirco dolore deſcendente exhibet pharmacũ, quia tunc indicatur pleuritim fieri à materia frigida, quę facilius adiuuante natura euacuatur per pharmacum, quàm per uenæ ſectionem: de calida autem materia non eſt ita: ſecat etiam uenam dolore aſcendente, quia tunc eſt etiã opus refrigeratione: uenæ autem ſectio habet magnam uim refrigerandi. addatis etiã quòd locus ſuperior eſt aptior ut euacuetur per ſectam uenam, quàm per pharmacum: inferior uerò è contra. quare & ratione, loci ratione naturæ iuuantis, & ratione materiæ, quæ uel ſurſum uel deorſum mouetur; Hipp. dolore aſcendente ſecat uenã; deſcendente autem exhibet pharmacum. Ad authoritatem autem Raſis, & aliorũ nihil dicam, quia non eſt momenti: & ſi qua authoritas eſt, quę difficultatẽ mihi in re hac pariat, eſt certe nuper dicta de pleuritide cum dolore deſcendente: audiuiſtis tamen meam ſententiam, quam accipietis donec meliorem uos ipſi Iuuenes doctiſsimi ſolutionem excogitabitis, quam ſi mihi poſtea communicaueritis,

gratiſsimum

gratissimum certè fuerit. Habetis iam præcepta quæ pertinent ad humorem euacuandum: aggrediendum modò est aliud caput agendorum, pertinens ad loca, ex quibus facienda est euacuatio; & ad uias per quas est facienda.

QVAE PRAECEPTA ANTE PHARMACI EXHIbitionem obseruanda sint circa loca, ex quibus facienda est purgatio. Cap. XVII.

VIdimus quę sint obseruanda circa humores euacuandos, iam addamus alterum caput de loco unde, & per quem sit facienda euacuatio, & primò agamus de loco unde ducendus est humor, postea tractabimus de uia, per quam humor est euacuandus. Itaque non unus, nec idem est locus unde educuntur humores; sed aliæ sunt sedes communes, aliæ partiales, quoniam solemus euacuare uel à communi loco, uel à singulari: communia loca unde euacuamus sunt corpus uniuersum, ac totus uenarum ambitus: ergo quando ex toto corpore, uel ex cauitate communi uenarum, & arteriarum euacuamus, dicimur educere à communi sede. Ista autem communis sedes distinguitur in duas partes, nā alia est remotior, alia propinquior: quicquid est supra hepar, & lienē, dicitur locus remotus, quia distat à centro euacuationis: & ista remota loca requirunt medicamenta purgantia robusta, si debeant euacuari. loca uerò quæ sunt in hepate, uel infra hepar, sunt quidem & ipsa loca communia; sed sunt propinqua. unde quoties opus est euacuare ex his proximis locis, requiruntur medicamenta quæ à Græcis dicuntur propriè ὑπήλατα, hoc est leniter euacuantia, quæ sua ui purgante non transcendunt hepar, qualis est cassia, manna, tamarindi, aloes, & similia, quæ habent uim purgatricem imbecillam. in quibus medicamentis notate unum ex Galeno in libro de constitutione artis cap. 19. & est, quòd quamuis habeant debilem uim purgatoriam, possunt tamen euacuare à toto corpore, dummodo humores sint tenues, & serosi: sed hoc non fit quia ualida sit eorum uis purgatrix; at fit ob facilitatem humoris ad euacuationem, quæ facilitas nascitur ratione tenuitatis, quia humores tenues uix allecti fluunt. igitur medicamenta ypilata euacuant etiam humores tenues, ac serosos à toto corpore propter promptam naturam, ac facilem ad fluxionem. & hinc est, quòd manna habetur de genere illorum medicamentorum lenientium, quæ transeunt

ſeunt hepar.unde ſi exhibeatis duas,uel tres uncias cum dimidia ipſius mannæ, uidebitis euacuatam multam quantitatem humoris tenuis, ac ſeroſi, quem humorem copioſum non poſſumus dicere extitiſse in primis tantùm uenis, & in proximis locis, quia locus non eſt ita capax: & ideo eſt neceſſe dicere, quòd contineretur in toto corpore, atque in locis etiam remotis. igitur alia ſunt loca communia, alia particularia: communia adhuc diuiduntur, quia alia ſunt remota, quæ requirunt robuſta pharmaca ſi debeant euacuari, niſi humores ſint tenues, & ſeroſi: alia ſunt propinqua; & iſta requirunt medicamenta leniter euacuantia. Alia, ut dixi, ſunt loca particularia, ex quibus etiam euacuamus. & quamuis Galenus dicat, quòd ex Hipp. ſententia nos non debemus euacuare pharmaco purgante materiam cōtentam in loco particulari; tamen hoc eſt intelligendum quando natura turguit, & expulit,& materia deinde inhæſit alicui parti: tunc re uera non debemus exhibere pharmacum, nec tentare euacuationem. quando igitur uideritis materiam fuiſſe agitatam eo, quòd natura turgeret; deinde uidebitis materiam eſſe firmatam aliqua in parte;non tentetis euacuationem à loco partiali, quia non ſuccedet. at ſtante quòd nec inhærentia, nec craſsities, nec uiſciditas impediat; poteritis euacuare à locis etiam partialibus. & ſi accidat, ut aliquod dictorum impediat, debent ipſi euacuationi præmitti ea,quæ remoueant impedimentum; ut ſi impedimentum ſit uiſciditas, antè euacuationem exhibebitis detergentia: ſi uero id, quod impedit, ſit craſsities, dabitis prius ea, quæ incidunt, attenuantque. Loca autem partialia, à quibus euacuamus,ſunt uentriculus,& inteſtina, quæ ſæpe habent humores uel in ſua cauitate,uel in ſubſtantia impactos.addatis his hepar, lienem, caput, thorax,& articulos. Hæc poſtea loca partialia ſunt in triplici ordine, nam alia ſunt ualde proxima uijs illis per quas fit euacuatio: alia remotiſsima: alia mediocritatem quandam ſeruantia. & ideo ex diſtantia, uel propinquitate inſurgit indicatio, quale debeat eſſe pharmacum,quia ſi uentriculus ſit,qui habeat materiam euacuandam: exhibendum erit pharmacum, quod euacuet uel lubricando,uel detergendo,uel abluendo,uel comprimēdo.idē dico ſi materia euacuanda eſſet in inteſtinis; dum enim materia eſt in his locis facilè educitur. & propterea ſi partialia loca ſint propinquiſsima, utamini lenientibus. ſi uerò ſint mediocriter diſtantia; ut quando materia euacuanda eſt in hepate, uel in liene, uel uenis meſaraicis, indicantur quidem medicamenta lenientia, ea tamen,

quæ

quæ habeant etiam uim aliquam purgatoriam debilem, ultra hoc quòd euacuent uel abluendo, uel comprimendo uel detergendo, uel lubricando; & ita ascendendum erit usque ad medicamẽta propriè ypilata. unde utemur uel cassia, uel manna, uel tamarindis, uel alio eiusdem generis. At si loca partialia sint remotissima, ut caput, & articuli, & uelitis talia loca remotissima euacuare per aluum, indicantur medicamenta purgantia robustissima. In euacuatione itaque sunt optimè obseruanda loca tum communia, tùm partialia, ex quibus uolumus materiam educere. Euacuamus autem has partes, uel communes, uel partiales per uarias uias, ut aliquando per superiora, id est per uomitum, aliquando per inferiorem sedem, aliquando per palatum, interdum per nares, interdum per uterum. Omitto iam duas euacuationes, eam scilicet, quæ fit per sudorem, & alteram, quæ fit per lotium; omitto inquam, quia istæ euacuationes non fiunt per medicamenta, quæ tota sua substantia euacuant: nos autem loquimur de ijs tantum, quæ fiunt pharmacis tota sua substantia attrahentibus, quæ euacuationes fiunt, ut dixi, per uarias, ac diuersas uias: sed primo loquamur de ea quæ fit per uiam, seu uentrem superiorem. Verùm notate quòd Græci uocant uentrem superiorem κοιλίαν, per quam uocem intelligebant etiam uentrem inferiorem, quia intelligebant non solum uentriculum; sed etiam quicquid est infra uentriculum: quanuis ex Rufo habeamus referente Oribasio in 7. lib. Collectorum, quòd aliqui per uentrem superiorem intelligebant duntaxat uentriculum, & intestina tenuia: per uentrem uerò inferiorem intelligebant intestina crassa. sed sit quomodocunque, sat est, quòd per uentrem superiorem nos intelligimus uentriculum. de euacuatione igitur quæ fit per hanc uiam primò loquamur.

IN EVACVATIONE PER VOMITVM FACIENda, quæ obseruanda sint, & quot: & quo modo, quaque ui uomitorium pharmacum euacuet: & quot generum sit: & quando, ac quibus huiusmodi euacuatio conueniat. Cap. XVIII.

Evacuatio, quæ fit per uentrem superiorem nuncupatur euomitio, & fit quando uentriculus contrahens se, & corrugans expellit per os ipsius, atque per fauces illud, quod in ipso continetur: tunc huiusmodi euacuatio uocatur uomitio, seu uomitus, & de hac euacuatione facta per hanc uiam ope medicamenti purgantis, est

tis,est nobis in præsentia dicendum. per istam igitur euacuationē, id est per uomitionem excernuntur humores tribus ex locis; primò quidem ex cauitate,& substantia uentriculi,& intestini,& mesente rij:secundò ex liene: tertiò ex parte remotissima,atque ex toto am bitu.ex his tribus locis possumus mediante pharmaco euacuare humores per uomitum: & talia pharmaca, quæ educunt ex his locis per uomitum uocantur à Græcis ἐμετικά,id est uomitoria, & differūt ab ijs,quæ subducunt aluum, quanuis sub eodem genere purgantiū contineantur; differunt inquam, quia hæc euacuant per uomitum, illa autem per secessum. Sed cur illa per uomitum.hæc uerò per secessum euacuant? Possumus recurrere ad naturam,& proprietatem insitam à generante, ut illa educant per uomitum, hæc per sedem, non enim possumus talem naturam, seu proprietatem negare, cum uideamus, quòd aliqua licet applicentur extrinsecus umbilico, & penetrent, ac perueniant prius ad intestina, quàm ad uentriculum; tamen sua natura petunt uentriculum,& per ipsum euacuant.similiter quædam exhibita per os quanuis primum deueniant, ac descē dant in uentriculum, quàm in intestina; tamen non euacuant per uomitum;sed per sedem. & ideo necesse est fateri, quòd aliquibus insita sit facultas, & natura, ut petant uentriculum, & euacuent per uomitum,uti patet de helleboro albo, quia si applicetur umbilico prouocat nihil minus uomitum. Aliquibus uerò insita est natu ra, ut petant intestina,& illis hæreant morenturque, atque ad ipsa trahant humores. Possumus itaque reddere hanc causam confugien tes ad naturam quandam à generante insitam:tamen Authores pro ponunt nobis causas huius rei manifestas & dicunt, quòd ea, quæ euacuant per uomitum,habent hoc, quòd morantur in uentriculo, quia eorum substantia leuis est facileque hærens:unde cum hæc me dicamenta morentur diu in uentriculo, attrahunt humores ad ipsum,qui humores deinde euacuātur per superiora.sunt enim aliqua medicamenta uomitoria,quæ ratione suæ tenuitatis,& leuitatis eua cuant potius per uomitum, quàm per aliam uiam, quia ratione tenuitatis & leuitatis supernatant cibo uel alijs rebus, quæ in uentriculo existunt; & supernatando fit,ut hæreant ori uentriculi, ex qua adhærentia, sicuti etiam ex attractis humoribus, fit ipsius oris uentriculi proritatio,& euomitio tandem. inter uomitoria autem phar maca, quæ hac ratione euacuant potius per superiora, quàm per aliam uiam, dicunt esse agaricum,quo cum nisi misceatur aliquid, quo incrassetur, & sic petat deorsum; semper supernatat ad os uen-

triculi,

triculi,& facit uomitum.idem etiam solent facere ea, quæ pariunt flatus, quoniam flatus ille extendendo, & proritando os uentriculi est in causa uomitus. Addatis quòd sunt aliqua medicamenta,quę euacuant æqualiter per utranque uiam, scilicet & per uomitum, & per secessum, nam si uentriculus sit debilis, fit euacuatio per uomitum,contra autem si os uentriculi sit robustum,propellet materiam ad pilorum,& ad intestina,& fiet euacuatio per sedem. Hæc igitur est manifesta causa cur pharmacorum aliqua euacuent per uomitum tantum;aliqua per uomitum & per sedem:ita dicunt Auctores; tamen necesse est etiam concedere alicui proprietati occultæ, aliter possemus efficere quòd nullum medicamentum esset uomitorium,quod tamen est imposibile,helleborus enim albus(fiat quicquid uelit) semper euacuat per uomitum. Inter uomitoria autē medicamenta quædam sunt leuia blādaque,ut sunt illa quæ euacuant per uomitum leniendo tantùm, dantur enim uomitoria lenientia, & possumus aluum lenire tā per inferiora quàm per superiora : hoc uidetur mirum, tamen uerisimum est, quia fit euacuatio per uomitum per ea, quæ detergunt, per ea quæ lubricant,& per ea,quæ abluunt : de ijs autem quæ faciant uomitum comprimendo non habeo exemplum:at de alijs habeo tradita à Galeno in 2.de articulis commento textus quadragesimi octaui,& à Rufo referente Oribasio in loco supra citato,& sunt primò mel crudum copiosum, quod detergendo lenit, prouocatque uomitum, hac ratione, quia cum crudum sit est flatuosum, quo flatu fit,ut os uentriculi distendatur, aperiaturque, & sic fiat euacuatio per uomitum, non autem per intestina. sed si mel coquatur, non euacuabit amplius per superiora, sed per inferiora. secundo in loco est aqua mulsa mæraca, id est in qua est copiosum mel, & non est multum cocta, quæ euacuat per uomitum partim abluendo, partim generando flatus, partim detergendo. Addit Galenus ptissanæ cremorem, qui cremor educit etiam per superiora; sed non debet esse ualde coctus; nec in ipso debet incoqui aliquid, quod discutiat flatus; sed debet esse cremor quasi crudus,& paratus in aqua; atque addendum est sibi mel crudum; & ita euacuabit per uomitum lubricando,detergendo, ac flatus gignendo. Addatis raphani radicem puram, quia est flatuosa,& detergit cum acris sit.eiusdem clasis est etiam oximel copiosum, quod prouocat uomitum partim abluendo, partim detergendo. Vltimò addatis semen raphani, & semen anethi coctum in aqua, & subinde addito oximellitide; hoc enim

medicamentum euacuat per uomitum detergendo, lubricando, & abluendo. Hæc itaque sunt lenia, ac blanda uomitoria, quæ euacuant à uentriculo. Alia sunt uomitoria lenientia, quæ euacuant non solum à uentriculo, sed etiam à primis uenis, & ab hepate, non pertranseunt tamen ulterius, adeo quòd ista uomitoria habent naturam pharmacorum ypilatorum, & sunt illa, quæ attrahunt, & euacuant per uomitum tota sua substantia, leniter tamen; & talis euacuatio ab huiusmodi medicamentis per uomitum facta uocatur ab Hippocrate συρμίσμος, ut dicit Galenus in 2. de articulis commento tex. 48 & inter hæc medicamenta primum est narcissi bulbus, nam attrahit à primis uenis, & ab hepate. idem quoque facit silybum, uel silybi radix: addatis radicem cucumeris satiui coctam in aqua: eiusdem quoque generis est eiusdem cucumeris semen, oximel: & folia lauri cocta in aqua; hæc enim omnia uomitoria sunt, & trahunt ab hepate usque. Galenus loco nuper citato addit raphanum, in quo maceratæ sunt radiculæ hellebori albi, perforabant enim antiqui raphanum, & inijciebant radiculas hellebori, & per noctem relinquebant ita, ad hanc intentionem, ut macerarentur: matutina deinde hora, extrahebant radiculas illas, & exhibebant raphanum comedendum unà cum oximellitide, & pane, & erat uomitorium mite trahens tota sua substantia ratione facultatis susceptæ à radiculis illis ueratri. Tertium genus uomitorium est illorum, quæ robustissima sunt, & euacuant per superiora ab uniuerso corpore, & sunt ista: ærugo æris exhibita uel sicca, uel diluta, calcanthum dilutum aqua, caules cucumeris asinini, folia eiusdem cocta in aqua, & exhibita, staphidis agriæ semina quinque, uel sex numero exhibita, genistæ id est sparthij folia, flores, & semina. hæc ualide euacuant per uomitum à toto corpore: sed helleborus albus superat omnia: at est ita immitis, ut iam desierit ipsius usus: Hipp. tamen, & alij Antiqui cum opus erat uacuatione per uomitum in febribus atque in alijs morbis exhibebant ipsum; tunc enim tuta erat euomitio; & tutum medicamentum, quia corpora non erant ita delicata, ut sunt nunc; & quia etiam Hipp. & alij antiqui optimè nouerant artem præparandi helleborum, quam artem ignoramus nos, ignorauitque Galenus; ut ipse testatur in tertio de fracturis 48. ubi Hipp. exhibet mollis ueratri potionem Galenus in commento inquit, quòd exhibet potionem, quæ debebat molliter euacuare per uomitum; sed melius fecisset Hipp. docere, ait, quo modo præparetur ueratrum. Cum ergo Hipp. sciret præparare hel

leborum

leborum; ideo poterat ipſo tutò uti. Addatis quòd corpora tunc temporis erant ſubiecta ebrietatibus,& aſſueta uomitui, atque mul tum comedebant, licet cibi non eſſent ita delicati, ut ſunt nunc. Itaque in tertio ordine uomitoriorum ſunt robuſta medicamenta, quæ tota ſubſtantia trahunt ab uniuerſo corpore, & euacuant per uomitum. Iam ſuccedit uſus euacuationis per uomitum, qui uomitus nõ eſt ſemper tutus,ſed in quibuſdam occaſionibus eſt tutus, & utilis; in quibuſdam uerò non.una autem conditio, quæ indicat uomitum futurum eſſe utilem, ſumitur ab ipſo homine, qui facile euomit ſine pharmaco etiam uomitorio: & in huiuſmodi hominibus data indicatione euacuationis per uomitum poteritis tutò uomitione uti: contra autem in eo, qui non eſt aſſuetus, & eſt gracilis, macer, quique non eſt facilis ad euomendum ex uſu etiam uomitoriorum. Præterea omnes inquit Rufus qui affligi ſolent ore uentriculi,& torminibus,ſunt alia ratione,& per aliam uiam,quàm per uomitum euacuandi,& in ipſis fugienda ſunt uomitoria, alioqui poſſet ſuccedere conuulſio,& mors. In illis etiam fugiatis uomitoria,qui habent collum longum, in gracilibus etiam in extenuatis,atque in ijs,qui obnoxij ſunt tuſsi, uel ſolent cadere in animi deliquium. in his omnibus fugiatis uomitoria, quia ex uomitu ſolent cadere in præfocationes,in defectus animi, & in mortem. Præterea omnes, qui patiuntur tubercula, uel ulcera in thorace; qui habent etiam thoracem anguſtum dicit Galenus in libro quos quando &c. caueant à uomitorijs,& præcipue ij,qui ſunt puſillanimi. nam in tali euacuatione opus eſt audacia, & conſtantia, quoniam uiolenta eſt euacuatio: & hac de cauſa medici excipiunt pueros, mulieres, & ſenes, quia hoc genus hominum eſt puſillanime & debile, ita ut non toleret huiuſmodi euacuationem. Hipp. dicit etiam tabidos eſſe ineptos ad talem euacuationem, quia nimis ſiccat. Sed omnes,qui conſueuere facile abſque etiam uomitorio medicamento euomere,quanuis graciles ſint,dummodo non habeant collum lõgum;ſunt apti ad euacuationem per uomitum: ita etiam illi,qui ſunt ſolidæ carnis,& non ſunt facilè reſolubiles, atque ſunt audaces. Accipimus quoque indicationem de uomitorio pharmaco exhibendo ab ipſo morbo, quia omnes morbi, qui ſunt infra umbilicum, ut circa inteſtina, & uterum,uel circa ſedem, uel circa articulos inferiores; ſi neceſſaria ſit purgatio indicant illam eſſe faciendam per uomitum, quoniam ſimul & ſemel materia euacuatur,& reuellitur à loco affecto: teſtis eſt Galenus in 13.metho-

 di cap.6.

di cap.6.qui in ulceribus ani, & intestinorum dicit faciendam esse purgationem per uomitum; idem etiam confirmat in 4.aphorismo rum 6. Tertiò sumitur indicatio à tempestate anni, quia Hipp. in 4.aphorismorum 4.inquit quòd æstate oportet euacuare per superiora; hyeme uerò per inferiora, & ideo si æstate detur indicatio euacuandi corporis, exhibendum est uomitorium. ratio autem cur anni tempestas tradat indicationem euacuandi per superiora, uel per inferiora est propter excrementum, quod eo tempore abundat. unde cum æstate abundent excrementa calida, quæ sua natura petunt sursum; hinc est quòd Hipp. præcipit æstate uacuandum esse per superiora; quocunque enim natura repit, eò ducere oportet per conuenientes ductus, dicit alibi. Alteram rationem affert ibi Galenus, & est, quòd æstate propter calorem ambientis tota natura animalis, ut humores tam boni, quàm mali, & spiritus, & omnia inclinant sursum: & ideo tutus est usus uomitoriorum æstate: hyeme uerò oportet euacuare per inferiora ob rationem oppositam, uidelicet, quia abundant excrementa frigida, quæ petunt deorsum, & quia tota natura animalis deorsum uergit.

Contradictio. Sed notate contradictionem maximam in Hippocrate, nam loco citato uult exhibenda esse uomitoria æstate, quæ sententia fuit etiam Rufi referente Aetio. in 7. libro Collec. 26. & Galeni in commento illius aphorismi Hipp. & in libro, quos, quando &c. unde ex auctoritate horum grauissimorum Virorum debemus ęstate euacuare per superiora, quia abundat tunc bilis, quæ suapte natura petit sursum. ergo non solum æstate, sed etiam semper quando est euacuanda bilis, erunt adhibenda uomitoria: attamen Hipp. in libro de salubri dieta cap 15. inquit quòd æstate debemus educere per inferiora bilem illam, quæ ęstate abundat. Rufus quoque, ut refert Aetius loco citato, dicebat, quòd humores pituitosi sunt purgādi per superiora, bilis autem per inferiora. sed bilis abundat æstate: ergo æstate euacuandum est per inferiora nō autem per superiora, ut uoluit Hipp. in 4. aphorismorum 4. Contradictio hæc licet sit clarissima, & maxima, tamen facile tollitur. Notate igitur, quòd euacuamus pituitam, & bilem uel ex uiscere aliquo, uel ex ambitu totius. Tunc dico, quòd si bilis sit euacuanda ab ambitu totius corporis, oportet ipsam euacuare per superiora, quia commodior erit euacuatio, dum enim bilis ex toto ambitu fluit ad hepar; tunc ab hepate, facilius petit uétriculum, quàm intestina, nam uentriculus est superior; bilis autem cum calida sit, petit sursum. unde cum æstate abundet

bilis

bilis in toto ambitu; hinc eſt, quòd Hipp. præcipit corpora æſtiuo tempore eſſe euacuanda per ſuperiora. Si autem euacuanda ſit bilis exiſtens in alicuius uiſceris cauitate; euacuanda inquam ſit prçcautionis gratia, ne faciat morbum aliquem in parte illa, uel quia etiam faciat morbum præſentem; tunc, ut tollatur morbus, uel præcaueatur à morbo, quia niſi euacuaretur, imbiberetur in parte illa, & faceret morbum, tunc inquam præcautionis gratia, & ne bilis diffundatur ex uiſcere illo per totum corpus, euacuamus ipſam per inferiora, quia facile deuenit ad inteſtina, uidiſtis enim in anatome duos meatus, qui uocantur à Græcis πόροι χοληδόχοι, qui colligentes bilim transfundunt ipſam in inteſtinum duodenum, & in fundum uentriculi; ſed meatum illum, quem omnes dicunt peruenire ad fundum uentriculi; & bilem in ipſum deferre, non potui equidem hucuſque reperire: alterum uerò, qui defert bilim in duodenum ſemper reperi, & uobis etiam oſtendi; per quem canalem ſeu meatum bilis trãſmittitur ad inteſtinum ob duplicem uſum; primo quidem, ut excrementum bilioſum excernatur. 2. ut tale excrementum detergat inteſtinum. oſtendi autem uobis quòd iſte meatus non peruenit recta ad hepar, ſed ad ueſiculam bilis, quamuis Galenus aliter ſentiat, ueſicula enim eſt facta tanquam diuerticulum quoddam, nam ad ipſam regurgitat bilis, quando non poteſt in inteſtinum transfundi, ut ſolet quando inteſtinum eſt repletum; & tunc cum non poſsit in inteſtinum fluere, nec in meatu tota bilis contineri regurgitat ad ueſiculam: poſtea detumeſcente inteſtino & aperto orificio, fit ut compreſſa ueſicula ab ipſo hepate transfundatur bilis ad meatum, & inde ad inteſtinum Hipp. igitur ne bilis hæc, quæ in inteſtinum fluere ſolet fundatur per totum corpus, uel imbibatur in tunicis inteſtini uult, ut præcautionis gratia continue eam educamus. cum autem bilis coaceruetur in inteſtinis çſtate, hinc eſt quod Hipp. Rufus, & alij etiam præcipiunt æſtate bilem eſſe per inferiora purgandam. Itaque quãdo bilis eſt euacuanda ex toto ambitu, oportet ipſam purgare per ſuperiora: cum uerò ex cauitate alicuius uiſceris, purganda eſt per inferiora. Solutionem hanc collegi ex Galeno in commentario illo in librum Hipp. de ſalubri uictu commento textus 15. & in libro quos quando &c. Omnes itaque humores ſunt euacuandi modò per ſuperiora, modò per inferiora, una excepta bile atra, quæ ſemper eſt euacuanda per inferiora. Vnde inſurgit quarta indicatio ſumpta ab humore euacuando, & à loco in quo humor eſt, quia

omnes

omnes humores calidi, aut frigidi ſint, ſi contineantur in uentriculo, euacuandi ſunt per ſuperiora: ſi uerò ſint in inteſtinis per inferiora, contra humores calidi ſi ſint in toto ambitu, euacuandi ſunt per ſuperiora: at ſi in toto ambitu ſint humores frigidi, educendi ſunt per inferiora. ſed atra bilis, ubicunque ſit, uel in ambitu, uel in uentriculo, uel in inteſtinis ſemper eſt euacuanda per inferiora; & eſt præceptum Galeni in libro quos quando &c. & ratio eſt, quia eſt humor ſemper inimicus ori uentriculi: & ideo ſi euacuetur per ſuperiora petens uentriculi os, uel ipſum exulceraret, uel pareret defectum animi, uel aliquod aliud graue ſymptoma. Hæ ſunt indicationes, ex quibus colligetis quando euacuandũ ſit per ſuperiora: cauti tamen eſtote ſemper, eſtote, obſecro adoleſcentes optimi, & non ſitis audaces in hac euacuatione per uomitum, præcipuè, quando corpus non eſt redditum aptum ad huiuſmodi euacuationem, quia eſt euacuatio uiolenta, & diſsipat admodum uires. Vnde Galenus in ſextum Epidemiorum ſectione prima, & in libro quos, & quando &c. uult ut ante uſum uomitorij præparētur uię, & corpus, quod præceptum fuit etiam Hipp. Præparatio autem hæc conſiſtit in quatuor capitibus, primum eſt conſuetudo, quia in ijs, qui non ſunt aſſueti euomere etiam ſine uſu pharmaci uomitorij, non debetis tentare talem euacuationem. Secundum eſt præparatio humorum, qui ſi ſint uiſcidi, ſunt antè uſum uomitorij detergēdi; ſi craſsi, attenuandi & incidendi. Tertium conſiſtit in præparatione uiarum. Quartum & ultimum uerſatur in emollitione totius coporis, ut uentriculus, uenæ, parteſque omnes, ac totum denique corpus reddatur molle & laxum, aliter homo non feret uomitum, quoniam uomitus ſiccat, diſſoluitque uires adeo, ut inducat aliquando maraſmum. humectetur ergo totum corpus, quòd fiet copia cibi exhibiti, qui tamen cibi debent humectare actu, & potentia, atque eſſe boni ſucci: & ideo optimæ carnes, fructus humectantes & probi ſucci opportuna ſunt: quies etiam idem facit quia ut corporis motus uehemens ſiccat; ita quies humectat, & laxat. Hæc eſt præparatio, quæ requiritur in illis, qui uolunt uti pharmaco uomitorio. Cæterum quia nos non utimur his uomitorijs: idcirco non ero longior in tradendis uobis præceptis de his medicamentis, & de præparatione ad uomitum: moneo tamen uos, & oro amantiſsimi diſcipuli, ut non faciatis hanc euacuationem per uomitoria pharmaca illa, quæ electiuè attrahunt: ſed laudo uomitum factum ſine pharmaco, uel excitatum leniſsimo, mitiſsimouè uomitorio, cuiuſmodi ſunt quę uo-

mitum

mitum prouocant lubricando, uel detergendo, uel abluendo, uel flatus & extensionem pariendo: non autem tentetis uomitum cum ijs, quæ attrahunt tota sua substantia, siue trahant à remotis, siue à propinquis locis; nos enim ignoramus modum præparandi talia pharmaca: præter quam quòd nostri ægrotantes non ferrent huiusmodi euacuationem, cum ei non sint assueti; uix enim ferunt tres, aut quatuor sirupos: cogitetis modò si tolerarent tam uiolentam euacuationem. Sed ueniamus iam ad euacuationem, quæ fit per secessum.

IN EVACVATIONE PHARMACO FACIENDA *per intestina, quæ præcepta sint obseruanda priusquam pharmacum exhibeatur. Cap. XIX.*

ALia proponebatur uia purgandi corporis duce pharmaco, quæ fit per intestina, sicut prior fiebat per uentriculum. Hæc itaque ratio euacuationis, quia per aluum educit, ideo à Græcis uocatur ὑπαγωγή, à nostris autem subductio. unde & subducentia appellantur medicamenta, uel subductoria, quæ per aluum euacuant, à Græcis uero ὑπακτικά. Via hæc solet euacuare tribus ex locis sicut & alia uia supradicta, uidelicet ex cauitate uentriculi, & intestinorum secundò ex primis uenis, & ex hepate: ultimo à toto ambitu, & à remotissimis locis: & hac euacuandi ratione libenter nos medici utimur, quoniam tuta est, neque enim imminet periculũ de suffocatione, nec de disruptione uasis in pectore, ut est in uomitu; non tamen uia hæc est penitus tuta, quoniã aliqui sunt qui non sunt apti ad talem euacuationem, ut dicit Rufus referente Oribasio in 7. Collect. cap. 26, ubi inquit, quod aliqui sunt, qui habent inferius orificium uentriculi, pilorum scilicet, qui & portinarius, & ianitor dicitur, eo quòd ianitoris munere fungatur; qui inquam habent pilorum præternaturam affectum, & in ipsis, inquit Rufus uacuatio per inferiora non est tuta. sed uos intelligatis de euacuatione illa, quæ fit pharmaco exhibito per os, non autem de illa quæ fit per iniectum clistere, uel per inunctionem pharmaci, circa umbilicum, quia in his euacuationibus affectio pilori nulli est impedimento: sed utique pilori affectio impedit euacuationem illam per sedem quæ fit pharmaco per os exhibito, quia dum pilorus est affectus, uel angustus, uel habet tuberculum aliquod, non præbet exitum ipsi pharmaco ad intestina, quo fit ut ho-

mo, qui ita affectus est, sit ineptus ad euacuationem per secessum factam scilicet pharmaco per os assumpto. cognoscetis autem pilorum esse affectum ex cōcoctione, & distributione cibi cita, uel tarda, quia si homo cōsueuit cōcoquere cibum spatio quinque, aut sex horarum, & tanto tēpore trāsacto cum deberet cibus concoctus distribui; sentiat tormina, mordicationes, & eructationes, signum est affectum esse pilorum, & sic non posse fungi suo officio; symptomata enim dicta accidunt, quia cibus nō potest distribui. Itaque primum, quod impedit euacuationem per inferiora; euacuationem dico per pharmacum assumptum per os factam; est pilori affectio. Alia etiam sunt, quæ impediunt huiusmodi euacuationem per intestina, ut quoties homo propensus est suapte natura ad dysenteriam, uel ad inflammationem intestinorum, uel ad maximum fluxum hæmorrhoidarum ineptus est ad euacuationem per inferiora, & ideo in his fugiatis pharmaca purgantia per inferiora. sed si ea non adsint impedimenta, semper euacuatio per inferiora erit commodior, ac tutior illa, quæ fit per uomitum, quoniam ad hanc euacuationem per inferiora non succedunt affectus, & symptomata cordis, & capitis; nec suffocationes, nec aliud quidpiam ex illis magnis incommodis, quæ sequi solent euacuationem per uomitum, quæ semper habet aliquod periculum coniunctum si præsertim fiat robusto aliquo uomitorio, cuiusmodi est helleborus, qui quantum uis præparetur, semper tamen habet in se nescio quid mali, ut etiam Hipp. dicit licet ipse haberet, & sciret ueram hellebori præparandi rationem. Et quanuis uacuatio hæc per inferiora satisfaciat in omnibus affectibus, & partibus euacuandis, nullus enim est morbus, nullaque pars affecta, quæ non iuuetur ex euacuatione facta per inferiora, dummodo fiat opportunis medicamentis, & talibus, qualia indicantur, mitia uidelicet, uel robusta: tamen sciatis, quòd aliqui sunt affectus, & aliquæ partes, quæ indicant magis unam, quàm aliam euacuationem. Vnde Galenus dixit, quòd omnes affectus partium superiorum indicant euacuationem per inferiora, quia simul & semel fit reuulsio, & euacuatio: & ita omnes morbi, qui sunt in partibus supra umbilicum indicant euacuationem per intestina; quanuis etiam affectus partium, quæ sunt infra umbilicum recipiant maximum iuuamentum ex tali euacuatione, quia attrahitur primò materia ad hepar, qui est centrum æque distans à partibus superioribus, & inferioribus; tamen iuuat præcipue partes superiores euacuando, ac reuellendo. Medicamenta

autem

autem quibus utimur ad euacuandum. per hanc uiam ſunt in triplici ordine, ut dictum eſt de uomitorijs, quia alia ſunt blanda admodum, & uocantur lenientia, & euacuant per ſedem uel abluendo, uel detergendo, uel lubricando, uel comprimendo: abluendo quidem ut ſerum; detergendo, ut mel roſaceum; lubricando, ut mucor fœnugræci, ſeminum lini, & alia multa: comprimendo autem, ut mala citonia poſt uſum lubricantium in cibum aſſumpta. Alia ſunt medicamenta per aluum euacuantia quæ ypilata uocantur à Græcis, quæ habent uim purgatricem aliquam, debilem tamẽ, qua ui educunt humores ex primis uenis uſque ab hepate, qualis eſt caſsia, manna, tamarindi, & id genus: qualia quoque ſunt illa, quæ recipiunt robuſtiſsima ſoluentia; ſed in pauca quantitate. Alia ſunt quę habent robuſtiſsimam uim purgandi per inferiora, quibus etiam utimur. & quanuis poſsimus tutò ipſis uti ad euacuandum per ſedem, tamen in hac euacuatione requiritur optima uiarum præparatio, ut dicit Hipp. in 2. aphoriſmorum 9. Corpora „ cum quiſpiam purgare uoluerit, oportet fluida facere. Licet igitur uſus horum pharmacorum non ſit uiolentus, & tutò poſsimus his pharmacis uti; tamen oportet præparare corpora, quæ præparatio conſiſtit in tribus, primò in præparatione humorum, ut dicit Galenus in commẽto illius aphoriſmi, ſi enim humores ſint craſsi, ſunt attenuandi, & incidendi: ſi uiſcidi, detergendi; ſi putridi, concoquẽdi, alioqui non ſuccedet euacuatio, uel ſi fiat, erit uiolenta. Secundò præparatio hæc cõſiſtit in præparatione uiarum; & per uias intelligatis oſcula uenarum, & arteriarum atque meatus, & laxitates, quę cadunt inter fibras membrorum, quia ſi oſcula uaſorum ſint materia aliqua tenaci, & craſſa oppleta, trahat, quantum uelit pharmacum, quòd non euacuabitur humor in ipſis contentus: & ideo ſunt aperienda, quod fiet uel deterſa, & attenuata materia illa obſtruente, uel apertis oſculis ipſis per dilatationem. cauitates quoq;, & laxitates membrorum ſunt præparandæ, ut dixi, quoniam ſi caſu materia infixa ſit in articulo aliquo, uel in alijs cauitatibus corporis, & meatus harum partium ſint clauſi; nunquam poterit uel ex articulo, uel ex cerebro extrahi materia niſi primo meatus illi membrorum aperiantur, ac exobſtruantur. igitur & meatus membrorũ ſunt pręparandi, quæ præparatio tota conſiſtit in apertione: apertio uerò poſita eſt in ablatione illius, quod obſtruit: aufertur autem uel detergentibus, uel attenuantibus, uel calefacientibus, quæ aperiendo id præſtant. Sed uaſa præparanda ſunt trium generum, &

primò ſunt capillamenta uenarum,& arteriarum, quæ deſinunt, & terminantur in inteſtina. ſecundò ſunt capillamenta uaſorum terminantium in hepar. tertiò ſunt capillamenta uaſorum deſinentium, & finientium in membra: & omnia hæc capillamenta uaſorum ſunt aperienda ſi debeat fieri euacuatio, ut ſi euacuanda ſit materia ex articulo aliquo, ut in arthritide, non dubium eſt, quòd non, poteſt talis materia educi ex locis illis, niſi primò tranſeat per capillamenta uaſorum terminantium in illud membrum. ſecundò per capillamenta illorum uaſorum, quæ deſinunt ſuis finibus in hepar. tertiò per capillamenta illorum, quæ deſinunt in inteſtina: & ideo oportet aperire omnia hæc capillamenta: aperiuntur uerò detergentibus,attenuantibus,& calefacientibus: inter quæ primum eſt uictus extenuans: extenuans dico uel paucitate alimenti, quia dum parcè aluntur corpora,fit ut humores, qui obſtruunt, ſiccentur,& imminuantur, quam ſiccationem, & imminutionem ſequitur apertio uaſorum exiguorum:uel extenuans,quia generet alimentum tenue,& calidum,ut ſunt omnia aromatica, ſales, & acria omnia. alia eſt ratio aperiendi hæc capillamenta uaſorum per medicamenta, quæ attenuant, ſiccant, & calefaciunt, & ſunt illa, quæ proponuntur à Galeno in primo aphoriſmorum 24.ut hyſſopus,origanum,tragoriganum,thymus,tymbra,pulegium, petroſelinum,fœniculum,ſerpillus,fumuſterræ & ſimilia quæ calefaciunt, detergũt, & aperiunt. hæc cocta in uino, uel cum melle, uel cum mulſa, & exhibita aperiunt detergendo, attenuando, & calefaciendo: unde in præparatione requiruntur ſirupi,qui attenuent,calefaciant,& detergant,ualidiſsimè.& ideo errant illi, qui damnant ſirupos, & non uident,quòd & Antiqui habuere in uſu ſirupos.quid enim eſt aliud melicratum factum cum hyſſopo,quàm ſirupus? idem dico de alijs, ut de melle in quo coctus ſit thymus, uel alia ſimilia. unde ego non poſſum non commendare uſum ſiruporum ad præparandum, ſiruporum dico, ſed non illorum,qui refrigerant,quia frigidos ſirupos ad præparationem non laudo, attamen non reperietis quatuor medicos,qui in pręparando non utantur ſirupis frigefacientibus:omitto ſirupos acetoſos,quia quanuis frigidi ſint, tamen ratione acetoſitatis poſſunt incidendo aperire, & ſic præparare. Omitto etiam cicorium, & ſirupum, qui ex ipſo fit, quoniam ratione amaritudinis poteſt conuenire,& ſi refrigeret: ſed dico quòd illi ſirupi refrigerantes,qui non habent amaritudinem, nec aciditatem,nullo modo conueniunt ad præparandum:& ideo Galenus excepto cicorio, &

oximellitide,

oximellitide, nullo alio refrigerante utitur pro præparatione. quare moneo uos, ut præparantibus addatis semper aliquid, quod detergat, & calefaciat. Tertium in quo consistit præparatio corporis ad euacuationem per inferiora est fluxibilitas corporis, quæ fluxibilitas consistit in præparatione cauitatum ipsorum intestinorũ: præparantur porrò intestinorum cauitates usu clisteriorum. & ideo ijs, in quorum intestinis solent indurari feces, & sunt stiptici uentris; oportet antè quàm exhibeantur pharmaca purgantia inijcere clisteria nunc plura nunc pauciora, prout uidebitur opus ad hoc, ut fluxilis reddatur aluus, alioqui non succedet euacuatio. Et quan- „ uis Galenus in commento illius aphorismi Corpora cum quispiam purgare &c. accuset illos, qui per corpora fluida, exponebant corpora reddenda esse apta, & parata ad uomitum, & ad euacuationem per inferiora, quam præparationem dicebant fieri in euacuatione ad superiora per usum eorum, quæ uomitum prouocant: in euacuatione uero ad inferiora per usum eorum, quæ aluum subducunt, quod clisteres faciunt: quanuis inquam Galenus illos repræhendat, tamen sciatis, quòd accusat illos, quia exponebant de hac duntaxat præparatione, non autem de præparatione & uasorum, & meatuum, & humorum, neque enim Galenus damnat præparationem cauitatis intestinorum per usum clisteriorum, nam hoc esset contra se, & contra quotidianum usum, quia nos experimur quotidie, quòd si exhibeantur pharmaca antè quàm intestina fuerint pręparata, nõ succedit euacuatio, ut ego sæpe uidi & præsertim his diebus in quodam homine, qui habebat aluum stipticã, & medicus quidam uolebat ei exhibere pharmacum antè quàm præpararentur intestina: ego dicebam pręparemus prius intestinorũ cauitatem aliter non fiet euacuatio: sed alius medicus resistebat, & dicebat hoc esse contra Galenũ: & ita exhibitę sunt cochię, & nulla est facta euacuatio. unde postea præparauimus intestina iniectis tribus aut quatuor clisteribus; & post factam talem præparationem exhibitæ sunt pilulæ de hiera diacolocyntidos, quæ debiliores sunt, quàm cochiæ, & facta est satis magna, & optima euacuatio. & sic ego soleò in omnibus astrictis corporibus, antè quàm exhibeam pharmacum, præcipere, ut inijciantur tria, uel quatuor clisteria; & semper uidi optimum successum. Hæc sunt obseruanda in euacuatione, quæ fit per intestina. succedit modo illa, quæ fit per palatum.

IN EVACVATIONE CAPITIS, VENTRICVLI, *et totius corporis facienda per palatum, quæ præcepta obseruanda sint: & quæ medicamenta, quotque specierum sint illa; quæ huiusmodi euacuationem efficiunt.* Cap. XX.

TErtia uia, per quam fit euacuatio est palatum, nã & per ipsum euacuamus corpus totum, quod ignotum fuit Antiquis sed est inuentum audacia nostrorum Empiricorum. & non solum corpus uniuersum euacuatur per hanc uiam scilicet per palatum, sed aliquæ etiam singulares partes, ut caput, uentriculus, & thorax. Notate tamen quod & Antiqui nouerunt per palatum euacuari caput, & thoracem: sed quod & uentriculus, & corpus totum euacuaretur per palatum; id certè non cognouerunt. Per palatum igitur euacuamus primò caput, & simul etiam uentriculum, non possumus enim per palatum euacuare caput, quin simul etiam euacuemus uentriculum, quod fit ratione magni consortij, quod uentriculus habet cum toto palato, membrana enim gulæ connascitur cum membrana interna uentriculi; & cum ea, quæ uestit linguam & palatum: & hinc est, quòd tunica palati habet etiam gustũ, quod factum est à natura, ut sit tanquam speculator inseruiens uentriculo. cum ergo sit tantus connexus, & consensus inter palatum, & uentriculum, hinc est quòd per partẽ post partẽ euacuatur etiã uẽtriculus: & ita nõ possumus masticatorijs euacuare caput, quin simul etiã euacuetur uentriculus per palatum. euacuatur autem caput per palatum, quia ex capite descendunt capillamenta uenarum, quæ desinunt in palatum. Secundò quia ex capite desinunt, & terminantur in palatum multi meatus. quicquid uerò euacuatur per palatum uel à capite, uel à uentriculo solet excerni sub natura phlegmatis: & ob id medicamenta, quæ euacuant per palatum uocantur ἀποφλεγματίζοντα uel ἀποφλεγματισμὰ à Galeno in quinto de facultatibus medic. simplicium cap. 19. Horum autem medicamentorum usus duplex erat apud Antiquos, nam alia erant in usu pro collutione & uocabantur ἀνακογχυλισμοί, uel γαργαρίσματα, uel γαργαριζόμενα & erant medicamenta liquida, quæ ducta per os euacuabant: alia erant, quæ mandebantur, quæ à Græcis uocabantur μασώμενα, à nostris autem, masticatoria. Isti addunt tertium modum, quo medicamenta solent facere talem euacuationem, & modus est illinitio. unde ad euacuandum caput, & uentriculum per palatum solent etiam medicamenta illinire.

illinire. His tribus modis potestis uti medicamentis his, quę medicamenta sunt duum generum, nam quædam sunt, quæ euacuant sua tantùm caliditate, uel acredine, & nullam habent uim pharmacosam, & ab his semper debetis incipere quādo uultis euacuare per palatum: & inter hæc etiam quædam sunt acerrima, quædam mitia, & quædam mediocria: & semper à mitioribus est uobis inchoandum: ultimò autem deuenietis ad illa, quæ tota substantia attrahendo euacuant per palatum. ea autem, quæ sola caliditate, uel acredine euacuant per palatum, sunt hæc mastiche, anethi semen, capparis radix, iridis radix sicca, & uirens, licet uirens habeat etiam uim attrahendi à tota etiam substantia; hyssopi coma, origani coma, piper, cariofillū, sales omnes, pyrethri radix, sinapis semen, & omnia alia acria. hæc est materia ex qua poteritis parare uaria medicamenta. Alia sunt, quæ euacuant per palatum attrahendo, & tota sua substantia, & sunt ista, iridis radix uirens, attrahit enim non solum sua caliditate, sed etiam facultate pharmacosa: nitrum, nam & ipsum euacuat tota sua substantia, ac detergendo; anemones radix, quæ etiam euacuat tum quia acris est, tùm à tota substantia. ultimò addatis radicem staphidis agriæ, quæ maximè euacuat pituitam à capite, & à toto corpore. non sua duntaxat acredine, sed tota etiam substantia. Hæc est duplex materia ex qua poteritis conficere gargarismata, uel masticatoria, uel linimenta: gargarismata quidem coquēdo aliquod dictorum in uino, & postea admiscendo mel, uel oximel; quam decoctionem poteritis etiam facere in aqua: masticatoria uerò facietis accipientes puluerem ex supra dictis, & puluerem excipietis aliquo, quod habeat cōsistentiam crassam. & notate, quòd necessariò ea, quę sunt robustissima, sunt commiscenda cum aliquo, & non est utendum ipsis simplicioribus, quoniam exulcerarent palatum, cuiusmodi est radix pyrethri, & similia, quæ ob suam acredinem sunt cum aliquo miscenda. Isti capiunt mastichem & ceram, & admixtis uel leuioribus medicamentis dictis, uel calidissimis, ac robustissimis faciunt pilulas mandendas. sed mihi non placet usus ceræ, quia dum manditur pilula, uel pasta in qua est cera: puluis citò dissipatur, ac diffunditur per os separatus à cera, & non potest mandi. Vnde ego soleo excipere pulueres mastiche, & affundo aliquid terebynthi cyprij & optimum fit masticatorium, quod potest diu mandi. sed loco terebynthi nunquam admisceatis ceram, aliter medicamentum patietur illud incommodum, quod modò dixi: attamen uidebitis omnes medicos admiscere ceram. uos autem excipiatis

piatis maſtiche;& ſi ob ſuam ſiccitatem uidebitis, quòd non poſsit excipere niſi parum pulueris; addatis portionem terebynthi cyprij. Antiqui excipiebant carne paſſularum magnarum, ut eſt noſtrum gibibbum uulgò dictum, & uua illa Coranthi, uel Cretica, cum quibus & uos poteritis parare maſticatoria, extrahentes nucleũ ex uuis illis, ſubinde eas puluere explentes, quas poſtea uuas mandat æger, & poſtmodum expuat ſimul puluerem & ſputum. Et notate quòd paſſulæ Antiquorum erant uuæ magnæ, quales ſunt illæ, quas modò dixi, non autem erant uuæ iſtæ paſſillæ, quas nos habemus,& communiter uocantur uuæ paſſæ uulgò. Vltimò poteritis eadem medicamenta redacta in puluerem excipere melle roſaceo, uel melle crudo,& conficere linimentum. Poſſetis etiam facere pulueres,& inſpergere in palatum. Cæterum in uſu iſtorum medicamentorum notate, quòd antè uſum apophlegmatiſmorum illorum, quæ attrahunt à uentriculo debetis mandare ut injciatur cliſter, quia ſi materia abundaret in uentriculo, uel in inteſtinis poſſet ſi rſum aſcẽdere,& mali aliquid parere. Secundò, poſt uſum apophlegmatiſmi, ſi lene ſit apophlegmatiſma, nihil eſt agendum; ſed ſolùm ſtet æger per unam, uel duas horas antè quàm comedat: at ſi apophlegmatiſma cõſtabat ex materia ualde calida, ne feruore illo exulcerentur fauces, debet æger poſt uſum ipſius abluere palatum primò melicrato, ut optimè docet Antyllus: ſecundò lacte; tertiò ſi non ceſſet feruor, oleo roſaceo completo. Notate etiam quòd non eſt utendum his medicamentis in ijs, qui patiuntur deſtillationes à capite, uel ſolent pati inflammationes palati, aut gingiuarum. Hæc erant obſeruanda,& dicenda circa hanc tertiam uiam, per quam fit euacuatio: ſequitur modò, ut uideamus quæ obſeruanda ſint in euacuatione thoracis & totius corporis pet palatum: de qua re in ſequenti capite dicam, poſtea deſcendam ad alia.

QVAE PRAECEPTA OBSERVANDA SINT IN euacuatione totius, & Thoracis pharmaco facienda per palatum. Cap. XXI.

DIxi de ijs, quæ per palatum euacuant caput, & uẽtriculum: iam deuenio ad ea quæ per palatum euacuant thoracẽ, quia & thorax euacuatur per palatum medicamentis ijs, quæ poſſunt calefacere,& ſiccare palatum atque thoracem. Materia autem opportuna pro medicamentis ad hanc euacuationem, quæ ſit di-

cam

cam paulo poſt: nunc uerò ſciatis, quòd modus quò talibus medicamentis antiqui utebantur erat per ſuffitum, & erat in frequenti uſu apud Veteres, nam & in enipijmate & in magna tuſsi, & in aſthmate euacuabant thoracem à materia illa per ſuffitus, quia fumus ille exuſtus attenuat materiam in thorace exiſtentem redditque ipſam aptam ad euacuationem. Materia uerò apta pro ſuffitibus ad hunc uſum faciendis eſt hæc, ariſtolochia clematis dicta ſulphur, ladanum, lignum tedæ & ſandaracha Græcorum. hæc erat materia ex qua faciebãt ſuffitus, redactis his medicamentis uel in puluerẽ, uel in trociſcos. habetis etiam ſuccinum, lachrimam iuniperi, quæ eſt ſandaracha Arabum, belzuinum, quod uocatur lachrima: hæc etiam optima ſunt materia, & robuſta pro ſuffitu parando ad euacuandum thoracem per palatum: & ut unico uerbo dicam quicquid poteſt ſuffiri & calefacere thoracem conuenit pro euacuatione huiuſmodi. Euacuamus & totũ corpus per palatum, ut docuere noſtri Empirici, medicamento quodam robuſtiſsimo, quod applicatum uel palato, uel extremis etiam corporis partibus, ut articulis, ſeu internodijs, aut cuicunque alij corporis parti; euacuat ab uniuerſo corpore per palatum, quia ſuapte natura palatum petit, ut fit de pharmaco euacuante per ſedem, quia exhibitum per os, quanuis primum recipiatur in uentriculum, non ob id tamen euacuat per uentriculum, ſed per inteſtina, quia ſuapte natura petit inteſtina: quod etiam fit ſi quis olfaciat pharmacum purgans per inteſtina; non enim per aliam uiam fit euacuatio, quàm per inteſtina: ita etiã eſt de ijs, quę ſuapte natura euacuãt per uomitum, helleborus enim ſiue umbilico, ſiue alij parti applicetur, ſemper euacuant per uomitum. hoc idem fit de medicamento robuſtiſsimo euacuante totum corpus per palatum, nam ubicunque applicetur, ſemper ſuapte natura petit palatum, & per ipſum euacuat uniuerſum corpus: medicamentum autem hoc eſt hydrargyron, id eſt argentum uiuum, quod maximè euacuat à toto corpore, & præcipuè euacuat pituitam, melancholiam, & aquoſos, aduſtoſque humores. eandem quoque uim habent etiam ea quæ ex argento uiuo fiunt, & ſunt præcipitatum, argentum ſublimatum, & cenaprium. Vnde quatuor erunt medicamẽta, quæ euacuant uniuerſum corpus per palatum. quòd autẽ hæc euacuent per palatum in quacunque parte admoueantur, oſtendi cum agerem hoc ipſo anno de morbo gallico, exemplo annali in ore detenti; in quo manifeſtiſsimè conſpicitur argẽtum uiuũ, quod cum ſuapte natura petat palatum, trahit etiam ſecum humores. ex

ho-

hoc eodem medicamento, sicuti etiam ex argento sublimato, ex pręcipitato, & ex cenaprio solemus facere suffitus, qui pariter attrahũt à toto corpore. Sed notate, quòd euacuatio ab his medicamentis facta est uiolentissima, & longa, produrat enim aliquando, immò ferè semper octo, & decem dies. quæ autem sint obseruanda in hac totius corporis euacuatione per palatum ex hydrargyro factam do cui uos, ut scitis, mensibus superioribus dum agerem de morbo gallico. & ideo omissa hac euacuatione, descendo ad illam, quæ fit per nares.

QVAE OBSERVANDA SINT IN EVACVATIONE facienda per nares: & quæ, quotque generum sint medicamenta illa quæ huiusmodi euacuationem efficiunt. cap. XXII.

ALia uia, per quam solemus euacuare, est nasus: sed uia hæc est tantùm partialis, quia euacuat caput duntaxat: euacuat autem caput, quia sunt duo genera meatus, qui declinant in nares, unus quidem per colatorium, in quo sunt meatus desinentes in narium cauitatem, per quos descendit ex capite mucus, & per nares excernitur. adsunt & meatus declinantes in nares ex capite. Vnde fit, ut medicamenta naribus imposita proritent membranas uestientes cauitatem narium, & meatuum illorum, quibus proritatis, proritãt etiam per consensum membranas cerebri, ac cerebrum ipsum, quia à tunicis cerebri ortum ducunt: & ideo cogitur cerebrum insurgere, & expellere illud excrementum, quòd in ipso est. Medicamenta autem, quę per hanc particularem uiam euacuant uocantur à Gal. ἔῤῥινα, eo quòd infundantur, uel imponãtur in nares, & tripliciter euacuant caput, primo quidẽ per se: secundò per accidẽs: tertiò partim per se, partim per accidens: per se quidẽ, quia eliciunt materiã illã, quæ est in capite: per accidens uerò quatenus excitant sternutationem seu sternutamentum, quo excitato à re molestante, dum cerebrum nititur eam rem expellere, excernit etiam & expellit simul & semel excrementum illud, quod in ipso est; nam ex Hippocrate in 7. aphorismorum 51. & ex Gal. ibi in commento, & in 5. de symptomatum causis cap. 3. & 4. & ex Aetio in sexto libro cap. 97. & alibi sæpius; scimus, quòd sternutatio fit dilatato, & compresso cerebro uiolenter ad expellendum illud, quod noxium est: res autem noxia proritans cerebrum, uel in ipso est, ut sunt uapores acres in ipso existentes; & hinc est, quòd qui abundant pluribus uaporibus

ribus in capite, sæpe sternutant: hinc etiam fit, quod si quis inspiciat solem, solet sternutare, quia ex solis inspectione incalescunt oculi, eorumque spiritus, quæ calefactio communicatur etiam spiritibus cerebri, qui incalescentes excitant sternutamentum: & ita excutitur etiam quicquid pituitæ est in cerebro. Aliquando res stimulans est extra cerebrum, quia & ex pinna alia uè re simili naribus iniecta sicuti etiam ex pipere iniecto, & alijs huiusmodi mouetur sternutamentum per consensum, quia membranæ uestientes colatorium cum ortum ducant à membranis cerebri, fit ut cum proritantur membranæ colatorij, irritentur etiam membranæ cerebri, & agitentur eiusdem cerebri uapores, qui stimulantes ipsum, fit ut dilatetur, & comprimatur uiolenter ad expellendum id, quod proritat: & sic facto sternutamento excernuntur excrementa. unde quando quis uehementer tussit, & ex pulmone attollitur malus uapor ad cerebrum, fit etiam sternutatio, quæ nihil aliud est, quàm elisio uaporis cerebri per meatus narium uel per aures; sed præcipuè per nares; elisio inquam uaporis multi & acris facta à cerebro ualidè se ipsum comprimente, quæ elisio fit potissimum per meatus narium, & aliquando etiam per oculos, & per aures. Itaque medicamenta ἔῤῥινα uocata euacuant aliquando cerebrum per accidens, quatenus stimulant membranas circa colatorium, quibus stimulatis trahunt in consensum cerebrum, & fit sternutatio, qua expellitur etiam id, quod in cerebro excrementosum est, ut fit in tormēto bellico, quia puluis ille incenditur: ignis uerò accensus in puluere quærens exitum & egrediens expellit simul glandem plumbeam. Alia euacuant cerebrum non per accidens, sed per se, & sunt illa, quæ trahūt ab ipso cerebro: illa autem quæ euacuant mouendo sternutamentum, dicuntur euacuare per accidens: alia demum sunt, quæ euacuant utroque modo, scilicet partim per se, partim per accidens: sed illa quæ per se euacuant, dicuntur simpliciter ἔῤῥινα: illa uerò, quæ euacuant per accidens, appellantur à Græcis πταρμικά, id est sternutatoria. ἔῤῥινα porrò simpliciter dicta, quæ per se euacuant, sunt duum generum, nam alia euacuant suo calore, ac feruore aperiendo, & detergendo: alia alliciendo tota sua substantia. illa quæ detergendo, & calefaciendo euacuant, sunt succus radicum betæ, succus calamenti montani, succus hederæ, nigellæ semen cum oleo irino, & sales omnes: quæ autem tota substantia euacuant sunt cyclamē, quod, & sua acredine, & tota substantia euacuat, elaterium, nitrum, quod euacuat sua etiam caliditate, nedum tota substantia, atramentum

ſutorium in nares iniectum, quod licet manifeſta qualitate aſtringat, tamen tota ſua ſubſtantia euacuat: addatis anemones radicem, & ueratrum album. Vſus autem iſtorum eſt, ut attrahantur per nares, uel illinantur, uel inſufflentur. Sed notate quòd hæc eadem medicamenta, quæ ἔῤῥινα propriè uocantur, poſſunt etiam eſſe ſternutatoria, quia ſi parentur adeo ut poſsint continuè percolare per colatorium, & deuenire ad cerebrum ac ſtimulare ipſum, erunt ſternutatoria, ut fiet ſi parentur in puluiſculum, ſeu pollinem tenuiſsimum. & ideo quando uolueritis ut ἔῤῥινα attrahant à capite per ſe, non debent parari in puluerem tenuiſsimum, ſed in craſsiorem, qui puluis deinde eſt per harundinem inſufflandus; puluis enim craſsior cum non permeet ad cerebrum, non poterit ſternutamentum mouere; & ſi moueat, id faciet prima tantum uice, ſed non alijs uicibus: ſecus uerò eſt de ſternutatorijs propriè uocatis, & ſunt illa, quæ permeando per colatorium, & uellicando membranas uel per ſe, uel mixta cum uaporibus cerebri ſtimulant cerebrum ipſum ad expulſionem: & horum medicamētorum alia ſunt ſternutatoria ſua acredine tantùm; alia à tota ſubſtantia: illa, quæ acredine tantùm mouent ſternutamentum, & euacuant ſunt piper, herba lanaria, caſtoreum, herba illa quæ ptarmica uocatur à Dioſcoride; id eſt quaſi ſternutatoria, & græcula nominatur ab Herbarijs recentioribus. unde à ruſticis in mea patria uocatur uulgò grezola, & habet folia hederæ, eſtque in illis locis copioſa, faciuntque ex ipſa ſcopas. quare, ego cum uolo mihi caput degrauare ſoleo quando ſum Mutinæ accipere unam ex illis ſcopis & eam ſub naribus aperio; & ita commouet mihi ter, aut quater ſternutamentum, ita ut herba hæc primas teneat inter ſternutatoria. addatis cuminum, tum commune, tum æthiopicum: & ut unico uerbo dicam omnia ἔῤῥινα, propriè dicta ſi optimè contundantur rediganturque in pollinem tenuiſsimum, erunt ſternutatoria, ſicut & omne illud, quod acre eſt, poteſtque per colatorium permeare ad cerebrum, & ipſum proritare. unde & puluis, qui quotidie uerritur, & excutitur, ſi penetret ad cerebrum poteſt excitare ſternutamenta. Alia ſunt quæ non à qualitate manifeſta; ſed à tota ſua ſubſtantia educunt ex cerebro, & uocantur ſternutatoria à tota ſubſtantia, & ſunt iſta, helleborus albus in pollinem tenuiſsimum redactus, nitrum, euphorbium, cyclaminis radix ſicca, ranunculi radix, & omnia denique illa, quæ ἔῤῥινα ſunt, à tota ſubſtantia, poſſunt fieri ſternutatoria à qualitate manifeſta, ſi optimè pulucrizentur ita ut poſsint permeare ad cerebrũ per colatorium,

latorium.& ideo ſi uultis commouere facile ſternutamentum,ponatis puluerem in pixide, ſeu in ſcatola uulgo dicta, & operiatis, & opertã agitetis,mox aperiatis ipſam ſub naribus, & uidebitis, quòd excitabitur ſternutamentum. In euacuatione per hanc uiam notate,quòd nunquam debetis euacuare per uiam hanc ſcilicet per nares excrementa cruda ex capite, quod præceptum non eſt meum, ſed Galeni.& ideo in coriza cruda nunquam utamini ſternutatorijs quandiu materia cruda eſt,nec utamini dum materia eſt cruda errhinis uocatis medicamentis,ſed ueniatis ad ipſa,quãdo materia incipit concoqui,uel concocta iam eſt. & hæc ſint ſatis de euacuatione facienda per nares; ſequitur ea, quæ fit per uterum,deinde ueniam ad tempus euacuationis, quando ſcilicet exhibendum ſit pharmacum.

QVAE PRAECEPTA OBSERVANDA SINT IN euacuatione pharmaco facienda per uterum. cap. XXIII.

VLtima uia, per quam elicimus humores uel ex toto corpore uel à loco ſingulari affecto,eſt uterus, uel muliebris loculus, ſinus uè dictus, qui uterus aliquando euacuatur ſolus, aliquando ſimul cum ipſo euacuatur etiam totum corpus.quòd autem poſsimus euacuare uniuerſum corpus per uterum, teſtis eſt Galenus in ſexto de locis affectis cap.4. ubi etiam inquit, quòd profluuia uteri alba, uel rubea fiunt aliquando ratione excrementi abundantis in toto corpore. an uerò Græci tentarint euacuare uniuerſum corpus per uterum, quando opus erat purgatione totius, non conſtat, nec ego habeo exempla: ſed quòd tentarint euacuationem ſolius uteri per talem uiam, habeo exempla multa: omitto iam euacuationem illam mẽſtruorum, quæ fit per uterum apertis uenis,ſed loquor de ea euacuatione, quæ fit medicamento,ut quando mulier patiebatur circa uterum, uel non poterat concipere,uel in alijs caſibus, ſolebant Antiqui euacuare uterum appoſitis medicamentis loculis muliebribus: non enumero iam illa,nec de ipſis loquor,quę ſua qualitate manifeſta, uidelicet calefaciendo,& aperiendo talem euacuationem præſtant dum parantur uel in peſſalia,uel in fomentã, uel in ſuffitus: ſed loquor de illis, quæ ſua ui purgante, ac tota ſubſtantia uterũ euacuãt,quibus pharmacis nos non utimur,nec ego ſum unquam uſus, nec uterer, niſi uellem abortum facere actus maxima, & illa quidem chriſtiana neceſsitate: ratio tamen euacuandi

per pharmaca utero apposita Hippocratica est, nam in primo libro de affectibus mulierum proponit multa medicamenta purgãtia ad euacuandum uterum, & sunt flos æris, pulpa colocyntidis, nitrum rubeum, cucumer asininus, qui ualidissimè tota sua substantia attrahit ex utero elaterium;& tandem deuenit ad scammonium,quod est robustissimum, sicuti etiam est colocyntis,ita ut nos non habeamus robustius pharmacum his duobus; excipio tamen euphorbium, & cocognidium, id est granum gnidij: attamen senex ille audacter utebatur, & scammonio, & colocyntide in purgando utero. utebatur autem his medicamentis uarijs modis mixtis, & paratis, nunc cum succo, nunc cum lachrima aliqua, nunc cum unguento, nunc cum melle commixtis, & faciebat digitos, uel pessalia longa, quæ illinebat medicamento, deinde inuoluebat lanam circa pessalia, & ita inuoluta inijciebat. inuoluebat autem lana circum circa pessalium;ne pharmaca robusta hęrendo loculis illis exulcerarent, sicuti fieret nisi pessalium obuolueretur lana, quoniam tunica illarum partium tenuis est, ac mollis. sed dicetis cur medicamenta hæc ita robusta si assumantur per os non exulcerant uentriculum? Dico hoc esse quia diluuntur ab humore multo inibi existente. secundò quia non ita hærent, ut faciunt in loculis muliebribus. ne igitur fierent exulcerationes Antiqui obuoluebant pessalium lana, tamen medicamenta agebant, quia calefacto pessalio tenuior medicamenti pars separabatur,attollebaturque extra lanam ad uterum;& illa pars tenuior erat, quæ uacuabat. Sed dicetis tua norma,& præceptum supra traditum ex mente Hippocratis, & Galeni est: quòd quando uolumus euacuare à partibus uicinis debeamus uti lenibus medicamentis: Attamen Hipp.in purgando utero, qui est pars admodum uicina,utitur ualidissimis medicamentis trahentibus à tota substantia:ita & Galenus facit in euacuando capite, utitur enim masticatorijs robustissimis, ut helleboro & alijs;quod non uidetur rectè factum,& pæsertim in utero,quia uterus habet illud incommodum, quod tu assignabas, & est, quòd ex usu robusti pharmaci attrahitur materia ab uniuerso corpore ad locum affectum. ergo malè Hipp. utitur robustis pharmacis in euacuando uterum, quia trahet materiam ex toto corpore ad affectam partem: malè quoque, & perperam uidetur fecisse Galenus utens illis robustissimis medicamentis in euacuando capite cum locus sit ualde proximus. Dico, quòd si Hipp. & Galenus in euacuandis his partibus usi fuissent pharmacis mitibus,non fuisset facta euacuatio,

scitis

ſcitis enim, quòd ſi pharmacum debeat agere, & allicere, requiritur, ut caleſiat, & attenuetur, quæ attenuatio fit medio calore: calor autem in loculis muliebribus, & in palato imbecillus eſt, quia loca illa ſunt membranoſa: & ideo non poteſt in ipſis fieri bona attenuatio, nec præparatio pharmaci: ſed fit ſemipræparatio, & ſolùm partes, quæ facilius ſeparantur, ſunt illæ, quæ attenuantur, & agunt: & propterea ſi pharmacũ fuiſſet mite, nulla fuiſſet facta euacuatio, quia mala præparatio addita debilitati pharmaci obſtitiſſet. quia igitur Hipp. & Galenus nouere quòd in loculis muliebribus, & in palato mala fit pharmaci præparatio; hinc eſt, quòd uſi ſunt pharmacis robuſtiſsimis. at in uentriculo cum optima fiat pharmaci attenuatio, ac præparatio, non oportet pro ſui euacuatione exhibere pharmaca robuſtiſsima. Poſſumus & hæc pharmaca purgantia uterum inijcere per cliſteres in uterum. poſſem & alia de his medicamentis dicere, ſed omitto, quia nos non utimur ipſis: & deſcendo ad aliud caput de tempore exhibendorum pharmacorum.

PHARMACVM PVRGANS QVO ANNI TEMpore exhibendum ſit: qua diei, noctis uè hora; an poſt, uel antè cibum: qua hominis, morbiq́ue ætate; an in die paroxiſmi: an in die critica: atque utrum in exhibendis pharmacis habenda ſit aſtrorum ratio. Cap. XXIIII.

VIdimus unde trahendus ſit humor, & per quas uias ſit euacuandus: iam uideamus quo tempore ſit euacuandum, id eſt quando exhibendum ſit pharmacum purgans, occaſio enim eſt neceſſaria, atque præceps: eſt quidem præceps, quoniam eſt tempus; at tempus præceps eſt. ſi quis autem tempore inopportuno exhibeat pharmacum, malè agit, & multa, ac illa quidem maxima ſequuntur incommoda: ſicut ſi exhibeatur opportuno tempore ſequũtur multa commoda. Tempus autem eſt triplex, unum quod reſpicit tempeſtatem anni, & eſt tempus communiſsimum. alterum reſpicit ætatem hominis. tertium reſpicit ætatem morbi. Vnde quã do dicimus, quo tempore ſit exhibendum pharmacum, poſſumus intelligere uel de tempore anni, uel de tempore ætatis hominis, uel de tempore morbi: ſed dicamus primo de tempore anni. Debetis igitur ſcire, quòd tempeſtas æſtiua, in qua uigẽt calores ambientis, eſt inepta exhibitioni ipſius pharmaci, dummodo pharmacum ſit uehemens, & poſsit euacuare ab hepate, & à toto corpore. quare

primum tempus obſeruandum eſt æſtas in cuius parte calidiſsima, & ſiccisſima euitandus eſt uſus pharmacorum robuſtorum: in principio autem æſtatis, ubi ambiens non eſt ita feruẽs, poſſumus exhibere pharmaca. ratio autem, cur ęſtate, quando aer ambiens eſt calidiſsimus, & ſicciſsimus, non ſint exhibenda pharmaca; eſt, quia corpora tunc ſunt exiccata: pharmaca uerò & ipſa, & præſertim robuſta, ut plurimum calefaciunt, & ſiccãt. & ideo poſſent accendere febrem, & maximam excitare ſiccitatem. unde Gal. in 4. aphoriſ. commento aphoriſmi quinti, ait, quòd, qui uſi ſunt pharmacis æſtate incidunt in febres. Secũda ratio eſt, quia pharmaca purgantia ſunt ut plurimum acria, quoniam & calida ut plurimum ſunt: idcirco natura moleſtata à calore & ab acredine non poteſt tolerare tantã moleſtiam, & ſic æger uel concidet in defectus animi, uel in alia incommoda. Tertia ratio eſt, quia corpora ex calore ambientis diſſoluuntur; & exoluuntur ſpiritus: & ideo ſi exhibeatur pharmacum lõgè magis debilitabuntur corpora, & uires. Quarta ratio Galeni eſt, quòd ambiens renititur contra euacuationem per pharmacum, quia ſicut balnea aquæ calidæ prohibent euacuationem per pharmacũ, eo quòd trahat à circunferentia ad centrum: ita ambiens aer cum ferueat, commouet humores ab intimis partibus id eſt à centro ad circunferentiam: pharmacum uerò trahit à circunferentia ad centrũ: & ſic fiunt motus contrarij. Vnde uel nõ fiet euacuatio, & pharmacum uertetur in humorem attrahẽdum: uel euacuabit quidem; ſed uiolenter & magna cum moleſtia. His de cauſis non eſt exhibẽdum pharmacum æſtate, quando ſunt magni æſtus nec ſanis, nec ægris, præcipuè ſi pharmacum ſit robuſtum. Tempus autẽ hoc æſtiuum, in quo cauendum eſt ab exhibitione pharmacorum proponitur quod nam ſit ab Hippocrate in quarto aphoriſmorum quinto,
„ dum inquit. Sub cane, & antè canẽ difficiles ſunt medicationes.
„ quare tempus æſtiuum in quo abſtinere oportet ab exhibitione pharmacorum erit per aliquot dies antè ortum caniculæ, & per aliquot dies poſt ortum eiuſdem ſyderis, quando enim canis matutina hora una cum ſole incipit oriri, & apparere ſupra orizontem, tunc per aliquot dies eſt abſtinendum à pharmacis, ſicut etiam per aliquot dies poſt ortum. Dies autem iſti ſunt uiginti antè ortum, & totidem poſt ortum, ita quod totum tempus in quo æſtate cauendum eſt ab exhibitione pharmacorum eſt quadraginta dierum, quorum uiginti præcedunt ortum caniculæ, & uiginti alij ſubſequuntur: & hæc fuit ſententia Galeni in conſilio pro puero epileptico,

& in 2. libro de alimentorum facultat. capit. 2. ubi ait, quòd dies caniculares ſunt quadraginta, quorum uiginti ſunt antè ortum canis; & totidem poſt ortum. quare cum canis incipit apparere ſupra orizontem matutina hora unà cum ſole, dicitur oriri; & per uiginti dies arte ortum huius ſyderis ſicuti etiam per uiginti alios dies poſt ortum, cauendum eſt à pharmacis. ſed aduertatis quòd de ortu caniculæ, uel canis non conſentiunt inter ſe nec Aſtronomi, nec philoſophi, nec Hiſtorici, nec ij, qui exponunt aphoriſmum illum Hipp. afferunt quidem omnes multas auctoritates; ſed diſcordant poſtea inter ſe: & non ſolùm diſcordant de ortu ſyderis, ſed etiam de nominibus, quia apud Græcos reperimus hæc nomina, ſirius, canis maior, & canis minor: apud noſtros etiam reperio mentionem canis maioris, caniculæ, & ſirij aliquando: ſed quid poſtea uelint per has uoces, ingenuè fateor, ego neſcio, alij enim uolunt ſirium eſſe canem maiorem Græcorum: alij non: alij dicunt eſſe hoc: alij illud, ita ut infinitæ ferè ſint contradictiones, & lites. & ut dicam quid ego ſentiam, credo quòd omnes, & Græci, & Latini hallucinati fuerint in ortu caniculæ, & quòd ratione nominum confundant totam rem. Vnde ſum huius ſentētiæ, quòd apud Auctores nos non poſsimus habere certum, ac determinatum tempus, quo oriatur canis uel canicula: differant modò, uel non differant canis, & canicula non curo: ſciatis tamen quòd omnes Auctores & Græci, & Arabes, & Latini uidentur conſentire in hoc, quòd canis, uel canicula oriatur circa XVI. calendas Auguſti, uel circa XV. uel circa XVII. alij enim uolunt, quòd oriatur decimoquinto calendas; alij decimoſexto; alij decimoſeptimo: ſed parua eſt differentia. ſat igitur eſt, quòd omnes ferè conſentiunt in hoc. quare canis, uel ſirij, uel caniculæ, ſit quicquid uelit, ortus erit uel 17. uel 18. uel 19. die Iulij: & ita uos conſtituetis illos tres dies pro ortu huius ſyderis, id eſt pro termino certo & præfinito apparitionis ipſius, quo ſydere aſcendente uigent adeo calores, ut non poſsint eſſe intenſiores: & ita ab eo termino obſeruabitis uiginti dies antè & totidem poſt ipſius apparitionis, quæ contingit tempore ac termino dicto. Itaque à fine Iunij, uel à principio Iulij menſis debetis omittere uſum pharmacorum robuſtorum uſque ad decimam diem Auguſti; uel dicamus ad maiorem præcautionem, uſque ad decimam quintam, parui enim refert uariare in tribus, aut quatuor diebus; quia eo tempore incipit temperari aer. quòd autem tempus hoc, quod dixi, ſit illud, quod eſt obſeruandum, confirmat Galenus in illo ſecundo de aliment.

ment.facult.c.2.ubi ait,quòd canicula habet ortum in media horæ: uocant aũt Græci horã tempus illud æstiuum, quo maturantur fructus illi qui non perdurãt,ut sunt cerasa,pruna,ficus, & similes alij: unde dicti etiam sunt horarij fructus:tempus uerõ istud horæ incipiebat à dimidio Maio mense & perdurabat usq; ad finem Augusti: & ita si accipiamus dimidium huius temporis,uidebimus quòd parum uariabit à decimaseptima,uel à 18. uel à 19. die Iulij, quos tres dies ex communi omnium consensu constituimus pro termino certo ortus caniculæ,antè quem terminum per uiginti dies debetis cauere ab exhibitione pharmacorũ:& per totidẽ ẽt post.Hoc igitur est tempus,quo abstinendum est à pharmacis robustis : Lenia autẽ possunt exhiberi:& per istud tempus intelligatis,ut dixi,partẽ æstatis calidiorem,& sicciorem,quæ pars incipit à fine Iunij,uel à principio Iulji mensis,& perdurat usque ad decimam diem Augusti uel usque ad dimidium Augusti.Nolui ego tractare quæstionem hanc de ortu caniculæ,quoniam est res confusa , & admodum longa , & paucissima ex ea didicissetis. Hyeme quoque cum sunt maxima frigora non sunt exhibenda pharmaca quia constipantur uenæ, & humores redditi sunt crassiores ratione frigoris,ita ut non obediant. Verùm animaduertatis , quòd regula quòd non sint exhibẽda pharmaca hyeme non est ita uniuersalis & certa,ut est illa , quòd non sunt exhibenda,quando sunt magni æstus;quoniam non omnes persentiunt frigus;& calor naturalis est uiuidior hyeme, quàm æstate. prętere a,possumus seruare corpora in locis calidis dum exhibentur pharmaca,& ita frigora uel non oberunt , uel parum : sed ratio hæc habet locum in diuitibus potius , quàm in pauperibus,quia in pauperibus ob paupertatem non possumus ita facile aerem immutare ex frigido ad calidum. quare in ijs in quibus ob paupertatem, uel ob aliam causam nõ poteritis aerem reddere calidiorem fugiatis hyeme medicamenta purgantia, siue pauperes,siue diuites fuerint.Ver autem est tempus commodissimum ad exhibenda pharmaca,quia tunc ex æquo temperatum est corpus . & apertæ sunt uenę, atque humores mediocres sunt . Principium quoque æstatis est opportunum tempus ad purgandum:sed uer est omnium aptissimum: secundo loco est autumnus,quia sępe immutatur in naturam ueris. unde Hipp.in sexto aphorismorum 47. & Galenus in sexto de tuenda ualetudine,& in libro quos,quando &c. & Rufus apud Oribasium præcipiunt;ut illi,qui sunt purgandi, purgentur uere , uel autumno . Cæterùm notate quòd quando laudamus uer, & autumnũ,

[illegible] & im-

& improbamus æſtatem, ac hyemem ; non intelligimus quòd purgatio quæ facienda eſt uerbi gratia hyeme, uel æſtate, protrahatur uſque ad autumnum,uel uſque ad uer,quoniam ſi quis ęgrotet ęſtate & uelimus expectare autumnum,aut uer, poſſet interim mori æger, & ideo regula eſt intelligenda non in curatione, ſed in præſeruatione,quia quando uolueritis euacuare ad præſeruandum,tũc debetis moliri euacuationem uere,uel autumno, uel in principio æſtatis:& hoc notauit Galen. in ſexto aphoriſmorum 47. nam ad præſeruandum à morbis, & in præcauendo ſolebat ipſe purgare uel ineunte, id eſt in principio ueris, uel uere decedente, nam omnes illos, qui ſolebant uexari ab humoribus craſsis pituitoſis, uel melancholicis,conſueuerat euacuare in principio ueris: illos uerò, qui ſolerent affligi ab humoribus calidis, euacuabat in fine ueris. Sed diceret aliquis quæ nam eſt ratio huius diuerſitatis? Dicunt aliqui rationem eſſe hanc, quòd humores frigidi non habent contrarium leuem calorem aeris ambientis, quia eſt ferè ſimilis: ideo non agit in ipſos, nam à ſimili non fit actio. & propterea ineunte uere cum peccent humores frigidi, quia coaceruati ſunt hyeme;non poſſunt à leui illo calore ambientis eliquari,& fundi:ſed hoc utique fieret à calore ueris declinantis. ne hoc igitur fiat, Galenus euacuat ipſos ineunte uere, quoniam ſi expectaret medium,uel finem ueris, cum aer fiat calidior, humores illi eliquarentur funderẽturque per corpus,& putreſcerent, facerentque morbos. Humores autem calidi cum ſimiles ferè ſint calori ambientis in fine ueris; non poſſunt tunc eliquari:ſed hoc fieret, inquiunt,à calore ſuperueniẽte in principio ęſtatis:& hac de cauſa Galenus iſtos euacuat non in principio æſtatis, ſed in fine ueris,quia ſi expectaret principium æſtatis, iam poſſent morbi eſſe geniti. Ratio hæc uidetur probabilis, tamen non eſt neceſſaria,quia Galenus agens de arthritide à materia frigida inquit,quòd materia pituitoſa frigida non poteſt fluere ad articulos, niſi admixtum habeat humorem aliquem calidum,qui ſit tanquam uehiculum: tamen Galenus purgat ineunte uere illos, qui ſolent pati arthritidem à tali materia;& eos etiam purgat tunc, quando patiuntur arthritim à materia frigida. Tunc quæro de materia illa frigida, quæ fluxit ad articulos à quo nam fuerit eliquata & deducta ad articulos: non a calore ambientis, quia per uos calor aeris ineunte uere eſt mitis: ideo non poteſt frigidas materias eliquare: & ita ſecundum iſtos nunquam ineunte uere fieret arthritis à materia frigida, quod tamen eſt falſum: ergo requiritur aliud, quod il-

 los

los humores deducat ad articulos;& illud nihil aliud eſt, quàm humor calidus, & tenuis,qui eſt tanquam uehiculum,ut optimè dicit Galenus. Vnde credo rationem hanc, quam iſti afferunt non eſſe bonam, nec tenendam, ſed eſſe potius dicendum quòd cum hyeme ſit facta coaceruatio humorum pituitoſorum ; & uere ſoleant gigni aliqui humores tenues, ſi non calidi, ſaltem ſeroſi, & aquoſi, qui mixti cum pituitoſis poſſent adiuuante calore ambientis eos eliquare,& per corpus deducere:& ideo Galenus antè quàm hoc fiat, euacuat ipſos uere ineunte: cum poſtea humores frigidi toto uere & in fine etiam ipſius ſint aliqualiter eliquati ratione ambientis magis calidi,& facti ſint aliquantiſper ſalſi : & pręterea ſint geniti aliqui humores calidi, ac tenues, ut ſolent gigni uere, & præſertim in fine ipſius; hinc eſt, quòd Galenus exhibet in fine ueris pharmaca educentia humores calidos,quia in fine ueris abundant humores calidi ob rationem nuper dictam:ſed præcipue exhibet pharmacum in fine ueris, ut auferat obſtructiones, quæ ſolent eſſe in cauſa, ut generentur humores calidi, & accendatur febris : liberatis uerò uiſceribus ab obſtructionibus, humores, qui adueniente æſtate calidi fierent, ſenſim fluent,& excernentur,& ſic non poterunt febrem accendere:& hoc modo Galenus præſeruat à febribus.hęc eſt,mea ſententia, ratio præcipua, cur Galenus euacuet humores calidos in fine ueris; ſi enim euacuaſſet ipſos in principio ueris, tunc antè principium æſtatis geniti fuiſſent alij humores obſtruentes:& ita humores poſtea calidi geniti æſtate fuiſſent retenti ratione obſtructionis; & ſic putreſcentes accendiſſent febrem . at facta purgatione in fine ueris adueniente æſtate uię ſunt magis apertæ, & facultas uiuacior: & ideo humores calidi,& excrementoſi,qui tunc temporis generantur, facile fluunt,& non poſſunt putreſcere , & febrem accendere. Ad tempus quoque pertinet obſeruatio ortus aſtrorum propter mutationes repentinas aeris, quæ mutationes fiunt ratione ortus ſyderum:& ad ipſas mutationes repentinas aeris ſuccedũt euacuationes coporis repentinæ ; & ideo non ſunt tutæ tunc temporis euacuationes.& hinc habetis, quòd medicus quatenus medicus debet habere aliquam notitiam aſtronomiæ;non debet quidem callere diuinatricem illam aſtronomiam ; ſed ſat eſt medicum cognoſcere ortus, & coniunctiones quorundam aſtrorum, debet enim obſeruare arcturum quando oriatur cum ſole : debet quoque obſeruare pleiades quando cum ſole naſcantur:ſimiliter debet obſeruare omnia æquinoctia. addatis & caniculam diabolicam. hæc aſtra ſunt obſeruan-

da

da à medico, quia ista sunt, quæ faciunt magnas mutationes: & hęc tantum obseruata fuerunt ab Hippocrate: idcirco & nos debemus omittere alia, neque enim decet, nec utile est, medicum omnia agere per puncta astronomica. Nostri syderibus dictis à medico obseruādis addidere lunam, & rectè quidem, quia si stemus cum Galeno, quòd dies critici moueantur ad motum lunæ, de qua re nolo ego nunc disputare, & quærere uerum ne sit uel falsum, non est dubitandum lunam habere maximam uim in hęc inferiora, quia mutat ambientem, & ambiens aer mutat corpora: & si non aliud, solus saltem Oceani æstus sufficit demonstrare lunam habere maximam uim in hæc inferiora, quia dum luna crescit, maximum fit Oceani incrementum: cum uerò luna decrescit, ipsum quoque patitur decrementum. Dico itaque quòd in purgationibus obseruanda sunt sydera illa, quæ dixi, nec non plenilunium, & nouilunium, dummodo non urgeat magna necessitas, ut quòd natura turgeat, uel quòd morbus sit acutissimus; tunc enim exhibendum est pharmacum nulla habita ratione syderum, quoniam si differas morietur æger. Similiter si adsit maxima necessitas non sunt obseruandi caniculares dies, sed exhibendum est pharmacum. Ad tempus quoque attinet scire quota hora sit exhibendum pharmacum uidelicet an uesperi, an mane: & an antè uel post cibum; in qua re lis est inter Auicennistas, & illos, qui hanc nostram ætatem præcessere, atque inter nostros recentiores. Plurimi tamen uolunt pharmaca esse exhibenda matutina hora, atque antè cibum uacuo uentriculo: ante quidem cibum, uel per magnum, uel per breue temporis spatium, non enim eadem est ratio in omnibus pharmacis, quia aliquot sunt, quæ exhibenda sunt, antè cibũ per longum spatiũ temporis, aliqua per breue, ut lenientia medicamenta solent exhiberi per mediam horam, uel per horã integrã antè prandiũ, si uidelicet sint lenientia illa, quæ habent aliquam uim attrahendi electiuè: hoc dico, quoniam ea lenientia, quæ uel abluendo, uel detergendo, uel lubricando subducunt aluum, sunt exhibenda in prima mensa loco primi cibi. Si igitur nullam habeant facultatem purgatoriam exhibeantur in prima mensa: si uerò habeant aliquam uim purgandi à tota sua substantia sed lenem, exhibeantur per mediam, uel per integram horam antè prandium. at si medicamenta sint robusta, & ualidissimè purgent; exhibenda sunt per quatuor, uel quinque horas antè prandium. ratio autem, cur lenientia sint exhibenda antè cibum per horam, uel per dimidiam, uel per breuius spatium, est quia

omnia lenientia medicamenta habent plurimam ſubſtantiam quæ apta eſt nutritioni, quam ſubſtantiam uentriculus robuſtè concoquit, ita ut ſuperet etiam uim illam purgatoriã quæ in tali medicamento erat; & ſic non fit euacuatio. & propterea lenientia omnia ſiue leniant abluendo, ſiue detergendo, ſiue lubricando, ſiue facultate aliqua electiuè trahente; ſunt parum ante cibum exhibenda, & per parum intelligo illud temporis ſpatium quod modò dixi; lenientia nanque omnia habent plurimam ſubſtantiam nutritioni aptam, ut in manna ſubſtantia apta nutritioni eſt tota illa pars dulcis: idem eſt in tamarindis, in ſebeſten, in caſsia, in citonio multo, cum quo mixta ſit parua quantitas ſcammonij, & in omnibus alijs, nam multa illa citonij quantitas eſt illa, quæ apta eſt nutritioni: & ideo dum calor uentriculi auidè inuadit, & arripit ſubſtantiam illam nutritioni aptam, non ſolum ſuperat ipſam, ſed uincit etiam facultatem illam purgatoriam, qua uicta non fit purgatio: ne igitur hoc fiat ſolemus tantum duntaxat temporis interponere, quantum ſperemus quòd calor calefecerit, eliquauerit, & attenuauerit pharmacum, quod cum putamus eſſe factum, tunc ſtatim exhibemus cibum, ut uentriculus allectus à ſuauiore facultate & à ſubſtantia ciborum relinquat pharmacum diſtrahendo ab ipſo ſuam actionem quam totam direxerat contra pharmacum. Itaque ſat eſt differre cibum poſt exhibitionem pharmaci tam diu donec putemus pharmacum incaluiſſe, & attenuatum fuiſſe, & tunc dandus eſt cibus, ut diſtrahatur actio uentriculi, & ita pharmacum non ſuperetur, ſed agat, interim dum uentriculus occupatus eſt circa cibum, & agit in concoquendo ipſum. hac ergo de cauſa lenientia, quæ habent aliquam uim purgatricem exhibentur per mediam horam uel per horam integram antè cibum. Sed illa, quæ à tota ſubſtantia, & uehementer purgant exhibenda ſunt ieiuno uentriculo per multum temporis ſpatium, per tantum ſcilicet ſpatium, donec putemus, quòd abſoluta iam ſit pharmaci actio, uel ſaltem actio ipſius incipiat declinare, & uiderimus, quòd æger quieſcat: atque poſt aſſumptum robuſtum pharmacum debet æger, ut ait Paulus, ſuperdormire. Vnde primò accipiet pharmacum, & ſuperdormiet aliquantulum, manebitque tam diu ſine cibo, donec pharmacum perfecerit ſuam actionem, uel ſaltem ſua actio incipiat declinare. debet autem ſuperdormire, ut calor magis concentretur, & coaceruetur circa uiſcera, & ſic ualidius, ac citius poſsit eliquare, attenuareque pharmacum, ita enim

celerior,

celerior, ac melior fiet euacuatio, nam quanto minus pharmaca morantur in uentriculo, tanto semper est melius, cum omnia pharmaca sua pharmacositate obsint aliquantulum uentriculo: morantur autem parum in uentriculo, si cito eliquentur, & attenuentur: eliquantur uerò & attenuantur cito collecto calore circa uiscera, quæ caloris collectio fit in somno, & hac de causa post acceptum pharmacum est dormiendum. Verùm somnus non debet esse longus, quoniam si esset longus, pharmacum posset superari à calore concentrato; & sic uerteretur in malum humorem, & non fieret euacuatio. Post assumptum ergo pharmacum robustè purgans dormiat æger parum, & non accipiat cibum donec perfecta non sit euacuatio, uel saltem sit in declinatione, quia cibus solet distrahere pharmacum à sua actione: & non solum distraheretur actio pharmaci, sed etiam actio uenarum, quia statim accepto cibo, uel potu uenæ attrahunt illud, quod concoctum est: & cum iam essent intentæ ad expellendum humorem noxium, & pharmacum ipsum, fit, ut conuertant se potius ad attractionem partis cibi, & potus concocti; & sic fiunt motus contrarij, qui afferunt magnam molestiam. & hac de causa non est tutum cibare ægrum antè quàm perfecta sit euacuatio, uel iam incipiat declinare. aliquando tamen possumus statim post assumptum pharmacum robustum exhibere cibum, ut facit Hipp. qui post exhibitum peplium & helleborum exhibet statim sorbitionē ex hordeo, uidelicet ptissanam: & nos etiam sæpe experimur in quibusdam casibus utile admodum esse exhibere aliquem cibum post assumptum ualidum pharmacum: attamen nisi cogamini ab aliqua necessitate nunquam exhibeatis cibum statim post acceptum pharmacum robustum; non exhibeatis quæso, nisi cogamini, ut dixi, aliqua ex necessitate, ut puta à mordicatione oris uentriculi, & à dolore orto ex pharmaco assumpto: hæc enim cogunt nos exhibere cibum statim post acceptum pharmacum: cogit quoque nos ad idem siccitas partium, & pharmaci, sicuti etiam uapores petentes caput, & generantes uel grauedinem, uel pulsationes: similiter feruor, qui solet fieri circa uentriculum, & circa hepar ratione humorum, qui agitati sint. In his ergo casibus poteritis statim post assumptum pharmacum ualidè purgans exhibere cibum, ut ego soleo facere, quia exhibeo ferculum uel ex hordeo, uel ex pane decocto, uel quid simile. At nisi adsit aliqua ex dictis necessitatibus nunquam exhibeo cibum statim ab assumpto pharmaco robusto. Sed dubitatur, an pharmacum sit

exhibendum

exhibendum post cibum, in qua re medici qui præcessere hanc nostram ætatem dissentiunt à recentioribus, quia illi exhibebant sua catapotia post cœnam; & catapotia, quibus utebantur, erant pharmacum robustè attrahens, & probabant suam opinionem, quòd possint exhiberi pharmaca purgantia post cibum auctoritate sumpta ab Antiquis, ut à Paulo libro primo cap. 43. ubi post cibum exhibet terebinthinam laricinam, rha, idest rhaponticum, & aloen. Addunt postea & dicunt se non exhibere pharmaca soluentia post cibum, nisi quando uolunt euacuare caput, in quo euacuando dicunt esse exhibenda pharmaca post cœnam, quia sicut quando uolumus caput siccare, & roborare exhibemus, inquiunt, medicamenta post cœnam, quia attolluntur uapores cibi, & simul etiam deferunt ad caput tenuiores partes medicamentorum: idem, dicunt, est agendum in euacuatione capitis, quia si pharmacum exhibeatur post cœnam, uapores cibi elati ad caput deferent etiam secum partem pharmaci tenuiorem, quæ purgabit caput ipsum. His moti Medici superioris ætatis uolebant pharmaca soluentia esse exhibenda post cibum, & pręcipuè post cœnam ad expurgandum caput. Sed in oppositum sunt nostri recentiores, & adducunt primo auctoritatem Pauli, qui in 7. libro cap. 9. dicit, quòd pharmacum purgans est semper exhibendum uacuo stomacho: & in cap. 4. eiusdem libri loquens de aloe, inquit, quòd si uolumus euacuare bilem debemus exhibere unam drachmam aloes antè cibum; & addit quòd qui aloen exhibent post cibum, malè faciunt, quia turbat cibum, & non facit illud, quod expetimus. ergo si aloes, quæ est medicamentum optimum & iuuans stomachum, quod non est in alijs pharmacis, non est exhibenda post cibum; tanto minus erunt exhibenda alia, quæ sunt ualde pharmacosa. Addunt isti recentiores auctoritatem Auicennæ contra illos Auicennistas ętatis superioris, & locus est in 4. primi cap. 5. ubi inquit quòd omnia pharmaca exhibenda sunt uacuo stomacho. Sunt etiam pro hac opinione rationes, & prima est, quòd si exhibeatur pharmacum post cibum, non descendet, & sic uel mordicabit os uentriculi, facietque nauseam, & uomitum, præsertim, si sit de ijs, quæ suapte natura euacuant per superiora: uel si sit pharmacum subductorium id est educens per inferiora, cum talia pharmaca petant sua natura intestina; non poterit descendere infra uentriculum, quia cibus est sibi impedimento; & ita uel nulla fiet euacuatio, uel fiet uiolenter, & non per intestina, sed potius per uomitum. præterea pharma-

cum diu retentum in uentriculo miſcebitur cum cibo, & ſi ſuperetur, uertetur in malum humorem; ſi uerò non ſuperetur, ſed ſuperet, corrumpet cibum, cuius corrupti cibi pars aliqua attrahetur in uenis, & pariet aliquod incommodum. quare dicendum eſt pharmaca ſoluentia non eſſe exhibenda poſt cibum: Ita argumentantur recentiores noſtri, cum quibus & ego conſentio in re hac. Ad illam uerò authoritatem Pauli adductam in oppoſitum, Dico quòd ipſe exhibet leuiſsimum medicamentum, nam exhibet reſinam laricinam, quæ non electiuè ſed ſolùm detergendo euacuat: rhaponticum etiam, quod nõ eſt noſtrum rhabarbarũ, ut quidam falsò credidere, leniter admodum purgat, & cum roboret uentriculũ nõ poteſt corrũpere cibũ. Sed inſtant Aduerſarij, quia dicunt Paulũ exhibere aloẽ poſt cœnã. Dico uerum eſſe; ſed exhibet in pauca admodũ quantitate, ita quod non poteſt corrũpere cibum; at roborat potius uentriculum, & educit ſolũ feces ex inteſtinis: quando uerò Paulus exhibet robuſta pharmaca poſt cibũ, ſemper exhibet in pauciſsima quantitate: oppoſitum uerò facit quando exhibet antè cibum, tunc enim exhibet conuenientem quantitatem: & ſi pharmacum non ſit ſua natura admodum robuſtum, exhibet in maiori quantitate. poſt cibum uerò non ita. Ratio autem illa de uaporibus aſcendentibus nulla eſt, quia pharmacum non debet petere loca ex quibus elicit humores: & ſi pars aliqua tenuior pharmaci petat humores; hoc non eſt ex neceſsitate, & ex natura pharmaci, quia non requiritur hoc neceſſariò in pharmaco; ſed ſua uirtus eſt illa, quæ petit humores, quos attrahit. & ideo dico non eſſe neceſſarium, ut partes pharmaci deferantur ad caput à uaporibus cibi: & ſi pars aliqua deferatur, quid ad me? concedam hoc, tamen id non requiritur neceſſariò: ſed pharmacum uirtualiter petit caput, & attrahit humores. & ideo dico non eſſe exhibenda pharmaca poſt cibum, quia ſi debet fieri euacuatio ex capite, non eſt neceſſe, ut pharmacum unà cum uaporibus cibi deferatur ad caput. Ego tamen aliquando exhibeo pharmacum poſt cœnam, & hoc facio quando uentriculus eſt refertus humore pituitoſo frigido, uiſcidoque, ut eſt pituita uitrea, & uidi quòd non potui euacuare talem humorem per uomitum: quando id uideo ſoleo antea exhibere multa dulcia, quæ detergant, poſtea offero cibum, quo accepto ſtatim exhibeo pharmacum, ut ſeparetur humor ille uitreus, & euacuetur. Hoc caſu excepto nunquam exhibeatis pharmaca ſoluentia poſt cibum. Ad tempus etiem attinet hoc, quòd aliquando opus eſt gemina euacuatione

cuatione, ut euacuatione per sectionem uenæ, & euacuatione per pharmacum. & ideo quæret aliquis utra istarum duarum euacuationum sit præmittenda. Huic quæsito satisfacit Gal. in 4. de ratione uictus acutorum commento tex. 21. & 22. & in 2. ad Glauc. cap. 10. in quibus locis dicit, quòd quando opus est euacuatione per sectionem uenæ, & per pharmacum, semper præmittenda est uacuatio per sectam uenam; postea exhibendum est pharmacum. Sed dicetis, omnes nunc antè sectionem uenæ exhibent pharmacum, ut casiam, uel aliud simile, ergo faciunt contra præceptum Galeni. Dico quęsitum esse de pharmacis robustis, & ipsa nunquam sunt præmittenda sectioni uenæ: de lenientibus autem medicamentis aliter res se habet. hæc pertinebant ad tempus commune, ordo iam postulat, ut loquamur de ijs, quæ obseruanda sunt in tempore hominis, & in tempore morbi. quatenus igitur pertinet ad tempus hominis, id est ad ætatem ipsius sciatis, quòd nulla est ætas, quæ prohibeat exhibitionem pharmacorum, quia exhibemus pharmaca puerulis etiam unius, aut duorum mensium, ut agaricum illis puerulis, qui laborant epilepsia; illis uerò qui affliguntur uermibus solemus exhibere rhabarbarum, uel alia similia, in pauca tamen quantitate, & magna cum diligentia. Exhibemus quoque pharmaca senibus. uerum tamen est quòd quanto ætas erit uiuacior, & robustior, tanto maiorem nobis præbet occasionem exhibendi pharmaci: hæc pauca habui dicenda de ætate hominis. Circa ætatem autem seu tempus morbi plura sunt obseruanda, & primum quæritur an in omni ętate, seu in omni tempore morbi, quæ tempora quatuor sunt, uidelicet, principium, augmentum, uigor, & declinatio; quæritur inquam, an in quocunque istorum temporum morbi exhibenda sint pharmaca purgantia. & quia ad morbum curandum attinet etiam cognoscere accessiones, & remissiones, & interualla, & dies criticos: ideo quæritur etiam, an exhibenda sint pharmaca in accessionibus, an in remissionibus; an in interuallis, & an in die critica, & quota hora dierum criticorum. Dicamus primò de morborum principio. sit ergo hoc axioma, quòd in principio cuiuscunque morbi data certa indicatione pharmaci purgantis debetis exhibere pharmacum, sit quicunque uoluerit morbus: debetis inquam exhibere dummodo morbus pendeat à materia, quæ sua qualitate, uel quantitate, uel utroque faciat morbum: obseruate tamen semper contraindicationes, quia debetis exhibere pharmacum in principio,

nisi

niſi adſit contraindicatio, ut craſsities, aut uiſciditas materiæ, ſi enim materia ſit in uiſcida, uel craſſa, non exhibeatis pharmacum in principio, niſi principium morbi ſit longum ita, ut ſperetis uos poſſe materiam illam præparare detergendo & attenuando: at in præcipitibus & momentaneis principijs morborum, ubi materia eſt craſſa, aut uiſcida non debetis exhibere pharmacum. ſecundo quando materia eſt cruda, id eſt putrida non eſt exhibendum pharmacum in principio morbi, niſi principium ſit longum, & ſperetis quòd materia poſsit præparari: ſi autem principium ſit breue, materia cruda id eſt putrida, nõ exhibeatis pharmacum, quoniã cruditas impedit actionem pharmaci. pauci igitur ſunt morbi, in quorum principio poſsitis exhibere pharmacum, ſunt tamen aliqui, ut in acutis morbis, ubi natura turget, exhibendum eſt pharmacum in principio, licet principium talium morborum ſit momentaneum, ſed adeſt natura turgens, quæ adiuuat; & niſi turgendo adiuuaret euacuationem, non poſſetis, nec debetis exhibere pharmacum in principio, quia in omni acuto morbo principium eſt breue; & ideo antè quàm materia præparetur, principium præterit. unde nec in principio morborum acutorum eſt unquam exhibendum pharmacum niſi natura turgeat: cum uerò in acutis morbis ſoleat aliquando turgere hinc fit, ut contingat aliquando, ut poſsimus, immò debeamus in huiuſmodi morbis exhibere pharmacum in principio, licet principium breue ſit, & ratione breuitatis non poſsit in principio præparari materia. in cronicis autem morbis res aliter ſe habet, quia cum principium ſit longum, poteſt antè quàm tranſeat præparari materia, & ſic datur occaſio & indicatio exhibendi pharmaci in principio morborum. Sed notate contradictionem inter Rufum & Galenum, quia Rufus inquit, quòd in morbis cronicis debemus ſtatim euacuare exhibito pharmaco: in acutis autem morbis è contra. At Galenus dicit oppoſitum, quia inquit, quòd in morbis longis ſemper expectanda eſt concoctio: in acutis autem non eſt expectanda, ſed ſi materia turget exhibendum eſt pharmacum: & ita uidentur ſibi contradicere. Verum contradictio nulla eſt, quia Galenus loquitur de illis morbis cronicis in quibus eſt putredo contraindicans. Rufus uero loquitur de illis morbis longis in quibus materia putrida non contraindicat. igitur in principio morborum cronicorum, in quibus nec putredo, nec craſsities, nec uiſciditas contraindicat, poſſumus exhibere pharmacum, & exemplum affert Rufus de epilep-

ſia, & ſimilibus morbis, in quibus principium eſt longum, & non adeſt putredo contraindicans; & ideo poſſumus exhibere pharmacum in principio iſtorum morborum. at Galenus loquitur de morbis illis cronicis in quibus adeſt materia putrida contraindicans. hoc modo tollerem contradictionem. Verùm ſciatis, quòd rarò admodum accidit, quòd in principio morborum non adſit aliquod contraindicans, ut uel humorum craſsities, uel uiſciditas, uel putredo; & ideo rarò etiam datur occaſio exhibendi pharmaci in principio, ſiue principium ſit breue, ſiue longum: & ſi quando datur in principio breui; dicitur quia natura turgeat, ut ſolet in morbis acutis. De augumento, idem dico, quod dixi de principio, quia data indicatione euacuationis per pharmacum debetis ipſum exhibere dummodo non adſit uel craſsities, uel uiſciditas, uel cruditas, id eſt putredo materiæ contraindicans, ſi enim exhiberetis pharmacum, & adeſſet aliquod contraindicans, fieret hoc, quòd natura diſtraheretur à concoctione, & non fieret bona euacuatio, quia nec pharmacum ageret ut deberet, nec materia cederet. Sed dicet aliquis Galenus exhibet pharmacum cruda exiſtente materia, quia in morbo facto ex cruditate in primo ad Glauc. ut in tertiana notha exhibet pharmacum in augumento, nam exhibet medicamenta ypilata, & quidem frequenter ipſa exhibet. ergo in augumento morborum etiam ſi adſit contraindicatio exhibendum eſt pharmacum. Dico quòd medicamenta, quæ Galenus exhibet ſunt leniſsima: nos uerò loquimur de ijs quæ robuſtè purgant, quæ diſtrahunt naturam ab actione: & ſi accidat, quòd non purgent, poſſunt agitare corpus. at lenia pharmaca non poſſunt id facere. Vnde omnes medici, & quidem rectè utuntur frequenter in augumento, & in omni tempore cliſteribus, qui non niſi iuuare poſſunt, ſicuti etiam iuuabant medicamenta illa lenia & mitia, quæ exhibebat Galenus, quoniam euacuant ſolùm primas uenas, & bilem ex inteſtinis, uel cruditates ex uentriculo, & inteſtinis ipſis; quæ medicamenta cum non agitent, poſſunt tutò exhiberi, ſicuti Galenus exhibuit ipſa ſubinde in augumento morborum à cruditate. pharmaca uerò robuſta non ſunt in augumento exhibēda, niſi accidat, quòd nullum adſit contraindicans, uel natura turgeat; natura. n. turgente poſſumus tutò pharmacum exhibere, quamuis aliquod adeſſet contraindicās, quoniam natura adiuuans magis poteſt in iuuando euacuationem, quàm poſsit contraindicans in reſiſtendo. In ſtatu non dubium eſt quòd non eſt exhibendum pharmacum, ut fuit ſententia Hipp. in

2. aphoriſ-

„ 2.aphorismorum 29.ubi ait.Cum morbi inchoant, si quid uide-
„ tur mouendum moue:cum uerò consistunt, ac uigent,melius est
„ quietem habere. Causa autem cur in statu non sit euacuandum, est,quia in statu omnia symptomata uigent,& sunt in summo. Secundò quia facultas animalis est ualde languida.Tertiò quia natura tunc incũbit maximè concoctioni; & ideo non est distrahenda. Quartò, quia oportet habere rationem crisis; natura enim in statu morbi pugnat ualidissimè cum morbo, & nescimus uter habiturus sit uictoriam, natura scilicet,an morbus: & ob id expectandum est iudicium, & casum uel morbi uel naturæ: at si exhibeatur pharmacum,posset impediri natura, quia ipsa fortasse inclinabit ad crisim per uomitum, uel per sudorem,uel per lotium;& medicus exhibens pharmacum euacuabit per intestina; & sic impedietur natura. ne hoc igitur contingat; non sunt danda pharmaca in statu morborum. nisi uerò in statu essent grauia symptomata & cruditas,aliaque contraindicantia, possetis utique exhibere pharmacum. Sed in morbis (sint uel cronici, uel acuti) in quibus sunt contraindicationes, nunquam in statu exhibeatis pharmacum. Atqui dicetis Galenus in statu utitur medicamentis purgantibus, ut uidere est in primo ad Glauconem in curatione quartanæ. Respondeo,quòd exhibet quidem pharmaca, sed lenia; aut etiam robusta, sed robusta exhibet in pauca admodum quantitate, exhibet enim pharmacum ex helleboro, & epithymum, sed in pauca quantitate, ita ut pharmacum,quod exhibet licet sui natura sit robustum, tamen ratione paucæ quantitatis est potius leniens. Addatis, quòd exhibet talia medicamenta in quartana, in cuius statu facultas animalis non est ita languida sicuti in alijs morbis; nec symptomata sunt ita sæua; & ideo rectè facit Galenus. In declinatione non est dubium, quòd possumus exhibere pharmacum,præcipuè quando uideritis naturam non tentasse euacuationem. Itaque in quolibet morbi tempore,dummodo morbus pendeat à materia peccante sua quantitate uel sua qualitate, uel quantitate, & qualitate simul; in quolibet inquam morbi tempore in quo detur indicatio exhibendi pharmaci,possumus pharmacum exhibere, quia certa & uera est indicatio:sed perpendendæ semper sunt contraindicationes, ut angustia & latitudo uenarum, uisciditas humorum, cruditas, & alia, ut dictum est supra. Sed iam ueniamus ad accessiones, & crises, aliqui enim morbi sunt, qui habent periodos,& ideo quæritur quando in morbis habentibus accessiones, seu paroxismos exhibenda

sint pharmaca. Omnes dicunt, quòd in die paroxismi, & præsente ipso paroxismo non est exhibendum pharmacum, ut homini qui est iam in paroxismo epileptico non est dandum pharmacum, quia est expers mentis ait Rufus, nec habet sensus uiuidos: idcirco poterunt succedere multa mala, quæ tamen æger ipse nesciet referre, cum non uigeant in ipso sensus. similiter in die paroxismi morborum illorum, qui fiunt ex putredine (ut sunt febres) non sunt exhibenda, inquiunt, pharmaca, quod probant auctoritate Auicennę in prima 4. tractatu 2. cap. 7. ubi ait quòd in die paroxismi non debemus aliquid mouere nec facere curationem. Idem habetis à Rufo apud Oribasium in 7. collectaneorum cap. 22. ubi inquit, quòd præsente inuasione, id est, paroxismo non est exhibendum pharmacum. Addunt rationes, & una est Thadei ualida admodum, & est talis. in die paroxismi uel tu tentas euacuare materiam facientem febrem, uel materiam antecedentem: si tu dicas materiam facientem febrem, & paroxismum; tunc sequetur, quòd pharmacum erit frustra, quia talis materia in morbis, qui habent paroxismos, ut in febribus, transmittitur à uenis extra uenas: & ideo exhibito pharmaco fiet motus contrarius motui naturæ, quoniam natura transmittit è uenis maioribus ad minores; & à centro ad circunferentiam extra uenas: pharmacum autem trahit à circunferentia ad centrum: & ideo essent potius exhibenda ea, quæ prouocant sudorem, quàm pharmacum purgans. Si autem dicas quòd tu uelis euacuare materiam antecedentem: tunc contra instant, quia materia antecedens non facit febrem; sed quiescit in uenis: & ideo non debes magis in die paroxismi, quàm alio tempore exhibere pharmacum; immò uidetur, quòd potius esset pharmacum exhibendum in die quietis, quàm in die paroxismi. Addunt quòd eodem die non sunt coniungendi duo motus contrarij & uehementes, quia natura agitatur nimis, & ualde debilitatur, unus autem motus est à materia putrida faciente paroxismum; alter uerò huic contrarius & multum agitans erit à pharmaco, si tu eo tempore exhibeas: & sic erunt duo contrarij motus, quos natura non fert, & ideo ne uires succumbant, non est exhibendum pharmacum in die paroxismi. Dicunt postea quòd experientia docet fugienda esse pharmaca in die paroxismi, quia si exhibeantur, nos uidemus ægros languidos fieri, & uires præsertim animales dissolui. & ideo concludunt isti non esse exhibenda pharmaca in die paroxismi. Sed alij tenent oppositum & mouentur primò auctoritate Galeni in libro, quos quando &c. ubi inquit, quòd dum accessio infestabit, potest exhiberi pharma-

pharmacum euacuans per ſuperiora; ergo in die paroxiſmi licet uti pharmaco purgante. Addunt authoritatem Hipp. in libro de humoribus, qui liber legitimus eſt, & pro hippocratico probatur à Galeno. Hipp. ergo in eo libro ait quòd debemus obſeruare, an acceſsiones fiant diebus paribus, uel diebus diſparibus, nam acceſsiones fiunt aliquando uehementiores in diebus paribus, aliquando in diebus diſparibus, ut in quartana fiunt acceſsiones diebus paribus: in tertiana autem diebus imparibus: ita quoque in multis alijs morbis, & in doloribus, quia & dolores habent periodos, & paroxiſmos. poſtea inquit Hipp. ſi acceſsiones fiant diebus paribus, debes in die acceſsionis exhibere pharmacum euacuans per ſuperiora: ſi uerò acceſsio fiat diebus paribus, debes in die acceſsionis exhibere pharmacum, quod euacuet per inferiora, quoniam diebus diſparibus mouentur humores calidi, quorum motus eſt ad ſuperiora: diebus uerò imparibus mouentur humores frigidi, & motus ipſorum eſt ad inferiora: ex quo loco Hipp. certò colligimus quòd in die paroxiſmi poſſumus exhibere pharmacum purgans. præterea eſt auctoritas Aetij in tertio libro cap. 125. ubi in curatione quartanæ exhibet helleborum album in die paroxiſmi. ergo in die paroxiſmi licet exhibere pharmacum, præcipue illud, quod euacuet per ſuperiora. Adeſt & ratio, quia in acceſsionibus febrium fiunt ut plurimum motus materiæ ad ſuperiora, quia uel fit fluxus ſanguinis per nares, uel nauſea, uel uomitus: medicus autem debet imitari naturam, & euacuare per eam partem, ad quam inclinat natura, & humor, quia in euacuatione multum facit motus ipſius humoris. Præterea ſi cruda exiſtente materia, modò natura turgeat, nos exhibemus pharmacum: ergo & cum uidemus in acceſsionibus naturam inclinare ad ſuperiora, debemus exhibere pharmacum euacuans per ſuperiora. Hæ ſunt rationes utriuſque ſectæ. Sed utraque opinio uera eſt, conueniunt enim primò in hoc omnes, quòd in acceſsionibus non eſt exhibendum pharmacum euacuans per inferiora, quia ut plurimum natura in acceſsionibus mouet ad ſuperiora: & ideo ſi medicus exhiberet pharmacum educens per inferiora, poſſet facere motum contrarium motui naturæ. Oportet deinde, ut diſtinguatis de acceſsionibus, quia uel ſunt acceſsiones ex materia putrida, id eſt uel ſunt acceſsiones febriles, uel ſunt acceſsiones aliorum morborum, ut epilepſiæ, & ſimilium: hac diſtinctione poſita dico, quòd in acceſsionibus epilepſiæ, & ſimilium morborum nullo modo debetis exhibere pharma-

pharmacum, siue sit uomitorium, siue educens per inferiora, quia tunc torpet animus, & sensus omnes. in accessionibus autem febrilibus, si natura tentet uacuationem per superiora, potestis exhibere uomitorium, quod adiuuet naturam ad illam euacuationem, ut si adsit nausea, qua cognoscatis naturam inclinare ad euacuationem per uomitum, uos adiuuate ipsam exhibendo uomitorium, non quidem robustum, quia robusta uomitoria, quæ tota sua substantia euacuant, consulo uobis, ut omnino fugiatis; sed exhibeatis aliquod, quod moueat uomitum uel abluendo, uel detergendo, uel lubricando. quòd si natura robustissimè euacuet per uomitum, & post euacuationem æger sentiat magnum leuamen, uos nihil agatis, quia signum est naturam perfectè euacuasse: at si post euacuationem æger percipiat grauitatem uentriculi, uel aliud indicans naturam non perfectè euacuasse, tunc poteritis exhibere aliquod lene uomitorium, quod tamen non euacuet electiuè, ut perficiatur euacuatio. Hæc est determinatio huius rei. Ad Auicennam modò & ad Rufum dico, quòd ipsi loquuntur de pharmacis subducentibus aluum. & sciatis quòd Arabes parum locuti sunt de uomitorijs. Dico igitur, quòd intellexere de pharmacis euacuantibus per aluum, quæ pharmaca non sunt præbenda in accesionibus. Itaque concludo quòd in die paroxismi non debetis tentare euacuationem per pharmacum euacuans per inferiora. De interuallo autem non est dubium quòd pharmacum exhibendum est tempore quietis, & præcipuè pharmacum purgans per inferiora; & adest ratio Galeni in libro quos & quando &c. ubi inquit quòd natura in interuallis solet euacuare per sudorem, per secessum, & per lotium: hoc etiam solet sæpe facere in remissionibus accessionum; & ideo possumus tutò euacuare per inferiora. igitur in intermissione morbi cum putredine, uel sine putredine possumus in interuallis præbere pharmaca euacuantia per inferiora. at si non fiat pura intermissio, exhibendum est pharmacum, inquit Rufus, in declinatione accesionis quia tunc natura adiuuat. Cæterùm si morbus non habeat accesiones nec remissiones seu interualla sed morbus sit æqualis omni tempore quando erit exhibendum pharmacum? Respondet Rufus, quòd inuenienda & eligenda hora opportunior diei, & quietior morbi, uel ratione cibi, uel ratione caloris; nullus est etenim morbus, etiam continuus, qui non habeat aliquam horam quietiorem, in qua æger minus affligitur; & ea hora exhibendum est pharmacum. In die uerò critica non est dandum pharma

cum

cum, quoniam Galenus in lib. quos, & quando &c. inquit obseruandos optimè esse dies criticos in exhibendo pharmaco præcipuè subductorio, quia nos nescimus, an natura sit factura crisim, nec ne; nec per quam partem, & ad quam uiam materia uergat; ut plurimum tamen natura & facilius facit crises bonas per superiora, licet & per inferiora faciat interdum bonas: ne igitur impediamus naturam uolentem facere crisim per hanc, aut per illam uiam abstinendum est à pharmaco in die critica; à pharmaco inquam tum subductorio, tùm uomitorio, & expectandum est usque ad finem diei decretoriæ, & tunc postea si natura nihil egerit, & adsint signa concoctionis, agatis uos exhibendo pharmacum. si uerò natura egerit quidem, sed imperfectè: perficiatis uos exhibito uel leni medicamento, uel iniecto clisteri. Hæc de diebus criticis. De hora autem in qua sit euacuandum, dictum est supra. De quantitate, id est, quantum humoris sit euacuandum; non potest sciri nec definiri: scimus quidem, quòd peccante multa materia, requiritur magna euacuatio, & nisi adsit contraindicans, scimus quòd tota illa peccans materia est euacuanda: sed nescimus postea quantum illius materiæ sit uerbi gratia nunc, & in hoc homine, euacuandum. Sed diceret aliquis quo modo cognoscam ego quantitatem materiæ multam uel paucam esse euacuandam? Respondeo, quòd cognoscetis his signis, quia si morbus fiat à materia, & sit continuus, & magnus, indicatur, quòd multa est materia peccans: si uerò sit paruus morbus, & interpollatus, indicatur materiam esse paucam. similiter si præcesserint plures, & magnæ causæ coaceruantes materiam, ut si æger ualde deliquerit in aere, in cibo, in potu, in uenere &c. & morbus sit uehemens; dicatis multam adesse materiam. addatis si corpus non fuit euacuatum; indicatur enim in tali corpore abundare materiam. Iam adsit multa materia, & quæro an tota sit euacuanda. Dixi, & repeto, quòd nisi adsint contraindicationes, ut quòd materia non sit concocta, uiæ non paratæ, uel uirtus debilis, & similia: debetis semper totam euacuare materiam peccantem. unde & Antiqui exhibebant robusta pharmaca ad euacuandam totam materiam: sed semper perpendatis uires, habitum corporis, latitudinem, & angustiam uenarum, ætatem, consuetudinem ægri ad euacuationem, locum opportunum, per quem facienda est euacuatio, qualitatem uiarum, & similia, quia hæc omnia indicant an tota, uel pauca euacuanda sit materia, & quale debeat esse pharmacum. si

enim

enim uenæ ſint anguſtæ, corpus gracile, ſenex, conualeſcens, tempeſtas anni calida, uel frigida præter modum, & ſimilia, indicant uires eſſe imbecillas; & ideo tota materia peccans non eſt euacuanda per robuſtum pharmacum unica uice; ſed per lene, & in pluribus uicibus. Hæc ad tempus pertinebant. Sequitur modò, ut agamus de inſtrumento quo fit purgatio, & nil aliud eſt, quàm pharmaca ipſa.

QVAE OBSERVANDA SINT A MEDICO CIRCA *naturam pharmaci antè quàm ipſum exhibeat: & quæ quotque ſint pharmaca illa, quæ unumquemque educunt humorem. cap. XXV.*

IIam ſuccedit inſtrumentum, quo fit purgatio, & eſt ipſum pharmacum in quo eligendo, primò obſeruanda eſt natura pharmaci, ut eligatis pharmacum illud, quod habeat naturam aptam ad id quod uultis. ſecundò eſt obſeruanda ipſius pharmaci quantitas, uidelicet quantum ipſius ſit exhibendum. tertiò obſeruandus eſt modus exhibitionis, nam inueniendus eſt opportunus modus ad aſſequendum id, quod uultis. De natura igitur pharmaci prius loquens dico, quòd oportet, ut ſciatis quam naturam habeat pharmacum, an ſcilicet habeat naturam, & facultatem euacuandi humorem illum, quem uultis, ſicut enim humor eſt multiplex; ita & pharmacorum natura multiplex eſt, quia alia pharmaca, educunt hunc, alia illum humorem: & ideo oportet, ut ſciatis, quæ ſit ſubſtantia pharmaci, an apta ſit euacuare hunc, uel illum humorem: hoc autem ſcitur experientia. & quia uos Iuuenes eſtis, ſicut & ego: iccirco oportet ut legatis Auctores, qui ſcriptis mandarunt ea, quæ uel ab alijs iam experta accepere, uel ipſimet experti ſunt: & hoc modo cognoſcetis, quæ ſint illa pharmaca quæ euacuant pituitam, & quæ bilem, & quæ melancholiam, & quæ ſerum & aquam. de eo autem, quod educit ſanguinem nihil dico, tum quia uenenum eſt, tum quia ignotum mihi eſt tale pharmacum. reducamus igitur ad claſſes medicamenta, quæ euacuant unumquenque peculiarem humorem, ſanguine excepto: idque faciamus ex Græcorum & Arabum mente & ope; & obſeruate Iuuenes, obſeruate obſecro optimè rem hanc, aliter poſſetis aliquando exhibere unum pharmacum ad euacuandam bilem, quod tamen non bilem, ſed uel pituitam, uel alium humorem euacuaret cum maximo ęgri damno & periculo, atque cum ueſtræ animæ detrimento. Itaque ex

Arabibus

Arabibus & præcipue ex Mesue medicamenta euacuantia bilem sunt hæc, scammonium, aloes, absynthium, eupatorium, lupulus dictus à nostris, fumaria, mirabolanus citrinus, rhaponticum, rhabarbarum, serum lactis caprini, & cuiuscunque animalis, rosarum, & uiolarum infusio, & succus, cassia fistula, tamarindi pulpa, pruna dulcissima, manna, mucillago psyllij, succi expressi ex omnibus dulcissimis fructibus, ut ex uuis, ficubus, piris, & ex omnibus alijs fructibus dulcissimis: hæc ex Arabibus: ex Græcis autem addatis ueratrum utrunque, colocyntidis pulpam, elaterium, tithymalorum omnia genera, lactirim, quæ uocatur etiam cataputia minor; peplium, & peplos Dioscoridis, agaricum, iridem illiricam, centaurium minus, radicem aristolochiæ clematitis, & est aristolochia longa officinarum, non autem est uera aristolochia longa Græcorum; radicem polipodij, tragorigani semen. Ex Rufo addatis scorpiuri semen & herbam, quæ dicnome uocatur. Omnia hæc euacuant bilem. Sed notate, quòd alia sunt robustissima, alia mitissima, alia mediocria. Ea autem quæ educunt pituitam ex Arabibus sunt mirabolani emblici, mirabolani chebuli, mirabolani bellirici, sal gemma, colocyntidis pulpa, turbith radix, flos stœcadis, iridis substantia, sarcocolla, & est gummi illud; ben, id est nux illa metel, ricinus, hyssopi coma, thymi coma, opopanax, sagapenum, euphorbium, aristolochiæ omnes, semen cartami, quod cnicus dicitur, centaurium utrunque, eupatorium Mesues, agaricus, cucumis agrestis, hermodactili radix, quæ est radix ephemeri colchici, scilla, quæ squilla uocatur in officinis, cuminum æthiopicum uirens, assarum, polium montanum uiride, polipodij radix, urticæ succus, & semen, gingiber uirens, serum lactis, mel, saccharum rubeum ita dictum. Ex Græcis addantur stirax albus, & est lachryma, cortex radicum oleæ, pyrethri radix uirens, lichnidis coronariæ semen, cyclaminis radix, brioniæ nigræ radix, scordei puluis, succus chamepitys, squamma cuiuscunque æris, succus ex folijs lauri expressus, apios Græcorum quæ planta à similitudine piri tale nomen habuit, & tam uerus, quàm falsus apios pituitam euacuat, bdellium, tithymali omnes, elaterium, granum cnidium & hoc præcipue purgat pituitam; lathyrida, aristolochia clematis. Ex Rufo addatis phacoiden, peplium, & pepion, ipophaen, clematida, id est clematim alteram, scorpiurum herbam, sesamoiden album, & florem æris. Hæc omnia euacuant pituitam uel detergendo, uel abluendo, uel lubricando, uel

comprimendo, uel electiuè trahendo. Sed notate quòd multa sunt, quæ purgant bilim & pituitam simul, quod fit ratione diuersarum partium. unde reperietis non solum medicamenta quæ purgant duos humores; sed etiam aliqua quæ euacuant tres humores. Medicamenta educentia aquam ex Arabibus sunt, turbith, thymus, adianthum album, euphorbium, quod superat omnia, ricini semen, cucumis agrestis, centaurium, aristolochiæ, sal communis, sal gemma, iridis succus, agaricus, sagapenum, granum cnidium, esula Arabum, & æs ustum. Ex Græcis addantur squamma cypria, lonchitis herba, thimelea, cnicus, ammoniaci lachryma, sambucus, chamelea, ebulus & hoc multum facit. Ex Rufo addatis brasicam marinam. Medicamenta euacuantia atram bilem ex Arabibus sunt hęc, epithymus, stœcas, mirabolani nigri, qui & indi uocantur, polipodium, esula, calamentum montanum, senæ folia & folliculi, helleborus niger, sal indus, sal naphticus, id est, qui concrescit cum naphta, sal niger, lapis cianeus, lapis armenus. Ex Græcis addantur, epithymum, quo nunc caremus, sed loco ipsius utimur epithymbra fœlici cum successu, nam habet easdem uires; pulegij coma, tragorigani coma, alipias, & est planta ex qua habemus turbith coriaceum, duplex enim genus turbith habemus in officinis, unum solidum; alterum quod uidetur corium, & nihil aliud est, quàm cortex dictæ plantæ, scilicet alipiæ: addatis parthemium, alison plantam, armenium pigmentum, quo utebantur pictores; & centaurium minus. Hæ sunt quatuor classes medicamentorum euacuantium humores, quorum medicamentorum aliqua euacuant etiam plures humores: & ad hæc recurretis, quando uolueritis uti simplicibus pharmacis, quæ possunt etiam uario modo misceri. De quantitate modò pharmaci exhibendi sequitur ut loquamur.

PHARMACVM PVRGANS QVA QVANTITATE *sit exhibendum.* *Cap.* XXVI.

QVibus utamur pharmacis ad hunc, uel illum humorem purgandum dixi in superiori: nunc tractemus quantitatem cuiusque pharmaci exhibendi, quæ res est difficilior quacunque alia in arte nostra, & in ipsa semper est opus coniectura, nam ut dicit Gal. in 2. de ratione uictus possumus scire tempus medicinæ species, & usum; sed non possumus dicere, nec scribere, nec ar-

te cognoscere quantitatem medicamenti purgantis exhibendam, quia pendet semper à singularibus quorum non potest haberi certa scientia: iccirco in instituenda quantitate pharmaci exhibendi oportet semper habere ante oculos coniecturam artificialem uel experientiam. Itaque duobus instrumentis debetis niti, si uultis instituere quantitatem medicamenti purgantis exhibendam; & primò dicamus de experientia, quæ duplex est, una est uestra, ut si experti eritis, quòd tanta quantitas uerbi gratia scammonij purgat, & rectè quidem; aliàs cum opus fuerit exhibebitis hoc idem medicamentum in eadem quantitate. sed iuuenes estis, & nihil ferè adhuc experti: ideo oportet, ut utamini altera experientia; & est experientia aliorum. unde requiritur, ut consulatis libros eorum, qui scripsere de dosi pharmacorum. quando autem experientia non sufficiat, confugiatis ad coniecturam arte confirmatam, in qua primò obseruanda est natura ægri, & omnia, quæ requiruntur circa ipsum. secundò obseruandum est pharmacum. tertiò oportet obseruare alias circunstantias, quas dicam. natura ergo ægri est primò obseruanda si uultis scire quantum pharmaci sit exhibendum, quia oportet, ut sciatis, an æger sit astrictæ alui, uel lubricæ, minor enim pharmaci quantitas exhibenda est ei, qui habet aluum apertam, quàm illi, qui habet astrictam. secundò circa ægri naturam est sciendum, an aliàs pharmaca acceperit, si enim non acceperit, oportet exhibere minorem quantitatem. tertiò obseruabitis, an æger sit pinguis uel exiccatus, uel carnosus, nam in pingui, & in exiccato corpore requiritur minor quantitas pharmaci, quàm in carnoso. quartò an uires sint imbecillæ, uel robustæ, quoniam si debiles, exhibendum est paucum pharmacum. quintò obseruandum & præcognoscendum an corpus sit bene præparatum quo ad uias, quo ad humores, & quo ad alia; sit inquam bene præparatum ad purgationem. hæc omnia circa naturam, & habitum ægri sunt uobis antè oculos habenda si coniectura aliqua artificiali uultis assequi quantum pharmaci sit exhibendum. Secundò est obseruanda natura pharmacorum ut an pharmacum sit de illis, quæ ualidè purgant, uel de alijs, ut an sit purgans primi gradus, uel secundi, uel tertij, oportet enim constituere gradus; & sic in lenientibus ascendetis uerbi gratia usque ad unciam: in robustis uerò pharmacis ad unum scrupulum, uel ad unum cum dimidio; & aliqua etiam sunt adeò robusta, quòd sat est exhibere quatuor uel quinque grana ex ipsis. secundò obser-

uanda est ætas pharmaci, an scilicet sit recens, uel antiquatum, nam licet elaterium exempli gratia, perduret quinquaginta annos, tamen si recens sit, minor eius quantitas est exhibenda, quàm si sit uiginti, aut triginta annorum. tertiò obseruanda sunt loca, ex quibus pharmaca sunt delata, manna enim delata ex partibus orientalibus si recens sit, exhibebitur in minori quantitate, quàm ea, quæ delata est ex Calabria, etiam si & ipsa esset recens. quartò circa naturam pharmaci obseruandus est modus, quo pharmacum exhibetur, nam pharmaca exhibentur uel pura, uel commixta; uel cruda, uel cocta, uel lota, uel non lota; quæ omnia sunt obseruanda si uultis assequi aliquam certam, & artificialem coniecturam quantitatis pharmaci exhibendæ. quintò obseruanda sunt sophismata, an scilicet pharmacum sit adulteratum, & an adulteratio sit talis, ut imminuat uires ipsius pharmaci, uel augeat: si enim timetis quòd adulteratio imminuat facultatem purgatricem medicamenti, exhibebitis maiorem dosim: contra si suspitio fuerit, quòd augeat, exhibebitis minorem dosim; ut in his locis solent aliqui seplasiarij addere sirupo rosato solutiuo scammonium; idque faciunt, quoniam ad conficiendum hunc sirupum requiritur infusio rosarum nouem uicium: & quia talis infusio insuauis est, & ingratissima palato, ideo aliqui conficiunt sirupum ex infusione trium uicium tantum: & quia postea uident, quòd non soluit; ideo addunt scammonium, & pessimè agunt. Itaque si dubitabitis quòd talis sirupus habeat scammonium, exhibebitis minorem quantitatem, uel potius non exhibebitis. Similiter manna, quæ defertur, solet cum delata est ad uos efformari ab aliquibus, & adulterari, quia miscent secum aliquid diagridij. Igitur & ipsa sophismata indicant esse exhibendã maiorem, uel minorem quantitatem pharmaci. Tertiò addatis ætates, consuetudines, & regiones, nam & hæ circunstantiæ indicant de quantitate pharmaci maiori, aut minori exhibenda: tamen in omnibus habeatis semper ante oculos regulam Galeni traditam ab ipso in 2. de ratione uictus in acutis commento textus undecimi, quòd in omnibus corporibus expurgandis præcipuè in acutis morbis, quorum corporum naturam nos ignoramus, & nescimus quo modo corpus cedat pharmacis; non debemus eligere aliam dosim, quàm illam, quam medicus expertus est, uel legerit apud alios probatos uiros. quæ euacuat sufficienter maiorem partem hominum. quando igitur uos ignoratis naturam ægri, exhibenda est ea pharmaci quantitas,

quam

quam scitis uel experientia, uel scriptis sufficere ad euacuandos plurimos, & maiorem hominum partem, nam hoc modo euitabitis omnia incommoda, quæ possent sequi, quia nec plurimum euacuabitis, nec minus ualde, quàm par sit. Hæc de quantitate in uniuersum: infra postea cum agemus de singularibus, tractabimus magis particulariter de quantitate cuiusque pharmaci exhibendi: nunc uerò sequitur, ut uos doceam modum exhibendi pharmacum; de quo in sequenti capite.

PHARMACUM QUO MODO SIT EXHIBENDUM, idest sub qua forma; solida ne, an potabili: an simplex, uel commixtum; an sincerum, uel alteratum & immutatum: & quæ præcepta in commiscendis pharmacis sint obseruanda: anque lenientia sint cum soluentibus miscenda: & quæ ac quot in pharmacis corrigenda sint, & quomodo. Cap. XXVII.

IAm succedit modus pharmaci, scilicet quo modo sit exhibendum pharmacum, ad quem modum hæc pertinent: an pharmacum sit exhibendum simplex uel compositum; an purum, quale est factum à natura uel ab arte; an alteratum & immutatum: & an sub forma pilularum uel boli, uel liquida, quamuis hoc non multum faciat. Circa hæc capita hoc sit uobis Iuuenes ornatissimi tanquam axioma, quòd omnia medicamenta purgantia, quæ nihil noxij in se habent, immò potius iuuant uíscera; omnia hæc possunt tutò exhiberi talia, qualia sunt facta à natura uel ab arte; sine mixtione, sineque alteratione ulla, ut uerbi gratia aloes roborat uentriculum, & intestina, & uiscera omnia; ideo possumus ipsam exhibere simplicem sine aliquo admixto, & sine alteratione: & quanuis in hiera simplici misceantur aliqua cum aloe; tamen aloes posset & sine ipsis agere, & tutò exhiberi. Itaque aloes est de ijs, quæ potest exhiberi pura & simplex; talis quoque est manna, sirupus rosatus solutiuus, & rhabarbarum, nam & ipsum potest purum dari, nisi adsit maxima hepatis, & renum intemperies calida: talis quoque est resina abietina, & laricina. hæc omnia, & similia possunt simplicia & sine alteratione exhiberi. sed in ipsis postea obseruandum est sub qua forma sint exhibenda, & semper eligenda est illa, quæ ægro sit facilior ad assumendum. At si pharmaca habeant aliquid noxij, oportet ipsa corrigere: sunt autem quatuor, quæ in pharmacis ipsis corriguntur, primum est mala na-

tura,

tura, & ueluti uenenosa, quæ reperitur in omnibus ferè pharmacis, uel saltem in plurimis, quam uenenosam naturam Galenus in 2. de ratione uictus in acutis 12. uocat, κακίαν hoc est uitium. unde aliqua pharmaca dicuntur uitiosa eo, quòd habeant uitium, id est noxiam naturam, & uenenosam occultamque qualitatem, qua lædunt uiscera ipsa. uitium ergo istud, seu mala natura est primum, quod eget correctione in pharmacis. secundum est qualitas manifesta, ut nimia caliditas uel frigiditas, uel siccitas, uel humiditas. tertium est facultas ipsa attractix, seu purgatoria: quartum, quod in pharmacis castigatur est insuauitas ipsius pharmaci, sunt enim aliquot pharmaca admodum insuauia & ingrata uel olfactui, uel gustui. Hæc quatuor castigantur in pharmacis: & primò de natura illa pharmacosa, & uenenata, ipsa corrigitur aromatibus illis, quæ suo odore roborant cerebrum; sua autem substantia roborant uentriculum, & alia uiscera, & ideo quoties timetis de natura uenenosa in pharmaco misceatis secum ea, quæ habent optimum odorem, & aromatica sunt. sed notate ex Galeno in 2. de ratione uictus acutorum commento tex. duodecimi, quòd ea aromata sunt cum pharmaco commiscenda, quæ non impediant actionem pharmaci, sed potius iuuent uim ipsam attractoriam attenuando, & aperiendo: & hæc debent etiam ut dicit Rufus habere hoc, quòd si pharmacum fieret effrene, possint ipsum cohibere, & maximum illud robur remittere. ea autem, quæ possunt hæc præstare & miscenda sunt cum pharmacis ex Galeno, & Hipp. sunt semina dauci, semina seseli, apij satiui semina, fœniculi semen, anisorum semen, cumini semen, laseris succus, & piper. hæc retundunt uirorem pharmacorum, & ob id miscenda sunt cum ipsis. locus autem apud Hipp. & Galenum est in 2. de ratione uictus in acutis undecimo. Addatis ex Rufo thymum, pulegium, nepitam, & petroselinum. Præterea ex compositionibus antiquorum Græcorum, & ex receptis Arabum addatis cinnamomum, cariofillos, spicam omnem, & similia. Hæc omnia possunt retundere uenenositatem pharmacorum. Sed notate, quòd robusta pharmaca solent etiam dissoluere & laxare uentriculum, & intestina, atque uiscerum omnium robur dissoluere, sed præcipuè uentriculi: & ideo Galenus in 3. de simpl. medic. facult. cap 14. & in primo de aliment. facult. cap. 1. miscet cum pharmacis ea, quæ astringunt, & roborant, ut roboretur uentriculus, intestina, & oscula uenarum, quæ dissolui solent, & labefactari à uenenositate pharmaci:

ci: ea autem, quæ Galen. commiſcet ſunt caro citonij cruda, & cocta, caro palmularum id eſt, dactilorum cruda, & cocta, caro myrtillorum uirentium, & maſtix Chia, id eſt ex Chia inſula delata. Verùm ſtatim dubitaret aliquis, ait Galenus, an deceat commiſcere ea, quæ aſtringunt, cum medicamentis purgantibus, & uidetur, quòd non, quia aſtringentia aſtringunt uenas, per quas attrahendus eſt humor à pharmaco. Reſpondet Galenus, quòd quamuis ratio id oſtendat, tamen non debemus timere admixtionem aſtringentium cum ſoluentibus, quia experientia docet, quòd aſtringentia non obſunt euacuationi, nec ipſam prohibent, quia habemus pharmaca purgantia, quæ etiam aſtringunt, attamen purgant, qualis eſt aloes, æs uſtum, & ſquamma æris: hæc profectò aſtringunt, tamen euacuant. & ideo quando erit roborandus uentriculus, inteſtina, & uenarum orificia, miſceatis cum pharmaco aliquid quod aſtringat. Vltimò retunditur, & corrigitur uenenoſa natura pharmacorum admiſcendo pharmacis quædam ueluti cibaria, immò cibaria ipſa. & propterea Antiqui, quando uolebant exhibere pharmacum robuſtum alicui corpori imbecillo, miſcebant ipſum cum cibis, ut coquebant ueratrum cum cibis, ſicuti habetis à Galeno in 12. methodi, & multa exempla habetis de his medicamentis mixtis cum cibis apud Antiquos: & ſi aliud non haberetis, debet ſufficere illud Hippocratis in 2. de ratione uictus in morbis acutis duodecimo, ubi ſtatim exhibito pharmaco præbet cremorem ptiſſanæ quod facit Hipp. ut alteret, & retundat pharmacoſam, ac uenenoſam naturam pharmaci: & hinc ortus eſt uſus apozematum ſuperbibendorum: hincque etiam factum eſt, ut medici conſulant, ut poſt aſſumptum pharmacum exhibeamus ægro pomum, uel pirum mandendum. unde Auicenna dicit exhibẽdum etiam eſſe parum panis infuſi in uino, & aliquid etiam uini: ſed nunc exhibentur præcipuè apozemata. eſt autem apozema potus quidam, qui exhibetur poſt aſſumpta pharmaca ſicca. debetis enim ſcire, quòd aliquando datur indicatio exhibendi pharmacum humidum, id eſt ſub forma potionis; ſed æger erit interdum delicatus, & non poterit pharmacum liquidum, id eſt, potionem accipere: unde cogimur ipſum exhibere ſub forma ſicca, quæ ſæpe fit, ut ſi æger ſit aſtrictæ alui, non deſcendat pharmacum, & non fiat euacuatio: hoc igitur uidentes medici uolentes occurrere huic incommodo, exhibito pharmaco dant ſtatim ægro potionem aliquam, ut pharmacum ope potionis eliquetur, facileque

fluat

fluat ad intestina, & purget, & hoc genus potus, quòd exhibent post assumptum pharmacum siccum uocatur aposima, uel apozema ab istis, eo quòd sit genus quoddam decocti facti per ebullitionem. Attamen sit quicunque uoluerit potus, dummodo exhibeatur post assumptum pharmacum siccum, uocabitur apozema. Sed quæritur an apozemata debeant esse eiusdem naturæ cum pharmaco exhibito nec ne, ut uerbi gratia si pharmacum sit educens bilim, an apozema quoque debeat habere facultatem educendi bilem. Auicenna qui fuit author huius dubij, inquit quòd aliqui uolebant quòd apozemata essent eiusdem naturæ. Ego autem sum huius sententiæ, ut credam aliquando esse bonum, ut apozema habeat eandem uim, quam habet pharmacum, aliquando non, si enim pharmacum sit robustum, apozema non debet habere eam uim, sed potius debet habere uim corrigendi uenenositatem pharmaci. unde Hippocrates post exhibitum ueratrum, ac peplium præbet cremorem ptissanæ: uos autem poteritis exhibere ius pulli, uel quid simile, quòd retundat malam illam naturam pharmaci. at si pharmacum sit imbecille, uel exoletum, tunc bonum fuerit, ut apozema habeat eandem uim, quam habet pharmacum, sit tamen suaue, & palato gratum. Corrigimus quoque in pharmacis qualitatem manifestam, ut quando est nimis calidum, admiscemus frigida, ut si exhibituri simus euphorbium, uel staphidem agriam, cum sint acria, & præter modum calida; corrigimus eorum nimiam caliditatem admiscentes refrigerantia. si uerò pharmacum sit nimis siccans admiscenda sunt humectantia: & hoc fuit inuentum, non Arabum, ut quibusdam uidetur, sed Græcorum, & præcipuè Rufi, qui fuit Græcus Author, & quidem antiquus: ipse sanè, ut uidere est apud Oribasium in 7. Collectaneorum cap. 27. fuit qui dixit quòd pharmaca præter modum calida sunt retundenda per admixtionem refrigerantium: idem dico & de alijs qualitatibus manifestis, per contraria enim sunt castigandæ, ut uoluit Rufus: hoc tamen uerum est quòd præceptum hoc est optimè obseruatum ab Arabibus, ut uidere potestis in suis compositionibus, in quibus nihil reliquere, quod non sit castigatum. unde compositiones Arabum sunt ita pulchræ, mea sententia, ut pulchriores nõ sit inuenire. Illæ Græcorum sunt certè pulchræ, sed superantur ab illis Arabum, ut etiam experientia docet, quia quotidie exhibemus electuaria & alias cõpositiones Arabum sine noxa, & nullam ex usu ipsarum uidemus fieri superpurgationem.

Castigatur

Castigatur quoque in pharmacis facultas attractiua, castigatur inquam uel per additionem nouæ facultatis attrahentis, uel augendo illam, quam pharmacum habet, aut imminuendo eandem, aut adiuuando facultatem illam purgatiuam ut citò, & facile pharmacum perueniat ad certa, ac destinata loca: primò per additionem nouæ facultatis, ut epithymus euacuat melancholiam, sed si opus sit ut in Socrate uerbi gratia euacuet etiam pituitam; tunc addemus epithymo aliud pharmacum, quod habeat uim attrahendi pituitam, per quam additionem retunditur facultas epithymi. Si igitur unum pharmacum non euacuet duos, uel plures humores uti opus esset, & uelitis suam robustam uim refrangere, efficereque ut euacuet etiam alios humores; admisceatis alia pharmaca: & hinc oritur indicatio miscendorum illorum medicamentorum, quę habent diuersas facultates. Sed notate quòd, ut dicit Galenus fit aliquando στάσις, id est seditio inter hæc medicamenta, quando scilicet non benè miscentur: non fit quidem seditio quando miscetur id, quod educit bilim cum eo, quod educit pituitam; sed seditio in euacuatione oritur quando unum euacuat tardè & aliud citò: uel unum attrahit, aliud propellit, ut exempli gratia, si aloes misceatur cum scāmonio fiet seditio, quoniam aloes tardissimè euacuat; scammoniū autē citò. & ideo Gal. dicit, quòd in commiscendis medicamentis diuersarum facultatum debet esse omiotropia, hoc est utrunq; pharmacū, uel etiam plura (si plura sint, quæ cōmiscentur) debēt euacuare uel tardè, uel citò; non autem unum citissimè, aliud tardissimè. Itaq; quoties uultis parare medicamētum, quod euacuet diuersos humores per addita noua pharmaca nō commisceatis ea, quæ citò, cum ijs, quæ tardè agunt. unde ego semper putaui esse malum miscere aloem cum scammonio. Et si quis obijciat, quòd extant multæ compositiones Galeni in quibus hæc duo mixta simul sunt: dico quòd & Viri doctissimi usi sunt aliquādo compositionibus Empiricorum. Consulo tamen uobis, ut non commisceatis aloem cum scammonio, nisi aloes sit in paucissima quantitate, & potius ad refractionem, quàm ad euacuationem. castigatur secundo attractiua pharmaci uis augendo illam facultatem, ut si habeamus pharmacum, quod multum probemus ad euacuandam bilem, & sit uerbi gratia rhabarbarū sed sit imbecille, uel quia sua natura tale sit, uel quia sit exoletum; tunc augebimus ipsius facultatem, idq; faciemus uel addendo portionem alterius robusti pharmaci habentis potentiam educendi eundem humorē, ut est scammonium: uel

intendendo augendouè dosim ipsius rhabarbari.ex qua re insurgit præceptum Rufi, ut misceamus semper pharmaca debilia cum robustis, uel robusta cum debilibus, nunquam autem robusta cum robustis. Et hinc soluetis dubium illud an cum lenientibus miscenda sint soluentia, uel soluentia cum lenientibus. aliqui sunt, qui dicant, quòd non. Ego autem dico quòd si unum agit tardè, aliud citò, profectò non sunt commiscenda: sed si hoc non sit, non uideo quo modo lenienti pharmaco non possumus miscere, & addere aliquid soluentis, ut ualidior aliquanto sit uis lenientis. similiter possumus cum robustis soluentibus miscere lenientia, ut retundatur aliquantulum robusta illa facultas. unde benè agunt mea sententia qui miscent cum casia aliquid electuarij lenitiui, uel electuarij de succo rosarum, uel diaphiniconis: uerum tamen est quòd si hoc facerent in principio febrium, malè agerent, quia ibi adest materia putrida, quæ non fert pharmacum ita ualidum, in alijs autem casibus possumus hoc facere, licet aliqui hoc damnent non aduertentes, quòd contradicunt præcepto antiquorum. Admiscent etiam Antiqui cum pharmacis purgantibus ea, quæ attenuant, ut pharmaca citò & facile perueniant ad loca destinata, nam Hipp. in 4. de ratione uictus in acutis commiscet piper. Rufus salem, Mesues uero gingiber, quod etiam faciunt, ut augeatur facultas medicamenti. Et sic iam habetis quòd pharmacum alteratur & immutatur his rationibus uidelicet, aut qualitate uenenosa oblata, & immutata: aut qualitate manifesta oblata: aut facultate attractrice de nouo addita, aut ea, quæ adest aucta aut imminuta, aut eodem medicamento eliquato & attenuato, ut facile, & citò perueniat ad destinata loca: quo modo autem facultas attractrix pharmaci corrigatur ita ut fiat uel debilior uel robustior per additionem seu per auctionem, audiuistis etiam; & ideo oportet, ut nunc uos doceam quo modo id fiat per imminutionem. primò igitur dico, quòd imminuitur uis attractrix pharmaci communi illa ratione, quam docet Mesues, scilicet per imminutam dosim, detracta enim portione ipsius pharmaci redditur eius facultas debilior. Secundò idem fit per admixtionem quorundam. tertio per alterationem substantiæ medicamenti: per admixtionem quidem, ut si cum robustis pharmacis misceantur semina odorata, & aromatica plura, quæ licet non auferant ex toto facultatem, tamen mitiorem eam reddunt: imminuitur uerò per alterationem substantiæ, quia, ut dicit Gal. in 3. de simpli

cium medicament. facult. cap. 15. si abluamus pharmacum purgans, imminuitur per ablutionem eius facultas purgatoria. unde Arabes solent concoquere, & eliquare pharmaca, ut helleborum & alia cum citonijs, & alijs rebus astringentibus, quia per elixationem remittunt primò ualidam illam facultatem attractricem; deinde ope illorum astringentium fit, ut pharmacum minus lædat uentriculum, sed potius iuuet. Itaque & uos poteritis coquere pharmaca, uel ea sub sole abluere, & sic retundetis eorum uim nimis robustam: & laudo cocturam, & ablutionem pharmacorum simul cum astringentibus, quanuis hoc sit inuentum Arabum. Nec obest si quis dicat, quòd Galenus incoquit scammonium in cidonio, quia Gal. id facit ut citonium requirat uim scammonij, non autem ediuerso. Arabes uerò coquunt scammonium cum cidonijs, ut præparent scammonium, & habeant diagridium, ita enim uocatur scammonium hoc modo preparatum: laudo igitur cocturam sed sit moderata. at sciatis, quòd aliqua pharmaca sunt parum coquenda, alia multum. Adiuuamus etiam uim medicamenti, ut perueniat ad loca destinata, & hoc fuit inuentum Græcorum. unde Rufus apud Oribasium inquit, quòd si uolumus euacuare caput oportet cum pharmaco miscere ea, quæ deducunt ipsum ad caput, ut sagapenum, opoponax, euphorbium, hæc enim deducunt facultatem pharmaci ad caput: si uerò uelimus euacuare ex pulmone, & ex thorace, dicit cum pharmaco esse miscendum ammoniacum. si ex utero, ait Mesues, miscenda sunt cum pharmaco saluia, artemisia, & alia, quæ menses prouocant. si uultis euacuare hepar, commiscendum est absynthium, & nepeta, ait Rufus, & multa alia, quæ recenset Mesues. si ab articulis, miscenda sunt cum pharmaco ea, quæ ipsum deducant ad artus & sunt gingiber, assa odorata, & opoponax. hoc itaque modo facietis, ut pharmacum respiciat hanc uel illam partem euacuandam. Vltimo corrigenda erat in pharmaco insuauitas, quæ est in maiori parte pharmacorum. corrigitur autem uel per admixtionem, uel sine admixtione: sine admixtione quidem, ut per elixationem, sunt enim aliqua pharmaca, quæ si coquantur redduntur minus insuauia, quod etiam fit parando pharmaca uel in bolum, uel in pillulas, & præcipue si uestiantur inuoluanturque auro uel alijs rebus, aut exhibeantur cum panatella, aut cum iuleb, alijs uè similibus. euitatur etiam insuauitas si pharmacum non accipiatur per os, sed uel inungatur umbilico, uel facta glande imponatur in sedem, uel injjciatur in intestinum;

uel ipso pharmaco illinantur pedes, ut fiebat antiquitus ad purgandum totum corpus; & modum docet Aetius. Per admixtionem autem remouetur, uel remittitur insuauitas pharmacorum admiscendo cum ipsis aromata, & odorata, ut moscum, & ambracam: uel si amara sint & grauia admiscendo mel, aut saccharum, aut uinum dulce, aut sapam dulcem. aliquando etiam admiscentur cibaria, uel potius pharmaca miscentur cum cibis redactis scilicet pharmacis in puluerem, & inspersis supra cibos, ut uentriculus allectus suauitate cibi non agnoscat insuauitatem pharmaci: unde isti solent miscere pharmaca cum cidonijs & similibus. hinc similiter, scilicet propter insuauitatem factum est ut parentur placentulæ purgatoriæ, & condita multa, & diacitonite purgatorium & similia. Indicatio autem de commiscendis ea, quæ suauia sunt cum pharmacis; sumitur à delicatura hominum, sunt enim aliqui, qui non ferunt, nec admittunt pharmaca pura, quod faciunt præcipue pueri, & ij, qui habent uentriculum imbecillum, laxum, & facilem ad subuersionem. Hæc de instrumento, quo fit purgatio, & de modo quo instrumentum hoc sit præparandum. Sequuntur modò accidentia, quæ inter exhibendum pharmacum, & post exhibitionem solent euenire, quibus omnibus occurrendum est. de accidentibus ergo in sequenti capite.

QVAE ET QVOT SINT ACCIDENTIA ILLA, quæ inter exhibendum pharmacum, & post, soleant contingere: & quo modo sit cuicunque occurrendum. *Cap. XXVIII.*

DVm exhibetur pharmacum, & dum fit purgatio solent multa accidere symptomata, & primum est quòd facta nausea æger non potest pharmacum assumere, cui symptomati ut occurratis confugiatis ad commune auxilium, & est, ut semper, si fieri potest, exhibeatis pharmacum actu calidum, quia caliditas illa imminuit pharmaci insuauitatem. præterea tegatis uas, in quo æger accipit pharmacum linteo madido aceto, uel aqua rosacea. uel ponatis pharmacum in uase angusti orificij, & una manu æger arripiat sibi nares, easque comprimat, ut nullo modo respiret per nares: altera uero admoueat uas ad os, & uno tractu bibet pharmacum facile, & sine periculo uomitionis, aut nauseæ excitatæ ex malo odore pharmaci; & hoc est optimum auxilium, quo ego iam millies sum expertus, & sæpe etiam in me ipso. Quòd si putetis ægrum non posse retinere assumptum pharmacum, exhibeatis statim uinum

tim uinum uel acetum, quo abluat sibi os, deinde expuat, non autem deglutiat; mox accipiat parum uini in ore & deglutiat, ut abluantur uiæ illæ. & si æger non quiescat, exhibeatis pomum, uel pirum, uel alios fructus, quicunque illi sint, quos mandat deglutiatque succum, & carnem expuat. quòd si non cesset nausea, arripiat mordicus cæpam communem bis, uel ter, & non mandat, sed mordeat tantum ipsam primis dentibus, & uidebitis, quòd omnino quiescet nausea statim, etiam si uentriculus esset debillimus. & sciatis quòd istud auxilium est ita præstans, ut nullum ego inuenerim in re hac præstantius. quòd si hæc non prosint, & uideam, quòd æger non potest continere pharmacum, uenio ad cucurbitulam, quam cum stupa & igne admoueo uentriculo, inibique ipsam relinquo per quartam partem horæ, & aliquando plus, aliquando minus. hæc accidunt quando exhibetur pharmacum. Aliquando post duas, uel tres horas ab assumpto pharmaco excitatur nausea admodum infesta & mala adeo, ut nisi occurras reiiciatur pharmacum, quod adhuc non descendit. tunc igitur olfaciat æger acetum, & capiat etiam ipsum in ore sed non deglutiat: non loquatur, non audiat nominare indecora obscæna & fœtida, nam uidi ex solo auditu rei indecoræ & fœtentis excitatam nauseam magnam: non moueat se æger, sed quiescat, olfaciatque illa, quæ frigida sunt; & deueniatis ad cucurbitulam, quam applicabitis uentriculo; opus est enim, ut pharmacum descendat ad intestina. Dum pharmacum est in uentriculo, uel descendit in intestina, solet facere dolores, & tormina, quæ habent coniunctum uel dolorem capitis, uel uertiginem, uel defectum animi, uel oscitationem, & pandiculationem, uel maximam oris uentriculi mordicationem, & similia, quæ proueniunt ratione pharmaci, eo, quòd sit malæ substantiæ, & non bene præparatum: quando ergo superueniunt tormina ista, recurrunt medici ad pannos calidos, quos applicant uentri. tentant etiam diductionem pharmaci ad inferiora per glandem acrem iniectam uel per iniectum clisterem, ut dicit Mesues. uel si non cessent tormina tentandus est uomitus, quod faciat æger bibendo multam aquam tepidam, deinde iniecto digito in fauces proritet, & euomet simul aquam & pharmacum. quòd si pharmacum non reiiciatur nec per superiora, nec per inferiora, deueniatis ad antidota. unde ego soleo exhibere parum theriacæ uel philonij, uel mitridati, ut duos scrupulos, aut drachmam unam mitridati, uel theriacæ, quod facio ut superetur uenenositas pharmaci: & accepto

& accepto antidoto ſuperbibat aquam calidam: & hoc modo occurretis huic ſymptomati. Solent etiam fieri tormina ratione flatus, & tunc ſtatim calefaciatis uentriculum & uentrem inferiorem pannis calidis appoſitis; & ſi non ceſſent, fricet æger ſibi uentrem præcipuè à ſuperioribus ad inferiora, nam hoc modo diſrumpet conglobatos flatus, & parabunt ſibi ipſis iter. tertiò dicunt medici, quòd æger debet uti cliſteribus diſcutientibns flatus. Sed Rufus damnat cliſteres hos, quia cliſteres diſtendunt magis inteſtina, & ita augentur dolores. præterea cliſteres cum faciant magis turgere inteſtina, ſunt in cauſa, ut materia, & flatus figatur magis in tunicis inteſtinorum: & ideo inquit, quòd eſt melius uti glande, quæ conſtet ex ijs, quæ calefaciunt & diſcutiunt flatus, ut eſt inquit, rutha, ciminum, aniſum, mentha, reſina, & mel.

PHARMACVM SI SVA ACTIONE FRVSTRE-tur quid agendum ſit, ut purget: & quo modo faciendum ut citò agat, ſi tardius, quàm par ſit operetur; anque repe endum, ſi prius exhibitum pharmacum non egerit. Cap. XXIX.

ACcidit aliquando, ut euacuatio nulla fiat, uel nimis moretur: & tunc tentandum eſt, ut proritetur uenter & fiat purgatio: hoc autem fieri poteſt tùm per ſuperiora tùm per inferiora: per ſuperiora quidem, ut exhibito aliquo, quòd ſenſim leniat aluum. unde ego exhibeo aliquando ius pulli cum ſaccharo rubeo. ſed notate quòd medici plures ſemper poſt aſſumptum pharmacum exhibent ius eadem hora, & errant, quia ſi ius exhibent, ut pharmacum purget celerius, tunc certè exhibendum eſt ius cum pòſt aſſumptum pharmacum tranſierint tres horę. ſi uerò uelletis, ut ius contemperaret inæqualitatem introductam à pharmaco in uentriculo, debetis exhibere ius poſt factam euacuationem, uel ſexta, aut ſeptima hora ab aſſumpto pharmaco. præterea cum exhibetis ius, ut lubricet, & adiuuet euacuationem, eamque celeriorem reddat, exhibendum eſt unà cum melle uel cum ſaccharo rubeo; & non exhibendum eſt confertim, ſed ſenſim, & per uices. Antiqui exhibebant aquam tepidam ſubinde ſenſim, & per uices, ut pharmacum deſcenderet. hoc modo occurretis huic ſymptomati per ſuperiora. Per inferiora autem Meſues utitur cliſteribus, quod non placet Rufo, quia poſſent fieri duo impetus, unus ratione pharmaci; alter ratione cliſteris. iccirco Rufus laudat glandes

magnas

magnas & longas, quæ constent ex sale, uel nitro, uel alumine, uel cyclaminis radice, uel grano cnidio, uel felle bubulo, uel bryonię radice, uel absynthio. ex his addito melle, uel alia arte poteritis facere glandem. motus etiam corporis leuis, ac mitis iuuat & festinam reddit euacuationem: ideo ambulet æger per thalamum, nam
„ Hipp. in 4. aphorismorum 15. ait, Cum uolueris magis ducere
„ helleborum, moue corpus: cum uerò sistere, somnum facito, & non moueto. non dormiat æger: nec debet mouere extremas duntaxat partes, quia actio pharmaci distraheretur. Aliqui cum uident, quòd non fit euacuatio, repetunt pharmacum. Sed isti habent contra se Auicennam in 4. primi cap. 5. ubi inquit, quòd est timorosum, & extra rationem coniungere duas medicinas in una die. ego etiam aliquando uidi repetita pharmaca cum maximo periculo, quia pharmacum illud prius exhibitum aliquando latitat, & addito mox nouo pharmaco fit maxima euacuatio: attamen ego, & multi etiam doctissimi medici exhibemus aliquando aliquid, ut si exhibuerim pilulas cochias, & nihil egerint, & urgeat necessitas, sicuti si immineat periculum quòd eadem die fiat noua accessio doloris, & huiusmodi, tunc in huiusmodi casu ego exhibebo mannam cum iure in quantitate moderata; uel sirupum uiolatum, quia remissum adiunctum intenso non auget ipsum. Ad Auicennam autem dico, quòd ipse intelligit de pharmaco robusto, quale est illud, quod æger prius assumpsit; talia etenim pharmaca robusta non sunt repetenda, lenia autem possunt: sed transacta quarta, uel quinta die ab assumptione prioris pharmaci robusti poteritis repetere uel illud, uel aliud simile; eadem uerò die nunquam faciatis: & antè etiam, quàm repetatis pharmacum robustum, præparate iterum materiam, & uias. de leni autem medicamento, poteritis si adsit necessitas tutò ipsum repetere. Iam uideamus quid agendum sit ut non fiat superpurgatio, & quo modo sedanda sit sitis orta ex pharmaco; deinde ueniemus ad singularia.

ANTE PHARMACI EXHIBITIONEM CUR iniiciendus sit clister; & quo modo occurrendum sit superpurgationi, si contingat ut fiat. Cap. XXX.

Aliquando actio pharmaci impeditur propter feces exiccatas in intestinis, ut solet accidere, quoties homo est astrictæ alui. & ideo semper antè exhibitionem pharmaci optimum

mum erit inijcere clisterem, ut dicit Rufus,& Auicenna. Accidit etiam interdum, ut fiat superpurgatio,& ut isti dicunt, ut pharma cum incipiat effrenitare, ita ut euacuet non solum humores, quos deberet, sed etiam alios, & sanguinem etiam. Cognoscetis autem superpurgationem non solum ex qualitate, & quantitate humorum, quia uidebitis euacuari etiam illos, qui non deberent, & in maiori quantitate, quàm deceat; sed etiam ex symptomatibus, nam interim dum incipit fieri superpurgatio refrigerantur extremæ partes; concidit animus: æger difficile trahit spiritum, & fit pallidus: hæc cum uideritis, dicatis fieri nimiam euacuationem; dummodo hæc non accidant propter imbecillitatem, & uim sentientem acutissimam intestinorum. uerùm ex hac causa licet soleant fieri aliqua ex modò dictis, ut pallor faciei, defectus animi, & similia; tamen non succedit refrigeratio extremorum, nec sudor frigidus: sed hæc utique accidunt in superpurgatione, cui ut occurramus dicunt medici tentandum esse, ut impediamus euacuationem, idque primò esse tentandum cum remedijs extrinsecus applicatis: & ideo mandant primum, ut inungamus extrema oleo aliquo calefaciente, & ipsa fricemus, comprimamus, ac uinciamus arctissimè: deinde mandant, ut fricemus totum corpus, & ponamus ipsum in balneum aquæ tepidæ. Sed in usu balnei estote cauti, quia si adsit febris, uel cruditas in corpore, non conuenit balneum. Conciliandus est etiam somnus, & quies; deinde exhibeatur aqua frigida, uel aqua hordei in multa quantitate, & aqua sit actu frigida. Dicunt etiam esse exhibenda bona cibaria, quę sint boni succi, & astringentia; & cum ipsis cibis dicunt esse incoquenda ea, quæ astringunt, ut sunt citonia, myrtilli, baccæ iuniperi, & similia: atque si opus sit exhibemus etiam diacitoniten, diasorbon, & diacornon, id est conditum ex sorbis, & cornis, quæ habentur in officinis: sed moderatę sunt hæc omnia exhibenda. Si hæc non faciant, dicunt ueniendum esse ad narcotica id est, ad stupefacientia; & ideo Arabes exhibent philonum, & trypheram magnam, ut refrigerentur, & constringantur intestina, ostiaque uenarum, & ut incrassentur humores, ne tam facile fluant. Antiqui tamen monent, ut in superpurgationibus ueniamus ad usum antidotorum, & præcipue theriacę,& mitridati, quibus nullum reperitur auxilium præstantius; ego enim bis uidi superpurgationem, & exhibita una drachma mitridati, statim inde ad mediam horam, atque etiam citius firmata est fluxio: & tanta est horum antidoto

rum

rum uis in hac re, ut Galenus dicat, quòd si uolumus experiri an theriaca sit bona, exhibeamus ipsam in superpurgatione, quia si theriaca sit bona, firmabit (ait) statim euacuationem.

SITIS ORTA EX PHARMACO QVO MODO SEdanda: & cur altera die ab assumpto pharmaco utendum sit clistere. Cap. XXXI.

SOlet ultimò exhibito pharmaco superuenire sitis, quæ fit, ut dicit Galenus in 4. aphorismorum 19. ratione euacuationis humiditatum, uel ratione humorum acrium, qui truduntur ad uentriculum, & euacuantur per illam partem: uel fit ratione pharmaci nimis calidi. Sitim autem hanc (cum accidit) toleret æger, quantum fieri potest, donec fiat euacuatio, qua facta non dubitetis quin cesset: & si non cesset antè prandium exhibeatur ius cum saccharo, atque cibus humectans, & refrigerans. Si superueniat febris, curate ipsam, ut curatur febris. similiter si superueniat excoriatio intestinorum, adhibeatis curationem dysenteriæ, quorum affectuum curationem habuistis iam ab Excellentissimis his practicis. Addo iam ex meo unum, & est, quòd quoties purgantur humores, præcipuè crassi, & frigidi, solent primò euacuari partes tenuiores, deinde aliqualiter crassiores: sed crassissimi & uiscidi, qui nō obediunt pharmaco, & tardè expelluntur, solent retineri in inuolucris intestini coli, & intestini recti; & inibi agglutinātur, conglobanturq; adeò, ut non exeant, quod in omni purgatione consueuit accidere. Et propterea Hetrusci Medici cum id obseruassent, solent altera die post usum pharmaci robusti, & trahentis à remotis locis, uti clistere, quod & ego facere soleo; & multi etiam uestrum in actu practico uiderunt hoc me ostendente, & præmonente, & sæpe inspexerunt, quòd maior est facta euacuatio ex clistere, quàm facta fuisset ex pharmaco. Idcirco moneo uos, & hortor, ut semper altera die post usum robusti pharmaci; faciatis, ut inijciatur clister, quia ualde profuerit, & non est admodum molestum auxilium. Hæc erant cognoscenda circa uniuersalia antè usum singularium. iam descendamus ad singularia sequentes ordinem Mesues: non tractabo tamen historiam singularium, quoniam temporis breuitas id non fert: sed solum dicam de utilioribus, & magis necessarijs, ut paucis lectionibus possimus hanc rem totam absoluere. De Aloe igitur in sequenti.

De Aloe. Cap. XXXII.

INcipit Meſues explicare medicamenta purgantia ſingularia, & primò agit de ijs, quæ leniter euacuant & benedicta uocantur eo, quòd ſint lenientia, uel ſaltem moderatam habeant uim purgatoriam & nullum incommodum, nihilque moleſtiæ afferant: & inter hæc primum locum tenet aloes, quæ duplex in officinis habetur, una, quæ eſt ſuccus, & dicitur aloes ſimpliciter: altera eſt lignum, quæ uocatur lignum aloes, & de hac, quæ eſt lignum, nos non agimus; ſed de altera aloe, quæ eſt ſuccus, cuius ſucci uaria genera nouere Antiqui, & Meſues primò cognouit quatuor ſpecies huius aloes differentes ratione loci, unde deferebatur, nam una erat, quæ deferebatur ex Succotri regione: altera ex Perſia: tertia ex Armenia: quarta & ultima ex Arabia. Auicenna autem, & Iſaac nouerunt tres tantùm ſpecies, primò illam ex Succotri: ſecundò ex Arabia delatam: tertiò ex Senegia. tot ſpecies huius ſucci cognouerunt Antiqui. In officinis habentur tres ſpecies, licet Fuchſius, & quidam alij nouerint duas tãtùm ſpecies aloes; nam habemus aloem Succotrinam: ſecundò hepaticam: tertiò caballinam uocatam. de Succotrina loquẽs Fuchſius in ſuo primo libro de compoſitione medic. cap. de aloe, inquit, quòd eſt uocata Succotrina decurtata uoce ita, ut dicatur ſuccotrina quaſi ſucocitrina, quia faciat ſuccum citrinum. Sed decipitur Fuchſius, & uidetur quòd non legerit Meſuem, qui dicit talem aloes ſpeciem non eſſe uocatam ſuccotrinam à ſucco citrino; ſed à Succotri regione. præterea uidetur, quòd non legerit nauigationem Andreæ Florentini, nec Odoardi Barbeſſę, qui dicunt quòd ſuccotrina aloes defertur ex Inſula quadam quæ Succotra, uel Zuccotra, uel Zacotra uocatur. In officinis igitur habetis primò aloem ſuccotrinam, quæ eſt omnium precioſsiſima. ſecunda eſt aloes hepatica, quæ eſt deterior ſuccotrina, & eſt communior: tertia eſt caballina, quæ ſic uocatur eò, quòd Veterinarij utantur ipſa ad purgandos equos, aſinos, mulos, & ſimilia animantia. Hæ ſunt tres ſpecies aloes, quas habemus in officinis, ad quas reducuntur tres illæ ſpecies, quas nouit Auicenna & Iſaac, nam ſuccotrina Auic. eſt ſuccotrina noſtra: Arabica Auicennæ eſt hepatica noſtra: Senegia uerò Auicennæ eſt noſtra aloes caballina. Electio autem ipſius aloes eſt, ut ſemper eligatis præſtantiorem: notæ uerò præſtantioris ſunt hæ, quòd debet

esse coloris citrini inclinantis ad ruborem: sit pellucida, & transparens, boni odoris inclinantis ad odorem myrrhæ; saporis in principio subdulcis, in fine autem amarescentis inquit Mesues, quod est mirum, nam Galenus Rufus, Paulus, & omnes dicunt aloem omnem esse ita amaram, ut nihil sit amarius: non credatis tamen nihil esse amarius aloe, quia ego sum huius sententiæ quòd absynthium, colocyntis & quædam alia sint amariora aloe. sed sat est quòd aloes ex communi omnium consensu est maximè amara: quomodo ergo dicit Mesues quòd in principio est subdulcis? ego credo, & sum huius sententiæ quòd id, quod dicit Mesues de sapore subdulci ipsius aloes sit uerum de agarico, nam aloes est amarissima, & in principio & in fine. addatis alias notas perfectissimæ aloes, & sunt, quòd debet esse leuis: & quanto est leuior, tanto est melior, quia indicatur ex leuitate non adesse admixtam arenam: substantia ipsius debet esse solida, non rara; debet tamen esse friabilis, ita ut posita in aqua facile diluatur, & eliquetur. hæ sunt notæ aloes succotrinæ præstantissimæ; quæ succotrina aloes superat omnes alias differētias aloes. Notæ autē aloes hepaticæ eædem sūt, quæ & modò dictæ sed aliquātò deteriores, quia hepatica aloes est nigra ueluti hepar; non est ita boni odoris, ut succotrina: & ut unico uerbo dicam, habet easdem notas, quas succotrina, sed deteriores. Aloes uerò caballina est nigerrima ueluti carbo, non densa, sed male compacta. Adulteratur succotrina, & hepatica aloes ijs rationibus, quas dicunt Dioscorides & Mesues. sed quia habemus copiosam & optimam aloem; non est ut ego dicam de adulterio, & eo magis quia si quis uellet ipsam adulterare croco, acacia, & alijs ut docent Dioscorides & Mesues, plus pecuniæ absu meretur in fraude, quàm in emendo optimam aloem. Vires aloes sunt, quòd calefacit in 2. ordine incipiente inquit Galenus & Mesues, & siccat in tertio. unde Gal. in quinto de tuenda ualet. cap. quinto dicit, quòd debemus esse cauti in continuo usu aloes in ijs qui habent uentriculum siccum, & in febribus & exiccatis corporibus, quacunque de causa exiccata fuerint: in pinguibus autem & humidioribus corporibus bonus est frequens usus aloes. habet etiam aloes facultatem astringentem, & agglutinatoriam, quæ astrictio patet non solum actionibus, sed etiam gustu. & quia astringit, & agglutinat; hinc est quòd ex aloe, albo oui, & thure fit medicamentum illud præstantissimum ad agglutinandas uulneratas uenas, & ad sistendum sanguinis fluxum. Dioscorides exhi-

bet etiam aloen in ſputo ſanguinis: & ego ſoleo exhibere in apertis interioribus uenis. Tertiò aloes purgat, ſed uariè, nam ſi in pauca quantitate, & poſt cibum exhibeatur, euacuat tantum feces inquit Galenus, ſi uidelicet exhibeatur ciceris unius quantitate, quæ quantitas erit quaſi unius ſcrupuli. at ſi exhibeatur uſque ad unam drachmam, euacuat à tota ſubſtantia bilem, non tamen excedit hepar; ſed euacuat bilem ex primis uenis uſque ad hepar, ultra quod uiſcus non aſcendit ſua facultas, ut dicit Galenus in 8. de compoſitione medic. per loca, ubi etiam addit unum maximè notandum, quia facit contradictionem non leuem: id autem, quod addit, eſt, quòd aloes euacuat tantum bilem, non autem craſſos, uiſcidos, & frigidos humores; tamen Meſues inquit, quòd euacuat bilem, & pituitam: idem dicit Rufus uir grauiſsimus, & antiquior Galeno apud Oribaſiũ. Sed omnes mea ſentẽtia rectè dicunt, nam aloes ex ſe, id eſt ex ſui natura & ſubſtantia euacuat bilem tantum, ut dicit Galenus, Aetius & omnes alij, ut etiam experientia docet. Sed euacuat etiam humores craſſos, uiſcidos & tenaces, quando ſcilicet tales humores ſunt in cauitate uentriculi, uel inteſtinorum, nam aloes ut plurimum exhibetur ijs, in quibus humores frigidi & uiſcidi abundant in uentriculo, & in inteſtinis. Vnde dico, quòd quanuis aloes ſua ſubſtantia educat tantum bilem, tamen quia amara eſt, & detergit; ideo trudit etiam deorſum detergendo humores pituitoſos, non quidem omnes, ſed illos tantum, quos reperit in cauitate uentriculi, aut inteſtinorum. Tria in aloe ſunt, quæ egent correctione, primum eſt, quòd tardè euacuat, quia ſi ſola exhibeatur, non euacuat aliquando niſi ſpatio uigintiquatuor horarum: & ideo corrigendum eſt hoc incommodum, & faciendum, ut citius educat, quòd fiet ſi miſceantur ſecum ea, quæ attenuant, proritant, & aperiunt, ut dicit Meſues; & hinc orta eſt indicatio conficiendæ hieræ, in qua ſunt unà cum aloe ea, quæ faciunt, ut aloes citius agat. quando igitur uolueritis, ut aloes citò agat, commiſceatis ſecum ea, quæ attenuent, proritent, & aperiant, ut ſunt cariofilli, cinnamomum, ſal, & ſimilia. alterum eſt in aloe incommodum corrigendum, & eſt, quòd nihil ferè educit, niſi exhibeatur in bona quantitate, ut ad drachmam unam, uel ad unam cum dimidia; niſi enim exhibeatur tanta quantitas, non euacuat ab hepate. & ideo Antiqui, ut corrigerent hoc incommodum, & redderent aloen robuſtiorem, commiſcebant reſinam aliquam acrem ut terebynthinam, uel aliam reſinam acriorem

rem: hoc modo Rufus corrigebat hoc incommodum: Mesues uerò admiscet turbith & substantiam colocyntidis, quod non placet. At nostri longe præstantius reddunt aloem robustiorem, & corrigunt incommodum, quia parant duplex genus aloes lotæ, unum quidem debile; alterum ualidius: aloes quidem lota minus purgat, sed magis roborat; ipsi tamen per ablutionem reddunt ipsam magis purgatoriam, quia coquunt rhabarbarum, & in eo decocto abluunt aloem. uel abluunt ipsam in infusione rosarum nouem uicium, uel duodecim uicium; & sic aloes ualidius purgat, quàm si non esset lota. Tertium incommodum quod est in aloe, & eget correctione, est, quòd nocet hepati calefaciendo, & aperiendo ora uenarum existentium circa sedem, ut dicit Mesues, & multi, ut Manardus, & alij accusant ipsum, quia dicunt, quòd aduersatur Dioscoridi. Sed pro Mesue postea insurgit Fuchsius, Syluius, & alij. Nos uerò nolo, ut discedamus ab experientia, cum habeamus ipsam dirimentem hanc litem: experientia autem docet, quòd frequens usus aloes aperit uenas hemorrhoidarum, quod ego millies iam uidi, & ex centum eorum, qui utuntur frequenter aloe ad excernendas feces, uidebitis nonaginta pati fluxum hæmorrhoidarum, omisso uerò aloes usu, clauduntur uenæ illæ. Vnde ego sæpe cum uolo ut uenæ illæ aperiantur, exhibeo aloem aliquot uicibus moderata in quantitate; & res mihi succedit. cur autem aloes aperiat ora illarum uenarum: equidem credo, quòd à tota substantia id faciat; non autem quia tardè euacuet, & continuè, ac sensim deorsum exprimat, ut quidam uolunt; quia & alia, quæ tardè euacuant, ut mirabolani, & terebynthina idem facerent, nec aperit uenas illas astringendo, quia multa etiam alia pharmaca cum astringant idem facerent, ut mirabolani, & alia multa. Itaque credo quòd à tota substantia aperiat uenas hæmorrhoidarum: ne autem id faciat, oportet commiscere, ut dicit Mesues mastichem, gummi tragacanthe, bdellium, & similia. Corrigitur etiam hoc incommodum si aloes abluatur aqua endiuiæ, qua ablutione redditur etiam minus purgatoria. Dosis ipsius aloes, ut omnes ferè dicunt, est, à drachma una usque ad duas: ab aureo uno ad duos inquit Mesues, & idem est, nam aureus apud Arabas est idem, quod drachma & tantundem pendet, licet apud Latinos aureus uideatur pendere nescio quid plus, quàm drachma. Communis itaque dosis est à drachma una usque ad duas, & hoc pondere exhibetur ab omnibus: Mesues tamen ascendit aliquando ad

tres drachmas. at nos, & medici alij huius temporis, rarò aſcendimus ad duas drachmas; uerùm à cœna ſolent medici exhibere unum ſcrupulum; uel duas aut tres pilulas craſsitie grani ciceris. Et notate contra medicos nimium timidos, ſunt enim aliqui, qui timeant exhibere duas, & uſque ad tres drachmas ſpecierum hieræ; quia dicunt, quòd habet multum aloes: attamen non uident quòd omnes exhibent uſque ad duas drachmas ipſius aloes, & tamen non eſt tanta quantitas in tribus drachmis ſpecierum hieræ,& ideo dico non eſſe malum exhibere uſque ad tres drachmas ſpecierum hieræ ſimplicis: & hallucinantur illi, qui aliter ſentiunt. Si uelimus roborare uentriculum, exhibemus aloem lotam cum aqua endiuiæ. ſi autem uelimus, ut citò, & multum euacuet, exhibemus lotam cum decocto rhabarbari, uel cum infuſione roſarum. Hæc de aloe: ſequuntur Mirabolani.

De Mirabolanis. *Cap.* XXXIII.

MIrabolanus ſuccedit, circa quem debetis primò ſcire, quòd nullus Græcorum nouit ipſum, uno excepto Actuario recentiſsimo græculo, & Nicolao Mirepſico. Species mirabolani plures ſunt, & ſeptem poſſem ex Serapione enumerare; ſed quinque tantum ſunt in uſu in Officinis,& primò ſunt mirabolani citrini uocati: ſecundò chebuli: tertiò indi, qui & nigri nominantur: quartò emblici: quintò bellirici. hi ſunt in uſu ad cõficiendos ſirupos uarios, infuſiones, & ad componenda uaria medicamenta Arabum. Citrini ſunt parui, citrino colore donati & ſubherbaceo; habent nucleum magnum, & paruum, ac tenuem corticem. Chebuli ſunt maiores omnium, longiſsimi, craſsi; habent paruum nucleum; colorem habent citrinum,& qualem habent mirabolani citrini, ſuntque rugoſi. Emblici ſunt craſsi ſatis, & conſtant ex pluribus partibus, ita ut uideantur conſtare ex pluribus teſſellis,& ſemper deferuntur ad nos in fruſta; rarò autem poteritis uidere unum ex his mirabolanis integrum: nucleus ipſorum eſt ueluti oſſeus, conſtatque ex quatuor, uel quinque partibus in quibus ſunt ſemina. Mirabolani indi ſunt parui, & nigri ualde: unde etiam nigri ſunt uocati. Bellirici rotundi ſunt,& quaſi piloſi in extima facie: habent pediculum aliqua ex parte adactum, & corticem, ac nucleum craſſum. Hi ſunt mirabolani qui in officinis habentur, quorum hiſtoria eſt penitus ignota omnibus, an ſcilicet omnes

omnes

omnes istæ species sint ex una eademque arbore, an ex pluribus inter se differentibus, & quales sint arbores. Lodouicus tamen Barthema in lib.nauigationum inquit, quòd aliqui asserunt arborem, quæ producit mirabolanos esse figura pirorum.tamen sciatis quòd est omnino ignota Mesue & omnibus. unde omissa planta accipiamus fructus, & agamus infinitas gratias Deo quod ipsos habemus; & non curemus nunc amplius de historia. Vires omnium mirabolanorum dictorum sunt, quòd omnes sunt frigidi in primo gradu, & sicci in secundo: & si dicerem quòd in siccitate excedunt secundum; non errarem, quia dum ipsis utor in affectibus oculorum & in malignis ulceribus uideo maiorem siccitatem, quàm posit prouenire ex secundo gradu. unde dicerem, quòd omnes mirabolani frigidi sunt in primo gradu intenso, & sicci in secundo intenso, uel in tertio incipiente; exceptis tamen emblicis, quos Mesues dicit refrigerare, & siccare in primo tantum gradu: sed intelligatis in primo admodum intenso. Mirabolani omnes astringunt ualidisimè: & ob id ego soleo ipsis uti felici cum successu in defluuio pilorum quando opus est astringere & roborare cutim, quod est post euocationem humorum illorum acriorum atque illarum fuliginum. Incommodum primum quod est in usu mirabolanorum est,quòd obstruunt uias,& meatus etiam illos, qui bilim deferunt: & idcirco non sunt exhibendi illis, qui sunt obnoxij obstructionibus. corrigitur autem hoc incommodum admixtis aperientibus, acribus, & diureticis, ut ait Mesues, ut sunt semina odrata. corrigitur quoque, & aufertur hoc incommodum si nos non exhibeamus substantiam ipsam mirabolanorum, sed eorum decoctum,uel infusionem. Alterum incommodum, quod habent, est, quòd hærent uentriculo, ita ut non posint descendere. Tertium est, quòd corrugant substantiam uentriculi;quæ duo incommoda corrigetis per pinguia, inungendo scilicet mirabolanos ipsos oleo amygdalarum dulcium, uel butiro dum atteruntur & comminuuntur; uel miscendo cum ipsis passulas aut casiam fistulam, ut dicit Mesues. Mirabolani in officinis sunt in usu uel quales sunt, uel conditi. uerum Auicenna non condit omnes, sed emblicos & chebulos tantum, qui etiam nunc condiri solent: condiuntur, & alij, sed præcipue illæ duæ species, & ratio est, quia benè condiuntur, cum habeant multam carnem: alij uerò habent parum carnis: ideo non benè. Condiuntur autem uel uirides, uel siccati: uirides conditi non deferuntur ad nos; sicci uerò possunt condiri eo modo, quem

quem docet Mesues. Illi qui redeunt ex Alexandria dicunt, quòd antequàm condiantur, macerantur aqua saponis, & hinc moti aliqui nolunt unquam uti mirabolanis conditis, quoniam dicunt quòd ratione illius aquæ saponis amisere totam suam uim. Sed siue macerentur aqua illa, siue non, quod nescio, nec uolo inquirere; uideo quòd habent suam uim, nam obseruo quòd si quis utatur frequenter ipsis, siccatur optimè caput, & reperio in ipsis astrictionem, qualem in ijs, qui non sunt conditi. Et ideo consulo uobis, ut quando uolueritis roborare, & siccare caput, exhibeatis pluribus diebus à cibo unum mirabolanum conditum: cum uerò uolueritis magis euacuare, quàm roborare, exhibeatis uel infusione, uel decoctum, uel substantiam mirabolanorum: uerum tamen est, quòd nunc non est in usu exhibitio ipsorum in substantia; & nisi misceant cum aliquo pharmaco, in cuius compositione ingrediatur, ut in electuario indo, & similibus, nunquam medici utuntur ipsis in substantia; & rectè faciunt, quia nimis astringunt. & ideo utuntur ut plurimum eorum decocto, uel infusione; utuntur inquam ad euacuandos uarios humores, nam emblici euacuant bilem, chebuli pituitam. Sunt etiam in usu apud recentiores ad conficiendos sirupos quosdam pro morbo gallico, quia refrigerant, roborant, & euacuant: & re uera optimi sunt si morbus gallicus sit in principio, & nondum fixerit radices. De quantitate autem exhibenda, Mesues exhibet ad uiginti drachmas decocti, uel infusionis mirabolanorum: sed posset etiam exhiberi una libra. quantitas autem mirabolanorum accipienda pro decocto, aut infusione paranda, est ad summum semuncia, & nunquam excedat, siue uelitis accipere ex una specie tantum, siue ex pluribus, nunquam tota quantitas excedat dimidiam unciam, ad quam quantitatem etiam nunquam ego ascendo, sed accipio semper duas uel tres drachmas. In substantia autem nullus est, ut dixi, qui mirabolanos exhibeat: nec ego exhiberem. In sequenti de rhabarbaro, & de alijs, quæ sequuntur.

De Rhabarbaro Cap. XXXIIII.

QVod ῥᾶ, dictum est à Græcis, illud rabel appellatur ab Arabibus, cuius tria sunt genera apud Arabas, unum indicum, & est præstantissimum rhabarbarum, quod nos habemus: secundum est, quod uocatur barbarum; & hoc habetur aliquando in

do in Officinis: tertium eſt turcicum & hoc rhaponticum nominatur à Græcis. unde rhaturcicum Meſues, & Arabum, eſt idem quod rhaponticum apud Græcos: ſed rhaindicum, & rhabarbarum Arabum ignotum fuit omnibus Græcis, excepto Paulo, Nicolao Mirepſico, & Actuario, nam Paulus in 7.lib. cap. undecimo ponit tres compoſitiones, inter quas una eſt, quæ uocatur diacorallion, in qua ſicut & in duabus ſubſequentibus recipitur rhabarbarum. Vnde dico quòd rhabarbarum, & rhaindicum fuere ignota omnibus Græcis, exceptis illis tribus, qui fuere potius Græci, ut ita dicam, arabizantes, quàm Græci græcizantes. Rhabarbarum, & rhaindicũ cum ſit calidum & ſiccum in 2.ordine edit uarios effectus, & ualidos quidem in calefaciendo, & ſiccando: ſed utimur etiam ipſo ad euacuandum, quia purgat bilem, & pituitam, & nullum habet in ſe incommodum ita ut dicat Meſues, quòd nullam afficit partem; & tutum eſt medicamentum adeo ut detur pueris & prægnantibus ait Meſues: & re uera nullum eſt medicamentum tutius, quia exhibetur tutò etiam ijs, qui morituri ſunt, & iam ferè ſpirant animam. Verum ego obſeruaui (licet nullus alius quidpiam dicat de hoc) quòd obeſt uni parti, & ſic unum tantùm habebit incommodum, atque illud eſt, quòd maximè lædit illos, qui patiuntur ardorem urinæ, quod in quàm plurimis obſeruaui, & uidi, quòd quandiu uis rhabarbari perdurat in corpore, tandiu etiam, & magis affligit ardor, quoniam præter quàm quòd rhabarbarum euacuat, eſt etiam diureticum, & petit renes, ac ueſicam, ut patet ex eo, quòd ſi quis accipiat tantum rhabarbari, quanta eſt magnitudo unius grani ciceris, & mandat ore, deglutiatque, atque inde ad duas horas mingat, uidebit lotium coloratum, ac ſi croco eſſet tinctum. Cum itaque petat ueſicam, neceſſariò trahit ſecum arenulas, quas reperit in itinere, nec non materias ſalſas, & acres; & ideo augetur urinæ ardor. idipſum facit caſsia, quanuis refrigeret, & humectet, quoniam & ipſa diuretica eſt, trahitque ſecum ad ueſicam materias ſabuloſas, ſalſas, & acres. hoc incommodo excepto, quòd ſcilicet auget ardorem urinæ, nullum aliud rhabarbarum habet incommodum. Meſues exhibet ipſius ab una drachma uſque ad tres: ſed nullus nunc eſt, qui auderet exhibere tres drachmas, & raro etiam medici aſcendunt uſque ad duas drachmas. Auicenna inquit, & rectè, quòd eadem eſt doſis rhabarbari cum doſi agarici: in agarico autem aſcendimus uſque ad duas drachmas, quæ tamen eſt ſumma doſis: unde & doſis ſumma rha-

ma rhabarbari erit duarum drachmarum, ad quam rarò aſcendimus, & nunquam ad tres peruenimus: & hæc doſis duarum ſcilicet drachmarum eſt quando utimur rhabarbaro in infuſione, nunquam enim medici utuntur pro infuſione doſi trium drachmarum, quia eſt maxima doſis. Si uerò uelitis uti rhabarbaro in ſubſtantia, doſis ſumma erit uſque ad quatuor ſcrupulos: & ſi perueneritis uſque ad drachmam cum dimidia, erit maxima doſis: & hoc intelligatis, quando utimini rhabarbaro ſolo. Rhabarbarum datur in infuſione quando uolumus, ut non admodum aſtringat, uel quando uolumus, ut citò euacuet, nam infuſio celeriter deſcendit è uentriculo. Infundimus uerò ipſum uel in aqua aliqua frigida, & cordiali, uel in ſucco, uel in iure, uel in ſero lactis, uel in maluatico. In ſubſtantia autem exhibetur duobus modis, uel enim commiſcemus ipſum cum caſsia, aut cum alio ſimili, & ita mixtum exhibetur, facto enim puluere miſcemus ipſum cum caſſia, uel cum paſſulis, uel cum caricis, ſed frequentius cum ſaccharo roſaceo: uel miſcemus ipſum non ſubtiliter pulueriżatum cum paſſulis aut caricis & offerimus mandendum. pro pueris, & delicatioribus ſolemus facere confectiones, uel placentulas: confectiones quidem, ut capiemus unum ſcrupulum rhabarbari electi; & addemus ſacchari quantum ſufficit, & faciemus rotulas, quas pueri facilè comedunt, quia dulces erunt, & mediocriter ſoluet. quo modo autem cognoſcatur rhabarbarum electum & præſtantiſsimum habetis à Meſue, & poteritis etiam diſcere ex officinis. Vel facietis placentulas capientes infuſionem rhabarbari, & addentes farinam, uel puluerem ex pane, & ſimul mixtis facietis paſtam, ex qua formabitis placentulas, id eſt bellas illas, quas hic Patauij uocant uulgò ſtorte, & alibi, cialdoni: & has poteritis exhibere pueris moroſis, qui reſpuunt medicamenta, & comedent libenter, ac moderatè purgabuntur. Ad decipiendos etiam pueros ſolemus miſcere cũ diacitonite. his modis utimur rhabarbaro. addatis quòd aliquando fit ſirupus de rhabarbaro dictus, & fit ex ipſius infuſione addito ſaccharo. & hæc de rhabarbaro. ſequitur Caſsia.

De Caſsia. *Cap.* XXXV.

Caſsia ſuccedit. Habemus in Officinis primò caſsiam Græcorum, quæ eſt uerum cinnamomum officinarum: dico officinarum, non autem antiquorum Græcorum. Secundò habemus

casſiam poetarum, quæ erat herba pulchri floris, lutei, & odo-
„ rati, de qua Poeta loquens dixit. Tum caſia atque alijs inte-
„ xens ſuauibus herbis. cuius herbæ radix annis ſuperioribus ha-
bebatur in officinis pro uera Græcorum caſsia lignea, & erat in
uſu. Sed Manardus poſtea, & quidam alij, quibus multum debe-
mus, detexere fraudem erroremuè, & inuenerunt certò, quòd ue-
ra Antiquorum Græcorum caſsia lignea eſt noſtrum cinnamo-
mum. error autem illorum inde ortum habuit, quia ſciebant her-
bam illam uocari caſsiam. Sed non uiderant poſtea, quòd erat
caſsia Poetarum, quam ſi uultis noſcere petatis ipſam ab aliquo
ſeplaſiario ſene, quia ex his iuuenibus rari erunt, qui cognoſcant
ipſam. Tertia caſsia, quæ habetur in officinis eſt illa, de qua agi-
mus, & eſt caſsia Arabum, quæ ab Actuario uocatur caſsia nigra,
& à Nicolao Mirepſico nominatur dulcis calamus. Caſsia hæc
notiſsima Arabibus ignota fuit omnibus Græcis excepto Nicolao,
& Actuario. Medicamentum eſt optimum, & ualde tutum, ita ut
dicat Meſues, quòd exhibetur pueris, & mulieribus prægnanti-
bus. Caſsia hæc duobus ex locis habetur, uidelicet ex Chairo, &
ex Alexandria: chairina eſt nigrior, & calami ſunt maiores, ac ni-
griores: Alexandrina uerò eſt rubicundior, & calami ſunt magis
parui. unde decipiuntur illi, qui dicunt, quòd calami huius caſ-
ſiæ, qui ſunt nigri & grandiores ſunt magis maturi: qui uerò ſunt
rubicundiores, & minores aſſerunt, quòd ſunt magis acerbi. Sed
ego allocutus ſum cum illis, qui uiderunt plantam, & dicunt quòd
maturrimi etiam calami, qui deferuntur ex Alexandria ſunt rubi-
cundi; contra autem illi, qui deferuntur ex Chairo. Vos itaque
eligetis maturam hanc caſsiam, & non dijudicabitis maturitatem,
& immaturitatem ex rubedine & nigredine, uel ex paruitate &
craſsitie fiſtularum, ſed ex aciditate, quia ſi caſsia non mordicet
ualde fauces indicatur quòd eſt matura. De notis autem caſsiæ
recentis & antiquæ, & pinguis, & ſimilium, nihil dico, quia ha-
betis à Meſue. Ex caſsia habemus primò florem; 2. caſsiam tra-
ctam 3. caſsiam pro cliſteribus, & omnia hæc ſunt in uſu. flos caſ-
ſiæ uocatur pulpa ipſa, & pars illa purior. Caſsia uerò tracta di-
citur flos ſeu pulpa, cum qua mixtæ ſunt taleolæ & lignoſæ illæ
partes internæ. at caſsia pro cliſteri eſt illa quæ habet decocta, quæ
dam admixta, & ipſa non utimur niſi pro cliſteribus; flore caſsiæ
utimur in ditioribus; ſicut caſsia tracta in pauperibus, nam flos caſ-
ſię ſemper uenditur duplo plus, quàm caſsia tracta, ita ut ſi pro una

 uncia

uncia casſiæ tractæ ſoluetis unum mocenicum;pro una uncia floris ſoluetis duos: tamen ſciatis, quòd caſsia tracta duplo plus euacuat, quàm flos, quia in caſsia tracta ſunt partes illæ lignoſæ intermediæ in quibus eſt magna ſoluendi uis: & plus etiam ſoluit caſſia tracta ſi in ipſa optime contritæ, & mixtæ ſint partes etiam lignoſæ ſeminum illorum, quia in ipſis, & in omni parte lignoſa eſt robuſtior facultas euacuandi,quàm in pulpa ipſa, quod ego expertus ſum ſæpe, & caſu id inueni, primis enim annis dum ueni in hanc Ciuitatem habebam duas ſimias, marem ſcilicet, & fœminam: & quidam ex meis domeſticis acceperat pulpam caſsiæ, & domi relictæ ſunt partes illæ lignoſæ, quæ caſu proiectæ fuerunt à ſeruo in locum, ubi erant ſimiæ,& ipſæ cæperunt partes illas lignoſas comedere,& maximus in utraque alui fluxus eſt excitatus. Ego exiſtimans id factum eſſe ratione illarum fiſtularum uolui hoc experiri, & ita accepi fiſtulas lignoſas caſsiæ ſine pulpa & facto puluere exhibui, & reperi quòd maximè euacuant, quod & aliàs ſæpe expertus ſum: & eo magis etiam ſoluunt, ſi optimè conterantur, & cum ipſis ſemina etiam illa. ratione itaque lignoſarum partium, & ſeminum, quæ non recipiuntur in flore caſsiæ, fit ut caſsia tracta magis euacuet; ſuauior tamen eſt flos ipſe. Caſſia facit ad calefactionem renum, dicit Meſues, quoniam refrigerat: ſed in ardore ueſicæ malum eſt medicamentum, quia diuretica eſt, & ideo deducit ad ueſicam arenulas, & materias ſalſas, & acres, quæ augent ardorem, qui quandiu uis caſsiæ durat in corpore, tandiu eſt moleſtior: uerum eſt tamen, quòd poſtea lenitur aliquantulum ardor. Ego & alij etiam, ſolemus feliciſsimo cum ſucceſſu exhibere caſsiam in gonorrhæa proueniente ex materia acri, & ex ſemine bilioſo: ſed miſceo cum caſsia ea, quæ ſupprimant ipſum ſemen, ut corallum, maſtichen, & bolum orientalem aliquando: & ſi magna ſit gonorrhæa, ſoleo admiſcere ſcrupulum unum, uel unum cum dimidio trociſcorum de carabe,& optimum eſt medicamentum. Caſsia habet hoc incommodi, quòd facit flatus, & diſſoluit robur ſtomachi: ideo ad corrigendum hoc incommodum ſolemus commiſcere uel ſpecies hieræ, uel ſpecies diarodon abbatis, uel puluerem fœniculi, aniſi uè, & ſimilia. Doſis communis caſsiæ eſt à drachmis quatuor uſque ad unciam unam cum dimidia, niſi corpora ſint maxima, & difficilia ad ſoluendum, tunc enim opus eſt augere doſim. uidi ego ſecretarium Illuſtriſsimi Ducis Florentiæ, cui opus erat, ut exhiberem tres un-

cias casſiæ, aliter non ſoluebatur aluus. Sed raró hoc accidit. Doſis caſsiæ pro cliſteribus eſt ab una uncia uſque ad duas. Doſis uerò caſsiæ tractæ eſt eadem, quæ & pulpæ, ſeu floris, uidelicet à dimidia uncia uſque ad unciam unam & ſemis, nam dimidia uncia eſt minima doſis, uncia autem cum dimidia eſt doſis ſumma. Habemus in uſu caſsiam etiam conditam, quia ex Alexandria deferuntur fiſtulæ caſsiæ teneræ, & paruæ, quales ſunt illi quæ faſeolorum, & optimè ſoluunt: & doſis iſtius caſsiæ conditæ eſt una uncia. Sed ſciatis quòd caſsia hæc condita eſt medicina Prælatorum, cari enim admodum uenditur, & non habetur niſi in nobilioribus Vrbibus, ut Venetijs, Romæ, & in ſimilibus locis. Doſis iſtius, ut dixi, eſt, unius unciæ, & ferè eadem eſt doſis, quæ & floris caſsiæ.

De Tamarindis. *Cap. XXXVI.*

TAmarindus ab Arabibus uocatur dactilus indus. Actuarius autem uocat ὀξυφοινίκια ita etiam Nicolaus. eſt autem tamarindus, qui habetur apud nos, caro commixta cum ſemine, & fibris quibuſdam, neque enim ad nos deferuntur tamarindi integri, ſed contuſi, aliter non conſeruarentur: & hoc quod habemus mixtum (ut dixi) ex carne, ſemine, & fibris quibuſdam, uocatur caro uel pulpa tamarindorum. Vtimur tamarindis (omiſſo quòd refrigerent & ſiccent; omiſſo etiam ſapore ipſorum, modo conſeruandi, & alijs quibuſdam, quæ habetis à Meſue) in infuſione, in decocto, & in ſubſtantia: ſed eorum ſubſtantia raró exhibetur per os; at eſt in uſu ad componenda uaria medicamenta arabica. Ego tamen ſoleo tamarindorum pulpam exhibere feliciſsimo cum ſucceſſu in gonorrhæa biliosa, quando uolo extinguere feruorem ſanguinis, & bilis. exhibeo autem tamarindos non ſolos, ſed mixtos cum caſsia, ut uerbi gratia capiam duas drachmas pulpæ tamarindorum, & miſcebo cum uncia floris caſsiæ; & ſi uelim magis aſtringere, commiſcebo etiam medium ſcrupulum corticis ſeminum tamarindorum, redigendo ſcilicet corticem illorum ſeminum in puluerem. Decocto uerò & infuſione utor eodem modo, quo & alij medici utuntur, & res nota eſt. Doſis decocti eſt quinque, uel ſex unciarum: & cum uolueritis facere decoctum uel infuſionem, debetis capere unciam unam tamarindorum (hæc enim eſt doſis) & ſex uncias aquæ, uel alterius liquoris, & huius decocti poſtea, uel

infusionis dosis exhibenda est quatuor, uel quinque, uel sex unciarum. In hoc medicamento solet esse lis inter medicos, an scilicet tamarindi conueniant in febribus acutis & pestilentibus nec ne. Sed in hac re ego semper sequar communem opinionem, & faciam, quod facit maior pars medicorum. Dosis decocti, uel infusionis, ut dixi, est à duabus uncijs usque ad quinque, uel ad sex. dosis uerò tamarindorum pro faciendo decocto est à media uncia usque ad unciam integram. Si uerò uelitis exhibere pulpam, dosis est à media uncia usque ad unam.

De Manna. *Cap.* *XXXVII.*

HAbetis in officinis mannam Græcorum, quæ nihil aliud est, quàm micæ partim ex thure, partim ex cortice thuris, & de hac manna nos non loquimur. Habetis & mannam Arabum, quæ à Galeno uocatur mel roscidum; uel mel aereum: locus est in tertio de alimentorum facultatibus cap. de melle, & de hac manna loquor, electionem cuius & similia petatis à Mesue Hæc autem manna duum est generum in officinis, una quæ dicitur masticina, altera Calabrica: masticina defertur ex Siria, seu ex monte Libano, & ex partibus Iudeæ, quæ concrescit in globulos satis magnos, & æmulatur mastichen; & hinc est, quòd masticina est uocata. Sed hæc manna rarò defertur ad nos recens & integra; & ideo nunc non est in usu: sed in usu est Calabrica. quæ ut dicunt nostri medici est triũ generũ, una quæ dicitur mãna ex folio, secunda ex trunco, tertia ex lapidibus; dicũt .n. quòd ros, dum ex aere concidit deorsum, solet concrescere modò supra folia arborum, modò supra truncũ, modò supra saxa & solũ: iccirco eam mannam, quam dicunt concrescere supra folia uocant ex folio, eamque esse omnium præstantissimam asserunt, quia cum folia continuè agitentur à uentis, sunt magis expertia pulueris, indeque fit, ut ros supra ipsa concrescens sit purius. In truncis autem dicunt mannam colligi, & firmari ratione rugarum: sed cum in truncis soleat firmari puluis folia festucæ & similia; ideo manna supra truncos cõcreta est deterior priori dicta: omnium uerò pessima est manna ex lapidibus, quia lapides, & solum recipiunt plus pulueris, foliorum, & festucarum, quæ res mixtæ cum manna reddunt ipsam impuram & malam. Ita dicunt nostri medici. sed ego non possum huic rei acquiescere, quia puto mannã, quã ex Calabria habemus,

nõ esse ex rore concretã; sed potius esse gũmi arboris alicuius. tamẽ non audeo nunc asserere quòd ita sit, quia non sum certus: sed spero quòd propediem fiam certior, & tunc rem uobis communicabo. Interim cogitate & uos, & inquirite quæso rem istam. Optima manna est, quæ est rotunda & grana sunt ualde crassa; sed non sunt spongiosa nec cinericia sed alba; & si disrumpatis ipsa grana, intus est solida non autem spongiosa nec cinerulenta. Aliqui medici fugiunt usum mannæ, quia dicunt, quòd omnis manna delata ex Calabria defertur inde adulterata, nam in Calabria, inquiunt, solent admiscere saccharum uel scammonium, uel senam. Sed ego usus sum infinitis uicibus manna, & nunquam ex ipsa uidi effectus scammonij, uel senæ, nunquam enim uidi euacuatos humores proportionatos senæ, uel scammonio, sed semper serum, & aliquos humores biliosos. Vnde dico quòd manna Calabrica est optimum medicamentum, & quòd tutò possumus ipsa uti. Dosis mannę est, ait Mesues, à drachmis sex usque ad drachmas quindecim: uerùm hæc dosis parua est. sed Mesues fortasse habebat mannam illam masticinam optimam, & de ipsa forsan ipse loquitur. Huius uerò nostræ mannæ dosis est ab una uncia usque ad tres. at communiter medici exhibent duas uncias cum dimidia. exhibetur cum sero lactis, cum iure, cum decocto aliquo. exhibetur etiam mandenda. Pueris solemus exhibere unam unciam. Hæc de manna. sequitur serum lactis.

De Sero lactis. *Cap. XXXVIII.*

SErum lactis & ipsum purgat, & statim parit litem inter medicos, nam Mesues inquit serum calefacere, & siccare; Galenus autem dicit, quòd frigefacit. Ego in re hac sum cum Galeno, quia licet serum habeat partes quasdam tenues, & nitrosas, quibus detergit; tamen suapte natura frigefacit. Vnde medici solent exhibere ipsum ad refrigerandum hepar, & renes, & uentriculum etiam aliqualiter: & ego soleo singulo mense exhibere ijs, qui laborant podagra in multa quantitate, & cum bono successu. Serum autem omnium præstantissimum est caprinum. secundò loco ouillum. tertio bubulum. Mesues exhibet à sex uncijs usque ad unam libram. Antiqui solebant dare multam quantitatem seri ex lacte scissile, accipiebant enim lac, coquebant, agitabantque ramo ficulneo, & extrahebant serum, & admixto oximellite, exhibebant mul

tam quantitatem. nos ſolemus dare ſerum ex quo nondum eſt extractum recoctum: & illud etiam ex quo extractum eſt. Si uelitis imitari Græcos exhibebitis ſerum poſtquàm eſt extractum recoctum, quia cum ſit coctum, pauciores gignit flatus, & habet in ſe agrum ita uocatum ab iſtis, & eſt liquor quidam acidus, qui admiſcetur, ut facilius ſeparetur recoctum, & fungitur munere oximellis antiquorum; & hoc ſerum ſolet ſoluere ſatis robuſtè. Exhibetur etiam ſerum antè quàm ſit extractum recoctum, colatur enim, & exhibetur. Doſis autem pro pueris eſt duarum heminarum, id eſt uiginti unciarum, tantum enim pendet, & erunt quatuor ciathi. Adultis uerò exhibentur quatuor heminæ, & ſunt .40. unciæ, quæ efficient ſeptem, uel octo ciathos; & tantam quantitatem ſoleo ego exhibere; & exhibeo eo modo, quo docet Paulus, & alij, & eſt modus quo exhibetur aqua thermalis. Serum euacuat bilim, & ſeroſos humores.

De Roſis. *Cap.* XXXIX.

Meſues accipit roſas rubicundas paucorum foliorum, ut quinque uel ſex foliorum: accipit etiam albas, ſed dicit, quòd albæ non ſoluunt. Verum decipitur, quia roſæ albæ paucorum foliorum, & ſunt illæ quæ uulgo dicuntur, moſchette, ſoluunt magis, quàm rubeæ, ſi quis enim mandat quinque uel ſex folia tantum ex ipſis, ſoluitur aluus, ſi uidelicet comedat ante prandium: ergo tanto magis ſoluet infuſio, & decoctum ipſarum. Roſæ igitur, quæ ſoluunt ſunt primò illæ rubeæ paucorum foliorum, & ſunt roſæ illæ phœnicei coloris, quæ uulgò dicuntur, roſe damaſchine, ex quibus conficitur ſaccharum roſaceum, & habent quinque, uel ſex folia. ſoluunt ſecundò & optimè roſæ illæ albæ paucorum foliorum moſchette uulgò nuncupatæ: roſæ autem rubeæ multorum foliorum ſunt bonæ ad conficiendam aquam, & ad alia, & non ad ſoluendum. Cæterùm circa roſas rubeas paucorum foliorum notate, quòd ſunt duum generum, aliæ ſcilicet domeſticæ, aliæ ſylueſtres: illæ, quæ ſoluunt ſunt domeſticæ: ſylueſtres autem nihil ſoluunt: ideo aduertatis ne ruſtici decipiant uos, quia ſolent miſcere illas cum domeſticis, & uendunt. In uſu ad ſoluendum eſt infuſio roſarum, quæ infuſio uel eſt trium uicium, & hæc eſt in uſu ad conficiendum ſirupum roſaceum recentem, & mel roſaceum: uel infuſio fit nouem uicibus, uel etiam duodecim,

duodecim, & quindecim uicibus: & hæc infusio est in usu ad parandum sirupum rosaceum solutiuum, hæc enim infusio soluit; illa uerò trium uicium non soluit. sed notate quòd sirupus rosaceus solutiuus in alijs locis Italiæ uocatur mucar, uel mucarum rosatum. Infusio postea rosarum fit uel aqua communi, uel aqua rorida: in hac Ciuitate fit cum aqua rorida, scilicet cum rore Maio mense collecto, & optimus certè est usus, nam ros illud habet & ipsum uim soluendi. unde aliqui medici dum ueniunt in hanc Vrbem, & uident, quòd sirupus rosaceus solutiuus tam pulchrè, & ualidè soluit, & longè quidem magis, quàm ille, qui fit in alijs locis, mirantur & ueniunt in hanc sententiam quòd seplasiarij addiderint aliquid uel scammonij uel alterius pharmaci soluentis: sed non animaduertunt, quòd hoc prouenit ratione roris, quia ipsum quoque soluit, ut dixi: & infusio hìc Patauij fit in rore, alibi autem in aqua secundum consuetudinem Antiquorum: sed longè præstantius est medicamentum si infusio fiat ex aqua rorida: & ideo cum eritis domi id est in uestris Ciuitatibus, faciatis, ut seplasiarij faciant infusionem cum aqua rorida, quia si fiat aqua communi, uidebitis, quòd sæpe medicamentum non soluet, nisi admisceant aliquod pharmacum, ut uel scammonium uel quid simile, ut aliqui etiam seplasiarij hic Patauij solent & quidem malè; maior tamen pars horum seplasiariorum facit infusionem cum aqua rorida, & nihil addunt. In quibusdam locis solent seplasiarij colligere rosas matutina hora, quando sunt rore ipso refertæ: sed laboriosum hoc nimis est, & maior de inde pars roris decutitur, dum rosæ leguntur. Alij exponunt rosas infundendas nocturno aeri, ut suscipiant ros. sed & hoc est ualde laboriosum, nec ita bene res succedit, sicuti succedit in colligendo ros ipsum: colligitur autem facile hoc modo, Maio mense matutina hora quatuor mulieres uel uiri eant ad pratum aliquod, portenque secum linteum magnum, lenzuolo uulgo dictum, & unusquisq; arripiat angulum lintei, & sensim ambulando ducant linteũ per herbã, & sic citò, & optimè colligẽt multũ roris; quod postea solent aliqui deferre in Vrbem & uendere: & ex hoc rore fit optimus sirupus, qui robustè soluit. In usu quoque est succus rosarum, ad conficiendum electuarium rosatum, atque electuarium de succo rosarum, & mel rosaceum solutiuum, quod mel non ubique conficitur, sed utique sirupus rosaceus solutiuus fit in omnibus locis: at uos cum eritis in patria, curate ut seplasiarij faciant etiam mel ro-

faceum solutiuum, nam optimum est medicamentum, & ipso utemini quando fuerit opus maiori detersione. Dosis succi & decocti rosarum est ea, quam dicit Mesues. Dosis autem sirupi rosacei solutiui est à duabus uncijs usque ad quatuor, & ad quinque: & exhibetur uel per se solus, uel cum aliquo dilutus. Saccharum rosaceũ quãdo est recens soluit, & exhibetur ab una uncia usq; ad duas: cum uerò est uetustum, potius sistit aluum, quàm soluat. Notate unum pulchrum, & est, quòd rosæ excitant multis sternutamentum, excitantque corizam: & aliquot etiam sunt, qui nequeunt perferre odorem rosarum. Causa huius effectus est, quia ex rosis semper exhalat aliquid, immò multum, & simul etiam exhalat aliqua substantia apta purgare: & quanuis caput purgetur, & hac ratione uideretur quòd rosæ deberent prodesse, tamen nocent, quia purgant à parte singulari non præmissa totius corporis euacuatione.

De Violis. *Cap. XL.*

VIolæ in usu sunt ad conficiendum muccarum uiolaceum, id est sirupum uiolatum solutiuum, qui est certè diuinum medicamentum, & fit ex infusione uiolarum nouem uicium, uel plurium. Dosis ipsius est ab uncijs duabus usque ad quinque. Succi, & decocti uiolarum dosis est illa, quam dicit Mesues: sed nec succus, nec decoctum est in usu: nec est in usu saccharum uiolaceum ad soluendum. unde ex uiolis habemus tantùm sirupum uiolaceum solutiuum ad purgandum, qui sirupus præstantissimus est in affectibus thoracis, & in destillationibus calidis.

DE ABSYNTHIO, STOECADE, EVPATORIO, ET Fumaria. *Cap. XLI.*

HIs temporibus ad purganda corpora non utimur absynthio tùm quia leuem admodum habet facultatem purgatoriam, tùm quia ingratum nimis est. Nec utimur stœcade, nec fumaria, nec eupatorio Mesue, quod ualde differt ab eupatorio Græcorum; quoniam hæc uel nihil, uel parum euacuant. Et quanuis in officinis habeamus sirupum de fumaria, qui euacuat, tamen sciatis, quòd non facit id ratione fumariæ sed ratione aliorum purgantium, quæ ingrediuntur sirupum illum. similiter uere exhiberi

ſolet ſuccus fumariæ ad euacuandam bilem: ſed ſi exhibeatur ſolus quantitate duarum etiam unciarum non ſoluit: ſi uerò exhibeatur cum ſero lactis, ut ſolet, ſoluit, quod fit potius ratione ſeri. Cum itaque iſta quatuor habeant tam leuem uim purgatoriam, ut nihil ferè euacuent: iccirco omittam ipſa, & ueniam ad epithymum.

De Epithymo. *Cap.* XLII.

IN Epithymo debetis primò ſcire, quòd Dioſcorides ſi nouit ipſius hiſtoriam, ut mea ſententia nouit, ita inuolutè epithymum deſcripſit, ut nihil magis, nam dicit eſſe flores capitatos thymi durioris, qui flores habent barbulas. Vnde, ut uidetis, deſcribit nobis epithymum unà cum planta, ſupra quam naſcitur. Et cum Dioſcorides deſcribat flores unà cum capillamentis; ideo aliàs ego putabam epithymum Dioſcoridis & Galeni differre ab epithymo Pauli Aetij, & Arabum: ſed poſtea cum rem diligentius conſiderauerim, reperi quòd idem & unum penitus ſunt; & re uera epithymum omnium Gręcorum & Arabum unum eſt, atque idē. Sciatis igitur, quòd quædam ſunt plantæ, quæ oriuntur in alijs plantis, qualis eſt planta uiſci; qualis quoque eſt herba illa, quæ à Plinio uocatur caditas, uel caſita, & à uulgaribus cuſcuta, & eſt planta quædam capillacea tenuis, & capilamentis ſimillima, quæ naſcitur ſupra alias plantas: & quia abſumit plantas illas, ſupra quas oritur; iccirco à uulgaribus uocata eſt podagra illarum plantarum, ut ſi oriatur ſupra linum, dicitur podagra lini: ita etiam ſi oriatur ſupra aliam plantam, uocatur podagra illius plantæ. proprium autem eſt plantarum orientium ſupra alias, ut exugent alimentum à plantis illis. unde ſicut illa planta attrahit ſuccum à terra, quo ſucco alitur; ita planta ſupra ipſam orta trahit ſuccum ex ſe pro ſui nutritione, & ſic illam abſumit: & quia attrahit ſuccum à planta ſupra quam eſt orta; ideo nutritur ſucco puriori, & tenuiori: & hinc eſt quòd cuſcuta orta ſupra plantam habentem uim purgatoriam, purgat & ipſa, & magis etiam, quàm planta illa, quia nutritur ſucco puriori. Thymus autem, Thymbra, Tragoriganum, atque Origanum habent uim purgatricem, & ſupra ipſas ſolet naſci cuſcuta, quæ ſi naſcatur ſupra thymum uocatur epithymum, ſi ſupra Thymbram, uocatur à Paulo epithymbra: ſi uerò naſcatur ſupra origanum, uel ſupra tragoriganum, nomina-

tur epioriganon. De cuſcuta ergo agit Meſues, cuius ſunt tria genera, una orta ſupra thymum, & epithymum uocatur: altera ſupra thymbram, & eſt epithymbra Pauli, & epithymum officinarum, quia in Officinis habemus in uſu loco epithymi epithymbram, & habet eaſdem uires, licet aliquanto debiliores: tertia eſt, quæ oritur ſupra tragoriganum. nos, ut dixi, cum careamus epithymo, utimur epithymbra: aliquando etiam ex Creta defertur epithymum. quòd ſi cuſcuta naſcatur in alijs plantis, præter dictas, ut in lino, ſciatis, quòd non habet uim purgandi. Vnde ne decipiamini à Seplaſiarijs notate quòd aliquando uidebitis arculas ipſorum plenas epithymbra; ſed ſi aduertatis, uidebitis quòd illa epithymbra, quæ eſt in ſummo, habebit folia & flores epithymbræ: at illa, quæ eſt in fundo arculæ non ſolet habere adnexa & implicata folia & flores epithymbræ; & hãc epithymbram fugiatis, quia nihil aliud eſt, quàm capillamenta quæ aliquando non ſolũunt uentrem, eo, quòd ſeplaſiarij acceperint ex plantis, quæ non habent uim purgandi. & ideo nunquam accipiatis capillamenta illa, nec alia quæ non habent ſecum adnexa folia, & flores epithymbræ, aliter uidebitis ſæpe numero, quòd non fiet purgatio. Doſis epithymi pro conficiendo decocto ſecundum Meſuem eſt à drachmis quinque uſque ad uiginti. pulueris autem exhibet à drachmis tribus uſque ad ſeptem. At Græci, ut Galenus & Dioſcorides exhibent ad quatuor drachmas: & quod dicitur de epithymo, idem intelligatis eſſe dictum de alijs cuſcutis ortis ſupra plantas quæ habent facultatem purgandi. Paulus exhibet uſque ad quinque drachmas. Rufus uerò uſque ad ſex; & Meſues (ut dixi) uſque ad ſeptem. Sed eſt nimis magna doſis, quæ non poteſt accipi, nullus enim eſſet, qui poſſet aſſumere ſeptem drachmas pulueris, nec in potu, nec alia ratione: & ſi formaretis pilulas, eſſent certè tot, quòd perterrefacerent hominem: & ideo nos non exhibemus in tanta quantitate. uerum eſt tamen quòd rariſsimè exhibemus ſolum puluerem; ut plurimum autem utimur epithymo in decocto, uel in infuſione: & pro decocto faciendo aut infuſione accipimus uſque ad quatuor drachmas epithymi: & aliquando ſi uelimus euacuare humores aduſtos exhibemus ſimul cum caſsia unam drachmam epithymi, & mite ſatis eſt medicamentum purgatorium; ſiccat tamen ualidè, & calefacit; & ideo fugiatis ipſum in ſiccis habitibus.

DE THYMO, HYSSOPO MONTANA, ET DE Prunis. Cap. XLIII.

SVccedit Thymus, qui non eſt in uſu ad purgandum, licet cuſcuta ſupra ipſum nata ſit in uſu. Nec hyſſopus montana Meſues, quæ eſt thymbra craſsior Dioſcoridis eſt in uſu ad ſoluendum, quanuis cuſcuta nata ſupra ipſam ſit in uſu; & ideo omittamus thymum & thymbram. ſequerentur deinde pruna, quę pariter omitto, quoniam non ſunt in uſu ad ſoluendum uentrem; ſed ipſis utimur ad facienda decocta pro diſſoluendis pharmacis, uel utimur ipſis coctis antè cibum ad lubricandum aluum, paruam tamen habent uim purgandi; & ideo omiſsis ipſis uenio ad Pſyllium.

De Pſyllio. Cap. LXIIII.

SVccedit pſyllium, quod litem ſtatim parit, quia Dioſcorides dicit, quòd eſt uenenum: ſed qua ratione ſit uenenum nullus eſt qui dicat. Galenus autem ait, quòd eſt frigidum in ſecundo gradu, unde ego non uideo quo modo id quod eſt frigidum in ſecundo, poſsit eſſe uenenum ratione frigiditatis: non tentabo tamen hic diſcutere hanc rem, quia tempus, & locus non permittunt. Parit & alteram litem, quia Arabes ponunt in pſyllio duas ſubſtantias diuerſas, unam in cortice, alteram in medulla, de qua diuerſa ſubſtantia nihil dicunt Græci quanuis ipſi frequenter uſi ſint & cortice, & medulla. Sed nec hoc tentabo ego hic diſcutere, quia feſtino ad utiliora. Vtimur pſyllio ratione mucillaginis ad uarios uſus: ego tamen nunquam utor ad lubricandum aluum, nec uidi unquam doctum aliquem uirum uſum fuiſſe, ſed præcipuè utimur in inflammationibus extrinſecis ad extinguendum feruorē, & ad ſedandum dolorem, & ego potiſsimum utor in affectibus & inflammationibus oculorum. Mucillago pſyllij in Officinis eſt in uſu ad conficiendum electuarium de pſyllio. Cum ergo pſyllium non ſit ualde in uſu, & ſit ſuſpectum medicamentum, quia Arabes dicunt, quòd habet unam ſubſtantiam calidiſsimam & ſiciſsimam: Dioſcorides uerò dicit quòd eſt uenenum, melius eſt ut ipſum omittamus; & ob eandem etiam rationem mihi placet, ut omittatur electuarium de pſyllio, cum præſertim habeamus alia medicamenta, quibus eius loco, & ſine ſuſpicione aliqua uti poſſumus.

De

De Adianto & Asaro. Cap. LXV.

SVccedit adiantum, hoc est capillus Veneris, qui secundum Au ctores habet uim purgantem: sed nos non reperimus in ipso talem facultatem: at utique scimus, quòd prouocat menses & lòtium, facitque ad affectus hepatis, quia in actiuis qualitatibus est temperatum, in pasiuis autem siccat in primo. cum itaque ignotum sit an soluat, non est, ut ego immorer in ipso. sequitur deinde asarum, quod uulgo uocatur baccara, cuius radices ob uim aromaticam habent multos usus, quia prouocant menses & lotium. de facultate autem purgante, arbitror, quòd habeant tam leuem, ut ferè nulla sit; & hinc fit, ut non sit in usu ad purgandum. idcirco omittamus hæc, & descendamus ad ius galli antiquisimi.

De Iure galli antiquissimi. Cap. LXVI.

IVs galli soluit; sed gallus debet esse antiquisimus; & debet esse gallus, non autem gallina, quia ius gallinæ potius astringit, quàm soluat. ius autem galli soluit, quia caro galli antiqui est calida, & nitrosa: & ideo ius galli soluit detergendo, & lubricando, ut facit etiam nitrum. Ius galli in usu est ad soluendum, ut in doloribus uetustis, & præcipuè in dolore colico, quãdo uolumus simul & semel euacuare & lenire dolorem: & ego ter, uel quater usus sum in dolore colico ex suppresis fecibus, & optimo certè cum successu. De modo præparandi ius istud, & de alijs habetis à Mesue; sed ipse non determinat quantum aquæ sit accipiendum in conficiendo hoc iure. Dioscorides inquit, quòd accipienda sunt uiginti sextaria aquæ: quilibet autem sextarius pendet uiginti uncias; & ait gallum esse coquendum usque quo uiginti sextaria aquę remanserint solùm triginta unciæ, tres hæminæ dicit ipse, quæ sunt triginta unciæ. Sed dico ego, quòd uiginti sextaria aquæ est nimia quantitas; & si debeat bullire usque quo remaneant tres tantum hæminæ, absumetur tota caro. præterea in tribus hæminis aquæ uix tectus maneret gallus, immo non esset penitus sub aqua. Insuper opus erit si tantum aquæ accipiamus, ut bulliat longisimo tempore si debeat tanta aquæ quantitas absumi. Vnde melius est mea sententia dicere, quòd accipiendum est tantum aquæ, quantum sufficit. nos tamen solemus coquere gallum in uiginti

libris

libris aquæ, & coquimus ad consumptionem duarum partium, uel paulò plus, ita ut remaneant quinque uel sex libræ, deinde colamus, & exhibemus. Sed notate quòd Dioscorides replet uentrem galli sale tantùm, uel etiam aliquando polipodio, mercuriali, cartamo, brassica marina & similibus. Mesues autem addit epithymum, & turbith. Nos uero solemus imponere salem, & ut plurimum semina odorata, ut semina fœniculi, anisorum, & similium; & addimus aliquid aliud sumpta indicatione à parte, quam iuuare intendimus, ut si uelimus iuuare hepar, addemus agrimoniam, cicorium & huiusmodi: si intestina, addimus aromata, & aliquando epithymum, & folia senæ, rarò tamen addimus ea, quæ purgant. De dosi iuris galli exhibēda Mesues exhibet usque ad duas libras: sed est nimia quantitas; nec potest æger tantum huius iuris bibere, quia est salitum, & est saporis odorisque mali, & ut plurimum sapit fumum, quia cum diu stet supra ignem, fieri nequit, ut non contrahat saporem fumi. Ideo nos exhibemus usque ad decem uncias, & est summa quantitas; & exhibemus duobus uel tribus diebus; sed aliquando continuatis, aliquando alternis diebus, una scilicet die interposita. si enim uideritis, quòd parum euacuet, tunc exhibebitis continuatis diebus: si uerò uidebitis quòd euacuat multum, exhibeatis interpollatis diebus. Hæc de iure galli uolui uobis dicere. de Volubili in sequenti.

De Volubili. Cap. LXVII.

HAbetis à Mesue quinque genera uolubilis; sed omisit unum, quod est ferè præcipuum: uocat uolubiles plantas quasdam, quæ hærent alijs plantis, cum tamen oriantur in solo: & una species uocatur uolubilis magna, & funis arborum dicitur uulgo, & est planta nota Dioscoridi, quia est smilax tenuis ipsius, de qua agit in 4. lib. sed Dioscorides non uidetur nouisse, quòd hæc planta habeat uim soluendi, aliquam tamen uim purgantem in ipsa nouit. quoniam dicit, quòd qui accipiunt semen ipsius, uident in somno turbulenta, & horrida, quod fit quia agitantur humores à facultate illa purgatrice leui. Altera species uolubilis Mesues est, quæ ab ipso uocatur uolubilis minor, & est helxine cissampelos Dioscoridis, & uulgo uocatur coreggiola, quia coregiarum, id est lororum modo amplexatur plantas: & hanc nouit etiam Dioscorides habere uim purgantem, & re uera purgat. Tertia species

tia ſpecies uolubilis Meſues eſt quæ habet folia ſubalbida in inferiori parte & prodit lac, euacuatque ſanguinem; & hanc uoluere aliqui eſſe clematidem Dioſcoridis. Sed ego dico quòd eſt periclymenon Dioſcoridis, de qua in quarto libro. Quarta ſpecies uolubilis Meſues eſt quæ habet folia cucumeris diuiſa, & aſpera, & eſt planta illa, quæ dicitur lupulus, & βρύον uocatur à Recentioribus Græcis, & à Plinio nuncupatur lupulus ſalictarius, eo, quòd aſcendat ſalices: & ſicut lupus comedit domeſtica animalia, ut oues, & ſimilia, ita hæc planta abſumit arbores. & quanuis oriatur in ſolo, tamen alitur ſucco plantæ illius, quam aſcendit; ſicut hedera nutritur ſucco quercus, uel alterius arboris, quem aſcendit. Lupulus iſte dictus, uocatur hic Patauij bruſcãdolo, uel bruſcando uulgo, quaſi brios ſcandens, nam græcè βρύος uocatur. Authores dicunt, quòd purgat. ſed ego nunquam hoc uidi; & ſi aliqui, præcipuè Germani, & alij incolentes loca frigidiora deberent nouiſſe facultatem purgatoriam in tali planta, quia ex eius flore conficiunt genus potus, quod uocant ceruiſiam, uel biriam: ſcio tamen quòd attenuat, & ſiccat. Quinta ſpecies uoluuli Meſues eſt planta illa, ex cuius radice emanat ſcammonium, quam plantam ego aliquando uidi, nunquam tamen uidi radicem; & hanc ſpeciem con uoluuli non habetis frequentem. Hæ ſunt omnes ſpecies uoluuli Meſues, quæ omnes ſecundum ipſius ſententiã ſoluũt. ſed iuxta opinionem auctorum Grecorum aliquot tantùm ſoluunt, aliquot uerò non ſoluunt. Cæterùm Meſues omiſit unam ſpeciem uolubilis, & eſt braſsica marina, quæ & ipſa re uera eſt ſpecies uolubilis, nam facit lac, flores, & folia, & alia omnia ſicuti faciunt aliæ ſpecies uolubilis, & eſt in uſu ad purgandum, immò in hydrope pro ſiccatione, & euacuatione aquæ, nullum uidi medicamentum præſtantius, & exhibetur uel i 1 puluere, uel in decocto, uel aſparagorum modo: & hoc modo ſcilicet in aſparagis eſt ſuauiſsima, & ſiccat, aperitque uias, & euacuat aquam. atque experientia huius braſsicæ ductus ego exhibui etiam aliquando in hydrope aſparagorum modo uolubilem minorem optimo cum ſucceſſu. Braſsicæ marinę doſis in puluerem eſt unius drachmę, uel exhibeatis aſparagorum modo, ſi ſitis in locis maritimis, & habeatis plantam recentem; & hæc ſola ſpecies uolubilis in uſu eſt ad purgandum: aliarum uerò ſpecierum nulla utimur ad purgandum. Sed deſcendamus iam ad robuſtiora, & primò ad ſcammonium.

De Scammonio. Cap. XLVIII.

SCammonij duo habetis genera (loquor de ſucco, non autem de planta, nec de folijs, nec de radice, ex qua ſcammonium emanat) unum, quod ſimpliciter dicitur ſcammonium, uel ſcammonea: alterum uerò uocatur diagridium, & hoc eſt coctum: illud autem crudum: & quia crudum nocet ſtomacho: ideo Arabes coquunt ipſum cum citonio malo, quod roborat ſtomachum; & hoc modo aufertur nocumentum illud: & iſtud hoc modo coctum & præparatum uocatur diagridium: qua ratione autem præparetur, quilibet ſeplaſiarius poterit uos docere. In uſu frequenti eſt diagridium, ita ut paucæ ſint compoſitiones antiquorum & recentiorum, in quibus non recipiatur: per ſe autem ſolum rariſſimè eſt in uſu, licet ſuaue ſit quo ad guſtum; ſed uehementisſimum eſt medicamentum. De doſi ſcammonij non conſentiunt inter ſe Auctores, nam Dioſcorides exhibet uſque ad unam drachmam: Paulus uſque ad quatuor obolos, qui ſunt duo ſcrupuli, Rufus uſque ad unam drachmam: & radicis uſque ad drachmas duas. Aetius exhibet duos ſcrupulos, & plus, minus. Meſues à granis quinque uſque ad duodecim. uideatis quanta ſit uarietas Scriptorum. Vnde non eſt mirum quòd Auicenna admiretur uarietatem ponderum in hoc medicamento, quam uarietatem ipſe refert ad uarietatem locorum, nam Dioſcorides fortaſsè exhibet unam drachmam illius ſcammonij, quod mite erat, & ortum in miti loco: uel quia ſcammonium illud erat mite ſi non ratione loci, ſaltem ob uetuſtatem. ſed ſit utcunque ego ſcio, quòd ſcammonium aliquando exhibitum in pauca quantitate non euacuat: aliquando in pauca exhibitum euacuat præter modum: aliquando è contra: ſcio autem, quòd magna quantitas aliquando non euacuat, quoniam in me ipſo ſum hoc expertus dum puer eſſem, & laborarem colico dolore, nam accepi uſque ad unum ſcrupulum, & nihil euacuauit. Vidi & Ferrariæ Germanum ſcholaſticum, qui in apotheca à pinea accipiebat unam unciam ſcammonij, & nihil ſoluebatur; ſcammonij dico, & non diagridij. Vnde neſcio quid dicam de doſi huius medicamenti: conſulo tamen uobis, ut ſemper exhibeatis paucam quantitatem, quæ quantitas ſit potius pro calcari: uocatur autem calcar pauca ſcammonij quantitas addita medicamentis purgantibus pro ruſticis, uel pro alijs robuſtioribus, & ceruicoſis quibuſ-

dam hominibus, quibus nihil uidetur fuisse factum, nisi pharmacum eduxerit usque ad ultimum, & plurimum, ut ita dicam, cacarint: & ideo pharmaca pro huiusmodi hominibus debent habere calcaria, qualia etiam debent esse pharmaca pro monacis cucullatis, & eò magis quia difficilè in ipsis fit euacuatio, quoniam cum uescantur malis cibarijs, semper abundant crassis excrementis, & uiscidis humoribus. unde præparetis quantum uelitis, semper tamen difficilè educuntur. Itaque utamini semper pauca quantitate scammonij, & stetis potius in dosi Mesue, quam etiam non excedetis, quàm in dosi Græcorum, quos nolim ut in re hac imitemini.

De Turbith. *Cap.* *XLIX.*

TVrbith non habet minorem uim, quàm habeat scammonium; sed quia non est in usu succus ipsius uti est succus scammonij; at est in usu radix: iccirco uidetur habere minorem uim, quàm habeat scammonium. Veruntamen si conferatur succus succo, & radix radici; profectò turbith non habet minorem uim, quàm habeat scammonium. Vnde aliqui uolunt turbith esse dictum à turbando. Sed decipiuntur, quia dicitur turbith ab Arabibus, quasi turpetum sumpto nomine à Græcis recentioribus, & præsertim ab Actuario qui uocat hoc medicamentum nomine turpeti, qui Actuarius dicit etiam uaria esse genera turpeti, & unum est quod ab ipso uocatur turpetum album, & est radix alipiæ Dioscoridis. alterum est turpetum nigrum uocatum, & est radix pityusæ Dioscoridis. tertium est turpetum, uel turbith Serapionis, & est radix tripolij Dioscoridis. quartum est turbith, de quo nunc agit Mesues, & est radix thapsiæ Dioscoridis; & in hac specie turbith Mesues, Manardus, & multi alij laborarunt in inuestigando quid esset apud antiquos Græcos: sed re uera est radix thapsiæ. quintum turbith est adulterinum in officinis, quod est ueluti coriarius cortex, & malum est, & nihil aliud est, quàm cortex tithymali myrsinitidis, id est habentis folia similia folijs myrti: aliquandò etiam est cortex tithymali characiæ, & est cortex tenuis, & coriaceus, non autem crassus, ut est turbith. Quartum igitur est bonum turbith, estque radix thapsiæ & est in usu, ut exhibeatur in puluerem. & quanuis sit ex planta acerrima, tamen est gratum gustui: sed facit aliquem feruorem; & datur etiam purus tutò; immò

excepto

excepto rhabarbaro, & agarico, nullum pharmacum eſt magis medicina puerorum, quàm iſtud, & exhibetur cum lacte, uel cum melle; & ſola radix, ut dixi, eſt in uſu, non autem eſt in uſu ſuccus. Dioſcorides tamen exhibet quatuor obolos radicis, & unum ſucci; ex quo patet ſuccum turbith eſſe non minus ualidum, quàm ſit ſcammonium. ſed non loquamur de ſucco, quia non eſt in uſu. Doſis turbith uaria eſt, nã Meſues exhibet pulueris turbith à drachma una uſque ad duas: pro faciendo autem decocto accipit à drachma una uſque ad quatuor. At Dioſcorides exhibet radicis uſque ad quatuor obolos: ſucci autem unum obolum. Verum Dioſcorides fortaſſe locutus eſt de ſucco uirente, & de radice uirente, in qua eſt aquoſa ſubſtantia multa, quæ habet aliquid exurentis & ueſicantis: ſed radix ſiccata cum non ſit talis poteſt exhiberi uſque ad duas drachmas; nos tamen non exhibemus plus, quàm ad unam drachmam, uel ad ſummum ad ſcrupulos quatuor, & exhibemus in puluerem cum diacitonite, uel cum alio ſimili, ut cum gingibere condito. In decocto autem non eſt in uſu; ſed ſolùm in ſubſtantia exhibitum, uel receptum in alijs medicamentis. Sed notate, quòd cum thapſia alia deferatur ex Siria, quæ uocatur turbith gummoſum eo, quòd concreſcat circa oculos radicis thapſiæ, & eſt gummi acre: ſolet tamen & gummi quoddam apponi à nebulonibus, ut decipiant homines: ſed detegitur fraus, quia gummi quod addunt, non eſt acre. Dico igitur quòd alia eſt thapſia ſeu turbith gummoſum uocatum, quod defertur ex Siria, aliud eſt quod defertur ex monte gargano, qui mons nunc uocatur mons Sancti Angeli: & defertur ſub nomine thapſiæ, & dicitur turbith ex monte ſancti Angeli. ſed ego cum uolo uti turbith, ſemper accipio illud ex Siria delatum, ita etiam conſulo uobis, ut faciatis; quanuis enim utrunque bonum ſit, tamen illud ex Siria eſt ualidius, minus carioſum, & ortum in loco calidiori: aliud uerò ex monte Gargano ut plurimum defertur carioſum; & eſt debilius, quoniam oritur in loco frigidiori: & ideo in conficiendo etiam oleo illo pro defluuio pilorum ut uos docui ſuperioribus diebus, quando agebam de morbo gallico, accipiatis ſemper thapſiam ex Siria: ſed ſi ipſa deſit, poteritis etiam uti altera. hæc de turbith, ſequitur ut agamus de agarico.

De Agarico. *Cap.* *L.*

AGaricum succedit, quod licet copiosum esset apud Antiquos, & magno ac longo in usu; tamen ignotum fuit ipsis quid esset; alij enim radicem; alij fungos esse dicebant. Dicimus tamen nos, quòd bonum agaricum oritur in laricina planta: & tempore Dioscoridis oriebatur bonum in cedro: sed per cedrum debetis intelligere laricem, quia cedrina arbor ex monte Libano, qua arbore utebantur Antiqui ipsi ad contignationem pro templo Dei; nihil aliud erat, quàm larix. & sicut antiquitus agaricum habebatur uarijs ex locis; ita & nunc, sed præcipuè habetur ex syluis illis magnis, quæ sunt circa Tridentinam Ciuitatem, & supra Feltrinum oppidum, atque ex alijs locis montuosis, & frigidioribus: & notate magnum errorem mei præceptoris, qui dicit quòd agaricum oritur in ilice, id est, in cerro planta, ita uulgo dicta, & est quercus species; dicit enim quòd fungi orti in cerro sunt optimum agaricum. Sed decipitur, si enim fungi illi comederentur profectò interficerent. Omitto iam quòd duplex sit agaricum, & omitto notas boni agarici, & similia, quia hæc habetis à Mesue; & uenio ad usum. Agaricum duobus modis est in usu in officinis, nam uel utuntur agarico puro, uel præparato, quando enim uolumus ipso uti in infusionibus, uel in decoctis, accipimus ipsum purum, & nullo modo præparatum: quando autem uolumus exhibere per os accipimus præparatum. solet uerò præparari eo modo, quo docet Mesues cum sale gemmeo, oximellitideque. Vnde corrigatis locum in Mesue recognito à Siluio, qui Siluius legit tereniabin, id est manna, cum tamen legendum sit secaniabin, id est oximelle. Sed affinitas maxima harum uocum decepit doctissimum Siluium. præparatur igitur non cum manna & sale ut malè legit Siluius: sed cum oximelle, & sale candido. & notate quòd secundum aliquos præparatur, ne faciat uomitum: sed qui ita dicunt, decipiuntur, quoniam non fuit hic scopus Mesues in præparando agarico; sed scopus fuit ne hæreret uentriculo, quia si adhæreret non descenderet ad intestina, & sic non fieret euacuatio. hoc igitur incommodum, ut euitaret, præparauit ipsum cum detergentibus ne hæreret uentriculo, sed descenderet, & euacuaret: siue modo ad hanc præparationem sequatur, quòd agaricum non faciat uomitum, ut sequitur, quia sua natura cum sit aereum, & ob id

petat os uentriculi; ſed præparatum deſcendit potius ad inteſtina: ſiue non ſequatur, ut re uera non ſemper ſequitur; nihil refert Meſue; ſed ſat eſt, quòd ex præparatione ipſe uult, ut agaricum non hæreat uentriculo, & fruſtretur ſuo fine. quod etiam hoc ſit uerum, apparet, quia & oximel unà cum ſale faciunt uomitum per ſe ſine agarico; pulchra igitur fuiſſet præparatio ſi ob eam quam dicunt præcipuam rationem Meſues præparaſſet ipſum. Præparant & noſtri ſeplaſiarij agaricum alio modo, uidelicet in trociſcos, & uocant agaricum trociſcatum: & hoc agarico ita præparato medici doctores utuntur, quia cum ſit ſubſtantiæ magis ſtipatæ, & ſolidæ, petit fundum uentriculi, & non ita aſcendit ad os ipſius, quo fit, ut non tam facilè moueat uomitum. De modo autem trociſcandi agaricum nihil dicam, quia ex ſeplaſiarijs poteritis hoc habere. Medici illi, qui ſunt melioris notæ ſolent ex pręcepto Auicennæ miſcere cum agarico aliquid tragacanthæ, & hoc faciunt, ne agaricum tam facile petat os uentriculi, & proritet uomitum: accipient autem ſex partes agarici, & unam gummi tragacanthæ. Doſis agarici tam puri, quàm præparati, uel trociſcati uaria eſt; nam Meſues exhibet ab una drachma ad duas. Dioſcorides, Paulus, & Rufus ad duas drachmas. Nos ſi uelimus facere decoctum, uel infuſionem accipimus duas drachmas: ſi exhibeamus in ſubſtantia, rarò aſcendimus ad drachmam cum dimidia. Agaricum eſt tutum medicamentum, & conuenit pro omnibus partibus, easq́ue iuuat: idcirco Democritus uocauit ipſum medicinam familiæ, quoniam tanquam pater familiæ iuuat partes omnes.

De Colocyntide. Cap. LI.

COlocyntis ſequitur, quæ eſt medicamentum periculoſum, niſi maxima adhibeatur coſtodia. eſt in uſu pro cliſteribus, & per os: in cliſteribus enim utimur pulpa colocyntidis, ſed oportet, ut ſitis cauti, quia erodit, & aperit ora uenarum, facitq́ue dyſenteriam. cautela autem adhibenda ſecundum iſtos eſt, ut quando uultis uti colocyntide pro cliſteribus, contũdatis optimè ipſam, quod præceptum eſt Aetij. Et quanuis Serapio filius Zacariæ uideatur aliter ſentire; tamen omnes alij ſunt cum Aetio, quia niſi colocyntis optimè teratur, hæret inteſtinis, & ita exulcerat. & ideo Recentiores quando uolunt uti colocyntide in cliſteribus, mandãt ſeplaſiario, ut ponat, & liget pulpam colocyntidis in panno, & pannum

pannum collocet in decocto; & hoc faciunt, ne ſubſtantia colocyntidis recipiatur in decocto, ſed ipſius facultas duntaxat; & rectiſsimè faciunt: quare & uos in receptis ſcribatis ſemper colocyntidis, uel pulpæ ipſius ligatæ in panno &c. poſt factum decoctum exprimitur faſciculus, & fit cliſter. Doſis uerò colocyntidis pro cliſteribus eſt à drachma una uſque ad unam & ſemis. At per os colocyntis eſt in uſu duobus modis, uel enim exhibetur uinum maceratum in calice colocyntidis, & hic uſus frequens eſt in maritimis locis, & præcipue in Liguſtico littore, ubi cum uolunt purgare nautas illos efformant colocyntidem in calicem, & illud foramen explent uino, ſinuntque, ut uinum inibi maneat, & maceretur per unam noctem, & illud poſtea uinum exhibent. ſecundò datur colocyntis præparata in trociſcos, & ſunt trociſci illi alandal uocati, ſeu de colocyntide, in quibus trociſcis conficiendis ſciatis, quòd ſeplaſiarij ſunt negligentes, nunquam enim bene tundunt coloquintidem. & ideo moneo uos, ut non deſcribatis hos trociſcos pro ullo ægro, niſi prius illos uideritis, ſi enim male contuſa erit coloquintis, apparebit in fruſtula in ipſis trociſcis; & cum uideritis colocyntidem eſſe malè contuſam, faciatis ut iterum ter, & quater, ſi opus ſit, ſeplaſiarius efformet trociſcos, nam hoc modo optimè tundetur colocyntis. Doſis colocyntidis per os ſecundum Meſuem eſt à charactis ſex uſque ad decem, hoc eſt à granis uiginti, uſque ad quadraginta. Paulus exhibet uſque ad unam drachmam, ita & Rufus. Dioſcorides quoque & Aetius exhibent uſque ad duos ſcrupulos. Sed apud nos communis doſis illorum trociſcorum eſt drachma media: in robuſtioribus autem aliquando aſcendimus uſque ad unam drachmam. Pulpam uerò colocyntidis puram rariſsimi exhibent; & ita eſt agendum. quare & uos fugietis ipſam.

De Polypodio. *Cap.* *LII.*

POlypodij radix in uſu eſt; ſed illud tantum polypodium eſt in uſu, quod ex quercu aſſumitur, & quercinum ob id uocatur: illud autem, quod accipitur ex alijs arboribus, malum eſt. & quanuis polypodium ſit in uſu, tamen rarò exhibetur per os, ſed ut plurimum exhibetur in medicamentis compoſitis. ego autem ferè ſemper utor polypodio in infuſionibus, uel in decoctis. Doſis communis, & noſtra pro decoctis, aut infuſionibus faciendis eſt à drachmis

mis duabus uſque ad mediam unciam. Rufus exhibet pulueris duas drachmas. Aetius ſex ſcrupulos, & eadem eſt quantitas, ſed nos rarò exhibemus polypodium in ſubſtantia. Scilla acetum & oximel non ſunt in uſu ad purgandum, ideo nihil de ipſis dicam.

De Hermodactylis. Cap. LIII.

HErmodactylus eſt duplex, unus eſt radix oblonga digiti ſimilitudine, & eſt hermodactylus Pauli: hermodactylus uerò Meſues eſt rotundus & eſt ephemeron colchicum Dioſcoridis, & iſte eſt in uſu in officinis. & quamuis in Colcho ſit uenenum, tamen in hac regione non eſt uenenum. Vſus ipſius præcipuè eſt ad conficiendas pilulas de hermodactylis. pro decoctione autem, & pro infuſione rarò eſt in uſu. At empirici probant uſum hermodactylorum, quia in morbo gallico exhibent puluerem ipſorum, & uinum etiam quoddam ex ipſis. Sed docti uiri non exhibent ſubſtantiam hermodactylorum, niſi & ipſi utantur aliquando medicamentis empiricorum: at crebrò exhibent pilulas de hermodactylis. Doſis hermodactylorum ait Meſues eſt à drachma una uſque ad duas. ſed nos ut dixi, non utimur hermodactylis in ſubſtantia: nec uidi unquam ullum doctum uirum ipſis utentem.

De Iride. Cap. LIIII.

IRidis radix non eſt in uſu ad purgandum, quia habemus meliora medicamenta purgatoria: & ſi quando admiſcetur cum medicamentis purgantibus, id fit potius, quia calefacit & detergit, quàm ut purget. Excellentiſsimus Braſaola præceptor meus, & alij etiam exhibent in hydrope; & exhibent tres aut quatuor uncias ſucci iridis, & educit aquam ſatis copioſam: ſed tanto cum dolore, ut ſit mirum. & ideo nolui ego unquam exhibere: nec conſulo uobis, ut exhibeatis. Sequitur cucumis agreſtis.

De Cucumere agreſti & Elaterio. Cap. LV.

CVcumis aſininus, uel agreſtis uocatus eſt in uſu apud medicos, nam utimur radice, caule, & ſucco ex fructibus concreto, qui dicitur elaterium, & eſt medicamentum ita ualidum quòd ſuperat ſcammonium; eſtque adeo tenax ut duret integrum

ducentos annos, ait Theophrastus, & quanto est antiquius, tanto est melius, inquit Mesues. Ego in hydrope exhibeo radices cucumeris syluestris siccatas: elaterium autem exhibeo præcipuè quando do aquas thermales, & hoc habeatis pro secreto: quando uerbi gratia exhibui aquam prima & secunda die, & non egreditur; tunc ne aqua illa ferueat in corpore, & accendat febrem, ego tento primum eductionem aquæ per exhibitam pillulam unam euphorbij, deinde si uidero, quòd aqua non exeat, ego accipio unam pilulam elephanginam ponderis unius scrupuli, & secum misceo unum uel duo grana elaterij, & facta una pilula exhibeo uesperi per unam horam antè cœnam, & optimè educit aquam sine ullo incommodo. soleo etiam uti exemplo istorum doctissimorum medicorũ ad dandam penetrationem aquis thermalibus accipiendis, si enim timeo, quòd aqua non sit optimè penetratura, exhibeo aliquid elaterij antè, mox aquam, & optimò cum successu. Dosis elaterij secundum Mesuem est à granis decem usque ad uigintiduo: sed magna est dosis. Communis uerò dosis apud nos est à granis quinque usque ad decem, uel à granis sex usque ad duodecim. Dosis radicum secundum Mesuem est ad scrupulum unum: ego autem exhibeo usque ad drachmam unam radicis siccatæ. & aliquando duos scrupulos tantùm, & nunquam excedo unam drachmam, sæpe tamen ad drachmam ascendo, quanuis Rufus non exhibeat nisi mediam drachmam. Centaurium omitto, quia non est in usu ad purgandum.

De Cartamo. Cap. LVI.

CNici semen sequitur id est cartamus, ita enim uocatur semen: planta uerò uocatur cnicus: semen uocatur etiam uulgo semen croci hortulani; & Venetiis nominatur semen papagalli, quia psitaci eo uescuntur, non tamen soluit ipsis aluum. Cartamus non est ualde in usu ad purgandum nisi ad leniendum aluum, & in clisteribus, nam in decocto solet aliquando poni media uncia talis seminis: & si esset aliquis senex astrictæ alui, posset accipere unum coclear huius seminis mundati, & simul cum caricis mandere. Huius seminis non habetur certa dosis.

De Nuce mirepſica, quæ & Ben uocatur. *Cap. LVII.*

BEn, id eſt nux mirepſica, ſeu unguentaria dicta non eſt in uſu ad purgandum: ſed unguentarij conficiunt ex ipſa oleum, quod miſcent cum odoramentis, nam tardius ranceſcit quocunque alio oleo, & ideo præſeruat odoramenta à rancedine.

DE LAPIDE ARMENO, LAPIDE STELLATO, & lapide lazuli. *Cap. LVIII.*

LApis armenus, & lapis ſtellatus, qui eſt lapis cianeus Antiquorum non ſunt in uſu ad purgandum, licet Trallianus uteretur in melancolico affectu. Nec lapis cæruleus, qui & lapis lazuli uocatur, eſt in uſu: tamen Braſaola doctiſsimus ſolebat aliquando miſcere ſubſtantiam huius lapidis cum medicamento eleſcoph uocato: nullum alium uidi, qui uteretur. ego non utor quia non fido ſeplaſiarijs: & ideo nec uterer pilulis illis de lapide lazuli, quia ſeplaſiarij non bene abluunt lapidem, nec bene parant pillulas.

De Sena. *Cap, LIX.*

SEna eſt ualde in uſu, & eſt duplex, una oriētalis: altera noſtras; & hanc noſtratem aliqui uolunt eſſe colluteam Theophraſti: ſed ſunt in maximo errore, quia collutea creſcit ad altitudinem hominis: ſena autem eſt parua herba ſerpens humi & non excedens altitudinem plantæ ciceris. Copioſa habetur ſena in Italia in agro Florentino, pręcipuè in pratenſi, ibi enim ſatur, & naſcitur copioſa; & inde defertur Florentiā, & ex Florentia ad alia loca. Secundò defertur ſena ex oriente, & eſt melior, quàm noſtra; tamen ego libentius utor noſtra Italica, quia ſcio quòd eſt recens; oriētalis autē ſolet ut plurimū eſſe uetuſta: ſed ſi poſsē habere oriētalē recentem, profectò uterer libentius ipſa, quàm noſtrate, quia eſt præſtantior. Ex ſena duo ſunt, quæ habemus in uſu, folia. ſ. & folliculi: ſed Meſues, & alij probant magis folliculos, quàm folia. ueruntamen ego utor libentius folijs, quia folliculi ſunt ut plurimum acerbi, & immaturi, nam metunt, ſecantque ſenam antè quàm ſit matura, id que faciunt ne folia concidant, cum maiorem quæſtum faciant ex folijs, quàm ex folliculis: ſi autem uellent expectare maturitatem

folliculorum, caderent prius omnia folia, & si aliqui folliculi habentur maturi, sunt certè illi tantum, quos reliquerunt pro noua semente habenda. Cum itaque habeamus ut plurimum folliculos acerbos: ideo ego utor libentius folijs. Vtimur autem sena ut plurimum ad infusiones, & ad decocta: rari autem sunt illi, qui utantur in substantia. Pro decocto Mesues accipit à drachmis tribus ad unciam unam. Aliquando ego exhibeo puluerem foliorum senæ unà cum casia, & optimo certè cum successu, & à duobus scrupulis ascendo usque quatuor. Hæc de sena. dicamus modò quatuor uerba de sale & nitro, postea expediemus reliqua.

De Sale, & Nitro. *Cap. LX.*

SAles non sunt in usu ad purgandum, sed miscentur cum purgantibus ad detergendum. idem dico de nitro. Præterea nos non habemus nitrum illud bonum Alexandrinum; sed artificiale lapideum: & si uellem uti nitro, ego acciperem aphronitrum. Soleo uti nitro ad soluendum tunc duntaxat, quando quis comedit fungos uenenatos, tunc enim exhibeo copiosum nitrum arte factum, exhibeo inquam unà cum lixiuio, & hoc facio ad prouocandum uomitum. Sarcocollam nullus exhibet puram ad purgandum. Sagapenum quoque non est in usu, nisi mixtum cum alijs purgantibus: & ob id nihil aliud de his dico: sed uenio ad euphorbium.

De Euphorbio. *Cap. LXI.*

EVphorbium est in usu primò ad compositionem medicamentorum, quia recipitur in uarijs medicamentis, ut in pillulis de euphorbio, & in pillulis fœtidis. Vtimur etiam euphorbio puro, ut in hydrope. Nicolaus Machesius præceptor meus, & uir doctissimus exhibebat in hydrope cum aqua salita optimo cum successu. & uidi ego aliquot hydropicos fuisse hoc medicamento ad bonum ualde statum restitutos. Medici tamen huius Ciuitatis habent euphorbium suspectum. Sed ego actus experientia, meique Præceptoris auctoritate exhibeo & aliquando cum casia: aliquando dissolutum: si exhibeatur dissolutum facit sitim intolerabilem, magis tamen euacuat: si autem exhibeatur mixtum cum cassia, non facit tantam sitim; sed minus euacuat. De dosi, Paulus

exhibet unam drachmam. Aetius & Plinius ad mediam drachmam. Ego autem exhibeo uſque ad unam drachmam huius noſtri euphorbij uetuſti, & mali, raro enim nos habemus bonum & recens euphorbium. Et quamuis Meſues dicat quòd euphorbium bonum & recens debet eſſe flauum; tamen ſciatis, quòd Galenus in 2. de compoſitione medicamentorum per genera dicit quòd flauum eſt antiquum: & re uera ita eſt, nam recens eſt præditum colore lactis, id eſt habet colorem ſubalbidum; uel ſi non habeat hunc colorem foris, debet ſaltem habere intus. Vnde ego aliquando exhibui quatuor ſcrupulos huius noſtri euphorbij mali, & nullum incommodum eſt ſecutum; ſed ut plurimum exhibeo uſque ad unam drachmam. De Oppoponace nihil dicam, quia non eſt in uſu ad ſoluendum; miſcetur tamen in compoſitionibus uarijs.

De Mezereo. Cap. LXII.

MEſues ſub hoc nomine mezereon loquitur de chamælea Græcorum; de chamælea, quæ facit granum cnidium & de chameleo albo & nigro; & ita confundit omnia. Sed nos caremus chamælea, quæ producit granum cnidium; audio tamen, quòd reperitur in Picæno: ſed non eſt in uſu ad purgandum. chamæleon ſimiliter album & nigrum non ſunt in uſu.

De Eſula. Cap. LXIII.

ALſebra id eſt eſula, ita exponunt Interpretes, & intelligatis de eſula maiori, & eſt inter lactarias herbas. ſed quamuis dicatur medicina ruſticorum, tamen ſciatis, quòd non eſt in uſu nec ad purgandos ruſticos, nec alios.

De Dracunculo. Cap. LXIIII.

NEuter dracunculus, ſcilicet nec aron, nec alter, qui à noſtris ſerpentaria dicitur, eſt purgatorium, quamuis ſecundum opinionem Meſues purgent. ſed utcunque ſit non ſunt in uſu, ideo eos omitto.

De Brionya. *Cap.* *LXV.*

BRyonia duplex eſt,una quæ dicitur alba, ſeu uitis alba: altera nigra, quæ pſilothron uocatur à Græcis, eo quòd uſus ipſius attenuet pilos. Neutra eſt in uſu ad purgandum; ſed ſolùm cum uolumus lenire aluum ijs, qui accipiunt lenientia inungimus umbilicum oleo ex radice bryoniæ.

De Cyclamine. *Cap.* *LXVI.*

CIclamen, panis porcinus uulgo dictus, in uſu eſt ad comminuendum lienem, & ad purgandum caput per nares: per os autem non exhibetur ad purgandum; ſed eſt in uſu unguentum de arctanita, quo inungimus umbilicum pueris, & mulieribus, atque alijs delicatis nolentibus aſſumere medicamenta ad leniendum aluum. Vel contundimus cyclamen uiride & miſcemus cum cerato roſaceo, & inungimus inguina, atque umbilicum, & ſubducitur aluus. Antiqui utebantur ære uſto ad purgandum: nunc non eſt in uſu, quia leue eſt, & agitat.

De Ricino. *Cap.* *LXVII.*

RIcinum, cuius ſemen uocatur cherua, non eſt in uſu ad purgandum; eſt tamen in uſu oleum de cherua. Pueri ſi comedãt ſemina ricini, concitatur ſibi uomitus, & fluxus alui magnus. Doſis ſecundum Meſuem eſt, ut accipiantur quinque uſque ad ſex grana plantæ. at planta non eſt in uſu. & ſciatis quòd ricinus eſt planta illa ſub qua dicitur Ionam prophetam accepiſſe umbram.

De Geniſta. *Cap.* *LXVIII.*

GEniſta non eſt in uſu ad purgandum, licet eius flos, & folium faciat uomitum; ſed nullo ipſorum utimur, & conſulo etiam uobis, ut fugiatis ea omnia quæ tota ſua ſubſtantia faciunt uomitum.

De Helleboro. *Cap. LXIX.*

HElleborus uterque ſuccedit. de albo non habeo quid dicam, quia non exhibemus ipſum purum, ſed ſolùm exhibemus radiculam in qua ſint maceratæ radices hellebori albi eo modo, quo dicit Galenus. Vidi Strigones hos, ita dictos uulgo, dediſſe ueratrum album purum melancholicis, quos uulgus uocat ſpiritatos; & excitatum fuiſſe uomitum uiolentiſsimum, ita ut aliquot ſint ſuffocati; ipſi tamen frequenter exhibent, & aliqui etiam ſanantur. Nigri autem hellebori uſus creber eſt & præcipuè in hac Ciuitate: ſed per helleborum nigrum, quod dico eſſe in uſu non intelligatis illud, quod habet folia anguſtiora, tenuiora, & florem album, ac ſubherbaceum & uulgò dicitur helleborina, nam malum eſt, & ſuffocaret: ſed intelligatis de illo, quod defertur ex monte Sumano, uel ex locis frigidis Tridenti, & habet folia latiora, quæ in extremitatibus ſunt ſubrubra, & habet pediculum rubicundum: hic optimus eſt, & in uſu hìc Patauij frequenti. At ſitis quæſo cauti, quia nocet ſtomacho: & ideo medici coquunt ipſum in citonio, perforant enim citonium malum, & in foramine ſeu fouea collocant radices ueratri; deinde obuoluunt citonium malum paſta, & ponunt in furno: & cum pomum unà cũ paſta coctũ eſt, educitur, & ſeruantur radices ad uſum. Aliquando etiam maceramus radices in oleo amygdalarum dulcium. Aliquando facimus, ut radices bulliant ſemel in uino citoniorum. Doſis huius hellebori in ſubſtantia eſt uſque ad duos ſcrupulos: & in robuſtis quandoque aſcendimus ad maiorem quantitatem; miſcemus tamen ipſum cum aſtringentibus. Pro infuſionibus, & decoctis faciendis doſis eſt ab una drachma uſque ad duas, uel ad duas cum dimidia: ſed raro excedimus duas. Cæterùm ſciatis, quòd Arabes timent ſummopere helleborum. Græci uerò, & nos non ita ipſum timemus.

Venimus Dei ope ad finem laboris huius anni, ideo tempus iam eſt, ut quieſcamus & Deo optimo gratias agamus, quòd nos ſanos ſeruauerit; oremuſque ut impoſterum quoque ſanos nos ſeruet in his præſertim maximis caloribus. Valete omnes, & me, ut facitis, amate.

In Gymnaſio Patauino die 18. Iulij 1558.

HIERONYMO MERCVRIALI MEDICO FOROLIVIENSI S.

PLurima de aſparagis ſcripta ſunt à recentioribus, qui de materia medica tractarunt, uti ab Hermolao, Marcello, Petro Andrea Matthiolo pluribuſque alijs, quorum ſcriptis in hac re mea ſententia nihil, quod doctos maximè non offendat, addi poteſt. Inde colligere plurimas rationes poteris doctiſsime Hieronyme, quibus litem hanc dirimas, aut ſaltem componas. Verùm cum hæc eadem forſan ſæpius repetita tibi placcant, quid de Dioſcoridiano aſparago ego quoque ſentiam ſcire cupis; quam ſententiam tibi libenter aperiam, cum nihil mihi ſit antiquius, quàm ut tibi ſatisfaciam amico fideli, ac maximè conſtanti, taliq; doctrinæ genere prædito, ut omnibus æquè, ac mihi carus eſſe debeas, apud quem me non egere excuſatione ſcio; quanuis tardè quæſtioni huic ſatisfecerim, non negligentia quidem, aut tui obliuione detentus, ſed temporis molestia, atque ægrotorum plurimorum numero impeditus, qui hac æſtate ita paſſim, ac propemodum infiniti decubuere, ut uix licuerit medicis cibo, ac ſomno frui, ne dicam communi aere. Nunc reſpirare incipimus, ſenſimque ab hoc uaſtisſimo onere exilimus. Quare ad te uenio quæque ego de aſparagis obſeruarim narrabo, ea quidem conditione, ut legem minimè à me poſitam iudices, boniq; e quæcunque dixero conſulas.

Primum itaque reperio antiquos Græcos unde uox iſta originem traxit, non ſolum ἀσπάραγον, ſed etiam ἀσφάραγον appellaſſe rem, de qua loquimur; ἀσπάραγος quidem communior erat appellatio, qua tota fermè Græcia utebatur, ἀσφάραγος uerò magis ſelecta uox, quaſi ſolis Atticis reſeruata, uti ex Atheneo conuiuiorum libro. 2. & ex Gal. libro 6. de facult. ſimpl. & 2. de facult. aliment. colligere poſſumus, uidemuſque (niſi ſcriptura mendoſa ſit) hoc confirmatum apud Theophraſtum, cum aliquando ἀσπάραγον, aliàs uerò ἀσφάραγον in libro de hiſtoria plantarum ſcriptum reperiamus; Vnũque hoc ſubinde addam, quòd apud eoſdem Græcos ἀσφάραγος guttur, ac fauces aliquando ſignificat uti apud Homerum Iliados x. κὰδ δ' ἄρα τῶ' ἀσφάραγον μελίη τάμε χαλκοβάρεια. quãquam Apion grammaticus tollendæ homonymiæ gratia non ἀσφάραγον, ſed σφάραγον ſcribendum dixerit,

dixerit, ueluti multi ẽt teſte Euſtathio in hoc Homeri loco fecere, qui non ἀσφάραγον, ſed σφάραγον, ſcribendum iudicarunt. Dicitur autem ἀσπάραγος quaſi ἄσπαρτος ideſt οὐ σπαρτὸς non ſatus, quia ut inquit Atheneus inter omnes aſparagos hi qui minimè ſati ſunt principem locum tenent, atque ijdem medentur omnibus internis morbis: qui uerò ſeruntur, non in eodem pretio ſunt. Quid autem per aſparagum intellexerit Antiquitas, ſatis conſtat ex eodem Athenei loco, atque ex Galeni 2. de aliment. facult. & ex libro de attenuante uictu, quos ſecutus Oribaſius 2. & 3. Collectorum, & Paulus & Aetius libro 2. hæc nos docuerunt. Quatuor.ſ. eſſe aſparagorum genera, quorum primum illud erat in ordine, quod omnia olerum germina, aut caules tenerrimos ſub ſe continet, cum primum illos planta ad flores, ſeminaque procreanda, aut fructus ſuſtentandos emiſerit, talesque ſint, ut cocti, aut crudi eſui aptè accõmodentur, ueluti in braſsica accidit, cuius cauliculus recens adhuc atq; tener ἀσπάραγος κράμβης uocatur à Grçcis, quanquam κύμα, quaſi κύημα ideſt fœtus etiam à Dioſcoride, & multis alijs dicatur, & à Diphilo ὅρμενος: nam Attici authore Atheneo totam illam braſſicæ partẽ teneram, quæ efflorеſcit ὅρμενον uocabant, in qua quidem uoce non negligenda eſt ſcriptorũ uarietas, quæ ita magna eſt ut Plinius hiſt. libro 2.cap.x. dixerit Atticos uocaſſe ὅρμενον ſylueſtrem aſparagum. Iulius uerò Pollux libro primo cap. περὶ λαχάνων aſſerit ὅρμενον appellari ἀσπάραγον ἥμερον idemque confirmarit libro 6. cap. περὶ πυρίεφθων quo in loco etiam addit quicquid erumpit in caulem floreſcendo in ipſis plantis, illud totum ὅρμενον uocari, quod ultimum à Suida probatur quãquã & ipſe poſtea addat aliquot fuiſſe, qui braſſicæ cymam, aliquot qui aſparagum ſylueſtrem ὅρμενον uocarint: ſed ad rem noſtram. Teneros itaque braſsicæ cauliculos ἀσπάραγους uocabant antiqui, ita etiam & reliquorum olerum, ut bliti, lactucæ, atriplicis, maluæ, betæ, napi, rapi, raphani, lampſanæ, naſturtij, pyretri, braſsicæ ſylueſtris; ac ſimilium, quibus hoc primũ aſparagorum genus continetur. Cui adiungamus ſecundum, quod ſub ſe omnia germina aut recentes cauliculos τῶν θάμνων fruticum.ſ. complectitur, qui tenerrimi erumpentes eſui apti ſunt. nam quæ uere primo erumpunt germina, huiuſmodi etiam ab antiquiſsimis ſcriptoribus aſparagi nomine donata ſunt. Theopompus enim poeta de tali genere loquens dicebat κἀπειτ᾽ ἰδιὼν ἀσφάραγον ἐν θάμνῳ τινί. Quot autem fuerint frutices in quibus hæc germina ad uſum menſarum orirentur apud antiquos enumerat Galenus locis à me di-

ctis, uti ruſcum, chamedaphnen, oxyacantham, uiticem, ſambucum addamus ex Dioſcoride. ἐλαιοδαφνῶν meminit Symeon Sethi, quarum aſparagi amariores in uſu erant ſuis temporibus. Græcia preterea recentior ſmilacem aſperam adiunxit. Ex his itaque fruticibus, aut ſimilibus alijs germina, quæ edendo ſunt, ſecundum aſparagorum genus explent. His addamus iam tertium genus, quod in quibuſdam plantis quæ ἐπετειόκαυλοι ſint neque inter olera domeſtica, aut ſylueſtria, neque inter frutices connumerentur, proueniunt, ſuntque tenerrima illorum germina, aut cauliculi antequàm flores, uel fructus protulerint, uiticis enim albæ brioniæ dictæ, & uitis nigræ uiticulæ aſparagi nomine ab antiquis in cibos aſſumebantur: ita & caules teneri elephoboſci, & hippoſelini, & anonidis, noſtriſque temporibus additus lupuli, & equiſeti cauliculus tenerrimus, quæ plantæ omnes olera neque ſunt, neque caulem annoſiorem proferunt, illarumque partes tenerrimæ dum erumpunt, pro aſparagis ad menſas ueniunt: & quamuis aſparagi iſti à ſcriptoribus nuncupentur alias tamẽ proprias appellationes poſsident, uidenturque quaſi impropriè aſparagorum nomine donari, cum quartum genus, ad quod iam uenio, illud ſibi propriè aſciuerit. Sit itaque aſparagi quartum genus, quod ſub ſe plantam continet quandam, quæ propriè & peculiari quadam dote ἀσπάραγος, & aſparagus à ſcriptoribus tam Græcis, quàm Latinis uocatur, & ſi Theophraſtus libro 6. de hiſt. plant. cap. 3. plantam hanc non ſolum ἀσφάραγον, ſed etiam ἀσπαράγιον uocarit, in qua uoce lapſus eſt Cælius Rhodiginius uir alioqui doctiſsimus: atque de ſtudijs humanioribus optimè meritus, qui pro loco, in quo naſcantur aſparagi eam interpretatus eſt, cum apertè pateat ἀσπαραγίαν apud Theophraſtum eſſe plãtam ipſam, quæ perpetua eſt, & non unius anni tantùm, ueluti corruda, quæ uox plantam hanc notat, non autem locum in quo aſparagi naſcantur apud Catonem, Varronem, Columellam, ac reliquos Latinos. Planta itaque hæc aſparagus propriè uocatur, & cum tenerrima eſt & noua, nondumque ſe in ſpinas, aut folia, aut capillamenta explicauit, antiquorum, & noſtrorum hominum etiam menſis ualde dignata eſt eodem nomine inſignita, quo tota planta ob ſummam quam iniuit cum palato & ſanitate corporis humani gratiam, atque uti de facie multiplicem nouimus plantam hanc eſſe, multiplicem itẽ legimus apud ſcriptores, quoniam aſparagi petrei meminit Dioſcorides & Galenus, nec non aſparagi myacanthini, uel myacanthę

dicti Regij uerò meminit idem Galenus & Oribaſius: montani Atheneus ἑλάκ hoc eſt paluſtris aſparagi idem Atheneus Gal. Oribaſius, Paulus, & Aetius mentionem fecere, uti etiam κηπαίου ideſt hortenſis Paulus ſolus: Inter latinos uerò aſparagi ſatiui meminit Columella, quem aſparagum ſimpliciter, uel hortorum corrudam uocat Plinius: aſparagi quoque ſylueſtris meminit Plinius, idem & Palladius: & quanuis plures ſint uoces iſtæ non ob id tamen mea ſententia plura , quàm tria infima aſparagorum genera ſignificant, myacanthinum. ſ. ſylueſtrem, & myacanthinum cultu emollitum, & tertium paluſtrem: neque alia ſunt aſparagorum genera ab his tribus, quæ dixi diſtincta, ut ego indicabo. & primum de myacanthino dicam aſparago, qui μυάκανθα uocatus eſt, quia tenues, ſpiſſasque adeo ſpinas habeat ut mures paruos facile arceat, aut immunes à puncturis eos non admittat, uel dicta eſt murina ſpina quaſi minuta, ac parua ſpina, quoniam ueluti ἵππος & βοῦς in compoſitione rei magnitudinem notant, ita μῦς & minimum animal paruitatem, ac tenuitatem ſignificare poteſt, murisque ſpina id eſt parua ac minuta ſpina dictus eſt hac ratione aſparagus: idem etiam petræus quia in petris ſcateat uocatur à Dioſcoride, Galeno, Paulo, & Aetio, quod minime eget probatione. & quoniam aſparagus hic myacanthinus dum ſponte prouenit, in montibus tantum reperitur, hac ratione ὄρειος dictus eſt ab Atheneo. nam ille diſtinguit ueros aſparagos in montanos, & paluſtres: Gal. uerò cap. 4. de attenuante uictu in myacanthinum, & paluſtrem, neque montani aſparagi alio in loco meminit, quem nequidquam prætermiſiſſet ſi hic fuiſſet in uſu menſarum, aut ſeplaſiarum: at errat uti conſtat ex Atheneo: ergo illius meminit, ſed ſub nomine myachantini, hacque uoce deinde dimiſſa in 2. de aliment. facult. eundem appellauit baſilicum, nam ibi aſparagum uerum in baſilicum tantum, & paluſtrem diſiungit ita & Oribaſius Collectorum 3. cap. 20. omnia ex Galeno aſſumens baſilici, & paluſtris tantum meminit, nullaque myachantini mentio facta eſt. unde ego colligo baſilicum aſparagum apud Galenum eundem eſſe cum montano Athenei, & myacantha, uel myachantino, uel petræo eiuſdem Galeni & Dioſcoridis, Corrudam hanc Plinij eſſe conſtat ex ipſo cum dicat ſylueſtrem aſparagum corrudam dictam μυάκανθαν uocari à Grçcis, in hoc conſentiente etiam Apuleo, quia corrudam μυάκανθαν græcorum eſſe aſſerit, quanquam apud Catonem, Varronemque ac Columellam corruda ſatiuus potius aſparagus uideatur. agreſtis etiam aſpara-

Kk gus

gus cum legitur apud Palladium, & incultus apud Martialem, & rusticus apud Apuleum hic myacanthinus intelligendus est. Colligam igitur ueri asparagi primum hoc genus esse, quod aliquando μυάκανθα uel μυακάνθινος uocatur ἀσπάραγος uel πετραῖος uel βασιλικὸς uel ὄρειος; uel corruda, uel syluestris, aut agrestis, aut incultus, aut rusticus asparagus Græcis, & Latinis scriptoribus, uel etiam simpliciter ἀσφάραγος, uti à Theophrasto fit, cuius quidem talis effigies est.

Planta est pluribus hærens radicibus longis, ac profundè admodum descendentibus, non autem ualde plenis, quæ omnes, ueluti capillamentum quoddam ab uno principio eoq; crassiori oriuntur, ac simul densæ complicantur, qua de causa radices hæ ob similitudinem ab olitoribus antiquis asparagi spongiæ uocabantur, ueluti etiam asparagi capita, quod apud Soranum reperitur dum ait.

Aut caput asparagi cũ uino summè uetusto, ab hoc radicũ capite caules emergunt singulo uere noui, qui admodũ teneri sunt & fracti quasi muco quodam saliuari scatent, colorque extimus ipsorum admixto uirore albescit. hi caules asparagi propriè uocãtur, quorum in summo nescio quid concretum, ac conglobatum pineæ nucis effigie prominet, quòd nihil aliud est quàm germina ipsorũ caulium nondum explicata in spinas ac ramos, adhucque quasi latitantia. hoc inquam capitulum ἀσπάραγον ἄκρον uocatur à Dioscoride, quod unà cum toto caule elixatum oleo, aceto garoque conditum ab antiquis ualde in cibo expetebatur; nostro uero palato, quia amariusculum sit, non ita sapere uidetur; uerùm ab ortu per aliquot dies durior facta hæc planta, inque ramos plurimos se diffundens fruticisque spetie acquisita ad satis iustam altitudinem crescit, & foliorum loco spinis plurimis ramos suos uestit, tenuibus tamen, ac quasi capillaribus, quæ quanuis uirentes, ac foliorum potius colore herbaceo, quàm spinarum candidiori aut atro infectæ sint, spinæ tamen ob aculeatam, & pungentem aciem uidentur, ac quoq; sunt. Quare Theophrastus & Plinius asparagum nullum folium habere sed meram spinam esse meritò contendunt, atque hac eadem ratione caules huiusmet plantæ adultos, & spinosos effectos scorpiones uocauit Columella, & Palladius scopas asparagi, quamuis de satiuo loqui uisi sint: neque etiam in his spinis prætermittendum quòd ab eadem (ut dicam) gemma (ueluti laricis folia faciunt) quinque, uel sex, uel plures etiam seruato pulcherrimo ordine nascuntur, è ramis dictæ plantæ sub finem ęstatis flores erumpunt, deinde fructus, quorum colorem, figuramque, & maturitatem cum in hac negligentior,

tior, quàm par erat fuerim, in memoria non retineo, neque solum in ramis, & caulibus, qui uere eodem nati sunt hoc fit, sed etiam è uetustioribus superiorumque annorum scorpionibus flores, ac fructus emergunt, quoniam planta hæc asparagi non ἐτησίκαυλος est, sed multorum annorum caules & ramos producit. Talis est prioris asparagi effigies. Secunda species ueri asparagi est myacanthinus ipse, uel corruda non adhuc syluestris existens, sed cultu, atque saritione emollitus: hæc proueniebat semine posito asparagi syluestris dicti, uel spongijs, id est radicibus eiusdem syluestris, ea addita diligentia, uel cultura, quæ traditur à Catone, à Varrone, à Columella, à Palladio, atque etiam à Didimo lib. 12. τῶν γεωπονικῶν hæc corruda hortorum uocatur per iocum à Plinio, & corruda asparagi à Columella, à Paulo uerò κηπευτὸς ἀσπάραγος quia in hortis colatur, & κηπευτὸς ἀσπάραγος ab Atheneo, qui ut ipse ait ad ualde insignem magnitudinem crescit. ex quo Athenei loco colligimus, quòd quanuis syluestris asparagus in medicina opportunior fuerit, quia tamen maior & crassior, ac fortè etiam suauior ratione & cultu reddebatur, ob id à Romanis in hortis coli cæpit, etsi hic locus requirere uideatur, ut ea, quæ Atheneus, & Plinius tradunt de magnitudine asparagorum, & de locis in quibus magni proueniunt, referam, breuitatis tamen rationem habens, ea omnia prætermitto, atque ad huius satiuæ plantæ effigiem descendo, quæ eadem penitus est cũ specie myacanthæ, quoniam ex semine, aut spongijs humi positis prouenit: & si qua adest differentia, ea solum in hoc sita est, quòd hortensis ob cultum molliores scopas facit, spinosas tamen, uti ex Columella colligere possumus, qui asparagum satiuum spinosum esse asserit. Itaque qui hunc nouit, nouit & priorem; & qui priorem uidit, hunc quoque se uidisse sciat.

Iam ueniamus ad tertium genus ueri asparagi quẽ dixi esse ἕλειον hoc est palustrem apud Atheneum, Galenum, Paulum, Aetium, atque etiam apud Authorem τῶν γεωπονικῶν lib. 3. qui etiam nostris temporibus in usu est frequentissimo inter delitias mensarum nobiliũ partim in maritimis paludibus proueniens, candidus cum quodam rubore, & inter edendum aliquo amarore præditus, partim in hortis aut cultis campis magna diligentia altus, uirens cum quodam candore suauiorique succo præditus, ita ut crudus cum caseo, elixusque aqua, aut pingui iure cum aceto, sale, oleo, & pipere corruptum nostrorum hominum palatum ualde delectet, quibus neque hoc satis sibi constat, nisi in sartaginem butiro uarijsque aromatum

 generibus

generibus additis eundem ſemitoſtum maiorem ad uoluptatem ambitioſo quodam apparatu culinarij inſtruant: huius effigies nota eſt,cum planta ipſa domeſtica admodum ſit in altum ſurgens, ſed ob ramorum capillarem tenuitatem uix caulibus inſiſtens nullam nec aſperitatem,nec ſpinas habet,quanquã ſimillima ſit aſparago myacanthino,uideaturque ſpinas illius ęmulari, cum tamen ſpinoſa minimè ſit; hac de cauſa uenuſtiſsimè Martialis poeta lib. 13. appellauit mollem ſpinam cum ait.

Mollis in æquorea quæ creuit ſpina Rauenna,
Non erit incultis gratior aſparagis,

De hac eadem rectius illud dici poſſet, quod luſit Columella in hortis lib. 10. quanquam de ſpinoſa loquatur,cum ait.

Prodit & aſparagi corruda ſimillima filo.

Quare non ineptè is, qui fictam deſcriptionem aſparagi Dioſcoridis capitulo adiunxit; fœniculo ob tenuitatem aſsimilauit, cum re uera fœniculo,aut anetho ualde ſimilis in hac tenuitate ſit. In qua quidem planta,quod ἐπετειόκαυλος ſit,qualesve flores proferat herbaceos.ſ.ac paruos,aut quas bacchas per maturitatem rubeſcentes, uel nigricantes, aliquando (nam his coloribus mas à fœmina diſtinguitur)gignat prætermitto, cum omnibus hæc nota ſint. Lapſum uerò doctiſsimi Iani Cornarij non dimittam, qui in ſuis in Dioſcoridem Commentarijs aſſerit non ſine errore de paluſtri aſparago locutum fuiſſe Dioſcoridem ſub nomine petræi, aut myacanthæ,quod falſum penitus eſt,huic rei ultimo addam Plinium mentionem feciſſe cuiuſdam aſparagi montani in campis Germaniæ plurimum naſcentis, quem inter corrudam ſylueſtrem, & hortenſem collocat,cum hæc incultior, illa uerò mollior ſit. hic qualis ſit à me ignoratur, niſi ſit paluſtris de quo iam locutus ſum ,cum ipſe etiam aliquando in collibus, ac locis montium humectioribus naſcatur,à quibuſdam palatium leporis uocatus.

Hæc noui mi doctiſsime Mercurialis de nominibus ipſis,deque hiſtoria atque uarietate aſparagorum ut taceam uires eaſdem propemodum apud omnes ſcriptores medicos decantatas.Iam ad Dioſcoridem uenio primumque illud confirmo, quod prius proditum eſt à Marcello caput.ſ.aſparagi mendoſum eſſe atque poſteriorem illius partem totam redundare . nam quicquid ultra uanam illam hiſtoriam & à Dioſcoride reprobatam de cornibus arietinis legitur, illud totum à quodam plantarum ignaro tanquàm γλωσσήμα additum eſt quod poſtea à quodam alio indoctiori in textus ipſius ue

rum sensum receptum est, & quæ me mouent rationes hæ sunt. Prima à Marcello producta, quod non est positum in consuetudine apud Dioscoridem describere notas plantas; notam autem esse myacantham in ipso statim princ. testatus est. Secunda ratio hæc est, quòd eadem repetit in hac secunda parte, quæ in prima dixerat, quod ad immemorẽ scriptorem pertinet. Neq; ualet ratio illa, quòd de satiuo loquatur, non autem de syluestri noto, cum ille, qui scripserit dicat ἡμὲν τοῖ ἀσπάραγος ὄντος. qua uoce infert se de superiori loqui atque intelligere, idest syluestri. Præterea si agrestis quia notus erat non descriptus est, multo minus cultus fuit describendus cum domestica sint semper notiora ipsis agrestibus. Tertia ratio promulgata à Marcello hæc est, quòd antiquus interpres, qui latinum Dioscoridem fecit, hæc minimè uidit, cum in Dioscoride uetustioris latinitatis non reperiantur. Quartò addendum quòd Serapion, qui fideliter admodum omnia desumpsit ex Dioscoride nullam posterioris istius partis, cum tamen superiorem diligentissimè transcripserit, mentionem fecit. Quintam rationem ego adiungam ex authoritate Rasis, qui ultimo lib. Continentis omnia ex Dioscoride de asparago referens totam istam partem tanquam notham prætermisit. Sextò etiam obseruaui Auicennam facultates medicamentorum plurimas ex Dioscoride describentem nullam in asparago ex ijs quæ continentur in ultima parte, quam dico illegitimam, adnotasse, ueluti, quod delirium sedet; quod articulos luxatos iuuet, quodque infœcundos seminis ac steriles homines reddat, ex quibus auctoritatibus colligam omnes Arabas uetustioresque interpretes non habuisse hanc partem pro legitima dicti capitis. Quod ego quoque hac ratione comprobare possum, quoniam cum dixisset παύει στραγγουρίας καὶ δυσουρίας uix interposito uno atque altero uersu addit καὶ παύει ἰσχιάδα καὶ στραγγουρίαν quæ repetitio ut indecora esset, ita etiam Dioscoride indigna. hoc idem etiam conuincam ultima ratione, quòd turpissimum mendacium in hac parte contineatur, atque illud est, quòd infœcundas ac steriles mulieres reddat asparagus, cum apertè pateat montanum asparagum, aut palustrẽ, atq; utrunque cultum, aut syluestrm ueneficam hanc uim minimè habere, neque præterea ullum asparagi genus etiam impropriè dictum id faciat. Hoc itaque posito ad quęstionem propositam ita respondendum censeo Dioscoridem tantum de syluestri, montano. s. uel petræo locutum fuisse, huncque de ipsius authoritate colligendum, quod ex ijs constat, quibus à me proba-

tum

tum est Dioscoridis asparagum esse eundem cum syluestri reliquorum Auctorum. Constat etiam hac ratione quoniam si nos obseruemus singulares asparagi facultates, uidebimus omnes fermè à partium tenuitate, uel communi attenuandi potentia pendere; Solet autem peculiare hoc reperiri fermè in cunctis plantis, ut inter eas, quæ sub uno genere continentur, nec nisi cultu inter se differunt, quòd incultæ ob partium tenuitatem magis attenuent, & aperiant quàm quæ in hortis cultura domitæ molliores redditæ sunt, quod in radicula, in attriplice, brasica, intuboque ac pluribus alijs apparet. cum itaque facultas hæc ualde attenuans requiratur in asparago, merito Dioscorides de syluestri uti magis attenuante loqui debuit. Secundo adest auctoritas Athenei, qui asserit syluestres & incultos asparagos ipsis cultis præstantiores esse, omnibusque internis morbis mederi: & ob id ἀσπάραγους quasi ἀπαρ-τους uocari. Plinij quoque sententia addatur ex lib. 20. cap. 10. quę syluestrem ipso hortensi efficaciorem ad omnia testatur.

Vltimò si recentiorum non uidetur contemnenda authoritas, Iacobus Syluius uir doctissimus idem confirmat, dum ait in methodo componendorum medicamentorum syluestrem asparagum esse satiuo ualde efficaciorem. Et quamuis reliqui scriptores, qui officinarum medicamenta explicarunt nodum hunc nō inuenerint, aliter tamen ob id credendum non est, cum id factum sit, aut quia non dubitarint Dioscoridem de syluestri, tanquam de efficaciori locutum fuisse, aut quia tot differentias istius plantæ non nouerint, quod etiam magis uerisimile uidetur. difficultas enim ferè omnis; atque omnium quæstionum occasio in physicis problematibus ob apparentem rerum uarietatem nascitur. Quare ego colligo de syluestri asparago locutum fuisse Dioscoridem, & in officinis seruandas esse spongias ipsius ex auctoritate Dioscoridis, Galeni, Oribasij, Aetij, Pauli, Serapionis, Auicennæ, Rasis, & omnium medicorum, cum isti cuncta quæ dixere ad syluestrem retulerint. Sed iam demus Dioscoridis caput integrum esse, & priorem partem asparagum syluestrem cōtinere tunc temporis ita notum, ut delineatione non eguerit, posteriorem autem helion continere in hortis cultum, & domesticum, qui fortè tunc primum in usum recipi cęperat, uixque erat notus, & ob id fuit describendus, quòd Dioscorides in hac posteriori parte facit, demusque omnia uera esse, quæ in codice Græco scripta reperiuntur. Iterum quæritur, cum Dioscorides non magis hūc, quàm illū probarit, quis nam potissimum illorum

illorum eligendus ſit, ſylueſtris ne an hortenſis, quæriturque cuius radices in officinis ſeruandæ ſint, & cum quinque radices com munes calidæ leguntur (inter quas continetur & aſparagi ſpongia) in libris communium apothecarum, an ſatiui, aut ſylueſtris aſparagi radices intelligendæ ſint.

Sententia mea hæc eſt mi Hieronyme magis probandas eſſe radi ces ſylueſtris, illasque aſſeruandas, & in medicamentis collocandas; primò quidem, quia in locis ſaxoſis oriantur, ſintque duriores, & ob id etiam incorruptiores ſeruari poſſunt. Secundò quia ſylueſtris aſparagus efficacior eſt ad omnia, ut probaui. Tertiò quia in ſatiuo ineſt uis quædam φθοροποιὸς & quaſi uenenata, cum di cat Dioſcorides uis ipſius ſterilitatem, ac infœcunditatem parere, qua mala qualitate fugiendum eſſe cenſeo.

Quamobrem ut iam finem faciam, aſſero de ſylueſtri tantum locutum eſſe Dioſcoridem, & ſi de utroque ſylueſtrem tamen ipſius ſententia meliorem, ipſumque cum eius uſus ſit tutior, aſſeruandum. Satiuum uerò ad delitias menſarum, uti apud nos ſit, ac ad gulæ irritamenta eſſe magnifaciendum. Vale & me uti hucusq; feciſti ama. Patauij, Kal. Nouembris, M D LVIII.

Gabriel Falloppius Medicus Mutinenſis, ac ſimplicium medic. in Gymnaſio Patauino profeſſor.

VENETIIS, Ex officina Iordani Ziletti.
M D L X V.